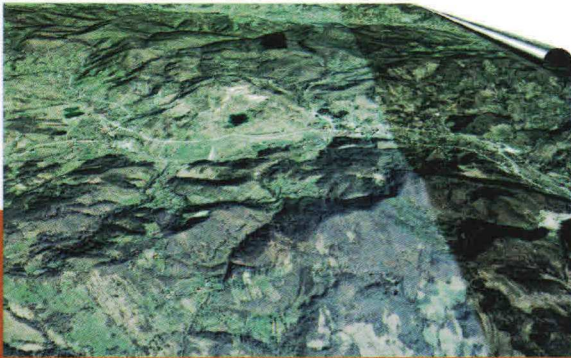

Ion Tuțulescu

PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE
EPOCA BRONZULUI
ÎN ZONA DELUROASĂ ȘI MONTANĂ A
OLTENIEI

Editura MĂIASTRA Târgu-Jiu • 2016

PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE EPOCA
BRONZULUI ÎN ZONA DELUROASĂ ȘI
MONTANĂ A OLTENIEI

Familiei, prietenilor și profesorilor mei

Copertă: Terteci Carol

- a. Imagine din satelit (Google Earth) cu aşezarea de la Ocniţa-Cosota
- b. Ceaşcă Coşofeni din aşezarea Ocniţa-Cosota
- c. Idol zoomorf din aşezarea Govora-Dealul Săpunarului

Tehnoredactare: Tuţulescu Ion

Traducere: Purece Traian şi Damian Andreea

Tuțulescu Ion

**PERIOADA DE TRANZIȚIE
SPRE EPOCA BRONZULUI ÎN
ZONA DELUROASĂ ȘI
MONTANĂ A OLTENIEI**

2016

Cuprins

Cuvât înainte	p. 7
Argument	p. 10
Cap. I. Mediul Geografic	p. 12
Cap. II. Aspecte ale microclimatului și tipul de economie	p. 31
Cap. III. Istoricul cercetărilor	p. 37
1. Cultura Cernavodă III.....	p. 37
2. Cultura Coțofeni.....	p. 41
Cap. IV. Catalogul descoperirilor din perioada de tranziție spre epoca bronzului	p. 50
1. Cultura Cernavodă III.....	p. 50
2. Cultura Coțofeni.....	p. 53
Cap. V. Orizonturi culturale	p. 89
<u>I. Cultura Cernavodă III</u>	p. 89
• a. Așezări.....	p. 89
• a.1. Construcții.....	p. 90
• a.2. Alte complexe: gropi, instalații de foc (vetre de foc; cuptoare).....	p. 90
• b. Materialul arheologic.....	p. 91
• b.1. Unelte și arme: obiecte litice, din os, lut și metal.....	p. 91
• b.2. Ceramica.....	p. 92
• b.3. Plastica. Spiritualitate.....	p. 97
• <u>Cultura Coțofeni:</u>	p. 100
• a. Așezări.....	p. 100
• a.1. Construcții.....	p. 106
• a.2. Alte complexe: gropi, instalații de foc (vetre de foc; cuptoare).....	p. 110

• b. Necropole. Rit și ritual funerar.....	p. 114
• c. Materialul arheologic.....	p. 116
• c.1. Unelte și arme: obiecte litice, din os, lut și metal.....	p. 116
• c.2. Podoabe.....	p. 119
• c.3. Ceramica.....	p. 119
• c.4. Plastica. Spiritualitate.....	p. 129
Cap. VI. Spațiul cultural și cronologic.....	p. 133
1. Discuții cu privire la evoluția culturală în zona montană și deluroasă a Olteniei.....	p. 133
2. Perioada de tranziție spre epoca bronzului din zona deluroasă și montană a Olteniei în context sud-est european.....	p. 142
The transition period to the Bronze Age in the hilly and mountain area of Oltenia (Abstract)	p. 155
Abrevieri.....	p. 167
Bibliografie.....	p. 170
Lista ilustrațiilor.....	p. 189

Cuvânt înainte

Partea de nord a Olteniei, cu munții și dealurile sale, a constituit încă din cele mai vechi timpuri un areal de puternică atracție pentru diferitele comunități umane. Acest fapt nu trebuie să surprindă. Analizând, chiar și numai superficial, respectivele forme de relief, se poate constata că, pe lângă bazine hidrografice relativ îmbulșugate, unele chiar de o importanță majoră pentru provincia istorică Oltenia, anume Oltul și Jiul, ele au fost depozitarele în preistorie (și încă adăpostesc și în prezent) unor apreciable bogății ale solului și subsolului, dintre care o parte, de exemplu sarea, indispensabile traiului omului și animalelor.

Pe de altă parte, prin această zonă se putea pătrunde spre și dinspre Transilvania, comunitățile care controlau pasurile, fiind beneficiarele unor relații privilegiate cu grupurile umane de peste munți, mijlocind vehicularea de bunuri, produse finite, materii prime, dar și idei și influențe între diferitele micro-regiuni, dar evident și pe spații mai largi, până la Dunăre și chiar la sud de fluviu.

Prezentul volum al domnului dr. Ion Tuțulescu, *„Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei”*, parte a tezei de doctorat susținută cu brio în anul 2013, la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, analizează cu deosebit har dinamica vieții comunităților preistorice dintr-un „moment de cumpănă” din arealul despre care am făcut vorbire mai sus. De ce dintr-un „moment de cumpănă”? Deoarece o parte dintre grupurile umane au ieșit din ceea ce arheologii au denumit perioada eneolitică, dar încă nu pășiseră cu putere în noua „eră”, anume epoca bronzului.

Asupra preistoriei nordului Olteniei s-au aplecat de-a lungul vremii o serie de cunoscuți arheologi (unii dintre ei trecuți în lumea de dincolo, alții încă foarte activi), precum Dumitru Berciu, Constantin Nicolăescu-Plopșor, Gheorghe Bichir, Petre Roman, Gabriel Crăciunescu, Gheorghe Calotoiu, Cristinel Fântâneau ș.a. Unul dintre cei efervescenti iubitori ai meleagurilor de nord ai Olteniei, mai cu seamă a spațiului vâlcean, a fost preotul Gheorghe Petre-Govora, căruia arheologia preistorică îi datorează un șir

important de descoperiri, dar și faptul că a alcătuit o colecție muzeală deosebit de bogată.

Inerent, specialiștii amintiți, dar și mulți alții, s-au referit uneori mai insistent, alteori numai tangențial, și la perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului. Acele date și informații, dintre care însă numai o mică parte au publicate, grosul nefiind nevalorificat în profunzime din punct de vedere științific, au constituit, alături de investigațiile proprii în teren și lucrul în depozitele arheologice și arhive, baza de la care a pornit tânărul coleg Tuțulescu în scrierea prezentei contribuții.

Demersul său n-a fost unul lesnicios, dimpotrivă, multe din materialele excavate în trecut, erau risipite prin diferite colecții, nebeneficiind de o prelucrare muzeistică corectă sau nefiind însoțite de o documentație de șantier adecvată. Astfel, pe lângă activitatea de arheolog în teren, domnul Ion Tuțulescu a trebuit să desfășoare cu răbdare și migală o adevărată muncă de „detectiv”.

Cartea de față, prin structura sa, prin curgerea capitolelor, este este una clasică pentru arheologia românească. Sunt aduse în atenția cititorului argumentele care l-au făcut să abordeze această temă de cercetare, cadrul geografic, deosebit de interesant, micro-climatul și economia, istoricul investigațiilor, catalogul descoperirilor din perioada de tranziție, orizonturi culturale (în speță culturile Cernavodă III și Coțofeni), cu toate exemplificările lor de cultură materială și spirituală, și discuții conclusive cu privire la spațiul cultural și cronologie.

Autorul a adunat cu acribie tot setul de date, a „stors” materialul arheologic avut la dispoziție de toate posibilele informații, a prezentat diferitele opinii, teorii și ipoteze care circulă în mediul academic cu privire la perioada de tranziție spre epoca bronzului. Nu a ezitat să aducă argumente proprii, noi, să combată, acolo unde a considerat necesar, idei contraproductive sau neconforme cu realitatea arheologică a nordului Olteniei. Nu a luat de-a gata diferitele ipoteze, ci le-a trecut prin filtrul propriei gânduri, sprijinindu-se, nu de puține ori, pe cercetările personale din teren.

Imaginea reconstituită a perioadei de tranziție în arealul deluros și montan al Olteniei, este una clar exprimată, veridică. Volumul reprezintă, în opinia noastră, o contribuție majoră la cunoașterea acestei secvențe culturale

și temporale a acestui areal. Orice demers de viitor trebuie să pornească și să țină seama de rezultatul și concluziile investigației exprimate în această carte de domnul Ion Tuțulescu!

Prof. dr. Cristian Schuster

Argument

Lucrarea de față - „*Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei*”- își propune abordarea unei perioade importante din preistoria Olteniei. Lipsa unor monografii sau a unor sinteze zonale au constituit un imbold pentru redactarea ei. La acestea s-a adăugat și bogăția materialului arheologic aflat cu predilecție în depozitele muzeului vâlcean.

Menționăm că demersul nostru reprezintă rodul unui efort de aproximativ opt ani de studiu, constituind parte integrantă a tezei de doctorat¹ susținută de autor la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București.

Un rol important în alegerea perioadei aflate în discuție l-a deținut și participarea pe șantierul internațional de la Radovanu-*Gorgana I* unde am avut șansa investigării unui sit preistoric, care ne-a permis familiarizarea cu manifestările de tip Cernavodă I, respectiv Cernavodă III.

Arealul supus studiului nostru, anume zona deluroasă și montană a Olteniei demonstrează existența unor diferențieri în modul de exprimare ale diferitelor civilizații, aflate în discuție (tipul de așezare, economia, rituarul funerar, etc). Cercetările arheologice, au demonstrat dezvoltarea comunităților de-a lungul unor surse de apă, locuiri sezoniere în peșteri sau în zone unde înălțimile ofereau anumită protecție.

Alegerea unei perioade îndelungate ca subiect de studiu impune cercetarea și observarea transformărilor survenite în tipul de economie, metalurgie, spiritualitate etc.

Materialul arheologic studiat se află în patrimoniul următoarelor institutii: la Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin, Muzeul „*Alexandru Ștefulescu*” din Târgu Jiu, Muzeul Județean Olt din Slatina, Muzeul Olteniei din Craiova; Muzeul „*Aurelian Sacerdoțeanu*” din Râmnicu Vâlcea, Muzeul de Arheologie și Carte Bisericească „*Gheorghe Petre*

¹ Teza de doctorat “Eneoliticul Final-Bronzul Timpuriu în Zona Deluroasă și Montană a Olteniei” a fost susținută public la data de 5 martie 2013. Comisia a fost formată din dr. Cristian Schuster, coordonator științific, dr. Valeriu Sârbu, dr. Radu Băjenaru și dr. George Trohani, referenți.

Govora” din Băile Govora. O parte din materialul descoperit în așezările specifice perioadei a fost studiat de noi, iar o altă parte, la care nu am avut acces din diferite motive, nu este tratat decât sumar din bibliografia aferentă avută la dispoziție

Studierea perioadei enunțate în zona deluroasă și montană a Olteniei este legată de numele unor prestigioși arheologi precum: Alexandru Vulpe, Petre Roman, Gabriel Crăciunescu, Vlad Zirra, Cristian Schuster, Gheorghe Petre Govora, Dumitru Berciu, Constantin Nicolăescu-Ploșor etc.

Aș dori să aduc multumiri în primul rând domnului, C. Ș. I., dr. Cristian Schuster, a cărui bunăvoință, înțelegere, sfaturi și îndrumări științifice mi-au folosit la redactarea acestei teze de doctorat.

În deplasările noastre pentru redactarea lucrării și studierea materialului am colaborat eficient cu următorii arheologi din Oltenia, Muntenia și Transilvania: Gabriel Crăciunescu și Marian Neagoe de la Muzeul Regiunii Porților de Fier din Drobeta Turnu Severin, Gheorghe Calotiu și Dumitru Hortopan de la Muzeul „*Alexandru Ștefulescu*” din Târgu Jiu, Florin Ridiche de la Muzeul de Istorie a Olteniei din Craiova, Horia Ciugudean și Cristinel Fântâneau de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Cristi Popa de la Universitatea „*1 Decembrie*” din același oraș, Silviu Istrate Purece de la Universitatea „*Lucian Blaga*” din Sibiu, domnișoarei Raluca Teodorescu, Gheorghe Natea, Adrian Georgescu de la Muzeul Brukenthal din Sibiu, Cristi Roman de la Muzeul Corvineștilor de la Hunedoara, Done Șerbănescu de la Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița, Raluca Kogălniceanu de la Muzeul de Istorie din Giurgiu, Anca Popescu, Alexandru Morintz, Georgeta El Susi de la Institutul de Arheologie „*Vasile Pârvan*” din București.

Nu putem omite și ajutorul venit din partea colegilor de doctorat Laurențiu Mecu și Alexandru Mărăcine-Nălbitoru, dar și a celor din cadrul Muzeului de Istorie „*Aurelian Sacerdoțeanu*” din Râmnicu Vâlcea.

Cap. I. Mediul Geografic

Viața omului este, în general, strâns legată de pământul pe care îl locuiește. Înfrățirea și bogăția lui determină îndeletnicirile de bază ale locuitorilor. În Preistorie, mai ales, influența mediului înconjurător asupra omului a fost foarte mare. De aceea, pentru a studia viața oamenilor din vechime trebuie să cunoaștem locurile în care au trăit.

România se află poziționată în sud-estul Europei centrale, la contactul dintre aceasta cu Europa orientală și Europa balcanică, poziționarea ei fiind la jumătatea distanței dintre Polul Nord și Ecuator. Ocupând zona descrisă mai sus, teritoriul său este leagat de trei elemente geografice importante: catena Carpaților, sectorul inferior al Dunării și țărmul apusean al Mării Negre².

Încă din perioada Evului Mediu, teritoriul ocupat actual de statul român era divizat în trei formațiuni statale, fiecare având independență politică una față de alta. Zona aflată la sud de Carpați și la nord de Dunăre era înglobată în voievodatul Țării Românești, această formațiune statală fiind alcătuită, la un moment dat, din trei provincii (Oltenia, Muntenia și Dobrogea, ultima fiind adăugată în perioada voievodului Mircea cel Bătrân și pierdută după moartea acestuia). Oltenia, este situată în sud-vestul țării, delimitată la est de râul Olt, de Dunăre la sud și vest și de Carpații Meridionali la nord.

Relieful

Zona montană și deluroasă a Olteniei cuprinde trei mari formațiuni de relief:

- munți;
- dealuri;
- podiș.

Munți

^{2***}, 2001, p. 4.

Regiunea montană formează o parte din imensa unitate structurală a Carpaților Meridionali, întinzându-se de la Munții Perșani și Măgura Codlea până la Dunăre-Baziaș și Porțile de Fier³. Aici, Carpații Meridionali ating înălțimi impunătoare: Parâng = 2518 m și Mândra = 2324 m. Pentru Oltenia, regiunea montană este alcătuită din masivele Parâng, Vulcan și munții Cernei.

În cuprinsul Carpaților Meridionali, predomină culmile rotunjite, dar în regiunile cele mai înalte, Parâng și Făgăraș sunt întâlnite creste numite popular custuri și vârfuri⁴. Principalele grupe muntoase întâlnite de la est spre vest sunt:

- Munții Făgăraș;
- Munții Cozia;
- Munții Căpățâni;
- Munții Lotrului;
- Munții Parâng;
- Munții Vâlcanului;
- Munții Mehedinți;
- Munții Almăjului (grupat în trei componente: Munții Clisurii, Svinecei și Răspunsului).

Munții Făgăraș se desfășoară la nord de depresiunea Loviștei, începând din vestul vârfului Scara și până la Olt. Masivul este constituit în întregime din șisturi cristaline (pargnaise, mica-șisturi, cuarțite, gneise, calcare dolomite cristaline etc)⁵. Altitudinea culmilor este ridicată, peste 2000 metri (vârful Ciortea 2426 m, Budislavu 2365 m sau Suru 2282 m etc). Relieful este unul de tip glaciatic (circuri, praguri, văi glaciare), iar larga extindere a pășunilor imprimă munților o înfățișare alpină, înfățișare ce este observată în special în zona vâlceană al Munților Făgăraș⁶.

Munții Cozia reprezintă un masiv în sud-vestul munților Făgăraș, situat între râurile Olt la vest, Băiaș la nord, Topolog la est și Sălătrucel la sud, alcătuit din șisturi cristaline, gresie, gnaise și calcare cu forme pitorești

³ Cucu 1961, p. 10.

⁴ Oancea *et alii* 1987, p. 236.

⁵ Ghinea 2002, p. 562.

⁶ Cârstea, Constantinescu 1980, p. 16.

(Sfinxul Coziei, Ciobănașul, Haiducul, Ursul, Faraonul, etc). Altitudinea maximă este atinsă în vârful Cozia de 1668 m⁷.

Munții Căpățânii au o culme montană ce se întinde pe aproximativ 50 km orientată vest-est dominând spre sud, depresiunile și dealurile subcarpatice, iar spre nord străjuind văile râurilor Latorița și Lotru. Aceștia reprezintă de fapt, singura diviziune din grupul Parâng înscrisă - în proporții diferite - pe formațiunile autohtonului (la fel ca și masivul Parâng), al pânzei getice (munții Lotrului), pe gnaisul de Cozia (prelungit la vest de Olt în Cârlișele și Sturul Olăneștilor), pe sedimentar vechi mezozoic (calcarele jurasice din masivul Buila) și sedimentar postorogenic, în Munceii Olăneștilor⁸. Înălțimea depășește rar 2000 m (vârful Balota 2095 m, Căpățâna 2113 m, Ursu 2142 m), fiind considerați: munți mijlocii sau culmi rotunjite (vârful Govorii 1957 m, Văleanu 1840 m, Năruțu 1590 m)⁹.

Munții Lotrului reprezintă masivul situat în partea centrală a Carpaților Meridionali, identificați între aliniamentul Sebeș-Sadu la nord și Lotrioara-Lotru la sud, dețin înălțimi cuprinse între 1800-2200 m prin vârful Băluțu 2028 m, Clăbucet 2054 m, Sterpu 2142 m. Sunt alcătuiți din șisturi cristaline cu intruziuni pe alocuri, de granitoide gnaistice, gnaisuri oculare și amfibolite¹⁰.

Munții Parâng, cu limitele lor de peste 1000 km pătrați și cu o lățime maximă de 70 km, sunt formați din roci cristaline de gradul II (roci eruptive și șisturi)¹¹.

Numele de Parâng, cu rezonanță străveche, desemnează vârful cel mai înalt dintre masivele situate dintre Olt, Jiu și Strei. Limitele de vest și sud aparțin abrupturilor din Depresiunea Petroșani, Defileul Jiului și Depresiunea Bumbeștii-Polovragi, acesta din urmă punctată de un șir de așezări situate chiar sub abruptul muntelui. La vest valea Oltețului și sub curmătura căreia se află una dintre obârșile acestuia, îl desparte și totodată îl leagă de Munții

⁷ Ghinea 2002, p. 486.

⁸ Oancea *et alii* 1987, p. 297.

⁹ Cârstea, Constantinescu 1980, p. 15-16.

¹⁰ Ghinea 2002, p. 763.

¹¹ Ghinea 2002, p. 933.

Căpățâni¹². Vârsta rocilor din alcătuirea acestor munții este postpermiană sau chiar mai veche¹³.

Relieful de tip alpin deține trei formațiuni de eroziune etajate la diferite altitudini¹⁴:

- platforma Gorvonița 700-900 m;
- platforma Râu Șes 1400-1600 m;
- platforma Borăscu 1800-2200 m.

Altitudinile maxime sunt situate pe un ax orografic constituit dintr-o culme orientată est-vest. Pe laturile acestei culmi sunt zăpezi persistente, aici fiind mai evidente ultimele două faze glaciare, Riss și Würm, evidențiate prin circuri și lacuri glaciare, custuri și morene¹⁵.

Munții Vâlcanului sunt situați în partea de vest, sud-vest a Carpaților Maeridionali între văile râurilor Jiul de vest la nord și Jiul la est, Subcarpații Olteniei la sud și valea superioară a Motrului la vest. Culmea principală, orientată est-vest este formată din înălțimi de peste 1600 m (Oslea 1945 m, Straja 1870 m), ce sunt separate de văi și curmături, la obârșia văilor care fragmentează masivul¹⁶.

Sunt alcătuiți în mare parte din formațiunile autohtonului danubian: șisturi cristaline ale seriei Lainici – Păiuș, conglomerate și calcare cristaline ale seriei de Tulișa, granitele de Tismana și Șușita, cuvertura sedimentară jurasic-cretacică, predominant calcaroasă pe latura sudică, sub formă de duplicaturi.

Pe calcare apare relieful de lapiezuri, chei și versanți abrupti, ponoare cu pierderi de ape în avene de zeci sau chiar sute de metri, dar și endocarstul cu peșteri unde au fost sesizate și descoperite primele dovezi de locuire umană din zona supusă studiului nostru (Peștera Muierii, Brebenei, Cloșani, Izvarna, Gura, Boroșteni, Cioarei, etc.).

Munții Mehedinți se întind între valea inferioară a Cernei și valea superioară a Motrului, pe o lungime de aproximativ 50 km și pe o lățime ce

¹² Oancea *et alii* 1987, p. 293.

¹³ Baranovsky, Neamu 1971, p. 11.

¹⁴ Ghinea 2012, p. 933.

¹⁵ Baranovsky, Neamu 1971, p. 12.

¹⁶ Oancea *et alii* 1987, p. 337.

variază între 5-10 km. Au o înălțime medie de 1200 m, altitudinea maximă fiind atinsă în Vârful lui Stan 1466 m.

Între Motru și Motrul Sec se înalță micul masiv Piatra Cloșani (1421 m) străpuns de cele două văi prin chei spectaculoase. Vârful lui Stan și Piatra Cloșani se diferențiază net prin altitudine și peisaj de Culmea Cernei, ca urmare a varietății petrografice¹⁷. Formațiunile sedimentare sunt reprezentate prin calcare, șisturi argiloase, argile mărnose și gresii micacee. În sud, pe povârnișul estic, apar roci metamorfice, gneise, micașisturi, roci bazice, serpentine suprapuse peste roci sedimentare.

Deși, aceștia au altitudini mici (1000-1400m), prezintă un relief accidentat, cu un abrupt foarte pronunțat spre Valea Cernei. Sunt fragmentați de văi scurte, dar foarte puternic adâncite (Motrul Sec, Râmnuța Vânăta, Râmnuța Mare, Arșasca). Sunt dominați de câteva înălțimi mai proeminente: Piatra Cloșani (1421 m), Pietrele Albe (1336 m), Domogled (1105 m) etc¹⁸.

Tot aici întâlnim diverse forme carstice ca dolinele, depresiuni carstice (Poiana Porcului, Crovu Mare, Poiana Mare, Poiana Cerbului, etc.) și polii (Polia Cerbului, Polia Beletia, etc). Majoritatea văilor carstice sunt seci¹⁹.

Munții Almăjului au înălțimi medii cuprinse între 700 și 900 m, fiind situați în partea de sud-vest a României, în grupa munților Banatului, la nord de defileul Dunării²⁰.

Culmea principală numită Svinecea, orientată Nord-Sud se prezintă etajată în trepte largi, altitudinea maximă fiind de 1224 m (vârful Svinecea Mare). În această grupă se diferențiază trei compartimente: Munții Clisurii, Munții Svinecei și Munții Răspunsului.

Munții Clisurii sunt încadrați între Dunăre, valea Bârzascăi și valea Jebeniței, altitudinea maximă este de 700-900 m. Sunt constituiți în principal din granite, șisturi cristaline, gabrouri și serpentine, formațiuni carbonifere, calcare jurasice și petece de fliș cretacic.

¹⁷ Oancea *et alii* 1987, p. 340.

¹⁸ Ghinea 2002, p. 807.

¹⁹ Cucu, Popova-Cucu 1980, p. 22.

²⁰ Ghinea 2002, p. 44.

Munții Svinței reprezintă partea centrală a munților Almaș, alcătuiți din calcare jurasice, altitudinea maximă fiind de 1224. De la poalele lor izvoresc râurile Berzasca și Rudăria²¹.

Defileul Dunării prezintă o succesiune de lărgiri și îngustări (clisuri) condiționate de alternanța rocilor cristaline și eruptive cu cele sedimentare calcaroase. Acesta este separat în Cazanele Mari și Cazanele Mici de bazinetul Dubova. Cazanele Mari au o lungime de 3,8 km și o lățime de 200-350 m, delimitate de dealul Ciucaru Mare (315 m) și dealul Știrbățu Mare (768 m). Cazanele Mici au o lungime de 3,6 km și o lățime cuprinsă între 150-350 m.

Dealuri

Subcarpații Getici (meridionali) ocupă ca întindere în zona supusă studiului nostru teritoriul încadrat între Olt și Valea Motrului, spre Podișul Mehedinți. Elementele caracteristice ale zonei subcarpatice, care o diferențiază oarecum de ceilalți Subcarpați, sunt îngustarea regiunii subcarpatice și cutările mai puțin accentuate decât cele de la est de Dâmbovița, unde acestea ajung frecvent la diapirism²².

Ca urmare a diferențierilor locale, Subcarpații Getici sunt împărțiți în trei sectoare²³:

- Subcarpații Gorjului;
- Subcarpații Vâlciei;
- Muscelele Argeșului.

Individualitatea lor este pusă în evidență și argumentată (mai ales prin cercetările detaliate din Subcarpații de la vest de Olt), cu toate că limitele lor morfologice dinspre nord și contactul cu piemontul de la sud sunt mai puțin clare decât limitele Subcarpaților de Curbură și ai Moldovei. De la Motru până aproape de Olt contactul cu munții este tranșant, dar mai la est (începând chiar de la Bistrița Vâlciei) raporturile dintre cele două unități se schimbă²⁴.

²¹ Ghinea 2002, p. 1209.

²² Ghinea 2002, p. 1187.

²³ Badea *et alii* 1992, p. 234.

²⁴ Badea *et alii* 1992, p. 232.

Limita față de Podișul Getic se desfășoară între văile Dâmbovița și Motru, având un traseu foarte neregulat cu porțiuni de contact net și porțiuni în care trasarea se face aproximativ, cauza fiind strânsa evoluție a marginilor celor două unități²⁵. Aceasta este mai puțin evidentă și pe alocuri chiar destul de dificil de precizat ca urmare a unității de evoluție a reliefului subcarpatic și piemontan, atât în faza constituirii piemontului, cât și în aceea a sculptării cuaternare.

Acest areal constituie unul dintre cele mai tipice sectoare din Subcarpații românești, prezentând un contact clar cu muntele (pe o linie tectonică), cutări recente (valahice), o dezvoltare amplă a depresiunilor și o succesiune sub forma unor aliniamente, de dealuri și depresiuni, strâns legate de cutele anticlinale și sinclinale din partea de nord a bazinului Getic²⁶.

Subcarpații Gorjului, cuprinși între valea Oltețului la vest și cea a Motrului la est s-au dezvoltat pe formațiuni miocene și pliocene sub marginea munților Parângului și Vâlcanului, dominați de treapta Gornoviței, aici la 650-850 m altitudine absolută. În sud, se continuă cu piemonturile Motrului și Oltețului, iar în vest și nord-vest cu podișul Mehedinți²⁷.

Coborârea generală a reliefului de la est la vest, datorată afundării structurilor geologice în aceeași direcție, face ca altitudinea absolută de 614 m din apropierea Oltețului să scadă la 500 m în apropierea Gilortului și la 450-350 m de o parte și de alta a văii Jiului.

Partea centrală din Subcarpații Gorjului este ocupată de dealurile subcarpatice interne, acestea despărțind depresiunile subcarpatice din nord de cele intracolinare din sud. Cu altitudini ce variază între 300 m în părțile centrală și vestică (Dealul Târgului, Dealul Stolojani) și 600 m în partea estică (Dealul Bechenilor, Dealul Seciului), aceste dealuri sunt despărțite de culoarele largi ale văilor Bistriței, Jaleșului, Șușiței, Jiului, Gilortului, Galbenului în masive bine individualizate, chiar izolate²⁸.

Subcarpații Vâlcii. La vest de Topolog și la est de Olteț are loc o schimbare treptată a ceea ce este caracteristic Muscelor Argeșului și

²⁵ Ielenicz *et alii* 2003, p. 19.

²⁶ Ghinea 1998, p. 174.

²⁷ Badea *et alii* 1992, p. 234.

²⁸ Badea *et alii* 1992, p. 243.

Subcarpaților Gorjului, astfel că se ajunge la apariția unor particularități locale și regionale care definesc clar individualitatea Subcarpaților Vâlciei. La aceasta contribuie culoarul Oltului, adevărată axă geografică, spre care se afundă structuri subcarpatice și converg liniile principale ale reliefului, precum și rețeaua hidrografică majoră.

Particularitățile reliefului și reflectarea lor arată că la vest de Cerna Oltețului are loc o coborâre generală a depresiunilor, ceea ce face ca limita dintre aceștia și Subcarpații Gorjului să fie pusă pe Dealul Muierii, adică pe interfluviul dintre bazinele Oltului și Jiului, deci între Olteț și Gilort²⁹.

Dealurile subcarpatice vâlcene au o energie mai redusă decât Muscelele Argeșului, dar sunt ceva mai semețe și mai puțin domoale decât dealurile Gorjului. Ele oferă imaginea unui relief mai răvășit de eroziune, dar încadrat unor sectoare cu particularități determinante de caracterele structurii dominante. De exemplu, la nord de șirul lărgirilor Negrulești-Pietrari, Stoenești, Păușești-Măglași, Vlădești-Râmnicu Vâlcea, se desfășoară un grup de dealuri înalte de peste 700 m, dezvoltate pe formațiuni paleogene și miocene monoclinale în care domină succesiunile de cueste³⁰.

Depresiunile

Depresiunea subcarpatică olteană este constituită din mai multe compartimente puse cap la cap și despărțite între ele de interfluvii mai mici sau mai mari. Principalele depresiuni din zona supusă studiului nostru sunt: - Țara Loviștei; - Bazinetul Depresionar Turnu; - Jiblea; - Șuța-Andreești; - Băile Olănești; - Păușești-Măglași; - Dobriceni-Smeurăț; - Bodești-Pietrari; - Horezu; - Polovragi; - Depresiunea Cernădiei; - Novaci; - Stănțești-Aninișu; - Tg. Jiu - Câmpu Mare; - Brativoiești; - Bala; - Șovarna; - Ilovăț; - Crăgulești; - Halânga-Malovăț; - Depresiunea Severinului.

Culoarul depresionar s-a format prin eroziune diferențială într-o arie sinclinală cu un mic graben, în care domină marno-argilele meoțiene ușor cutate și străbătute de o serie de falii longitudinale și transversale³¹.

Podișurile

²⁹ Badea *et alii* 1992, p. 250.

³⁰ Badea *et alii* 1992, p. 251-252.

³¹ Tufescu 1966, p. 185.

Podișul Mehedinți

În nord-vestul Olteniei și la vest de Subcarpații Getici se află Podișul Mehedinți care, deși ocupă o suprafață restrânsă (cca. 760 km² sau 0,33 % din teritoriul țării), are un caracter tipic de podiș, de eroziune, individualizat într-o unitate carpatică. Această formă de relief a luat naștere prin nivelarea care a rețezat deopotrivă formațiuni vechi (șisturi cristaline, calcare, gresii), dar și roci sedimentare miocene și s-a înfăptuit în special în pleistocen, la finele căruia suprafața rezultată la bordura muntelui (în bună parte de abraziune) a început a fi înălțată și supusă fragmentării³².

Limita dinspre munți, care îl domină cu 400-500 m, trece pe la vest de satele Cloșani, Godeanu, Izverna, Gornenți și Negrușa. Podișul Mehedinți, deși o unitate geografică cu înălțimi caracteristice regiunilor deluroase, are o alcătuire petrografică și mai ales o structură geologică specifică munților³³. Astfel, cea mai mare parte a sa corespunde „pânzei getice”, alcătuită din roci metamorfice (micașisturi, gnaise, cuarțite, etc.), venite dinspre vest, peste sedimentarul mezozoicului mijlociu și inferior. Acesta este apropiat de munți nu numai prin rocă și structură, ci și prin evoluția reliefului, marcată, probabil, de toate ciclurile de denudare succedate în Carpați.

După opinia lui Badea³⁴, podișul se diferențiază în trei părți de forma unor fâșii, cu lățime variată, orientate în lungul podișului adică de la nord la est spre sud-vest:

- una situată pe sub marginea munților;
- alta paralel cu ulucul depresionar Halânga-Comănești;
- între ele un uluc depresionar care se întinde de la Baia de Aramă până la Cireșu.

Partea de sub munte se împarte în trei sectoare cu însușiri proprii:

- cel de nord, cuprins între Motru și valea superioară a Topoliței, numit Dealul Izvernei;
- cel de sud-vest care se mai numește și Dealurile Moiseștilor;
- depresiunea Bahnei.

Dealurile Izvernei reprezintă porțiunea cu relieful cel mai accidentat și cu înălțimile cele mai mari din cuprinsul podișului, care culminează în

³² Ielenicz 1999, p. 19.

³³ Badea *et alii* 1992, p. 159.

³⁴ Badea *et alii* 1992, p. 161.

Vârful Paharnicului, 887 m, din partea centrală, și Cuca Mare, 788 m, de la vest de satul Gornovița.

Desfășurate între Topolnița și Dunăre, ele sunt dealuri mai monotone, orientate de la nord-vest spre sud-est. Înălțimile cele mai mari se întâlnesc în marginea dinspre bazinul Bahnei: 718 m la Gornova și la 686 m Vârful Cristei.

Sitută la marginea de sud-vest a Podișului Mehedinți, Depresiunea Bahnei este orientată de la nord-est spre sud-vest ca și depresiunea Baia de Aramă-Cireșu. În cuprinsul ei înălțimile oscilează între 175 și 250 m.

Podișul Getic

La sud de Subcarpați se află Podișul Getic (13 900 Km² sau 5,9 % din suprafața României); a reprezentat la începutul cuaternarului o vastă câmpie piemontană care, ulterior, a fost înălțată mai mult în nord și la răsărit de Olt, unde s-a ajuns la altitudini de 500-700 m; în rest, valorile se mențin la 300-400 m, coborând și mai mult la contactul cu Câmpia Română.

Marea unitate geografică, cu aspect deluros și de podiș uniform, cuprinsă între Subcarpații Getici la nord, râul Dâmbovița la est, Câmpia Română la sud și Dunărea la vest, este formată dintr-o cuvertură groasă de depozite fluvio-lacustre (prundișuri, nisipuri, marne, argile), acoperite de depozite loessoide de diferite grosimi³⁵.

Stiva de roci a depresiunii getice are grosimi de mii de metri, dar procesul de acumulare nu a fost continuu. Există numeroase discontinuități cu caracter regional, care arată neuniformitatea mobilității tectonice a fundamentului și variabilitatea în timp a Bazinului Getic și a condițiilor de sedimentare, de la cele de mare adâncă la cele litorale grosiere, transgresive, lagunare, lacustre de mică adâncime și mlaștină, fapt demonstrat și de existența unor zăcăminte minerale formate în asemenea condiții³⁶.

Ca și în cazul Subcarpaților Getici, podișul este divizat în următoarele unități regionale:

- Piemontul Bălăciței; această formă de relief reprezintă partea cea mai joasă și

bine conservată a Podișului Getic;

³⁵ Ghinea 2002, p. 962.

³⁶ Badea *et alii* 1992, p. 347.

- Piemontul Oltețului, cea mai mare unitate;
- Piemontul Motrului;
- Piemontul Cotmenei;
- Piemontul Cândești;
- Gruiriile Argeșului.

Pentru studiul de față ne vom referi strict la primele trei unități regionale, acestea făcând parte din zona Olteniei.

Piemontul Motrului.

Se întinde din partea estică a Podișului Mehedinți, asemenea unui triunghi limitat de văile Tismanei și Jiului în nord și est și de văile Hușniței și Motrului în sud. După relief mai este cunoscut în literatura de specialitate sub numele de Dealurile Motrului, Gruiriile Motrului sau Piemontul deluros al Motrului, ocupând o suprafață de 14,2% din suprafața Podișului Getic.

Văile prezintă un aspect de evoluție înaintată datorită lărgimii și acumulărilor laterale, iar în sectoarele de confluență se extind mult, formând adevărate câmpuri³⁷.

Valea Motrului împarte piemontul în două părți distincte: Dealurile Coșuștei, situate la vest de Motru, cu înălțimi mai joase cuprinse între 200-300 m; Dealurile Jilțului, la est, cu înălțimi de peste 300 m.

În părțile din vest și nord-vest ale Piemontului Motrului, la contactul cu Podișul Mehedinți, se individualizează ulucul depresionar Drobeta-Turnu Severin-Bala –Comănești, cu caractere fizico- și economico-geografice diferite de ansamblul acestuia.

Piemontul Bălăciței.

Se întinde la vest de Jiu și la sud de văile Motrului și Hușniței, cuprinzând partea sud-vestică a Piemontului Getic, care trece spre Câmpia Olteniei pe aliniamentul localităților Vânu Mare, Oprișor, Plenița, Perișor, Radovanu și Poduri³⁸.

Relieful tabular, mult mai puțin fragmentat decât piemontul din nord, depășind cu puțin 300 m și rețeaua de văi largi, în mare parte a anului cu curs intermitent, îl evidențiază ca o unitate geografică ce se aseamănă prin numeroase trăsături cu câmpia de sud.

³⁷ Badea *et alii* 1992, p. 385.

³⁸ Badea *et alii* 1992, p. 392.

Deși se prezintă ca o unitate cu caractere fizico- și economico-geografice relativ unitară, există unele diferențieri care permit următoarele diviziuni: Piemontul colinar al Argetoaiei; Piemontul Desnățuiului; Podișul Bălăciței; Dealurile Drinoei.

Piemontul Oltețului.

Reprezentând $\frac{1}{3}$ din întinderea Podișului Getic, este situat în partea centrală, se individualizează ca o treaptă larg dezvoltată între Subcarpați și câmpie. Acesta face trecerea de la Subcarpații Gorjului și Subcarpații Vâlcii la Câmpia Romanaiilor, unde limita este considerată o fâșie de întrepătrundere a caracterelor câmpiei și piemontului.

În limitele sale se detașează două subunități morfo-structurale: dealurile piemontane în partea nordică și podișurile colinare în jumătatea sudică.

Desfășurate sub forma unor culmi prelungi, cu măguri și înșeuări, dealurile piemontane se desfășoară de la nord la sud aproape neîntrerupte, fiind despărțite de culoarele largi și adânci ale văilor principale. Înălțimea medie este de 400 m, dar în multe locuri depășesc 500 m.

Formând treapta sudică, mai joasă a Piemontului Oltețului, podișurile colinare reprezintă un ansamblu de culmi netede care devin poduri întinse, pe măsura înaintării spre marginea de sud, separate de văi largi, mai puțin adânci, cele mai mari fiind însoțite de terase.

Rețeaua hidrografică

Zona deluroasă și montană a Olteniei este delimitată din punct de vedere hidrografic de Olt (est) și Dunărea (vest), teritoriul dintre aceste două importante rețele hidrografice fiind străbătut de râul Jiu.

Dunărea

Zona deluroasă și montană a Olteniei este delimitată din punct de vedere hidrografic de Olt (est) și Dunărea (vest), teritoriul dintre aceste două importante rețele hidrografice fiind străbătut de râul Jiu.

Dunărea.

În calitate de cel mai mare fluviu al Europei Centrale, intră în defileu cu un debit de $5390\text{m}^3/\text{s}$ și ajunge la Ceatalul Ismail cu $6285\text{m}^3/\text{s}$, ceea ce înseamnă o sporire a debitului cu circa $1000\text{m}^3/\text{s}$ ³⁹.

Datorită regiunilor naturale pe care le străbate, cursul inferior al Dunării se împarte în mai multe sectoare caracteristice, diferențiate prin condiții morfo-hidrografice specifice⁴⁰:

- sectorul defileelor carpatice (144 km);
- sectorul sud-pontic (566 km);
- sectorul pontic oriental cu bălți (195 km);
- sectorul predobrogean (80 km);
- sectorul Deltei (90 km).

Pentru zona arealul lucrării, ne vom referi parțial la sectorul defileelor carpatice și sectorul sud-pontic. Sectorul inferior, românesc, în lungime de 1075 km, începe cu un spectaculos și impresionant defileu (Porțile de Fier), lung de 144 km, care străbate sud-vestul Carpaților Meridionali, având pe o porțiune de 9 km lungime (Cazanele Dunării) caracter de vale transversală, cu versanți transversali abrupti. Între Drobeta-Turnu Severin și Călărași, Dunărea se lărgeste, devine asimetrică, având malul drept mai înalt și malul stâng mai coborât⁴¹.

Marea buclă din aval de Drobeta-Turnu Severin, la capătul căreia se află Ostrovul Corbului, se formează pe „calapodul” rocilor neogene mai rezistente, care reprezintă o prelungire a Podișului Miroc dinspre Serbia.

În cadrul albiei Dunării se află mai multe ostroave vechi, neinundabile (Ostrovul Corbului, Ostrovul Mare, Ostrovul Șimian, Insula Șimian).

Studierea debitelor medii lunare a putut stabili o creștere care începe cu luna martie, punctul maxim fiind întâlnit în lunile aprilie-mai, scăderea înregistrându-se în septembrie-octombrie.

³⁹ Rusu 1980, p. 124.

⁴⁰ Ujvári 1972, p. 182; Rusu împarte parcursul Dunării pe teritoriul României tot în cinci sectoare: Sectorul Baziaș-Drobeta-Turnu Severin; Sectorul Drobeta-Turnu Severin-Călărași; Sectorul Călărași-Brăila; Sectorul Brăila-Ceatal Ismail; Sectorul Deltei.

⁴¹ Ghinea 2002, p. 557.

De la izvor până la vărsare, fluviul Dunărea are peste 300 de afluenți direcți, dintre care cei mai importanți sunt: Inn, Hron, Drava, Sava, Morava, Jiu, Tisa, Timok, Olt, Jiu, Argeș, Prut, Siret etc.⁴².

În partea de nord-vest a zonei supuse studiului nostru, Dunărea primește numeroși afluenți care contribuie cu un volum redus de apă.

Oltul

Izvorând din Carpații Orientali, Oltul străbate o varietate de forme de relief, drenând o serie de depresiuni și masive muntoase, colectând circa 80 de afluenți. În funcție de elementele caracteristice cursului său, de morfologia văilor pe care le străbate, remarcăm trei sectoare: Oltul Superior, Oltul Mijlociu și Oltul Inferior⁴³, sectorul inferior corespunde zonei deluroase și montane a Olteniei.

Străbătând zona subcarpatică a Olteniei, Oltul își sculptează valea în aval de Râmnicu Vâlcea, aceasta aflându-se la limita dintre Piemontul Cotmeana la est, și Piemontul Oltețului la vest, după care intră în Câmpia Română, unde lunca se lărgeste considerabil⁴⁴.

La ieșirea din defileu, Oltul are debitul multianual relativ mare (10-50 l./sec/km²), față de numai 2-5 l./sec/km² în cursul inferior în etajul de câmpie piemontană și podiș colinar. În piemont, unde predomină rocile permeabile (nisipuri, pietrișuri), sau semi-impermeabile (conglomerate), așternute peste argile și marne, se reduce aportul afluenților principali amintiți anterior. Debitul maxime sunt totuși destul de ridicate (cca. 1.500 l /sec /km²) datorită alimentării pluviale sau mixte din munți.

Printre cei mai importanți afluenți pe care Oltul îi captează în sectorul inferior și referitor la zona mai sus menționată, amintim: Topologu (debit 4, 75 mc/sec), Cerna (debit 4,26 mc/sec), Luncavăț (3, 15 mc/sec), Bistrița (3, 15 mc/sec).

Jiul

Alături de Olt, face parte din grupa râurilor sudice; izvorește din bazinul Petroșanilor, prin unirea a două cursuri de apă: Jiul de Vest (Jiul

⁴² Ghinea 2002, p. 558.

⁴³ Ujvári 1972, p. 396.

⁴⁴ Ghinea 2002, p. 902.

Românesc) și Jiul de Est (Jiul Transilvan), primul fiind considerat izvor⁴⁵. La confluența dintre cele două râuri, Jiul de Vest are un debit de 10,6 mc/s, iar Jiul de Est 7,6 mc/s⁴⁶.

După ce iese din defileul Lainici, în aval de Bumbăști-Jiu, râul traversează zona Subcarpaților Olteniei, trecând prin municipiul Târgu Jiu, în aval de care cursul Jiului este împins puternic către vest, făcând un cot accentuat. Râul capătă apoi o direcție generală de scurgere nord-vest - sud-est, traversând mai întâi Dealurile Jiului, separând Dealurile Amaradiei de Piemontul Bălăciței, intrând în vestul Câmpiei Române.

Având în vedere particularitățile structurale ale sistemului precum și profilul longitudinal, în lungul râului se disting patru sectoare:

- sectorul superior din Bazinul Petroșani;
- sectorul defileului Lainici;
- sectorul piemontan;
- sectorul de câmpie.

Dintre afluenții cei mai importanți ai Jiului amintim: Gilort, Jițul, Motrul, Lupoia, Ploștina, Coșuștea, etc.

Clima

Situarea țării la paralela de 45° duce la înregistrarea unei diferențe mici a duratei zilelor și nopților de la nord la sud, ca și existența unei diferențe reduse dintre temperaturile anuale între limita nordică cu cea sudică⁴⁷. Clima din zona Oltului Inferior este temperat continentală, cu influențe mediteraneene, dispunerea în trepte a reliefului (podiș, deal, munte) determinând o etajare a elementelor climatice.

Relieful montan produce în unele regiuni efecte de adăpost, caracterizate prin încălziri adiabatice ale aerului în mișcare descendentă⁴⁸.

Pe vârfurile cele mai înalte ale Carpaților Meridionali, în luna ianuarie temperatura medie a aerului scade sub - 10 °C; totuși, cele mai scăzute valori, sub - 11 °C, sunt înregistrate în perioada lunii februarie⁴⁹.

⁴⁵ Ujvári 1972, p. 371.

⁴⁶ Ghinea 2002, p. 743.

⁴⁷ Roșu 1980, p. 73.

⁴⁸ Posea 1982, p. 46.

⁴⁹ Badea *et alii* 1983.

Dealurile subcarpatice, situate deasupra stratului de aer rece din câmpie, unde au loc frecvente mișcări descendente ale aerului, au valori cu 1-2 °C mai ridicate decât câmpia în perioada rece a anului, temperatura ajungând la -2, 5 °C.

Temperatura medie a aerului în luna iulie pentru regiunea montană este estimată în jurul valorii de 16 °C. Vara este călduroasă în Subcarpații de la vest de Olt, valorile medii în luna iulie, fiind cuprinse între 20 și 22 °C. Pentru Podișul Mehendișean, valorile medii pentru perioada călduroasă ajungând la 20 °C. În Podișul Getic, valorile nu depășesc 21 °C.

Ca și în cazul temperaturii, precipitațiile sunt în strânsă corelare cu treptele de relief. Pe culmile Carpaților, căderile abundente de zăpadă și ploile sunt generate de intensificarea activității fronturilor atmosferice în timpul trecerii acestora peste munți. Cantitățile medii anuale se mențin între 1200-1400 mm⁵⁰. Pentru zona subcarpatică precipitațiile au valori mari, ce pot atinge 1006 mm, observându-se o activitate ciclonică mai redusă în lunile de vară și început de toamnă, influențată de activitatea ciclonilor mediteraneeni⁵¹. În zona de podiș, precipitațiile cad în cea mai mare parte sub formă lichidă. Iarna, media zilelor de nisoare ajunge la 22, cel de-al doilea maxim de precipitații înregistrându-se în perioada lunilor mai-iunie⁵².

Vegetația

În zona deluroasă și montană a Olteniei sunt prezente o mare parte din unitățile de vegetație care se întâlnesc pe teritoriul țării: pajiști alpine și subalpine, păduri mezofile de rășinoase și foioase, etc.

Pornind de la sud spre nord, în zona deluroasă și montană a Olteniei întâlnim subzona cereto-gârnițelor (la limita dintre piemont și zona de silvostepă și regiunea de câmpie); urcând spre nord (partea nordică și marginea estică a Piemontului) găsim subetajul gorunelor urmate, în spațiul subcarpat, de fag, zona montană fiind ocupată de conifere. Pădurile de gorun sunt răspândite îndeosebi în Piemontul Motrului și Piemontul Oltețului (zona nordică și de est). În depresiunile subcarpatice și

⁵⁰ Posea 1982, p. 50.

⁵¹ Badea *et alii* 1992, p. 191.

⁵² Badea *et alii* 1992, p. 352.

interdeluroase și pe terasele largi ale râurilor condițiile favorizează dezvoltarea pădurilor de stejar sau de amestec de stejar cu alte foioase.

Pe suprafețe mari din zona subcarpatică și montană, vegetația forestieră a fost înlocuită cu pajiști folosite ca pășuni și fânețe. Atât în subetajul de fag, cât și în subetajul gorunelor, cea mai mare pondere și răspândire o au pajiștile colinare de iarba vântului cu păiușul roșu⁵³.

Pădurile de conifere au limitele de altitudine situate undeva între 1550-1800 m. Deasupra acestei altitudini sunt pajiștile și tufișurile pitice, în timp ce sub 1550 m sunt jnepenișuri. Pădurile de molid au o repartitie diferită de la un masiv la altul. Dacă pe unele masive se prezintă ca niște benzi restrânse și discontinue, pe altele se prezintă ca niște zone compacte. Mai jos de pădurile de molid se află pădurile de fag. În depresiuni, de-a lungul râurilor, sunt zăvoaie de sălcii și plopi înalți, dar și stejar pedunculat, ulm și alte specii iubitoare de umezeală.

Pe văile mai însorite domină plante: laptele oii, spinul, talpa ursului, și arbuști măceșul de munte, arinul de munte sau salcia moale. Afinul și merișorul formează asociații întinse în curmături⁵⁴.

În zonele subcarpatice, dar și în Piemontul Getic macrofanerofitele care alcătuiesc cenoze climatogene sunt gârnița și gorunul. Pădurile de gârniță ocupau, în vechime mari suprafețe, mai ales în Piemontul Getic. Astăzi aceste păduri se mai întâlnesc doar în zonele protejate de ocoalele silvice⁵⁵. Pădurile de gorun ocupă zonele cele mai înalte ale dealurilor subcarpatice și ale Piemontului Getic, cu altitudini mai mari de 300 m. Speciile mezofanerofite submediteraneene, ca mojdreanul, sunt frecvente mai ales la liziera cu pădurile de gârniță.

În partea sudică a Piemontului Getic sunt condiții optime de dezvoltare a pădurilor de cer, pe când în partea de nord asistăm la răspândirea pe scară mare a pădurilor de fag.

Zăvoaiele de luncă, deși s-au restrâns de pe urma intervenției antropice, sunt încă destul de frecvente în lungul tuturor râurilor mari. Sunt alcătuite din diferite specii de salcie, plop, anin, la care se adaugă sângerul, lemnul câinesc, murul, ulmul și foarte rar stejarul.

⁵³ Badea *et alii* 1992, p. 201.

⁵⁴ Ploaie 1983, p. 45.

⁵⁵ Baranovsky, Neamu 1971, p. 51.

Fauna

În zona enunțată întâlnim diferențe fauniste ca:

A. Fauna pajiștilor alpine este formată din păsări, rozătoare și mamifere: brumărița; mierla gulerată; acvila de munte; șoarecele alb; capra neagră.

B. Fauna pădurilor de conifere și fag este mult mai variată și este formată din mamifere, păsări, reptile, rozătoare ca: ursul; cerbul; râsul; jderul de scorbură; jderul de piatră (zona stâncoasă) mistrețul (în făgete și păduri de stejar); lupul; căprioara (în făgete și păduri de stejar); veverița; iepurele; șoarecele gulerat (în pădurile de fag); cocoșul de munte (în pădurile de brad); potârniche etc.

C. Fauna pădurilor de foioase de pe dealurile subcarpatice și de podiș este o zonă de interferență faunistică, unde întâlnim specii ce aparțin atât pădurilor piemontane, cât și silvostepii și stepei. Fauna este formată din mamifere, păsări, rozătoare mamifere mari (vulpile, mistreții, căpriori, cerbi, lupi); iepurii; veverițe; cerbi lopătari; mamifere mici (popândăul, hârciogul, șoarecele de câmp, viezurele); dihorul de stepă; păsări răpitoare (uliul, eretele); fazanul; găște, rațe, găini, etc.

D. Fauna pădurilor de câmpie, a dealurilor joase și defileului Dunării este formată din păsări, reptile, mamifere, batracieni, nevertebrate: porumbelul de scorbură; turturica și grangurele; păsări sedentare (botgrosul, sitarul, cristeiul roșu, sticleți, sfrânciogul roșiatic); găște, rațe, găini; păsări răpitoare (șoimul rândunelelor, vânturelul de seară); broasca țestoasă; vipera cu corn, etc.

Solurile

La altitudini de peste 1700-1800 m, stratul de sol, subțire și de culoare cenușie-negricioasă, este cel mai răspândit sub pătura ierburilor din pajiștile alpine. Mai jos, în etajul pădurilor de conifere și de conifere în amestec cu fag, până la sub 1000 m, solurile sunt brune acide, puternic scheletice⁵⁶. Zona deluroasă reprezintă domeniul de dezvoltare a solurilor brune de pădure aflate în diferite grade de podzolizare.

⁵⁶ Badea, Rusenescu 1970, p. 38.

În zona Piemontului Getic și a Subcarpaților întâlnim mai multe grupe de soluri:

- soluri brune de pădure slab și moderat erodate, dezvoltate pe argile, cu conținut moderat de humus și azot, insuficient dotate cu fosfor mobil și potasiu, dar benefice pentru pomii fructiferi;

- soluri brune de pădure puternic erodate și gleizate, sărace în humus și azot, dar și în potasiu și fosfor mobil, care se întâlnesc pe pante cu o înclinație între 18-35/1000;

- soluri deluviale și deluvio-colviale, caracteristice pantelor mici, sărace în humus dar cu conținut mijlociu de azot, cu o reacție neutră spre slab alcalină;

- soluri podzolice secundare, cu un conținut slab în humus și reacție acidă;

- solurile aluvionare nisipo-argiloase, întâlnite pe văile râurilor, au o mare acumulare de humus, cu frecvente procese de levigare parțială a carbonaților;

- solurile silvestre podzolice gălbui ocupă suprafețe plane de pe gruiuri piemontane și terase vechi, iar procesele de pseudogleizare sunt puternice la adâncime medie;

- solurile silvestre brune-gălbui podzolice sunt răspândite în relief accidentat și terase noi;

- solurile silvestre podzolice și solurile silvestre brune podzolite sunt specifice doar pantelor accidentate;

- solurile pseudorendzinice sunt specifice dealurilor subcarpatice interne.

Zona deluroasă și montană a Olteniei deține o importantă bogăție a subsolului, sarea constituind un element important, atrăgând în special în zona subcarpatică, civilizații din diferite perioade ale evoluției umane⁵⁷. Alături de sare, cuprul, petrolul și cărbunii reprezintă surse importante de bogăție ale subsolului.

⁵⁷ Schuster 2009a, p. 65; Tuțulescu, Binder 2009, p. 88; Schuster *et alii* 2010; Schuster, Tuțulescu 2011.

Cap. II . Aspecte ale microclimatului și tipul de economie

După tabelul realizat de Marin Cârciumar, perioada supusă analizei noastre se încadrează la sfârșit de Atlantic și început de Sub-Boreal, optimul climateric al Holocenului, caracterizat printr-o climă ploioasă, dar caldă. Pentru perioada de tranziție spre epoca bronzului și bronzul timpuriu au fost înregistrate fluctuații climatice, perioade în care clima nu permitea cultivarea plantelor, aflându-ne într-o perioadă mai rece, ceea ce a precedat sub-borealul⁵⁸. În sprijinul afirmațiilor de mai sus vin și analizele polionice realizate la Băile Herculane- *Peștera Hoților* din nivelele aparținând civilizației Coțofeni, relevând o climă uscată cu tentă rece⁵⁹.

Fluctuațiile menționate au determinat răspândirea în Europa centrală și de est a speciilor de tip mediteraneean și submediteraneean⁶⁰. Zonele de jos vor fi lipsite de pin, locul acestuia fiind preluat de foioase (tei, ulm și stejar). În regiunile mai înalte, pădurile de fag, carpen, molid încep rapid să se răspândească⁶¹. Pentru zonele și mai înalte avem stejarul în mixtură cu carpenul și fagul. Un specific anume pentru spațiile deschise este acela că se răspândesc plantele exoterme, ponderea cea mai mare având-o cele din familia gramineelor⁶².

Pentru a creiona o imagine amplă a climei din perioada de tranziție, prezentăm diferențele din optimele Atlantic și Sub-Boreal⁶³. Temperaturile medii ale Atlanticului ajung în luna iulie la +25° C, luna ianuarie la +5° C, media anuală fiind în jur la +16° C. Situația este alta în Sub-Boreal, temperaturile încep să scadă, media lunii iulie fiind cuprinsă între +15° C și +16° C.

Cercetările arheologice dedicate culturii Cernavodă III sunt puține la număr în zona supusă studiului nostru, tipul de economie preponderent pastorală⁶⁴ este sugerat de spațiul în care se dezvoltă cu predilecție

⁵⁸ Tomescu 2000, p. 241; Ciută 2008, p. 331.

⁵⁹ Cârciumar 1996, p. 98-99; Ciută 2008, p. 332.

⁶⁰ Sava 2008, p. 45.

⁶¹ Sălceanu 2004, p. 27; Sava 2008, p. 45.

⁶² Járαι-Komlódi 1987, p. 43; Cârciumar 1996, p. 98; Sava 2008, p. 45.

⁶³ Kordos 1977, fig. 2; Sava 2008, p. 46.

⁶⁴ Aderăm la această ipoteză, deși Doina Galbenu sugerează existența unei economii mixte în urma cercetărilor de la Șiminic. Descoperirea unei râșnițe, în concepția

civilizația. O informație importantă legată de economia comunităților cernavodene ne este prezentată de Georgeta El Susi⁶⁵. Paleofauna studiată din singurul sit cercetat⁶⁶ indică o economie bazată pe creșterea animalelor (ovicaprine, suine, bovidee), procentul acestora fiind de 86%. Un rol important în suplimentarea hranei îl deținea vânătoarea, tabelele procentuale întocmite de specialiști în cauză indicând existența unor fragmente osteologice de mistreț, cerb, *Bos primigenius* etc.

Cercetările deficitare atribuite manifestării culturale în cauză nu relevă existența unor piese de metal pentru arealul destinat zonei deluroase și montane a Olteniei.

Coțofeni, civilizația care-i urmează culturii Cernavodă III, este bine reprezentată în spațiul dedicat lucrării de față. Economia acestor comunități era legată de formele de relief pe care le populau. Petre Roman avansează ipoteza potrivit căreia în zonele de șes preponderența o deținea agricultura, iar în zonele de deal și munte creșterea animalelor⁶⁷.

Analize de macroresturi vegetale în zona deluroasă și montană a Olteniei lipsesc, principalele ipoteze fiind trasate pe baza celor realizate din spațiul intracarpatic. Punctele unde au fost identificate aceste urme aparțin zonei de podiș și munte. Investigațiile macro-vegetale au relevat prezența familiei cerealia de tipul *Triticum aestivus* și *Triticum dicoccum*, hrana fiind suplimentată cu fructe și legume ca: *Sambucus nigra* (soc negru) sau *Cornus mas* (coarnă)⁶⁸. Probabil și în zona de podiș și dealuri joase din Oltenia, hrana acestor comunități era asigurată de cultivarea cerealelor, legumelor, dar și culegerea fructelor din zonă. Totodată, menționăm că cele două specii de grâu prezentate mai sus erau rezistente la temperaturi mai scăzute, ele putând fi cultivate și în zona de deal.

autoarei acestor cercetări, ar sugera teoria mai sus semnalată. Menționăm că, cercetarea deficitară nu ne permite stabilirea unei afirmații clare. Probabilitatea unei economii preponderent pastorale este acceptabilă (și datorită mobilității acestor comunități), nu negăm că în zonele în care stabilitatea este atestată prin existența unui nivel consistent de cultură să fi fost practică și agricultura.

⁶⁵ El Susi 2001, p. 60-82.

⁶⁶ Așezarea de la Cernavodă-Dealul Sofia.

⁶⁷ Ciută 2008, p. 332; Ciută 2009a, p. 129; Ciută 2009b, p. 98.

⁶⁸ Ciută 2009b, p. 102.

Revenind asupra analizelor arheozoologice pentru perioada respectivă (foarte puține la număr), spațiului destinat lucrării îi este dedicată o singură analiză efectuată la Ostrovul Corbului⁶⁹. Din cercetarea materialului recoltat din cele trei nivele de aici, bovideele au ponderea cea mai mare de 27,4 %, urmate de cerb 22,7 %, porcine 21,9 %, ovi-caprine 17,4 %, moluște 9 %, mistreț 5,2 %, căprior 4,6 %, pești 7,5 %, câine 2,3 % și urs reprezentat prin 7 fragmente. Observând ponderea și procentul fiecărei specii, subliniem că practicarea vânătorii avea un rol important în viața comunităților Coțofeni de la Ostrovul Corbului⁷⁰.

O ipoteză interesantă, prezentată de Horia Ciugudean, cu referire la sărăcia materialului osteologic din cadrul așezărilor s-ar datora procesului de transhumanță (tipul de economie practicat), transportării ciozvârtelor de carne afumată și uscată, ele constituind principala sursă de hrană⁷¹. Ipoteza prezentată mai sus, după opinia noastră, este sugestivă pentru așezările sezoniere (în special cele de munte) sau pentru cele cu un singur nivel de locuire.

Pentru nord-estul Olteniei, respectiv actualul județ Vâlcea, semnalăm în urmă cu ceva timp existența unui număr de cinci așezări în care exploatarea sării deținea un rol important. În așezări ca Ocnele Mari-Cosota, Ocnele Mari-Coasta Ungurească, Ocnele Mari-Zdup, Căzănești-Fabrica de Cărămidă și Govora-Dealul Săpunarului⁷² se obținea sarea prin procesul de brichetaj. Rezultatul final, anume *pâinile de sare* devenite bunuri de prestigiu⁷³, a circulat într-un anumit teritoriu la sud de Carpați⁷⁴. În ajutorul acestei afirmații ne parvin și topoarele ciocan de minerit care erau utilizate cu precădere la spargerea bulgărilor de sare⁷⁵.

⁶⁹ El Susi 2005, p. 16-31.

⁷⁰ Prezentarea analizelor de la Ostrovul Corbului pentru Coțofeni și cele de la Sălcuța pentru Sălcuța IV nu constituie un etalon pentru întregul teritoriu cuprins în lucrarea de față existând, probabil, diferențe pentru fiecare formă de relief și, de ce nu pentru fiecare așezare.

⁷¹ Ciugudean 2000, p. 21.

⁷² Locuiri sezoniere: Govora- Dealul Săpunarului și Ocnele Mari-Coasta Ungurească; Așezări cu o îndelungată evoluție: Ocnele Mari-Cosota, Ocnele Mari-Zdup și Căzănești-Fabrica de Cărămidă.

⁷³ Monah 2008, p. 33.

⁷⁴ Schuster *et alii* 2010, p. 263; Schuster, Tuțulescu 2011, p. 141-142.

⁷⁵ Gherghe 1987; Schuster, Tuțulescu 2011, p. 140.

Pescuitul constituia o sursă importantă de hrană, sugestivă fiind aşezarea de la Ostrovul Corbului. Alături de aceasta, menţionăm că şi aceea de la Copăcelu-*Valea Răii* deţine un rol asemănător.

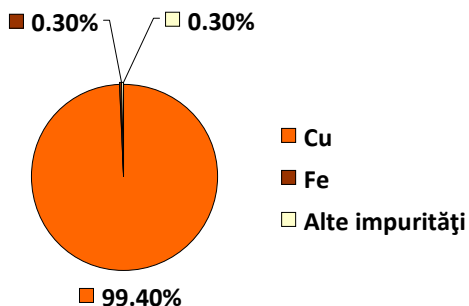
În spaţiul intracarpatic, mai exact aşezarea de la Călnic, Fr. Roth preciza horticultura ca o îndeletnicire a comunităţii de aici, afirmaţie careia Cr. Popa nu îi găseşte nici un argument viabil⁷⁶.

Metalurgia cuprului⁷⁷, atestată în arealul manifestării Coţofeni din zona deluroasă şi montană a Olteniei, se rezumă la unelte, arme, dar şi podoabe. Pentru nord-estul Olteniei dispunem de două analize efectuate în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din Bucureşti. Piesele supuse analizelor provin din aşezările de la Căzăneşti-*Fabrica de Cărămidă* şi Ocniţa-*Cosota*.

a) Căzăneşti = cuţit-seceră?

partea curăţată la vârful:

99.4% Cu, 0.3% Fe

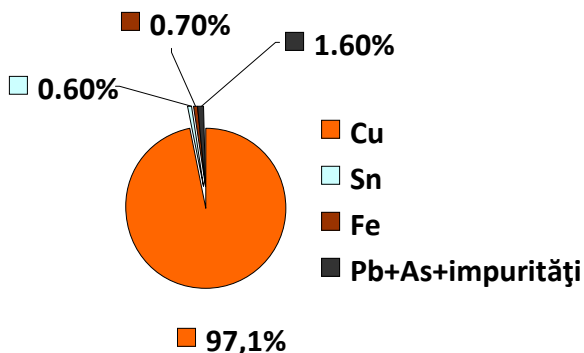

b) Ocniţa = pumnal

partea curăţată:

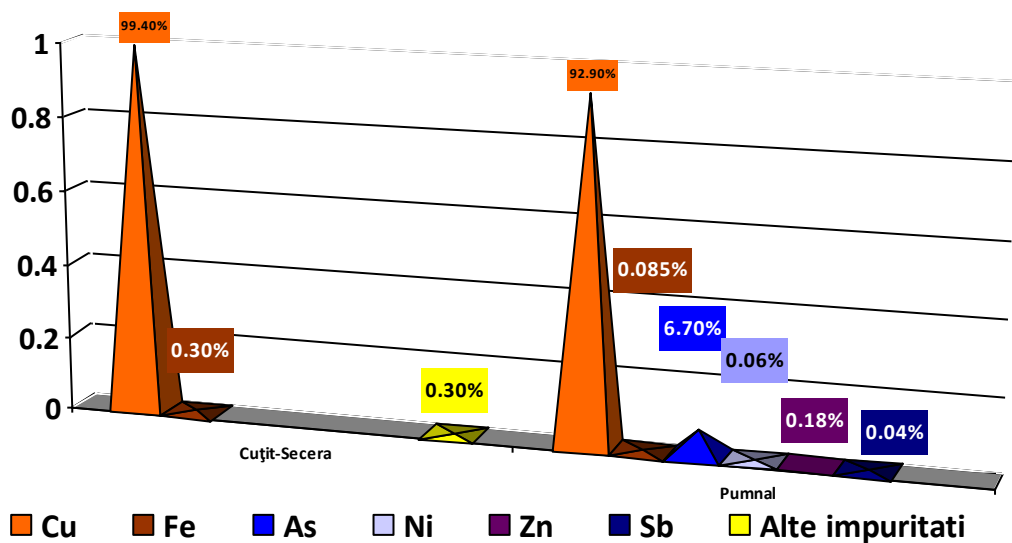
97.1% Cu, 0.7% Fe, 0.6% Sr

urme Pb, urme clare As

⁷⁶ Popa 2009.

⁷⁷ Oprinescu 1987. În studiu se menţionează apartenenţa depozitului I de la Ostrovul Corbului la comunităţile Coţofeni, cel de-al doilea fiind atribuit manifestării Glina finală.

Pentru piesa provenită de la Căzănești observăm un procentaj asemănător cu uneltele din perioada ulterioară, în compoziția ei fiind semnalat și fierul într-o proporție foarte mică.

Raportându-ne la rezultatele analizelor din perioada anterioară a topoarelor de tip Jászladány, considerăm că sursa pieselor din zonă este identică. Pumnalul (cuțitul) de la Căzănești⁷⁸ este atribuit de Mareș tipului cu același nume, având legături cu exemplarele din Anatolia, Cipru și Ciclade⁷⁹.

În ultima lucrare monografică dedicată civilizației amintite, Horia Ciugudean prezintă trei analize pe piese din spațiul intracarpatic și Banat, precizând că procentajul de As variază între 0,4%-0,6% din compoziția pieselor⁸⁰.

Pentru producerea uneltelor și armelor din metal din perioada respectivă s-a afirmat că reducerea minereului de cupru s-ar realiza pe loc⁸¹ prin intermediul cuptoarelor⁸².

⁷⁸ Un alt exemplar care datorită stării precare de conservare nu a fost supus analizelor.

⁷⁹ Mareș 2002, p. 123.

⁸⁰ Ciugudean 2000, p. 34.

⁸¹ Roman 1975, p. 150; Roman 1976a, p. 16; Oprinescu 1987, p. 192; Teoria era susținută pe baza cercetărilor arheologice de la Moldova Veche sau Băile Herculane.

Vorbind de metalurgia aurului, nu cunoaștem descoperiri de acest gen, una dintre ipoteze fiind cercetarea deficitară a zonei.

Alături de vânătoare, purtătorii culturii în cauză utilizau și culesul de melci, la Brăneț, județul Olt, într-un bordei, alături de oase de animale, au fost găsite cochiliile a 60 de melci de grădină, grupate⁸³.

Creșterea păsărilor (?) este menționată în rezumatul tezei de doctorat a domnului Cristian Popa, pentru arealul lucrării; singura menționare a unor fragmente de oase ne este semnalată în umplutura locuinței C de la Brăneț⁸⁴.

Un caz aparte îl deține descoperirea de la Govora-Dealul Săpunarului a două ancore din lut votive, care pot fi puse pe seama unei navigații incipiente⁸⁵, reprezentări zoo- sau antropomorfe⁸⁶ sau însemne ale unor „negustori”⁸⁷.

Producția uneltelor din os și corn este atestată de descoperirile din zonă, exemplare de săpăligi aflându-se la Brăneț⁸⁸, străpungătoare la Ostrovul Corbului⁸⁹ etc.

Referitor la utilajul litic, se observă o reducere cantitativă a pieselor folosite, cât și a repertoriului⁹⁰.

Torsul și țesutul sunt documentate prin descoperirea de fusaiole în majoritatea așezărilor.

⁸² Roman *et alii* 1983, p. 101, fig. 1-2; Roman, Oprețescu 2008, p. 163-164, fig. 35-36.

⁸³ Ulanici 1975a, p. 46.

⁸⁴ Ulanici 1976, p. 41. Nu cunoaștem tipul de pasăre: domestică sau vânat.

⁸⁵ Schuster 2005, p. 38.

⁸⁶ Schuster 2004b.

⁸⁷ Schuster, Morintz 2006, p. 60-61.

⁸⁸ Ulanici 1976, fig. 5.

⁸⁹ Roman 1976a, Pl. XI-8.

⁹⁰ Ciugudean 2000, p. 29.

Cap. III. Istoricul cercetărilor

1. Cultura Cernavodă III

Inițial, descoperirile de la Cernavodă-Dealul Sofia au fost atribuite unei singure culturi împărțită în trei faze (I-III), aparținând neoliticului târziu (faza I), faza mijlocie (faza a II-a), contemporană cu Horodiștea-Foltești II și a treia fază, care atinge pragul epocii bronzului⁹¹.

Locuirea aparținând manifestării în cauză a fost identificată în sectoarele notate c și d, grosimea nivelului de cultură atingând uneori 2 m⁹², fiind considerată că ar avea o îndelungată evoluție⁹³.

Între anii 1964-1965, în punctul *Lacul lui Cremene*, Dobrotești, județul Teleorman, au loc investigații arheologice, stabilindu-se faptul că stratul de cultură are o grosime ce atinge 0,80 m, fiind identificate trei nivele de locuire⁹⁴. Pe baza materialului arheologic se stabilea la aceea dată descoperirea unui nou aspect cultural datat la începutul epocii bronzului⁹⁵.

Peste trei ani, Sebastian Morintz și Petre Roman, tratând perioada de trecere de la eneolitic la bronz la Dunărea de Jos, încadrau la orizontul supus studiului nostru descoperirea de la Dobrotești, considerată ca limita vestică în județul Teleorman⁹⁶.

În 1968, cultura este reformulată și cele trei faze devin culturi de sine stătătoare, cultura Cernavodă III fiind anterioară civilizației Cernavodă II⁹⁷.

⁹¹ Berciu 1960, p. 138; Morintz 2007, p. 13; Roman 2001, p. 13; Oanță-Marghitu 2003, p. 111.

⁹² Schuster; Popa 2008, p. 51.

⁹³ Morintz 2008, p. 33.

⁹⁴ Roman 1966, p. 448-449.

⁹⁵ Roman 1966. Autorul precizează cum comunitatea preistorică de aici se află pe „treapta timpurie a epocii bronzului, care, păstrând destul de numeroase moșteniri din fondul neolitic local, asimilează activ o serie întreagă de elemente de cultură ce se transmit din mediile culturale sincrone, într-o zonă de interferență: Coțofeni, Glina III-Schneckenberg, Monteoru timpuriu, Cernavodă III. La aceea dată autorul articolului afirma „complexul cultural de aici nu poate fi atribuit nici uneia dintre culturile sau aspectele culturale” cunoscute până atunci (p. 459).

⁹⁶ Morintz, Roman 1968b, p. 557. Originea civilizației în cauză este stabilită ca fiind de sorginte Cernavodă I, cu elemente de tip Sălcuța, dar și unele legături cu populațiile de pe teritoriul Bulgariei.

⁹⁷ Morintz, Roman 1968a, p. 92-97; Morintz, Roman 1968b, p. 55-56; Oanță-Marghitu 2003, p. 111.

După anul 1968 au loc cercetări prin sondaje restrânse, tot în această perioadă fiind descoperite așezările de la Almăjel, Almaj și Șimnicul de Jos toate în județul Dolj și Piatra Olt, județul Olt.

Descoperită în anul 1962, așezarea de la *Șimnic-Craiova* va fi investigată arheologic în 1967, prin trei secțiuni ce înglobau o suprafață de cca. 80 m²⁹⁸. Cercetătoarea Doina Galbenu, autoarea investigațiilor, nu acceptă noțiunea de cultură Cernavodă III, propunând termenul de cultura Dobrotești⁹⁹.

După doi ani de la publicarea datelor preliminare din stațiunea de la *Șimnic-Craiova*, în anul 1972, aceeași cercetătoare propune denumirea de Cernavodă III-Dobrotești¹⁰⁰.

O interpretare a descoperirilor de acest gen, până în anul 1981, o realizează Petre Roman, care consideră că civilizația Cernavodă III face parte dintr-un fenomen complex de integrare și uniformizare culturală ce înglobează comunități de pe un teritoriu imens¹⁰¹.

În anul 1988, Vladimir Dumitrescu și Alexandru Vulpe enunțau că, la baza acestei manifestări culturale, se află o etapă finală a culturii Cernavodă I la care s-au adăugat elemente de tradiție Sălcuța și Gumelnița, alături de elemente anatoliene¹⁰². Presupusele influențe anatoliene sunt găsite de autori în torțile de tip „tunel”.

Pentru zona sudică a Olteniei noi informații ne sunt oferite de cercetarea arheologică a tell-ului eneolitic de la Drăgănești-Olt, unde

⁹⁸ Galbenu 1970, p. 45. Așezare cu două nivele de locuire, din arătură fiind “culese” fragmente ceramice tipice culturii Coțofeni.

⁹⁹ Galbenu 1970, p. 53. Noțiunea de cultură Dobrotești este necesară, după opinia cercetătoarei, pentru a se evita neajunsurile și greșelile cronologice.

¹⁰⁰ Galbenu 1972, p. 266-267. Termen propus pentru evitarea greșelilor cronologice.

¹⁰¹ Roman 1981b, p. 31. Se stabilește aria de răspândire a descoperirilor de acest gen, din Dobrogea până în Boemia, din sudul Poloniei până la Belgrad. Pentru zona României la acea dată se precizează că arealul de răspândire a culturii Cernavodă III are ca zonă linia Dunării de la Porțile de Fier până la Cernavodă, înaintând în câmpia Munteniei și Olteniei, până la nord de Craiova și Slatina. Descoperiri identice erau semnalate și în câmpia joasă a Banatului și Crișanei, autorul subliniind că nu este exclus ca cercetările viitoare să includă și teritorii intracarpatică. Tot în acest studiu, Petre Roman consideră că Cernavodă III și corespondentul ei Boleráz sunt expresia unui proces de indoeuropenizare, dar ea ascunde un conglomerat etnic.

¹⁰² Dumitrescu, Vulpe 1988, p. 54.

investigațiile au dus la descoperirea unor fragmente ceramice atipice Cernavodă III¹⁰³.

Descoperirile de la vest de Olt, în Oltenia, sunt tratate în studiul redactat de Marin Nica, unde se precizează faptul că așezările Cernavodă III se găsesc și la cca. 100 km nord de Dunăre¹⁰⁴, tot acum cercetătorul menționat mai sus include manifestării necropola de la Drăgănești-Olt¹⁰⁵.

Faza incipientă a manifestării culturale este prezentată în studiul semnat de Petre Roman în 2001, cercetătorul menționând că descoperirea de la Radovanu-*Gorgana I* aparține unui orizont Proto Cernavodă III¹⁰⁶.

Un rol esențial în cunoașterea marelui complex îl va deține simpozionul de la Mangalia din anul 1999¹⁰⁷, care a avut meritul de a stabili un repertoriu ceramic, periodizarea descoperirilor dintr-un teritoriu așa de mare (Polonia, Austria, Cehia, întregul bazin mijlociu al Dunării), stabilirea unor variante regionale și stabilirea unor relații cu alte culturi¹⁰⁸.

În *Istoria Românilor*, volumul I, Alexandru Vulpe consideră că fenomenul cultural supus studiului aparține perioadei de tranziție, căreia deocamdată îi lipsesc prea multe date referitoare la alte elemente culturale pentru a fi încadrate mai aproape de structurile societății anterioare¹⁰⁹.

La sud de Dunăre, în Bulgaria, descoperirile de acest gen sunt încadrate în faza incipientă a epocii bronzului timpuriu¹¹⁰.

¹⁰³ Nica et alii 1995, p. 18, fig. 16/1-4. Autorii cercetării din acest punct lansează teoria potrivit căreia locuirea Sălcuța IV este distrusă de comunitățile Cernavodă III, ultimii nezăbovind prea mult în așezare; Schuster, Popa 2008, p. 52.

¹⁰⁴ Nica 2001, p. 279.

¹⁰⁵ Nica 2001, p. 279; Enumeră așezările de la: Vădastra, Fărcașul de Sus-*Pe Coastă*, Fărcașul de Jos-*Cimitir*, Locusteni-*Predești*, Hotărani-*La Turn*, Piatra-Sat-*Nucet*, Cârcea-*Hanuri*, Cârcea-*Viaduct*, Almaj, Șimnic-*Stațiunea Experimentală*.

¹⁰⁶ Roman 2001, p. 18. Alături de situl de la Radovanu, Petre Roman include la același orizont și descoperirile de la Renie II.

¹⁰⁷ Cernavodă III- Boleráz, Symposium Mangalia/Neptun, 18-24 Oktober 1999; Volumul conține studii referitoare la aproximativ întreaga arie de răspândire a culturii Cernavodă III- Boleráz.

¹⁰⁸ Oanță-Marghitu 2003, p. 112.

¹⁰⁹ Vulpe 2000, p. 228. Alături de Cernavodă III-Boleráz, sunt încadrate perioadei de tranziție următoarele grupuri culturale: Herculane II, Cheile Turzii, Foltești, Cernavodă II, Horodiștea.

¹¹⁰ Nikolova 1999, p. 175-183; Nikolova 2000, p. 3.

Sorin Oanță-Marghitu, semnatarul studiului „*Fenomenul Cernavodă III-Boleráz: După 30 de ani*”¹¹¹, grupează informațiile oferite din bibliografia aferentă, aduce o nouă abordare în studierea fenomenului, simplificând termenii de „cultură”, „aspecte culturale”, „complexe” și „stiluri ceramice”. În opinia aceluiași cercetător, manifestarea culturală „*reprezintă fie un singur stil ceramic, fie o noțiune ce ascunde de fapt mai multe stiluri ceramice*”¹¹².

Studierea habitatului din perioada respectivă este tratat succint și de Gheorghe și Cornelia Magda Lazarovici¹¹³, cercetătorii subliniind puținele date cu privire la așezările culturii și la complexele pe care le conțin¹¹⁴.

Pentru zona supusă studiului nostru menționăm lucrarea semnată de Alexandru Morintz, autorul stabilind o clasificare a așezărilor¹¹⁵ descoperite pe teritoriul României astfel:

- descoperirea de la Șimnic este catalogată ca așezare mare, de lungă durată, nefortificată;
- cele de la Fărcașul de Sus-*Pe Coastă*, Fărcașul de Jos-*Cimitir*, Piatra-Sat
- *Nucet*, aparțin locuirilor sporadice care suprapun vremelnic așezări anterioare eneolitice locale. Lucrarea de față constituie un reper în studierea habitatului din perioada civilizației noastre, Al. Morintz semnalând descoperiri din Bulgaria (Radomir, Drama), Serbia¹¹⁶ etc.

În zona deluroasă și montană a Olteniei investigațiile arheologice deficitare nu au semnalat descoperiri de necropole sau morminte.

Referitor la habitatul culturii, dar și la alte probleme, informații inedite ne sunt oferite de cercetările de la Mironești, județul Giurgiu¹¹⁷.

¹¹¹ Oanță-Marghitu 2003. După opinia sa, interpretările se bazează pe materialul arheologic descoperit în 53 de stațiuni: 15 așezări și 38 descoperiri izolate. Alături de stațiunile arheologice aparținând manifestării culturale, Sorin Oanță enumeră și 21 de descoperiri aparținând grupurilor „Celei și Orlea-Sadovec”.

¹¹² Oanță-Marghitu 2003, p. 119.

¹¹³ Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 339-341.

¹¹⁴ Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 339.

¹¹⁵ Morintz 2007, p. 85-97.

¹¹⁶ Preluând ipoteza lui Nikola Tasić, descoperirile sunt grupate în patru zone: arealul lacului de acumulare Porțile de Fier-*Derdap*, cea din sudul Banatului, cea dintre Sava și Dunăre, și din regiunea Odžaci.

¹¹⁷ Schuster, Popa 2008, p. 51-56. Cu prilejul publicării rezultatelor de la Mironești, cercetătorii dezbate și prezintă descoperirile din România și aria aferentă fenomenului.

2. Cultura Coțofeni

În secolul al XIX-lea la Sebeș-Râpa Roșie¹¹⁸ este menționată prima așezare aparținând culturii; pentru zona Olteniei primele informații ne parvin de la Teohari Antonescu.

În anul 1917, Carl Schuchhardt întreprinde cercetări arheologice în așezarea de la Coțofenii din *Dos-Botul Mic*, așezare ce va deveni eponimă pentru întreaga civilizație. Rezultatele săpăturilor de aici nu vor fi publicate¹¹⁹.

Cunoscând materialele descoperite la Coțofeni, aflate la Berlin, Ion Nestor lansează în literatură termenul de cultura Coțofeni, refuzând cu vehemență originea nordică a acesteia¹²⁰.

În 1939, Dumitru Berciu realizează o prezentare „monografică” a culturii Coțofeni, identificând și pentru zona deluroasă și montană a Olteniei așezările de la Ostrovul Șimian, Ostrovul Corbului cu trei puncte, Rogoava, Aninoasa, Petrești de Jos, Dobrița, Schela, Vârțu, Polovragi, Stănești, Baia de Fier, Peștera Jidanu de la Polovragi și Grădiștea. Originea civilizației este stabilită de arheologul bucureștean ca fiind de tip nordic, la care se adugă și cel local de tip band-ceramic¹²¹.

O discuție interesantă în studiile perioadei respective a constituit-o succesiunea celor două tipuri ornamentale atestate în ceramica Coțofeni¹²²: *Linsenkeramik* și *Furchenstichkeramik*.

În anul 1962, Gheorghe Bichir propune o nouă teorie, deosebește de cultura Coțofeni, ceramica cu împunsături succesive (faza a III-a specifică cu predilecție spațiului intracarpatic) pe care o atribuie unei alte civilizații și anume cultura Câlnic¹²³.

Extrem de importante au fost cercetările arheologice efectuate de Petre Roman la Băile Herculane între anii 1965-1967; rezultatele de aici, corelate cu majoritatea descoperirilor perioadei vor face posibilă apariția primei

¹¹⁸ Popa 2009.

¹¹⁹ Roman 1976a, p. 9.

¹²⁰ Nestor 1933, p. 61-67; Roman 1976a, p. 9; Popa 2009.

¹²¹ Berciu 1939a, p. 72-83.

¹²² Prox 1941, p. 80-81; Roth 1942, p. 199-214; Berciu, Berciu 1943-1945, p. 63-64.; Berciu 1960, p. 79-82; Berciu 1961a, p. 131-134.

¹²³ Bichir 1962, p. 106-109, 114.

monografiilor dedicate civilizației¹²⁴. Periodizarea, raporturile culturale, încadrarea cronologică, realizate acum mai bine de 30 de ani sunt până azi esențiale privind evoluția comunităților Coțofeni pe întregul său areal. Cercetătorul bucureștean identifică următoarea schemă evolutivă: Ia, Ib, Ic, IIa, IIb, IIIa, IIIb, IIIc., identificând 313 localități cu descoperiri Coțofeni, Kostolac, Baden, Vučedol¹²⁵. Tot în lucrarea respectivă, autorul stabilește următoarele paliere cronologice¹²⁶:

- Coțofeni I-II →Baden B-D;
- Coțofeni II-III→Kostolac;
- Coțofeni târziu→ Vučedol târziu;
- Coțofeni III→Schneckenberg B;

Tot în același an, arheologul bucureștean include în literatura de specialitate rezultatele cercetărilor arheologice de la Orlea, stipulând similitudinile de la Sadovec, prilej prin care unifică cele două descoperiri sub termenul de complexul Orlea-Sadovec¹²⁷.

La un an de la apariția primei monografii, Petre Roman dezbată problematica noțiunii de cultură Kostolac, cât și a raporturilor cu manifestarea culturală supusă studiului nostru¹²⁸. Tot în același an autorul publică în limba germană¹²⁹ un articol dedicat civilizației Coțofeni.

Analizând epoca eneolitică din fosta Iugoslavie, Nikola Tasić lansează în anul 1981 termenul de Coțofeni-Kostolac¹³⁰, stabilind următoarea relație pentru zona Olteniei: Sălcuța I-III – Sălcuța IV – Herculane II-III – Celei – Cernavodă III – Coțofeni I¹³¹.

Elaborarea unui sistem pentru evoluția bronzului timpuriu de către același cercetător, pentru spațiul românesc, ne prezintă evoluția acestor

¹²⁴ Roman 1976a.

¹²⁵ Roman 1976a, Pl. 2.

¹²⁶ Roman 1976a, p. 51-57.

¹²⁷ Roman 1976b.

¹²⁸ Roman 1977b. În opinia sa, strânsele contacte între Coțofeni și Kostolac din Banat explică influența bănățeană asupra comunităților Coțofeni din zonele de munte și podiș din Transilvania, dar și din nordul Olteniei. Pentru Banat, Petre Roman stabilește un paralelism Coțofeni II-Kostolac, iar pentru restul arealului Kostolac-Coțofeni III.

¹²⁹ Roman 1977a.

¹³⁰ Tasić 1981, p. 23.

¹³¹ Sava 2008, p. 45.

comunități în paralel cu primele manifestări ale epocii bronzului, astfel încât¹³²:

- Coțofeni I (respectiv Ic)→manifestările de tip Zimnicea→B.T.Ia;
- Coțofeni II-III →Glina I-II→Baden Târziu→Zăbala→ Schneckenberg A-B→Ezero AB→B.T. Ib-c;
- Coțofeni final (respectiv IIIc)- Glina III (Runcuri)→ SchneckenbergB→Jigodin→Bogdănești→B.T.Iia.

În același an, 1986, arheologul Petre Roman, tratând fenomenul ceramicii șnurate, stabilește o evoluție cronologică a formei de decor, încadrând descoperirile din arealul manifestării în cauză în perioada a III-a¹³³. Fenomenul menționat mai sus este tratat și în monografia din anul 1992¹³⁴.

Legăturile și contemporaneitatea civilizației Coțofeni cu cea a culturii Baden sunt amplu dezbătute în volumul acestei manifestări pe teritoriul României¹³⁵.

De o reală importanță au fost cercetările efectuate de-a lungul Dunării la: Ostrovul Corbului, Ostrovul Simian, Ostrovul Mare, efectuate de Petre Roman, Gheorghe Popilian, Dumitru Berciu, Alexandru Bărcăcilă, Constantin S. Nicolăescu-Plopșor etc.

Pentru nordul Olteniei, în special, pentru zona actualului județ Vâlcea, noi așezări au fost cercetate și publicate de părintele Gheorghe Petre-Govora¹³⁶. Astfel, în anul 1967, cercetătorul mai sus menționat trece în revistă primele așezări Coțofeni cu ceramică decorată cu împunsături succesive din Râmnicu Vâlcea¹³⁷. Trei ani mai târziu sunt aduse noi contribuții la cunoașterea manifestării Coțofeni în nord-estul Olteniei, autorul aderând la teoria împărțirii duale din perioadă, în paginile articolului fiind prezentate și cele mai noi descoperiri din așezarea de la Căzănești-

¹³² Roman 1986b, p. 30-31.

¹³³ Roman 1986a, p. 15.

¹³⁴ Roman *et alii* 1992.

¹³⁵ Roman, Némethi 1978.

¹³⁶ Petre 1967; Petre 1970; Petre Govora 1982; Petre Govora 1995, p. p. 16-22.

¹³⁷ Petre Govora 1967; Sunt amintite așezările de la Govora Sat-Dealul Săpunarului, Bârsești, Căzănești, Ocnele Mari și Bunești. La acea dată autorul semnală similitudinile cu ceramica descoperită la Călnic, emițând ipoteza că poate fi o pătrundere din Transilvania spre sud, sau o dezvoltare locală sub influență venită din spațiul intracarpatic. Pentru poziția cronologică a descoperirilor, Gheorghe Petre Govora nu exclude ideea unei contemporaneități parțiale cu civilizația Glina.

*Fabrica de Cărămidă*¹³⁸. Gheorghe Petre-Govora revine asupra cercetărilor din zona actuală a județului Vâlcea printr-un studiu publicat în anul 1982¹³⁹, în care a tratat așezările de la Ocnele Mari-Zdup¹⁴⁰, *Coasta Ungurenilor*¹⁴¹ și din Râmnicu Vâlcea-Cetățuia¹⁴².

În sudul Olteniei deluroase, săpături arheologice sunt efectuate la Brăneț, sub coordonarea lui Ulanici,¹⁴³ și la Șimnic sub coordonarea doamnei Doina Galbenu¹⁴⁴.

Pentru arealul actualului județ Gorj¹⁴⁵, în anii 1976¹⁴⁶-1977¹⁴⁷ și 1980 au loc cercetări arheologice în două așezări Coțofeni, la Vârț-Rovinari, în punctele *Ciocul cu Bani* și *Ciocul lui Meilă*, dar și în așezarea de la Șiacu¹⁴⁸,

¹³⁸ Petre-Govora 1970. Sunt prezentate descoperirile metalice din situl prezentat mai sus, cercetătorul precizând că piese de cupru au fost descoperite în număr destul de mare în stratul aparținând culturii Coțofeni de la Moldova Veche, Herculane și CuinaTurcului. Existența unei stratigrafii ample, succesiunea Coțofeni, Glina și descoperirea în condiții neclare a brățării de aici duce la atribuirea deficitară a podoabei (Glina sau Coțofeni). Mai mult, la aceea perioadă se considera că piesele de metal, după opinia semnatarului, pot fi „socotite” și ca piese de import, pătrunse prin intermediul schimburilor intertribale din mediul egeo-anatolian.

¹³⁹ Petre-Govora 1982.

¹⁴⁰ Cercetată între anii 1973-1975, așezarea din punctul *Zdup* deține o stratigrafie amplă, investigațiile arheologice identificând o succesiune Coțofeni, Glina răzleț și un aspect cultural de la începutul epocii bronzului (grupul Gornea-Orlești). Stratul de cultură Coțofeni, după opinia lui Gheorghe Petre Govora, conține cele trei faze evolutive, grosimea nivelului de cultură fiind de cca. 3 m.

¹⁴¹ Așezare sezonieră, încadrată în faza a III-a, ce presupune o veche locuire de tip Sălcuța II-III.

¹⁴² Locuire specifică fazei a III-a de evoluție.

¹⁴³ Ulanici 1975b; Ulanici 1976, p. 33. Sugerează influențele locale de sorginte sălcuțogumelnițeană.

¹⁴⁴ Galbenu 1975b, p. 9-10, 15. Este menționat faptul că nivelul aparținând acestei culturi a fost distrus de lucrările agricole, singurul complex descoperit constând dintr-o groapă în care a fost găsit un fragment de cupru de mărimea unei boabe de grâu.

¹⁴⁵ Gherghe 1982.

¹⁴⁶ În urma unei periegeze a fost identificată locuirea Coțofeni de la Vârț-Rovinari-*Ciocul cu Bani*.

¹⁴⁷ *Ciocul lui Meilă*, așezarea va fi cercetată peste un an, investigațiile ducând la cercetarea unui număr de 5 locuințe de tip bordei.

¹⁴⁸ A fost cercetată în urma unei colaborări între Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București și Muzeul Județean Gorj. Trasarea unei secțiuni de 25 m x 2 m, dar și a două case de câte 1 x 1,50 m și 3,50 x 3 m, a contribuit la descoperirea a două locuințe de suprafață.

comuna Slivilești¹⁴⁹. Tot pentru acest areal ne sunt semnalate în anul 1987 următoarele puncte specifice manifestării¹⁵⁰: Runcu, Broșteni, Petrești-Bărbulești, Tismana, Schela Gornăcelu.

Pentru cunoașterea manifestării în cauză de la sud de Dunăre, informații importante ne sunt oferite de teza de doctorat a lui Ștefan Alexandrov¹⁵¹. Peste cinci ani același arheolog subliniază că descoperirile din Bulgaria și Oltenia, mai puțin partea de nord, alcătuiesc varianta sudică¹⁵² a culturii în cauză.

O nouă încadrare culturală pentru Bulgaria, realizată de Lolita Nikolova, propune o evoluție în epoca bronzului timpuriu EB (Early Bronze) I - EB II, respectiv: Coțofeni I – EB I¹⁵³, Coțofeni II-III EB II¹⁵⁴.

Sistematizarea descoperirilor Coțofeni din județul Vâlcea sunt grupate într-un capitol din lucrarea „O preistorie a nord-estului Olteniei”, semnată de preotul Gheorghe Petre-Govora, acesta semnalând la perioada respectivă 15 puncte, atribuind manifestării și necropola tumulară de la Milostea¹⁵⁵.

În monografia dedicată perioadei eneolitice din centrul și vestul Balcanilor, Nikola Tasić încadrează descoperirile Coțofeni din nord-estul Serbiei în perioada mijlocie¹⁵⁶ a epocii respective, paralelismele cronologice evocate de cercetătorul sârb fiind următoarele: Coțofeni II - Baden (faza clasică) - apariția elementelor de tip Kostolac; Coțofeni III - Kostolac (etapă matură) - și primele așezări Vučedol de la Srem și Slavonia¹⁵⁷.

Referitor la zona transilvăneană, culturii Coțofeni îi este atribuită o nouă monografie semnată de Horia Ciugudean, cercetătorul făcând referire la zona de la sud de Carpați, în special, la așezările din jurul orașului Râmnicu Vâlcea¹⁵⁸. Același cercetător presupune noi paliere cronologice¹⁵⁹:

¹⁴⁹ Calotoiu *et alii* 1987, p. 25, 27.

¹⁵⁰ Calotoiu *et alii* 1987, p. 27.

¹⁵¹ Alexandrov 1990.

¹⁵² Alexandrov 1995, p 262.

¹⁵³ Nikolova 1999, p. 175, 198.

¹⁵⁴ Nikolova 1999, p. 212-215.

¹⁵⁵ Petre-Govora 1995, p. 18-20.

¹⁵⁶ Tasić 1995, p. 65-69.

¹⁵⁷ Tasić 1995, p. 69.

¹⁵⁸ Ciugudean 2000.

- Coțofeni I→Cernavodă III- Boleráz→Baden A;
- Coțofeni II →Baden C;
- început de Coțofeni III→Baden D→Kostolac;

Extinzând zona, cercetătorul mai sus menționat prezintă paralelisme Coțofeni I-III cu Radomir nivelele V-III, Coțofeni II-III cu Ostrikovac Ia-c, Coțofeni cu Ezero A, Dikli Tash IIIa (nivelurile 17-13), Sitagroi IV¹⁶⁰ etc.

Tot în același an, într-o recenzie, Petre Roman atrage atenția asupra volumului dedicat manifestării Coțofeni din Transilvania, precizând că lucrarea reprezintă rezultatul unei comenzi care se cerea executată într-un timp cât mai scurt¹⁶¹. Încercarea de periodizare realizată de Ciugudean este considerată de arheologul bucureștean ca având multă compilație și nimic în plus¹⁶².

În primul volum al *Istoriei Românilor*, Alexandru Vulpe încadrează „blocul cultural Baden-Coțofeni” la începutul epocii bronzului timpuriu¹⁶³, precizând existența unui număr de 850 de stațiuni¹⁶⁴.

O altă opinie legată de paralelismele culturale ale civilizației Coțofeni o întâlnim și la Florin Burtănescu, care consideră că faza a II-a din Oltenia, Banat și Transilvania ar fi sincronă cu manifestări de tip Zimnicea, Schneckenberg A (dacă nu început de Schneckenberg B) și Livezile¹⁶⁵.

Pentru nord-estul Olteniei, respectiv județul Mehedinți, contribuții importante sunt aduse de domnul Doru Liciu care, pe lângă faptul că semnalează noi stațiuni arheologice în circuitul științific, realizează și o catalogare a așezărilor aferente spațiului prezentat în studiu¹⁶⁶.

¹⁵⁹ Ciugudean 2000, p. 51-55. Pentru paralelismul cu Vučedol, arheologul ardelean precizează faptul că materialele din Banat nu se înscriu într-o fază târzie și prezența ceramicii primei culturi ar aparține unei faze timpurii.

¹⁶⁰ Ciugudean 2000, p. 56-57.

¹⁶¹ Roman 2000, p. 309.

¹⁶² Roman 2000, p. 311.

¹⁶³ Vulpe 2001, p. 223.

¹⁶⁴ Vulpe 2001, p. 229.

¹⁶⁵ Burtănescu 2002, p. 307.

¹⁶⁶ Liciu 2002.

În ultimul deceniu Gabriel Crăciunescu cercetează așezarea târzie de la Rogova, acesta prezentând puternicile legături culturale cu cercul vestic reprezentat de culturile Kostolac și Vučedol¹⁶⁷.

Problematica habitatului perioadei și culturii tratate în aceste rânduri a constituit subiectul cercetărilor lui Gheorghe Lazarovici, autorul încadrând manifestările de acest gen în perioada cuprului final¹⁶⁸.

Pentru investigațiile arheologice de la Ostrovul Corbului esențială este apariția în anul 2008, într-un volum, a așezării și locuirii de aici¹⁶⁹, dar și a istoricului cercetărilor din perioada 1970-1984¹⁷⁰.

Apariția celui de-al doilea volum, dedicat investigațiilor arheologice din peștera de la Cauce, de către colectivul coordonat de Sabin Adrian Luca, reprezintă un nou prilej pentru rediscutarea periodizării și paralelismelor culturale ale civilizației. Astfel, colectivul de aici observă o asemănare cu sudul Olteniei, în geneza culturii Coțofeni a avut un rol și Cernavodă III¹⁷¹. Același colectiv susține paralelismul cronologic¹⁷² evocat în lucrarea lui Horia Ciugudean din anul 2000.

Strămutarea sinistraților din zona Ocnelor Mari la Copăcelu, județul Vâcea a prilejuit deschiderea unui șantier arheologic în punctul „Cămin”, unde alături de materiale aparținând epocii neolitice a fost descoperită și o locuință Coțofeni¹⁷³.

Cea mai nouă abordare a manifestării în cauză o reprezintă teza de doctorat a lui Cristian Popa, avându-l coordonator pe regretatul profesor Iuliu Paul¹⁷⁴. Tratănd cu predilecție ca spațiu aferent lucrării sale

¹⁶⁷ Crăciunescu 2002, p. 19-61; Crăciunescu *et alii*, 2001; Crăciunescu *et alii* 2002; Crăciunescu, Manea 2003; Crăciunescu, Manea 2004; Crăciunescu, Manea 2005; Crăciunescu, Manea 2007; Crăciunescu *et alii* 2006.

¹⁶⁸ Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 311-325.

¹⁶⁹ Roman, Oprișescu 2008, p. 123-168. Regretabil este faptul că în publicația mai sus amintită nu este tratată și ceramica.

¹⁷⁰ Roman 2010, p. 131-168.

¹⁷¹ Luca *et alii* 2005, p. 13.

¹⁷² Luca *et alii* 2005, p. 13-18.

¹⁷³ Tuțulescu 2008, p. 17-27.

¹⁷⁴ Popa 2009. Acesta propune următoarea perioadizare: I (a, b), II (a, b), III (a, b și o subfază întârziată c). Prezintă relațiile cu lumea egeo-anatoliană, sincronismele dintre Coțofeni și Troia fiind reliefate cu Troia I mijlocie- Troia II și cu Poliochni albastru și verde; cu grupul Ostricovac Ibc târziu-Ibd respective Coțofeni III; cu

Transilvania, autorul face ample trimiteri la spațiul de la sud de Carpați și, implicit la zona supusă studiului nostru. Arheologul ardelean dezbată în articole diferite aspecte ale civilizației în cauză: spiritualitate¹⁷⁵, simbolistică¹⁷⁶.

Exploatarea sării în cadrul comunități Coțofeni în zona platformei salinifere de la Ocnele Mari constituie elaborarea unor studii redactate de colectivul coordonat de Cristian Schuster¹⁷⁷.

Aferent nord-estului Olteniei, respectiv județului Vâlcea, cultura Coțofeni a constituit noi subiecte prin studii redactate în diferite reviste de specialitate¹⁷⁸.

Domnul Claudiu Aurel Tulugea realizează într-un articol al său, un repertoriu al descoperirilor pentru perioada neolitic-eneolitic din nordului Olteniei, incluzând manifestarea de tip Coțofeni în perioada eneoliticului¹⁷⁹.

Monografia dedicată istoriei județului Vâlcea prezintă succint perioada culturii Coțofeni, autorii încadrând-o în epoca bronzului timpuriu alături de Glina și Gornea-Orlești¹⁸⁰.

Referitor la cercetarea ritului și ritualului funerar din zona deluroasă și montană a Olteniei, cercetarea arheologică este destul de săracă în informații, singurele precizări ne parvin din următoarele locații: Ostrovul Corbului, Ostrovu Șimian, Peștera Muierilor. Sub semnul întrebării ar fi și mormintele de la Buicești, cercetate de Lucian Roșu, care după opinia lui Petre Roman ar fi ulterioare civilizației noastre, scheletele descoperite fiind găsite la baza nivelului Coțofeni.

Bubanj Hum II; cu Ezero, pentru perioada Coțofeni III, respective Ezero A2 dar și perioada de tranziție Ezero A2/B1.

¹⁷⁵ Popa 2004; Popa 2006; Popa 2012.

¹⁷⁶ Popa, Ștefu 2009.

¹⁷⁷ Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster, Tuțulescu 2011, p. 141-142. Sunt identificate cinci așezări în care procesul de brichetaj deținea un rol important în economia comunităților Coțofeni: Govora Sat-Dealul Săpunarului, Ocnele Mari-Coasta Ungurească așezări sezoniere; Căzănești-Fabrica de Cărămidă, Ocnița-Cosota, Ocnele Mari-Zdup așezări cu o îndelungată evoluție.

¹⁷⁸ Tuțulescu 2009; Tuțulescu 2010; Tuțulescu 2011; Tuțulescu, Tulugea 2012.

¹⁷⁹ Tulugea 2010, p. 18-26.

¹⁸⁰ Tamaș, Frâncu 2012, p. 65. Autorii includ o fibulă digitată care, după părerea lor, aparține sec. V î.e.n, la manifestarea în cauză, deși comunitățile Coțofeni sunt atestate pentru milenii IV-III î.e.n.

O ipoteză interesantă ne este semnalată în anul 2011, de apariția volumului dedicat necropolelor tumulare din perioada eneoliticului final-epoca bronzului redactată de doamna Raluca Teodorescu. Potrivit cercetătoarei, cultura Coțofeni aparține ca manifestare culturală perioadei eneolitice, menționând existența înmormântărilor în tumuli unde sunt practicate ambele rituri funerare înhumație și incinerație¹⁸¹.

În același an, problematica ritualului funerar este dezbătută în lucrarea domnului Ion Motzoi-Chicideanu. Cu această ocazie autorul încadrează epocii bronzului timpuriu¹⁸² “grupa Coțofeni”, susținută de diferențele marcante ale perioadei anterioare, dar și prin existența unor numeroase elemente cu “*grupele epocii bronzului*”. Ca și în cazul lucrării semnate de Raluca Teodorescu, Ion Motzoi-Chicideanu readuce în discuție caracterul lacunar al documentației arheologice cu privire la descoperirile Coțofeni¹⁸³.

¹⁸¹ Teodorescu 2011, p. 221-222; Este menționat faptul că în studierea fenomenului tumular aparținând civilizației supuse lucrării noastre sunt foarte multe lacune, datorate unor cercetări vechi sau unor descoperiri întâmplătoare sau sondaje. Legătura cu civilizația de tip lamnaia este demonstrată de autoare prin M. 18 de la Brăilița, unde a fost descoperit un vas askos decorat cu benzi hașurate în manieră Coțofeni, încadrat după Petre Roman în faza a III-a, dar și cu necropola de la Tărnava, aici decoperitorii semnalând existența unor morminte de incinerație, dar și a unora de înhumație căpăcite cu bârne.

¹⁸² Motzoi-Chicideanu 2011, p. 182.

¹⁸³ Motzoi-Chicideanu 2011, p. 183.

Cap. IV. Catalogul descoperirilor din perioada de tranziție spre epoca bronzului

Pentru o prezentare cât mai exactă a descoperirilor arheologice aferente studiului nostru, evident în limitele informațiilor și datelor avute la dispoziție, propunem un sistem care să dețină următoarele criterii:

- a. Localizare;
- b. Toponimicul;
- c. Forma de relief;
- d. Caracterul descoperirilor;
- e. Descrierea descoperirilor și scurt istoric al cercetărilor;
- f. Bibliografie.

1. Cultura Cernavodă III

1. Almăj, jud. Dolj

- a. Comuna Almaj;
- b. Valea Seacă;
- c. Terasă;
- d. Cercetare de salvare;

e. În urma unor mici sondaje realizate în 1957 și 1967 sunt prezentate fragmente ceramice care pot fi încadrate atât în cultura Coțofeni, cât și în civilizația supusă studiului nostru;

f. Galbenu 1972, p. 267- 268; Ridiche 2000, p. 41; Oanță-Marghitu 2003, p. 125.

2. Almăjel, jud. Dolj

- a. Orașul Filiaș;
- b. -;
- c. -;
- d. Cercetare de salvare;

e. Sondaj arheologic realizat între anii 1967-1969 în cadrul cărora sunt amintite materiale specifice manifestării, rezultatele investigațiilor rămânând nepublicate;

f. Galbenu 1972, p. 263, 267; Oanță-Marghitu 2003, p. 125.

3. Almăjel, jud. Mehedinți.

- a. Comuna Vlădila;
- b. La Carieră;
- c. Terasa joasă;
- d. Cercetare preventivă;
- e. Cercetările arheologice efectuate între anii 1967-1971 au evidențiat existența unui nivel de tip Cernavodă III, care suprapune o așezare de tip Sălcuța III. Material nepublicat.
- f. Ridiche 2000, p. 41; Oanță-Marghitu 2003, p. 125.

4. Cârcea, jud. Dolj.

- a. Comuna Coșoveni;
- b. Viaduct;
- c. Terasă joasă;
- d. Cercetări sistematice;
- e. Săpăturii coordonate în mare parte de Marin Nica în perioada anilor 1966, 1968, 1982, 1987, 1989-1994 indică o locuire Cernavodă III;
- f. Nica 1987, p. 252-253; Popilian 1994, p. 263; Nica 2001, p. 279, 298; Oanță-Marghitu 2003, p. 125; Schuster, Popa 2008, p. 52.

5. Cârcea, jud. Dolj

- a. Comuna Coșoveni;
- b. Hanuri;
- c. Terasă joasă;
- d. Cercetări sistematice;
- e. Cercetările arheologice au indicat existența unor vetre exterioare și materiale specifice culturii în cauză;
- f. Nica 2001, p. 280-281, 285, fig. 1; Ridiche 2000, p. 47; Oanță-Marghitu 2003, p. 125; Schuster, Popa 2008, p. 52.

6. Piatra Olt, jud. Olt

- a. Orașul Piatra Olt;
- b. Nucet;
- c. Terasă joasă;
- d. Cercetare de suprafață.

e. La jumătatea distanței dintre Piatra-Sat și Brâncoveni, pe locul unde terasa inferioară a Oltului formează un pinten lung de câteva sute de metri, au fost descoperite fragmente atipice culturii Cernavodă III. Materialul este nepublicat;

f. Nica 1989, p. 253; Lazăr 1998, p. 13; Nica 2001, p. 279, 285, 296; Ridiche 2001, p. 42; Oanță-Marghitu 2003, p. 128; Morintz 2007, p. 90; Schuster, Popa 2008, p. 52.

7. Piatra Olt, jud. Olt

a. Orașul Piatra Olt;

b. Vadul Codrii;

c. Terasă joasă;

d. Cercetare de suprafață;

e. În literatura de specialitate este semnalată o locuire Cernavoda III;

f. Lazăr 1998, p. 13; Nica 2001, p. 279; Oanță-Marghitu 2003, p. 128; Schuster, Popa 2008, p. 52.

8. Șiminicul de Jos, jud. Dolj.

a. Municipiul Craiova;

b. Stațiunea Experimentală;

c. Terasă joasă;

d. Cercetare sistematică;

e. Sondajele arheologice efectuate între anii 1967-1972 menționează existența a două niveluri de locuire, așezarea Sălcuța III fiind suprapusă de una de tip Cernavodă III. Menționăm că au fost cercetate o vatră și o locuință parțial distrusă. În solul arabil au fost găsite și materiale de factură Coțofeni;

f. Popescu 1968, p. 687; Galbenu 1970; Galbenu 1972, p. 265-266; Nica 2001, p. 279, 285; Oanță-Marghitu 2003, p. 128; Morintz 2007, p. 85, 78.

2. Cultura Coțofeni

1. Almaj, jud. Dolj

a. Comuna Almaj;

b. -;

c. Terasă înaltă;

d. Cercetări de salvare și sistematice;

e. Pe valea Almajului, nu departe de podul căii ferate, s-a cercetat o așezare în anii 1951, 1957 și 1964. Investigațiile arheologice au dus la descoperirea a două nivele de locuire, cel inferior aparținând manifestării în cauză;

f. Roman 1976a, p. 79; Ridiche 2000, p. 41; Crăciunescu 2004, p. 15.

2. Aninoasa, jud. Gorj

a. Comuna Aninoasa;

b. -;

c.-;

d. Cercetare de suprafață;

e. În literatura de specialitate sunt menționate materiale specifice culturii pe raza acestei localități;

f. Berciu 1939a, p. 70, fig. 84; Tulugea 2010, p. 18; Tulugea 2012 p. 138.

3. Aninoasa, jud. Dolj

a. Comuna. Fărcășești;

b. -;

c. -;

d. -;

e. Locuirea este semnalată în repertoriul descoperirilor de tip Coțofeni, Baden, Kostolac și Vučedol din prima lucrare monografică a civilizației;

f. Roman 1976a, p. 79.

4. Baia de Fier, jud. Gorj.

a. Comuna Baia de Fier;

b. Peștera Muierii;

c. Peșteră;

d. Cercetare sistematică;

e. Punctul arheologic a fost supus investigațiilor în anii 1953 și 1955.

În stratul postpaleolitic gros de cca. 25-30 cm alături de fragmente ceramice ce aparțin culturilor Glina, dacic și feudal târziu au fost descoperite și materiale Coțofeni, databile în faza a III-a. A mai fost cercetat și un unui schelet uman cu oasele împrăștiate, acoperit cu patru lespezi, în asociere cu fragmente ceramice Coțofeni, iar deasupra dacice;

f. Berciu 1939a, p. 76; Plopșor et alii, 1957, p. 17, 20, fig. 5; Roman 1976a, p. 79; Tulugea 2010, p. 18.

5. Baia de Fier, jud. Gorj

a. Comuna Baia de Fier;

b. Peștera Pârcălabului;

c. Peșteră;

d. -;

e. În literatura de specialitate sunt menționate fragmente ceramice descoperite în acest punct;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 79; Tulugea 2010, p. 18.

6. Băbeni jud. Vâlcea

a. Orașul Băbeni;

b. Albia râului Bistrița;

c. -;

d. Descoperire izolată;

e. În vara anului 2007, în urma unor ploii abundente, locuitorul Bârlad Sorin a descoperit în albia râului un topor de piatră perforat. Prin amabilitatea doamnei și domnului Andreea și Sergiu Bârlad a fost adus la muzeu pentru studiu. Unealta face parte din categoria topoarelor amigdaloidale cu partea inferioară trasă spre interior, ceafa ușor bombată având următoarele dimensiuni: lungime: 15 cm, lățimea maximă: 2,5 cm, diametrul găurii de înmănușare: 2,5 cm. Tipologic, toporul aparține culturii Coțofeni, acesta fiind adus de apele Bistriței dintr-o așezare aflată cel mai probabil în amonte;

f. Tuțulescu 2010, p. 31-32, pl. IV/1.

7. Bălcești, oraș, jud. Vâlcea

a. Orașul Bălcești;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Cu prilejul proiectului de inventariere a siturilor din județul Vâlcea ne-am deplasat în localitate, unde profesorul de istorie Gheorghe Panait deține fragmente ceramice adunate de pe dealurile din împrejurimi. Din întreg lotul ne-au atras atenția două fragmente decorate cu incizii scurte în manieră Coțofeni. Din păcate domnia sa nu ne-a semnalat punctul descoperiri în cauză;

f. Cercetării personale.

8. Bâlta, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Pe raza localității au fost descoperite fragmente ceramice atipice;

f. Roman 1976a, p. 79.

9. Bâlvănești, jud. Mehedinți

a. Comuna Bâlvănești;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În literatura de specialitate este menționată o locuirea;

f. Berciu 1939a, p 76; Roman 1976a, p. 79; Tulugea 2010, p. 18; Tulugea 2012 p. 138.

10. Bârsești, jud. Vâlcea

a. Comuna Mihăești;

- b. Dealul Chiciurla;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;

e. Din cauza terasărilor din perioada anilor 1962-1963, din ruptura de mal s-a putut contura un nivel de cultură cu vetre de foc. Materialul arheologic recoltat este format din așchii și unelte de silex, topoare de piatră, râșnițe de piatră (găsite pe o vatră), idoli zoomorfi, vase, oase și cărbuni. Dintre topoare se remarcă două cu ceafa cilindrică și gaură de înmănușare. Ceramica specifică manifestării a fost grupată după pastă în două categorii. Prima categorie este ceramica lucrată din pastă cu nisip, pietricele și mică, cu suprafața poroasă și aspră la pipăit. A doua se caracterizează printr-o pastă amestecată cu nisip fin, pereții fiind acoperiți cu slip (angobă). Ca forme sunt amintite ceașca cu sau fără toartă, vasele tronconice de mici dimensiuni, străchinile tronconice cu buza ușor îngroșată, vasele de dimensiuni mari cu gâtul curbat și marginea dreaptă. Din punct de vedere al ornamentului întâlnim: linii incizate, impresiuni, striuri, creștături, etc. Plastica este slab reprezentată printr-un bovideu. După tehnică și decor așezarea aparține fazei a III-a;

f. Petre 1967, p. 645-647; Petre-Govora 1982, p. 23; Roman 1976a, p. 79; Tulugea 2010, p. 19; Tulugea 2012 p. 138.

11. Boișoara, jud. Vâlcea

- a. Comuna Boișoara;
- b. La Duroești;
- c. Promontoriu înalt;
- d. Cercetare de suprafață;

e. Cercetarea efectuată de Petre Roman în anul 1959, în lunile mai-iunie, respectiv august, în Țara Loviștei au condus la descoperirea unor fragmente ceramice la punctul de întâlnire a pâraielor Boișoara cu Găujani. Punctul a fost redescoperit de Petre-Govora, autorul încadrând așezarea în faza a III-a. Din același loc ne-a fost adus un fragment de amforă, decorat în tehnica împunsăturilor succesive și linii incizate de către profesorul de istorie Antone Florian. Petre Roman susține că locuirea se află amplasată pe un promontoriu mai înalt, precizând ideea unei așezări sezoniere datorită numărului mic de fragmente ceramice descoperite;

f. Roman 1968, p. 8; Roman 1976a, p. 80; Tulugea 2010, p. 18, Tulugea 2012 p. 138; Tamaș, Frâncu 2012, p. 68.

12. Boroșteni, jud. Gorj

- a. Comuna Peștișani;
- b. Peștera Cioarei;
- c. Peșteră;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În literatura de specialitate sunt menționate materiale Coțofeni;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 80.

13. Branet, jud. Olt

- a. Comuna Bârza;
- b. Piscul Rusului;
- c. Terasă înaltă;
- d. Cercetare sistematică;
- e. În perioada anilor 1972-1975, punctul a fost supus investigațiilor arheologice. Astfel, primul nivel de locuire revine culturii Coțofeni, grosimea nivelului de cultură atingând în unele sectoare 0,40 m. În cadrul acestuia au fost descoperite trei locuințe: două de suprafață (notate C și D) și una adâncită de tip bordei. Inventarul culturii este alcătuit din ceramică (cești, castroane, străchini, amfore, etc), podoabe (brățară din lut), idoli (un exemplar fragmentar), unelte din corn de cerb și silex. Coordonatorul cercetărilor consideră că, la formarea civilizației mai sus menționate, au stat elementele de factură locală de tip Sălcuța și Gumelnița la care s-au adăugat influențe de tip Ariușd-târziu. Referitor la repertoriul formelor și decorului, cercetătorul Augustin Ulanici semnalează legături cu „aspectul” Cernavodă III-Celei;

f. Ulanici 1975a, p. 33-49; Ulanici 1975b; Roman 1976a, p. 80.

14 . Buicești, jud. Mehedinți

- a. Comuna Bultoiești;
- b. Ceairu;
- c. ;
- d. Cercetări sistematice;

e. Săpături efectuate de Lucian Roșu în anul 1968. Rezultatele au fost publicate în revista „Comunicări” editată la Craiova, inacesibilă studiului nostru;

f. Roman 1976a, p. 80; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

15. Buicești, jud. Mehedinți

a. Comuna Bultoiești;

b. Mangu;

c. -;

d.-;

e. Cercetări sub îndrumarea arheologului Lucian Roșu;

f. Roman 1976a, p. 80; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

16. Bumbesti Jiu, jud. Gorj

a. Orașul Bumbesti Jiu;

b. La Cruce;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Fragmente ceramice au fost adunate din acest punct;

f. Informație Gheorghe Calotoiu.

17. Bunești, jud. Vâlcea,

a. Comuna Bunești;

b. Gătăjești;

c. Terasă înaltă;

d. Cercetare de suprafață;

e. Pe partea dreaptă a pârâului Govora, pe o pantă de deal, au fost descoperite fragmente ceramice, vetre de foc, cărbuni și oase. Majoritatea materialului ceramic aparține categoriei grosiere, având o pastă cu nisip fin și pietricele mărunte, bine frământată și în mai toate cazurile fiind acoperită cu un slip. Ca forme se disting vasele tronconice de mici dimensiuni, decorate în tehnica impresiunii, inciziei și împunsăturilor succesive;

f. Petre-Govora 1967, p. 652; Petre-Govora 1982, p.23; Petre-Govora 1997, p. 11; Roman 1976a, p. 80.

18. Calopăr, jud. Dolj

a. Comuna Calopăr;

b. Cetate;

c. Terasă înaltă;

d. Cercetări sistematice;

e. Investigațiile arheologice au debutat în anul 1981 sub coordonarea lui C. M. Tătulea, până în anul 1989, fiind reluate în 1993 de un colectiv condus de Vlad Zira, cu mici întreruperi până în 2003. Prima locuire aparține culturii Coțofeni, urmată de Glina și dacic. Nivelul din perioada de tranziție la epoca bronzului apare cu predilecție în partea vestică a terasei, grosimea stratului de cultură fiind cuprinsă între 0,15-0,20 m. În timpul săpăturilor coordonate de C. M. Tătulea, primului nivel îi este atribuită o locuință de tipul semiîngropat de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (2,70 x 2,20 m). O altă construcție, de data această de suprafață (fragmentară, partea de nord distrusă de alunecărilor de teren), cu vatră interioară (poseda o grădina dublă) este menționată în rezultatele cercetărilor din anul 1993. Vatra este de formă circulară, având în amestec cioburi și lut. Ceramica descoperită este încadrată în faza a II-a. Alături de ceramică ne sunt semnalate rășnițe și fragmente de măciuci din piatră;

f. Tătulea 1984, p. 94; Zirra, Pop 1995, p. 13-27.

19. Calopăr, jud. Dolj

a. Comuna Calopăr;

b. La Visterie;

c. Terasă medie;

d. Cercetare de suprafață

e. În literatura de specialitate sunt menționate materiale aparținând culturii Coțofeni;

f. Negru 1994, p. 63.

20. Castele Traiane, jud. Dolj

a. Comuna Plenița;

b. Cetățuia de la Matei Bârdu;

c. -;

d. Cercetări de suprafață și sistematice;

e. Descoperită pe baza unor cercetări de suprafață, fortificația a fost supusă investigațiilor în anul 1970. S-a constatat că sistemul defensiv este de formă circulară, alcătuit din șanț și val de pământ. Materialul arheologic este încadrat în faza a III-a a civilizației;

f. Berciu *et alii* 1952, p. 166; Roman 1976a, p. 80; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 325.

21. Căzănești, jud. Vâlcea

a. Cartier al Municipiului Râmnicu Vâlcea;

b. Fabrica de Cărămidă;

c. Deal;

d. Cercetări de salvare;

e. La cca. 800 m est de dealul Chiciurla, în urma scoaterii de pământ pentru obținerea de cărămidă, s-a constatat existența a două nivele de locuire (Glina și Coțofeni), la adâncimea de -1,90-2,40m. Amplasarea așezării în preajma unui izvor cu apă sărată a constituit un element important, comunitatea obținea sarea prin brichetaj. Alături de fragmente ceramice au fost descoperite și piese de cupru, din care amintim două dălți și un pumnal. Pe baza materialului arheologic așezarea are o evoluție din faza a II-a până la sfârșitul civilizației;

f. Petre 1967, p. 649-650; Petre-Govora 1970, p. 482-487; Petre-Govora 1982, p. 23; Petre-Govora 1995, p. 20; Roman 1976, p. 81; Berciu 1981, p. 12; Tulugea 2010, p. 19; Tulugea 2012 p. 139; Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster *et alii* 2012, p. 207-208; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142.

22. Căzănești, com. jud. Vâlcea

a. Cartier al Municipiului Râmnicu-Vâlcea;

b. Săveasca;

c. Terasă medie;

d. Cercetări sistematice;

e. În perioada cercetării așezării de tip Verbicioara au fost găsite și fragmente ceramice încadrate în faza a III-a a manifestării Coțofeni;

f. Petre-Govora 1995, p. 20.

23. Cetățuia, jud. Vâlcea

a. Orașul Râmnicu-Vâlcea

b. Biserică;

c. Promontoriu;

d. Cercetări de suprafață;

e. Punctul a fost semnalat în anul 1970, dar peste nouă ani întreaga stațiune arheologică a fost distrusă datorită unor lucrări edilitare prin amplasarea unui bazin de colectare a apei potabile. Din materialul salvat menționăm ca forme: amfore, cești (majoritatea), castroane și străchini. Pe baza artefactelor descoperite așezarea este atribuită fazei a III-a;

f. Petre-Govora 1982, p. 10-26; Petre-Govora 1995, p. 19; Tulugea 2010, p. 19; Tulugea 2012 p.139.

24. Cireșu, jud. Mehedinți

a. Comuna Cireșu;

b. Cornetul Giurcanilor;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Situl, încă din perioada descoperirii, era distrus în mare parte de exploatarea de calcar din zonă. Resturile arheologice constau exclusiv din fragmente ceramice ce aparțin categoriei grosiere. Ca forme, autorul cercetării menționează: castroane, oale borcan, etc. Majoritate pieselor ceramice sunt decorate cu brâuri simple, linii incizate dispuse orizontal, striuri și impresiunii. Din punct de vedere al decorului, Lucian Roșu încadrează ceramica în faza a II-a, dar după opinia noastră locuirea de aici poate fi atribuită ultimei etape de evoluție a culturii Coțofeni;

f. Roșu 1968; Roman 1976a, p. 81; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

25. Clocotici, jud. Vâlcea.

a. Comuna Racovița;

b. -;

- c. Deal;
- d. Cercetări de suprafață;
- e. Din apropiere confluenței pâraiașelor Valea Seacă și Valea Titeștilor, la sud de sat au fost descoperite fragmente ceramice Coțofeni;
- f. Roman 1968, p. 7.

26. Copăcelu, jud. Vâlcea

- a. Cartier al municipiului Rm. Vâlcea;
- b. Cartierul Sinistraților;
- c. Terasă medie;
- d. Cercetări sistematice și preventive;
- e. Situl arheologic de la Copăcelu, fost Valea Răii, a fost descoperit în anul 1961 de către Gheorghe Petre-Govora. În perioada anilor 1961-1965 sunt efectuate cercetări sistematice sub coordonarea arheologului Dumitru Berciu. Investigațiile sunt reluate în 2002 și vor continua până în anul 2005.

Menționăm că materiale specifice culturii Coțofeni au fost sesizate în 2002, spre extremitatea sud-estică a sitului. Complexul (locuință de suprafață) a fost surprins în secțiunea S. I (10 x 1 m) la adâncimea cuprinsă între 1,00-2,00 m, respectiv în carourile 3-5. Inventarul arheologic al locuinței este alcătuit din fragmente ceramice ce aparțin unor forme de vase ca: oale cu gura în formă de pâlnie, străchini, amforete; o piesă de silex și un idol antropomorf;

- f. Tuțulescu 2008.

27. Cornu, jud. Dolj

- a. Comuna Orodol;
- b. Eleșteu;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Stațiunea arheologică a fost identificată în urma unor periegeze efectuate de C. S. Nicolăescu-Plopșor și Dumitru Berciu;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 81.

28. Costești, jud. Vâlcea

a. Comuna Costești;

b. Măgura Costeștilor;

c. Promontoriu;

d. Cercetare de suprafață;

e. În perioada cercetării necropolei hallstattiene de la Ferigile, Alexandru Vulpe efectuează mai multe cercetări de teren, prilej cu care a fost descoperită și locuirea din acest punct;

f. Vulpe 1967, p. 190.

29. Coțofenii din Dos, jud. Dolj

a. Comuna Coțofeni din Dos;

b. Botul Mare;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Descoperire efectuată de elevul Cetățeanu Drăghici, care predă materialele Muzeului Olteniei în anul 1918;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 81

30. Coțofenii din Dos, jud. Dolj

a. Comuna Coțofeni din Dos;

b. Botu Mic;

c. -;

d. Cercetare sistematică;

e. Punctul a fost cercetat sumar în anul 1917 de C. Shuchhardt. Majoritatea materialelor se află la Staat. Museum für Vor und Frühgeschichte din Berlin;

f. Nestor 1933, p. 61; Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 81.

31. Coțofenii din Dos, jud. Dolj

a. Comuna Coțofeni din Dos;

b. Botul Dealului

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În literatura de specialitate este menționată și o a treia descoperire pe raza localității;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p.81.

32. Cozia Veche, jud. Vâlcea

a. Orașul Călimănești;

b. Poiana Cozia Veche;

c. Terasă înaltă;

d. Cercetare de suprafață;

e. Dumitru Berciu este considerat autorul descoperirii. Nu cunoaștem materialul găsit cu acest prilej;

f. Petre-Govora 1970, p. 486, nota 34; Petre-Govora 1995, p. 20; Tulugea 2010, p. 20; Tulugea 2012 p. 139.

33. Craiova, jud. Dolj

a. Municipiul Craiova;

b. Obedeanu;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În literatura de specialitate este menționat punctul respectiv;

f. Roman 1976a, p. 81.

34. Craiova, jud. Dolj

a. Municipiul Craiova;

b. Sfântu Dumitru;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Petre Roman publică în prima monografie a culturii Coșofeni materiale aparținând fazei a III-a, unde tehnica „*Furchenstich*” clasică este prezentă;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 44, 81.

35. Craiova, jud. Dolj

a. Municipiul Craiova

b. Aeroport-Hanul Doctorului;

- c. Bot de deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Locuirea Coțofeni din punctul menționat a fost descoperită de Gheorghe Popilian;
- f. Roman 1976a, p. 81.

36. Crivina, jud. Mehedinți

- a. Comuna Burila Mare;
- b. Pichetul Vechi;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață
- e. Fragmentele ceramice descoperite conțin ca degresant scoici pisate, lutul fiind de calitate superioară. Majoritatea pieselor ceramice sunt decorate cu linii oblice, incizii sub forma motivului brăduț, dar și linii incizate paralele;
- f. Liciu 2002, p. 8.

37. Curpen, jud. Gorj

- a. Comuna Stănești;
- b. Vârful Puru;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În punctul de aici este menționată o locuire Coțofeni;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 81.

38. Curpen, jud. Gorj

- a. comuna Stănești;
- b. Vârful Cornetului;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Așezare descoperită în urma unor cercetări de suprafață de colectivul coordonat de C. S. Nicolaescu Plopșor;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 81.

39. Drobeta Turnu Severin, jud. Mehedinți

a. Municipiul Drobeta Turnu Severin;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În studiul redactat cu referire la locuirea de la Rogova, Gabriel Crăciunescu menționează o descoperire pe raza orașului Drobeta;

f. Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

40. Dobrița, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. Peștera din Valea Deleșului;

c. Peșteră;

d. Cercetare sistematică;

e. Sondaj efectuat în anul 1921, unde alături de fragmente osteologice de ursus spelaeus, C. S. Nicolaescu Ploșor descoperă și fragmente ceramice Coțofeni;

f. Berciu 1939a, p. 76; Ploșor, Mateescu 1955, p. 391, 401; Roman 1976a, p. 81.

41. Dobrița, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. Vârful de la VNV de uzina Sanatoriului;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Locuire este încadrată în categoria așezărilor de înălțime, punctul fiind menționat în studiul semnat de C. S. Nicolaescu Ploșor și C. N. Mateescu din anul 1955;

f. Berciu 1939a, p. 76; Ploșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 81; Tulugea 2010, p. 21; Tulugea 2012 p. 140.

42. Găneasa, jud. Olt

a. Comuna Găneasa;

b. La Vâlcele;

- c. Promontoriu;
- d. Cercetare sistematică și de suprafață;
- e. Descoperită în anul 1961, stațiunea arheologică fost cercetată peste doi ani. Investigațiile au indicat existența unor materiale ceramice de tip: Vădastra, Sălcuța, Coțofeni, Glina Hallstatt, Ipotești-Cândești și Dridu. După pastă, forme și decorul pieselor aflate în depozitul Muzeului Județean Olt, locuirea Coțofeni este încadrabilă fazei a II-a de evoluție;
- f. Roman 1976a, p. 81; Butoi 1999, p. 14; Ridiche 2000, p. 55.

43. Gătejești, orașul Băile Govora, jud Vâlcea

- a. Oraș Băile Govora;
- b. -;
- c. Promontoriu;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. De pe panta dealului din preajma sondei de iod „Gătejești” Gheorghe Petre-Govora a descoperit materiale ceramice specifice fazei a III-a. Dintre piese se remarcă o ceașcă fragmentară cu buză evazată și decorată pe umăr cu linii incizate și dispuse paralel-oriizontale;
- f. Petre-Govora 1970, p. 482, nota 9; Petre-Govora 1995, p. 20; Tulugea 2010, p. 21; Tulugea 2012 p. 140.

44. Golești, jud. Vâlcea

- a. Comuna Golești;
- b. -;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În lucrarea apărută în 2007 la Râmnicu Vâlcea semnată de Eugen Petrescu este menționată o descoperire pe raza localității fără a fi precizat punctul;
- f. Petrescu 2007, p. 400.

45. Govora sat, jud. Vâlcea

- a. Orașul Băile Govora;
- b. Dealul Săpunarului;
- c. Promontoriu;

d. Cercetare sistematică;

e. Descoperită în urma unor cercetări de suprafață efectuate de Gheorghe Petre-Govora , așezarea va fi investigată arheologic în anul 1961 de către Dumitru Berciu printr-un sondaj de cca. 5 m². Ca rezultate importante amintim descoperirea unui vas de tip askos și a unei ancore din lut. Din pământul excavat aflăm că Petre-Govora a mai descoperit un alt exemplar de ancoră, cele două piese fiind singulare în cadrul descoperirilor Coțofeni. Repertoriul formelor ceramice găsite în așezarea de pe *Dealul Săpunarului* este format din: vase tronconice (pahare utilizate în procesul de brichetaj), castroane cu marginea evazată, cești cu corpul bombat și toarta supraînălțată. Plasticii îi corespunde un idol zoomorf ce reprezintă un bovideu;

f. Berciu 1966, p. 135; Petre-Govora 1967, p. 645; Petre-Govora 1970, p. 486; Roman 1976a, p. 82; Petre-Govora 1982, p. 23; Petre-Govora 1995, p. 19; Tulugea 2010, p. 21-22; Tulugea 2012 p. 140; Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster *et alii* 2012, p. 207; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142; Tamaș, Frâncu 2012, p. 66.

46. Grădiștea, jud. Vâlcea

a. Comuna Grădiștea;

b. La Cetate, Dealul Muierilor;

c. Promontoriu;

d. Cercetare de suprafață;

e. Sunt menționate fragmente Coțofeni adunate de pe pantele așezării hallstattine;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 82; Tulugea 2010, p. 22; Tulugea 2012 p. 140.

47. Hinova, com. jud. Mehedinți,

a. Comuna Hinova;

b. Stârmina;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În punctul menționat au fost descoperite materiale Coțofeni;

f. Berciu 1939a, p.75; Roman 1976a, p. 82.

48. Hinova, jud. Mehedinți

- a. Comuna Hinova;
- b. Pichetul Grănicerilor;
- c. A doua terasă;
- d. Cercetări de suprafață;
- e. Fragmente ceramice de factură Coțofeni sunt menționate în literatura de specialitate;
- f. Berciu 1939a, p.75; Roman 1976a, p. 82.

49. Isverna, jud. Mehedinți

- a. Comuna Isverna;
- b. Geanțul Cănicei;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Materiale atipice civilizație au fost descoperite în urma unei periegheze efectuate în anii 50;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976, p. 82; Crăciunescu 2002, p. 29; pl. XXX.

50. Isverna, jud. Mehedinți

- a. Comuna Isverna;
- b. Dealul Morminților;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. A doua locuire de pe raza localității a fost identificată în punctul menționat mai sus;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976, p. 82; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

51. Ionești, jud. Gorj

- a. Comuna Ionești;
- b. La Bordele, Peri, Valea Mare;
- c.
- d. Cercetare de suprafață;

e. De la suprafața solului, în urma lucrărilor agricole au fost adunate materiale arheologice aparținând culturii Coțofeni;

f. Gherghe 2001, p. 74.

52. Mateești, jud. Vâlcea

a. Comuna Mateești;

b. Dealul Oarba;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Așezarea descoperită în urma unei periegeze efectuate de specialiști Muzeului Județean Vâlcea se află la hotarul dintre satul Greci și comuna Slătioara, în apropiere de măgura Slătioarei. Alitudinea punctului cercetat este de aproximativ 540 m. Din arătură, de pe o suprafață de cca. 500 m², au fost găsite fragmente ceramice decorate în tehnica împunsăturilor succesive, dar și cu motive geometrice. Piese respective nu se regăsesc în depozitul muzeului din Râmnicu-Vâlcea;

f. *Caiet de șantier, Ocnița, 1989* - Mariana Iosifaru.

53. Modoia, jud. Vâlcea

a. Comuna Cernișoara;

b. Vârful Cuculici;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Stațiunea arheologică se află la nord-est de biserica din sat și la cca. 800 m de râul Cernișoara. Materialele ceramice au fost adunate de către preotul Octavian Ionescu din arătură, fiind donate muzeului din Băile Govora. Printre materialele predate instituției din Băile Govora este și un idol antropomorf cu capul rupt din vechime. În zilele noastre punctul este pășune comunală, lucru ce a făcut imposibil descoperirea de noi piese;

f. Petre-Govora 1995, p. 20; Marinoiu 2005, p. 18; Tamaș, Frâncu 2012, p. 68; Tulugea 2012 p. 140.

54. Ocnele Mari, jud. Vâlcea

a. Orașul Ocnele Mari;

- b. Cosota;
- c. Bot de Deal;
- d. Cercetări sistematice;

e. Cercetările arheologice efectuate de Dumitru Berciu și Mariana Iosifaru (din anii '60 până în 1993) în marea așezare geto-dacică au dus la descoperirea unui bogat material arheologic aparținând culturii Coțofeni. Stabilirea geto-dacilor a contribuit la distrugerea nivelului de cultură aparținând civilizației din perioada de tranziție și nu numai, prin terasare a colinei. Locuirea se înscrie în categoria așezărilor de înălțime.

Materialul arheologic poate fi atribuit celor trei faze de evoluție ale manifestării. Existența paharelor tronconice utilizate la procesul de brichetaj au atras atenția cercetătorilor, Dumitru Berciu susținând existența unui orizont târziu al civilizației (faza a IV-a). Ca forme întâlnim: amfore, vase de tip askos, cești, vase-borcan, castroane, străchini, etc. La unelte și arme din metal amintim un pumnal-cuțit din cupru cu trei găuri de nit. Plastica este reprezentată prin 16 piese zoomorfe.

f. Petre-Govora 1976, p. 15; Petre-Govora 1995, p. 20; Roman 1976a, p. 83; Berciu 1981, p. 13; Berciu *et alii* 1984, p. 181-182; Ridiche 2011, p. 38; Tuțulescu 2009; Tulugea 2010, p. 20; Tulugea 2012 p. 141; Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster *et alii* 2012, p. 207; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142; Iosifaru 2011, p. 84; Tamaș, Frâncu 2012, p. 68.

55. Ocnele Mari, jud. Vâlcea

- a. Orașul Ocnele Mari;
- b. Zdup;
- c. Promontoriu;
- d. Cercetări sistematice;

e. Descoperit în anul 1973, situl a fost supus investigațiilor arheologice până în anul 1975. Autorul cercetărilor identifică o grosime de aproximativ 3 m în care a fost surprinsă întreaga evoluție culturală Coțofeni. Astfel, de la adâncimea de -0,60 – 1,60 a fost depistat stratul aparținând fazei a III-a; - 2,00 – 2,60 m nivelul aparținând fazei a II iar de la - 2,80 – 3,60 respectiv faza I. Repertoriul formelor este alcătuit din

castroane, străchini, pahare tronconice (utilizate în procesul de brichetaj), vase pentru cărat lichide, etc.

f. Roman 1976a, p. 83; Petre-Govora 1982, p. 9-10; Petre-Govora 1995, p. 18-19; Ridiche 2001, p. 38; Tulugea 2010, p. 24; Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster *et alii* 2012, p. 207; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142; Tuțulescu 2011, p. 95, 97-100; Iosifaru 2011, p. 87.

56. Ocnele Mari, jud. Vâlcea

a. Orașul Ocnele Mari;

b. Aval Baraj;

c. Terasă;

d. Cercetare preventivă;

e. În perioada lunilor mai-octombrie 2009, Muzeul Județean Vâlcea a intervenit în punctul de aici datorită distrugerii unei așezări rurale romane. Colectivul de cercetare, format din arheologul expert Mariana Iosifaru și subsemnatul, a descoperit 12 locuințe din perioada antichității.

Noul sit se află la nord-vest de vechea Buridava dacică, la cca. 300 m în linie dreaptă pe partea stângă a pârâului Sărata. În extremitate vestică a terasei au apărut materiale litice și ceramice decorate cu șnurul, aparținând culturii Coțofeni.

În C.3 = 3/3m s-a cercetat o locuință de formă ovală, care nu a fost cercetată în întregime datorită distrugerii în proporție de 70 % survenită în urma terasării efectuate de romani.

Materialul arheologic constă din fragmente ceramice decorate cu șnurul, fusaiole și unelte din silex.

f. Iosifaru 2011, p. 89; Tuțulescu 2011, p. 99, 101-103.

57. Ocnele Mici, orașul Ocnele Marii, jud. Vâlcea

a. Orașul Ocnele Mari;

b. Coasta Ungurească;

c. Bot de deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Situl se află la cca. 1 km est de complexul arheologic de la Zdup fiind descoperit în anul 1970. Materialul arheologic recoltat se încadrează în faza a III-a culturii. Tipul așezării este de înălțime;

f. Petre-Govora 1982, p. 10; Petre-Govora 1995, p. 20; Fântâneau 2007, p. 16; Tulugea 2010, p. 23; Tulugea 2012 p. 141; Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; *Schuster et alii* 2012, p. 207; Iosifaru 2011, p. 87; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142.

58. Oprișor, jud. Mehedinți

a. Comuna Oprișor;

b. Cetățuie;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. În dreptul „Podului lui Șerp” au fost descoperite piese ceramice Coțofeni;

f. Berciu *et alii* 1951, p. 28; Roman 1976a, p. 83; Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

59. Ostrovul Banului, jud. Mehedinți

a. Municipiul Drobeta Turnu Severin;

b. Gura Văii;

c. Insulă;

d. Cercetare de suprafață;

e. Fragmente ceramice dispersate sunt menționate de Petre Roman în partea centrală a insulei;

f. Roman 1976a, p. 83; Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

60. Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți

a. Comuna Hinova;

b. Botul Piscului;

c. Insulă;

d. Cercetări sistematice;

e. Primele informații legate de așezarea aflată în punctul de aici ne sunt oferite de Alexandru Bărcăcilă, el fiind autorul unui articol apărut în revista *Dacia* din anul 1924, pe baza unor materiale provenite din cercetări de suprafață. Nouă ani mai târziu vor debuta cercetările arheologice ale colectivului fiind format din Dumitru Berciu, C. S. Nicolaescu-Plopșor și

Alexandru Bărcăcilă. Săpăturile sunt reluate în 1942, iar în octombrie 1970 așezarea era distrusă în totalitate de apele Dunării. Vechimea investigațiilor și lipsa unor studii ample pentru situl de aici ridică mari probleme în cunoașterea evoluției comunității Coțofeni de la *Botul Piscului*. Corelându-ne cu situația stratigrafică din *Botul Cliuci* considerăm că și *Botul Piscului* a evoluat de-a lungul fazei a III-a, în perioada Herculane III a orizontului torților și Coțofeni I-II, ostrovul aflându-se sub apele Dunării.

f. Bărcăcilă 1924; Berciu 1939a, p. 75; Berciu 1966, p. 136; Roman 1996, p. 13-14; Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

61. Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți

- a. Comuna Hinova;
- b. Botul Cliuci - La Batoți;
- c. Insulă;
- d. Cercetări sistematice;

e. Coordonate de Petre Roman, săpăturile arheologice au fost realizate în perioada anilor 1970, 1972-1984. Locuirea este de lungă durată, grosimea stratului fiind în Sectorul A de 1-1,20 m. Investigațiile au relevat existența a cel puțin trei nivele de locuire aferente culturii Coțofeni. Au fost cercetate bordeie și locuințe de suprafață. Din punct de vedere al materialului arheologic, așezarea din *Botul Cliuci* este mai nouă decât cea de la Basarabi, în repertoriul ceramicii fiind sesizabile importuri Kostolac și Vučedol;

f. Roman 1976a, p. 44-45, 55, 59, 84, pl. 98-104/1-12; Roman 1996, p. 17-27, 30-31; Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX; Roman, Oprețescu 2008, p. 123-168.

62. Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți

- a. Comuna Hinova;
- b. Latura de est a Ostrovului;
- c. Insulă;
- d. Cercetare de suprafață;

e. În monografia arheologică dedicată Olteniei din anul 1939, Dumitru Berciu semnalează un nou sit în această zonă a insulei;

f. Berciu 1939a, p. 75.

63. Ostrovul Șimian, județul Mehedinți

a. Municipiul Drobeta Turnu Severin;

b. -;

c. Insulă;

d. Cercetare sistematică;

e. Săpăturile arheologice în perioada anilor 1966-1967 conduse de Gheorghe Popilian și Laurențiu Roșu au dus la descoperirea unor morminte de incinerare;

f. Berciu 1939a, p. 75, 82; Roman 1976a, p. 32, 84; Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX; Crăciunescu 2004, p. 43.

64. Padina Mare, jud. Mehedinți

a. Comuna Padina;

b. Colinele dintre fostul C.A.P. Padina Mare și Padina Mică;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Așezări de înălțime ale culturii sunt menționate în zonă. Într-o așezare a fost efectuat un sondaj arheologic în care s-a descoperit un singur nivel de locuire;

f. Popescu 1968, p. 680; Roman 1976a, p. 84, Crăciunescu 2002, p. 29, Pl. XXX.

65. Peștera Sf. Grigore Decapolitul, jud. Vâlcea

a. Comuna Costești;

b. -;

c. Peșteră;

d. Cercetare de suprafață;

e. Între anii 1951-1954, un grup de speologi descoperă câteva materiale specifice civilizație Coțofeni.

f. Bondoc 2002, p. 26.

66. Peștera Neolitică, com. Costești, jud. Vâlcea

a. Comuna Costești;

- b. -;
- c. Peșteră;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În anul 1972 un grup de amatori condus de profesorul Ghiță Procopie, a găsit cu prilejul vizitării peșterii piese Coțofeni;
- f. Procopie, 1982; Bondoc 2002, p. 26.

67. Piatra Olt, jud. Olt

- a. Orașul Piatra Olt;
- b. Vadul Codrii;
- c. Terasă joasă;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Materiale arheologice descoperite în urma unei periegeze;
- f. Lazăr 1997, p. 13.

68. Piatra Olt, jud. Olt

- a. Orașul Piatra Olt;
- b. Nucet;
- c. Terasă joasă;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Sit aflat la cca. 300 m distanță față de *Vadul Codrii*. În literatură este menționat și acest punct cu materiale Coțofeni;
- f. Lazăr 1997, p. 13.

69. Petrești de Jos, jud. Gorj

- a. Comuna Bărbătești;
- b. -;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Pe teritoriul localității au fost descoperite fragmente ceramice aparținând culturii supuse studiului nostru;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 84; Gherghe 1982, p. 45; Tulugea 2010, p. 24; Tulugea 2012 p. 142.

70. Plenița, jud. Dolj

a. Comuna Plenița;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Între Plenița și Castele Traiane există o „cetate de pământ” cu resturi Coțofeni.

f. Berciu 1939a, p.76; Roman 1976a, p. 14, 84; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 325.

71. Polovragi, jud. Gorj

a. Comuna Polovragi;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Pe raza localității Dumitru Berciu menționează o așezare;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 84; Tulugea 2010, p. 25; Tulugea 2012 p. 142.

72. Rogova, jud. Mehedinți

a. Comuna Rogova;

b. La Cazărmi;

c. Terasă;

d. Cercetări sistematice;

e. Situl arheologic a fost cercetat în perioada anilor 1995-1998, 2000-2001. Alături de nivelul Coțofeni, care nu depășește grosimea de 5-10 cm, au mai fost investigate straturi de cultură aparținând epocii bronzului – cultura Verbiciora, perioada hallstattiană, dacic și ev mediu timpuriu. Aferent nivelului Coțofeni au fost cercetate două locuințe. Din materialul arheologic cercetătorii menționează existența: străchinilor, castroane, amfore, cești, căni, borcane, strecurători, fusaiole, etc. Din punct de vedere al ceramicii așezarea de *La Cazărmi* este încadrată în faza a III-c, unde sunt prezente influențe Kostolac și Vučedol.

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 84, Liciu 2002, p. 10, 12; Crăciunescu 2002; Crăciunescu *et alii* 2001, punct 170; Crăciunescu *et alii*

2002, punct. 180; Crăciunescu, Manea 2003, punct 160; Manea 2003, p. 48; Crăciunescu, Manea 2004, punct 157; Crăciunescu 2004, p. 48; Crăciunescu, Manea 2005, punct 185; Crăciunescu *et alii* 2006, punct 154; Crăciunescu, Manea 2007, punct 151.

73. Roșile, jud. Vâlcea

- a. Comuna Roșile;
- b. Biserică;
- c. Terasă;
- d. Cercetare de suprafață;

e. În colaborare cu Ministerul Culturii și Cultelor, având ca scop inventarierea siturilor arheologice din județul Vâlcea, ne-am deplasat la biserica din comuna Roșile, care se află în lista monumentelor de categorie B. Cu acest prilej am descoperit o așezare din perioada bronzului timpuriu (cultura Glina) și una de tip Coțofeni. Fragmentele specifice culturii supuse studiului, au fost găsite din informația oferită de domnului Florea (cântărețul parohiei din localitate) la adâncimea de cca. 1,50m. Din punct de vedere a culorii pastei, predomină cea cărămizie, urmată de castaniu. Ca forme menționăm: amforă, oală-borcan și vase troconice;

- f. Tuțulescu 2010, p. 32.

74. Roșile, jud. Vâlcea

- a. Comuna Roșile;
- b. La Moțoaca;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;

e. Dintr-un mal al pârâului Șasa au fost adunate materiale de tip Coțofeni. Decorul pieselor era format din motivul căpriorilor și brăduț;

- f. Informație Mihai Blăjan.

75. Roșile, jud. Vâlcea

- a. Comuna Roșile;
- b. -;
- c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. La un km nord de Bălaci pe malul drept al pârâului Șipot este menționată descoperirea unor fragmente ceramice decorate în tehnica împunsăturilor succesive.

f. Blăjan 1974, p. 566.

76. Runcu, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. Cracul Răchitei;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. La cca. 4-5 km de satul Valea-Mare, în urma unor periegheze, a fost descoperită o așezare de înălțime a culturii Coțofeni. În același punct se află o peșteră care în ziua de azi are intarea blocată. Materialul ceramic a fost găsit în imediata apropiere a peșterii. Formele ceramice cele mai frecvente sunt oalele-borcan și vase mici cu marginea evazată. În depozitul muzeului din Târgu Jiu semnalăm în punctul respectiv și două cuțite (un exemplar din silex și unul din piatră) cât și un fragment de săpăligă din corn de cerb;

f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 85; Gherghe 1982, p. 45; Calotoiu *et alii* 1987, p. 27; Smeu 1988; Tulugea 2010, p. 25; Tulugea 2012 p. 142.

77. Runcu, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. Peștera Pătrunsă;

c. Peșteră;

d. Cercetare de suprafață;

e. De la suprafață au fost găsite fragmente ceramice Coțofeni;

f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 393, 401; Roman 1976a, p. 85.

78. Runcu, jud. Gorj

a. Comuna Runcu;

b. Peștera Pârleazului;

c. Peșteră;

- d. Cercetare de suprafață;
- e. Locuire descoperită în urma periegezelor efectuate de C. S. Nicolaescu Ploșor. Cercetătorul menționează descoperirea de materiale tipice civilizației Coțofeni;
- f. Ploșor, Mateescu 1955, p. 393, 401; Roman 1976a, p. 85.

79. Runcu, jud. Gorj

- a. Comuna Runcu;
- b. Dealul Lacului;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Așezare Coțofeni menționată în punctul respectiv;
- f. Ploșor, Mateescu 1955, p. 401, fig. 7/2; Roman 1976a, p. 85.

80. Runcu, jud. Gorj

- a. Comuna Runcu;
- b. Piscul Căinelui;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În literatura de specialitate este semnalată o altă locuire Coțofeni;
- f. Ploșor, Mateescu 1955, p. 40; Roman 1976a, p. 85.

81. Sălcuța, jud. Dolj

- a. Comuna Sălcuța;
- b. Piscul Cornișorului;
- c. Terasă;
- d. Cercetări sistematice;
- e. În nivelul corespunzător fazei Sălcuța IVb alături de materiale arheologice specifice orizontului torșilor pastilate, Glina, Verbicioara au fost descoperite și fragmente ceramice de tip Coțofeni;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Berciu 1961a, p. 164, 338-339; Romna 1976a, p. 85.

82. Sârșca, jud. Dolj

- a. Comuna Sopot;

- b. -;
- c.-;
- d. Cercetări de suprafață;
- e. Pe raza localității este menționată o așezare Coțofeni;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 85.

83. Schela, jud. Gorj.

- a. Comuna Schela;
- b. Piscul Gornicelului;
- c. Deal;
- d. Cercetare sistematică;
- e. Punctul a fost cercetat printr-un mic sondaj în anul 1934 de către C. S. Nicolaescu Plopșor;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1876a, p. 85; Tulugea 2010, p. 25; Tulugea 2012 p. 142.

84. Seliște, jud. Mehedinți

- a. Comuna Izverna;
- b. -;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Locuire Coțofeni menționată în literatura de specialitate;
- f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1876a, p. 85; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX; Tulugea 2010, p. 25; Tulugea 2012 p. 142.

85. Slașoma, jud. Mehedinți

- a. Comuna Padina Mare;
- b. La Fântâni;
- c. Bot de deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Descoperirea efectuată de Gabriel Crăciunescu se află situată pe un bot de deal, apărat natural din trei părți. Fragmentele ceramice aparțin ca forme castroanelor, străchinilor și unor vase de mari dimensiuni cu gâtul lung. Decorul este compus din motivul scheletului de pește, boabe de linte, linii oblice incizate. Locuirea se încadrează în faza a III-a;

f. Liciu 2002, p. 10; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX; Crăciunescu 2004, p. 50.

86. Sopot, jud. Dolj

a. Comuna Sopot;

b. Dealul Brezoaica;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. În punctul *Dealul Brezoaica* situat la aproximativ 500-600 m sud-vest de sat, pe un pînten de deal prevăzut cu șanț și val de apărare au fost descoperite materiale arheologice aparținând culturii Coțofeni și Glina. Atribuirea sistemului defensiv este dificil de realizat, datorită tipului de cercetare utilizat;

f. Roman 1976a, p. 85; Negru 1994, p. 77.

87. Stănești, jud. Gorj

a. Comuna Stănești;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Materiale sceramice specifice culturii Coțofeni sunt menționate și în localitatea Stănești;

f. Berciu 1939a, p. 76; Roman 1976a, p. 85; Tulugea 2010, p. 25; Tulugea 2012 p. 142.

88. Stogșor, jud. Vâlcea

a. Orașul Băile Govora;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. La intrarea în orașul Băile Govora, pe partea drept a șoselei Gara Govora-Băile Govora se află o așezare de înălțime apărată natural. Materialele descoperite se încadrează în faza a III-a;

f. Petre-Govora 1995, p. 20; Petre-Govora 1997, p. 11.

89. Stolniceni, jud. Vâlcea

a. Municipiul Râmnicu-Vâlcea;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. În perioada cercetărilor arheologice de la Buridava Romană, efectuate de Gheorghe Bichir, unul dintre elevii care au participat la săpături a adus un fragment ceramic specific fazei a III-a a culturii Coțofeni pe raza localității. Prin bunăvoința doamnei Ene Ioana, fost muzeograf la Muzeul Județean Vâlcea, piesa ne-a fost predată pentru studiu. Fragmentul ceramic este decorat prin împunsături succesive, aparține categoriei fine reprezentând o ceașcă;

f. Tuțulescu 2010, p. 33.

90. Sura, jud. Gorj

a. Comuna Silivești;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Locuire menționată în literatura de specialitate;

f. Berciu 1939a p. 76; Roman 1976a, p. 85; Tulugea 2012 p. 142.

91. Șiacu, jud. Gorj.

a. Comuna Silivești;

b. Fosta moșie Bunghețeanu;

c. -;

d. Cercetare de suprafață și cercetări sistematice;

e. Așezarea a fost descoperită de Pamfil Polonic, în punctul *Fosta moșie Bunghețeanu*. În anul 1979 stațiunea arheologică este redescoperită, iar un an mai târziu sunt demarate cercetări arheologice. Cu acest prilej au fost trasate două casete de 1 x 1,50 m, respectiv 3,50 x 3 m și o secțiune. În urma investigațiilor arheologice au fost descoperite două locuințe de suprafață, slab păstrate. Ca forme ceramice, autorii menționează: cești, castroane, străchini, etc.

În „*Istoria Românilor*”, vol. I, editată de Academia Română, așezarea din punctul mai sus menționat este atribuită categoriei fortificate, fără a i se menționa sistemul defensiv;

g. Calotoiu *et alii* 1987, p. 27-28; Vulpe 2001, p. 229; Ciută 2009b, p. 97; Tulugea 2012 p. 142.

92. Șimnicul de Jos, jud. Dolj

a. Cartier municipiul Craiova;

b. Stațiunea Experimentală;

c. Terasă joasă;

d. Cercetare sistematică;

e. Investigații arheologice între anii 1967-1972, materialele aparținând culturii Coțofeni fiind adunate din arătură fără un context clar;

f. Galbenu 1970, p. 45, 51; Roman 1976a, p. 85; Oanță-Marghitu 2003, p. 128.

93. Teiu, jud. Dolj

a. Comuna Orodel;

b. Fântâna Jupânesei;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Descoperire Coțofeni menționată în literatură;

f. Berciu *et alii* 1951, p. 238; Roman 1976a, p. 85.

94. Topești, jud. Gorj.

a. Comuna Tismana;

b. Cioaca Povernei;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață;

e. Așezare de înălțime descoperită în perioada anilor '50;

f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 85; Gherghe 1982b, p. 45.

95. Topești, jud. Gorj.

- a. Comuna Tismana;
- b. Cioaca Bârnea;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Fragmente ceramice au fost adunate din punctul menționat;
- f. Plopșor, Mateescu 1955, p. 401; Roman 1976a, p. 85; Gherghe 1982,

p. 45.

96. Vaideeni, jud. Vâlcea

- a. Comuna Vaideeni;
- b. Peștera Oilor;
- c. Peșteră;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. În anul 1929, C. S. Nicolaescu-Plopșor publică o gravură din această peșteră, privind cu reticență încadrarea la perioada paleolitică. Peste zece ani, Dumitru Berciu menționează apariția unor fragmente ceramice eneolitice, probabil Coțofeni;
- f. Nicolăescu-Plopșor, 1929; Berciu 1939a, p. 17; Berciu, 1939b, p. 14;

97. Vărateci, jud. Vâlcea

- a. Comuna Costești;
- b. La Nuci;
- c. -;
- d. Cercetare de suprafață;
- e. Locuire descoperită de Alexandru Vulpe în perioada cercetării necropolei hallstattiene de la Costești-Ferigile;
- f. Vulpe 1967, p. 190.

98. Vărateci, jud. Vâlcea

- a. Comuna Costești;
- b. Dealul Vărateci;
- c. Deal;
- d. Cercetare de suprafață;

e. Pe coasta de vest a dealului s-au găsit fragmente ceramice Coțofeni în două puncte;

f. Vulpe 1967, p. 190.

99. Vânători, jud. Mehedinți

a. Comuna Vânători;

b. Belci;

c. Promontoriu;

d. Cercetare de suprafață;

e. Așezarea este de dimensiuni apreciabile (cca. 2 ha), fragmente ceramice fiind descoperite pe toată suprafața sitului. În ceea ce privește formele de vase, deși majoritatea fragmentelor ceramice sunt de mici dimensiuni, menționăm castroane cu buza teșită oblic. Motivistica ornamentală este reprezentată de șiruri de impresiuni încrustate cu alb, motivul scheletului de pește, potcoavă, boabe de linte, linii oblice, triunghiuri hașurate, benzi hașurate, brăduț;

f. Liciu 2002, p. 10-11; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX; Crăciunescu 2004, p. 53.

100. Vânători, jud. Mehedinți

a. Comuna Vânători;

b. Măgura lui Lulea;

c. Promontoriu;

d. Cercetare de suprafață;

e. Așezarea este situată la sud-est de sat. Alături de materiale ceramice aparținând manifestării culturale în cauză, au fost adunate și cele de tip Verbicioara sau daco-romane după opinia descoperitorului;

f. Crăciunescu 2004, p. 53.

101. Vânjuleț, jud. Mehedinți

a. Comuna Vânjuleț;

b. -;

c. -;

d. Cercetare de suprafață;

e. Pe raza comunei este menționată o descoperire Coțofeni;

f. Berciu 1939a p. 76; Roman 1976a, p. 86; Crăciunescu 2002, p. 29, pl. XXX.

102. Vârț, jud. Gorj

a. Comuna Rovinari;

b. Cioaca cu bani;

c. Promontoriu;

d. Cercetări de suprafață și de salvare;

e. Materiale arheologice au găsite în incinta cetății dacice din același punct;

f. Berciu 1939a, p. 74-75; Roman 1976a, p. 86;

103. Vârț, jud. Gorj

a. Comuna Rovinari;

b. Ciocul lui Meilă;

c. Deal;

d. Cercetare de suprafață și cercetare sistematică;

e. Așezarea a fost identificată în anul 1976, cercetarea fiind demarată un an mai târziu prin trasarea a șase secțiuni. Principalele rezultate se rezumă la identificarea a cinci locuințe adâncite de formă circulară sau ușor ovalizată (diametrul acestora nu depășește 3-4 m). Dintre aceste complexe adâncite trei prezintă vatră interioară. Instalațiile de încălzit erau de formă circulară, așezate pe un pat (strat) de fragmente ceramice. Ceramica este lucrată din pastă în general bine aleasă, compactă, ca degresant folosindu-se nisipul. Decorul este reprezentat de linii paralele oblice, scurte sau lungi (motivul scheletului de pește), aplicații în forma „boabelor de linte” care separă anumite frize ornamentale ale vasului, șiruri de impresiuni.

Pe baza materialului ceramic așezarea de la Vârț-Rovinari se încadrează spre sfârșitul primei faze, începutul celei de a doua;

f. Gherghe 1982; Calotoiu *et alii* 1987, p. 25-27; Tulugea 2010, p. 26.

104. Verbicioara, jud. Dolj

a. Comuna Verbița;

b. La Trestii;

- c. Deal;
- d. Cercetări sistematice;
- e. Săpăturile arheologice din *așezarea C* au identificat o locuire de tip Coțofeni, suprapusă de un nivel din epoca bronzului timpuriu, respectiv cultura Glina;
- f. Berciu *et alii* 1952, p. 155-156; Roman 1976a, p. 86; Ridiche 2001, p. 50.

Cap. V. Orizonturi culturale

1. Cultura Cernavodă III

- a. Așezările

I. Locul de amplasare al așezărilor

I.1. Descoperirile din zonă sunt amplasate pe terasele joase ale râurilor: Cârcea cu punctele *Viaduct* și *Hanuri*¹⁸⁴, Almăjelu, oraș Filiaș¹⁸⁵, Șimnic-*Stațiunea Experimentală*¹⁸⁶ pe Jiu, Piatra Olt cu punctele *Vadul Codrii* și *Nucet pe Olt*¹⁸⁷.

II. După modul de organizare. Așezările culturii Cernavodă III descoperite în zona dedicată studiului nu dețin sisteme de fortificații.

III. Durata de utilizare a așezărilor:

III.1. Timp mai îndelungat. Așezări de acest gen sunt de mari dimensiuni, de lungă durată- nefortificate¹⁸⁸. Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei este semnalată o singură așezare de mari dimensiuni: Șimnic-*Stațiunea Experimentală*¹⁸⁹.

III.2. Pentru o perioadă scurtă (locuiri sporadice). Descoperirile de la Piatra Olt, punctele *Nucet* și *Valea Codrii*, Almăjel, Almaj, Cârcea cu punctele *Hanuri* și *Viaduct*.

IV. Dimensiunile. În lucrarea lui Alexandru Morintz, așezările în care nivelul de cultură aparținând culturii Cernavodă III are o grosime apreciabilă sunt considerate ca fiind de mari dimensiuni¹⁹⁰.

Cercetări de amploare pentru singura așezare semnalată în zonă cu un nivel de cultură consistent (*Șimnic-Stațiunea Experimentală*) nu au fost efectuate; trasarea unei ipoteze potrivit căreia așezarea este de mari dimensiuni, ar trebui privită cu mai multă reticență. Referitor la dimensiunile așezărilor de scurtă perioadă (locuiri sporadice), nu avem nici o

¹⁸⁴ Nica 2001, p. 279.

¹⁸⁵ Galbenu 1970, p. 264; Nica 2001, p. 279

¹⁸⁶ Galbenu 1970, p. 264; Nica 2001, p. 279

¹⁸⁷ Lazăr 1997, p. 13; Cele două puncte sunt situate pe un promotoriu înalt ce domină valea largă a Oltului.

¹⁸⁸ Morintz 2007, p. 85-88.

¹⁸⁹ Morintz 2007, p. 85, 87; Galbenu 1970, p. 45; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 340.

¹⁹⁰ Morintz 2007, p. 87.

informație; probabil acestea sunt de mici dimensiuni aparținând unor comunități restrânse numeric aflate într-o permanentă mișcare.

V. Modul de împărțire în zone distincte ale așezărilor. Lipsa unor cercetări de amploare, nu doar în zona supusă studiului nostru, nu ne oferă o imagine a modului de organizare a unei așezări aparținând culturii Cernavodă III.

- a.1. Construcții.

I. Bordeie. Datorită cercetărilor sumar efectuate în zona deluroasă și montană a Olteniei, tipul de construcție menționat nu a fost semnalat.

II. Locuințe de suprafață.

II.1. Colibe. La Șimnic au fost sesizate construcții cu o lungime de 3-4 m¹⁹¹, fără a li se preciza forma.

II.2. Locuințe de suprafață cu o întindere de 5-6 m², cu vetre interioare sunt semnalate la: Șimnic¹⁹², Cârcea-Viaduct¹⁹³. Subliniem ca la primul tip, că forma nu este menționată.

III. Amenajări din cadrul locuințelor. Nu dispunem de informații legate de existența unor podine în cadrul locuințelor de la Șimnic și Cârcea-Viaduct, singurele amenajări atestate arheologic fiind vetrele.

IV. Modalitatea de construcție. Colibele descoperite la Șimnic erau construite din schelet din lemn și acoperite cu lut¹⁹⁴.

- a.2. Alte complexe: gropi, instalatii de foc (vetre de foc; cuptoare)

I. Vetre

I.1. Vetre interioare. În așezarea de la Șimnic este menționată o vatră dreptunghiulară cu diametrul de 1,20x1,10m, instalația deținând mai multe refaceri, fiecare refacere având o grosime de 2-3 cm¹⁹⁵ (fig. 1/4.).

I.2. Vetre exterioare. Cercetările efectuate de Marin Nica la Cârcea-Hanuri au dus la descoperirea unor vetre exterioare. Vatra nr. 1 cu fățuială, de formă ovală, cu dimensiuni de 0,90x0,80 m, cu gardină (ridicată cu 0,07 - 0,10

¹⁹¹ Galbenu 1970, p. 47; Morintz 2007, p. 87; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 341.

¹⁹² Galbenu 1970, p. 47.

¹⁹³ Nica 2001, p. 298, abb.14; Schuster, Popa 2008, p. 54.

¹⁹⁴ Galbenu 1970, p. 47.

¹⁹⁵ Galbenu 1970, p. 47; Galbenu 1972, p. 265; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 341.

m), era puternic arsă. Vatra nr. 2 avea o suprafață de cca. 1 m, probabil de formă circulară¹⁹⁶.

Din planșa publicată în anul 2001 sunt semnalate la Cârcea 5 vetre exterioare. Astfel, menționăm prezența unor vetre dreptunghiulare (absidale. vetrele cu numărul 5-7), cu două margini rotunjite, diametrul acestora nedepășind 1 m¹⁹⁷ (fig. 1/1.). O altă instalație este semnalată la Șimnic, utilizarea pare a fi îndelungată, construcția deținând două etape de refacere¹⁹⁸ (fig. 1/4).

II. Cuptoare. Investigațiile efectuate până acum în cadrul civilizației Cernavodă III de pe teritoriul României nu ne relevă existența unor instalații de acest gen¹⁹⁹.

III. Gropi. Menționăm apariția a două gropi de cult după opinia cercetătorului la Cârcea-*Viaduct*²⁰⁰, numerotate Gr. 2 și Gr. 3 (fig. 68/2-3.). Gropa nr. 2 este de formă ovală, cu dimensiunile de 0,60x0,80 m și adâncă de 1 m. Cea cu numărul 3 este mai mare decât prima, fundul gropii fiind la adâncimea de -2, 15 m²⁰¹. Inventarul este divers - constă în resturi osteologice (oaie, câine), pietre, fragmente ceramice și vase întregi.

- b. Materialul arheologic
- b.1. Unelte și arme: obiecte litice, din os, corn, lut și metal.

I. Obiecte din silex și piatră șlefuită:

I.1. Lame de silex. De culoare roșie, castanie sau brună, piesele sunt realizate în special pe vârfuri de lamă, având un caracter microlitic²⁰². Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, unelte de acest gen sunt semnalate în așezarea de la Șimnic-*Stațiunea Experimentală*²⁰³.

I.2. Dălțițe. În aceeași stațiune cercetările din anul 1969 au dus la

¹⁹⁶ Nica 2001, p. 280-281.

¹⁹⁷ Nica 2001, p. 285, abb.1.

¹⁹⁸ Galbenu 1975b, p. 38.

¹⁹⁹ Lipsa unor cercetări de amploare ar putea fi rezultatul omiterii de cuptoare în arealul Cernavodă III.

²⁰⁰ Nica 2001, p. 280-281, abb. 14.

²⁰¹ Nica 2001, p. 281.

²⁰² Situația este similară și în cazul așezării de la Dobrotești (Păunescu 1966, p. 465).

²⁰³ Galbenu 1970, p. 47.

descoperirea a două exemplare de culoare verde²⁰⁴.

I.3. Râșnițe. Singura piesă semnalată în literatura de specialitate ne parvine de la Șiminic-*Stațiunea Experimentală*, de la baza nivelului superior aflată în imediata apropiere a vetrei. De formă aproximativ dreptunghiulară, râșnița plată semnala următoarele dimensiuni: 18x14x4 cm²⁰⁵.

II. Obiecte din os și corn.

Cercetările deficitare, la care se adaugă publicarea sumară a rezultatelor din stațiunile arheologice descoperite în zona deluroasă și montană a Olteniei, ne împiedică să prezentăm existența unor unelete aparținând categoriei de mai sus.

III. Obiecte din lut.

Fusaiole. În așezarea de la Cârcea-*Viaduc*, lângă două vetre exterioare, Marin Nica menționează existența unor piese²⁰⁶.

IV. Obiecte de metal.

Ca și în cazul obiectelor din corn și os, lipsa lor se datorează ,considerăm noi, stadiului actual al cercetărilor.

- b.3. Ceramica.

I. *Factura*.

Investigațiile arheologice semnaleză existența a două categorii de factură (grosieră și fină)²⁰⁷.

Pentru arealul care ne interesează, studierea ceramicii se rezumă la publicarea parțială a săpăturilor de la Șiminic-*Stațiunea Experimentală*, unde ceramica de uz comun sau grosieră folosește ca degresant nisip și pietricele de culoare albicioasă, cioburi pisate, rar, pleavă.

Referitor la categoria fină, pasta este atent aleasă, deținând puțin degresant în amestec²⁰⁸.

Din punct de vedere al culorii sunt menționate vase cenușii, cărămizii sau brune.

II. *Repertoriul formelor*:

²⁰⁴ Galbenu 1970, p. 47.

²⁰⁵ Galbenu 1970, p. 47.

²⁰⁶ Nica 2001, p. 281; Piesele nu sunt rediate, mai mult acestea sunt semnalate fără a li se menționa forma.

²⁰⁷ Roman 1966, p. 45; Galbenu 1970, p. 47; Schuster, Popa 2008, p. 44.

²⁰⁸ Galbenu 1970, p. 47.

Tipul 1. Străchini.

Tipul 1.1. Strachină cu marginea trasă în interior: Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²⁰⁹.

Tipul 1.2. Strachină cu marginea evazată: Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²¹⁰.

Tipul 2. Castroane.

Tipul 2. Castron tronconic.

Tipul 2.1. Castron tronconic cu marginea răsfrântă în exterior: Cârcea-*Viaduct*²¹¹ (fig. 2/4; 4/6; 5/2-3).

Tipul 2.2. Castron tronconic cu marginea oblică și îngroșată în interior: Cârcea-*Viaduct*²¹² (fig. 2/8,9; 4/9).

Tipul 3. Vase globulare.

Tipul 3.1. Vas globular cu fundul drept, gât scurt, strâns la gură și drept: Cârcea-*Viaduct*²¹³ și Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²¹⁴ (fig. 5/5).

Tipul 3.2. Vas globular cu gâtul scurt, aproape inexistent și cu torți tubulare perforate orizontal ce pornesc din marginea vaselor: Cârcea-*Viaduct*²¹⁵ (fig. 2/2).

Tipul 3.3. Vas globular cu fundul drept, gât scurt, buză evazată și torți tubulare perforate orizontal dispuse pe umăr: Cârcea-*Viaduct*²¹⁶ (fig. 2/3, 5).

Tipul 4. Vase sac.

Tipul 4.1. Vas sac cu fund drept, pereții ușor curbați și gura în formă de pâlnie: Cârcea-*Viaduct*²¹⁷ (fig. 4/1; 5/10) și Almăjelu²¹⁸.

Tipul 4.2. Vas sac cu gâtul cilindric: Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²¹⁹.

Tipul 5. Vase borcan.

²⁰⁹ Galbenu 1970, p. 48, fig. 3/11.

²¹⁰ Galbenu 1970, p. 48, fig. 3/9.

²¹¹ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/4; p. 288, Abb. 4/6; p. 289, Abb. 5/2, 4.

²¹² Nica 2001, p. 286, Abb. 2/8-9; p. 288, Abb. 4/9.

²¹³ Nica 2001, p. 289, Abb. 5/5.

²¹⁴ Galbenu 1970, p. 48; piesele nu sunt prezentate grafic, singura mențiune referindu-se la denumirea de „vase cu gât scurt și corp bombat”.

²¹⁵ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/2.

²¹⁶ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/3, 5.

²¹⁷ Nica 2001, p. 288, Abb. 4/1; p. 289, Abb. 5/10.

²¹⁸ Galbenu 1972, p. 264, fig. 2/4.

²¹⁹ Galbenu 1970, fig. 3/4.

Sunt întâlnite în aproximativ toate stațiunile arheologice din zona supusă studiului nostru: Almăj²²⁰, Cârcea-Viaduct²²¹ (fig. 2/6; 4/3, 7, 15; 5/7, 12; 6/7).

Tipul 6. Vase tronconice.

Un singur exemplar este menționat la Cârcea-Viaduct²²² (fig. 5/1).

Tipul 7. Cești.

Tipul 7.1. Ceașcă cu fund drept, corp scurt și buză evazată: Șiminic-Stațiunea Experimentală²²³.

Tipul 7.2. Ceașcă cu fund drept, corp scurt globular, buză trasă în interior și toartă supraînălțată: Cârcea-Viaduct (fig. 6/10).

Tipul 8. Cupe.

Doina Galbenu menționează apariția acestui tip la Șiminic-Stațiunea Experimentală²²⁴.

Tipul 9. Vase cu picior.

Spre deosebire de cel menționat la Șiminic-Stațiunea Experimentală, cele de la Cârcea-Hanuri sunt de dimensiuni mai mari, partea inferioară (piciorul recipientului) fiind goală în interior²²⁵ (fig. 3/12, 14).

Tipul 10. Vase de atârnat sau de cărat lichide.

De formă tronconică și prevăzut cu torți tubulare perforate vertical, menționăm un exemplar la Cârcea-Viaduct²²⁶ (fig. 4/4)

Tipul 11. Vase bitronconice.

Cu fund drept și gât scurt este întâlnit la Cârcea-Viaduct²²⁷ (fig. 2/1).

Tipul 12. Capace.

Tipul 12.1. Capac tronconic: Cârcea-Viaduct²²⁸ (fig. 2/1).

Tipul 12.2. Capac cu partea superioară dreaptă, cu pereții înclinați în

²²⁰ Galbenu 1972, p. 262, fig. 2/2.

²²¹ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/6; p. 288, Abb. 4/3, 7, 15; p. 289, Abb. 5/7, 12; p. 290, Abb. 6/5, 7.

²²² Nica 2001, p. 289, Abb. 5/1.

²²³ Galbenu 1970, p. 50, fig. 4.

²²⁴ Galbenu 1970, p. 48, fig. 3/3; Informație ambiguă, datorită faptului că autoarea cercetării prezintă doar partea inferioară a vasului.

²²⁵ Nica 2001, p. 287, Abb. 3/12, 14;

²²⁶ Nica 2001, p. 288, Abb. 4/4.

²²⁷ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/1.

²²⁸ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/1.

interior și decorat în interior și exterior: Cârcea-*Viaduct*²²⁹ (fig. 4/2).

III. Torțile

După modalitatea de întrebuințare, sunt întâlnite două categorii:

- III.1. De agățat;

- III.2. De apucat;

III.1. De agățat.

III.1.a. Torți tubulare perforate orizontal.

III.1.a.1 Torți tubulare ce pornesc din marginea vasului și se ridică cu puțin de deasupra lui: Cârcea-*Viaduct*²³⁰ (fig. 2/2; 6/6), Cârcea-*Hanuri*²³¹(fig. 3/6) și Almăjelu²³².

III.1.a.2. Torți tubulare ce pornesc din marginea vasului fără a se ridica deasupra acestuia: Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²³³, Cârcea-*Hanuri*²³⁴ (fig.3/4, 10; 6/2, 9).

III.1.a.3. Torți tubulare cu mustăți ce pornesc din marginea vasului fără a se ridica deasupra lui: Cârcea-*Hanuri*²³⁵ (fig. 6/8).

III.1.a.4. Torți tubulare dispuse pe gâtul vaselor: Cârcea-*Viaduct*²³⁶(fig. 2/3, 5).

III.1.b. Torți tubulare perforate vertical.

III.1.b.1. Toți tubulare perforate vertical ce pornesc din marginea vasului: Cârcea-*Hanuri*²³⁷ (fig. 6/1) și Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²³⁸.

III.1.b.2. Toți tubulare perforate vertical amplasate la o mică distanță de marginea vasului: Cârcea-*Viaduct*²³⁹(fig. 4/4).

III.1.b.3. Torți tubulare perforate vertical situate pe maxima rotunjime a vaselor: Cârcea-*Hanuri*²⁴⁰ (fig. 5/3) și Șiminic-*Stațiunea Experimentală*²⁴¹.

²²⁹ Nica 2001, p. 288, Abb. 4/2.

²³⁰ Nica 2001, p. 286, Abb. 2/2; p. 290, Abb. 6/6.

²³¹ Nica 2001, p. Abb.3/6.

²³² Galbenu 1972, p. 266, fig. 1/1; Nica 2001, p. 291, Abb. 7/1.

²³³ Galbenu 1972, p. 266, fig. 1/3, 4; Nica 2001, p. 291, Abb. 7/3, 5.

²³⁴ Nica 2001, p. 287, Abb. 3/4, 10; p. 290, Abb. 6/2, 9.

²³⁵ Nica 2001, p. 290, Abb. 6/8.

²³⁶ Nica 2001, p. 286, Abb. 3, 5.

²³⁷ Nica 2001, p. 290, Abb. 6/1

²³⁸ Galbenu 1970, fig. 3/8; Galbenu 1972, p. 266, fig. 1/5; Nica 2001, p. 291, Abb. 7/4.

²³⁹ Nica 2011, p. 288, Abb. 4/1.

²⁴⁰ Nica 2001, p. 290, Abb. 6/3.

²⁴¹ Galbenu 1970, fig. 3/16.

III.2. De apucat.

Singulare în cadrul manifestării în cauză sunt torțile în bantă: Cârcea-Viaduct²⁴² (fig. 4/13) și Șimnic-*Stațiunea Experimentală*²⁴³.

IV. Ornamentare

După modalitatea de realizare a decorului, menționăm următoarele tehnici:

- IV.1. Adâncire;

- IV.2. Relief;

IV.1. Adâncire. Aparținând metodei respective sunt întâlnite:

- IV.1.a. Incizia;

- IV.1.b. Impresiunea;

- IV.1.c. Canelarea.

IV.1.a. Incizia.

IV.1.a.1. Linii incizate scurte dispuse orizontal și paralel (fig. 3/11; 6/7).

IV.1.a.2. Linii incizate dispuse haotic pe suprafața vasului (fig. 2/7).

IV.1.a.3. Motivul căpriorilor (fig. 3/2, 8).

IV.1.a.4. Motivul scheletului de pește (fig. 3/5; 4/16).

IV.1.a.5. Decor în stil Bratislava²⁴⁴. Tehnica de ornamentare este atestată pe un capac descoperit la Cârcea-Viaduc²⁴⁵; recipientul respectiv este decorat în partea exterioară prin incizii dispuse în unghi, iar în partea interioară cu incizii triunghiulare și linii în rețea (fig. 4/2).

IV.1.a.6. Linii incizate dispuse în zig-zag (fig. 4/5).

IV.1.a.7. Linii incizate paralele și dispuse oblic pe suprafața recipientelor ceramice.

IV.1.a.8. Benzi în rețea dispuse vertical (fig. 3/1, 3; 5/9).

IV.1.a.9. Linii incizate scurte și dispuse sub forma unei „frunze” (fig. 3/9).

IV.1.a.10. Incizii circulare.

IV.1.b. Impresiunea.

IV.1.b.1. Impresiuni triunghiulare dispuse pe șiruri paralele (fig. 4/7, 13; 5/3; 6/5).

²⁴² Nica 2001, p. 288, Abb. 4/13.

²⁴³ Galbenu 1970, fig. 3/5.

²⁴⁴ Oanță-Marghitu 2003, p. 120.

²⁴⁵ Nica 2001, p. 288, Abb. 4/2.

IV.1.b.2. Impresiuni punctiforme (fig. 4/2).

IV.1.b.3. Impresiuni cu unghia sau cu un obiect ce redă forma unei acolade mici (fig. 5/7, 8, 11, 12).

IV.1.b.4. Impresiuni cu șnur înfășurat .

IV.1.b.5. Alveole (fig. 2/7; 4/4).

IV.1.c. Canelarea este realizată în două modalități:

- IV.1.c.1. Canelare interioară.

- IV.1.c.2. Canelare exterioară.

IV.1.c.1. Canelarea interioară este atestată în special în cazul străchinilor și castroanelor. Motivul ornamental este dispus vertical pe suprafața vaselor (fig. 4/6; 5/4).

IV.1.c.2. Canelare exterioară.

IV.1.c.2.a. Canelarea exterioară amplasată vertical (fig. 2/1; 4/10-12, 14).

IV.1.c.2.b. Canelare dispusă oblic pe suprafața vaselor (fig. 2/2; 5/5-6).

IV.2. Relief.

IV.2.a. Brâuri. Motivul ornamental este organic sau aplicat²⁴⁶.

IV.2.a.1. Brâu crestat²⁴⁷ (fig. 2/6; 4/15; 5/7, 10, 12).

IV.2.a.2. Brâu alveolat (fig. 4/3, 7).

IV.2.b. Proeminențe. La rândul lor acestea sunt rotunde (fig. 4/17) sau unghiulare (fig. 4/8).

- c. Plastica. Spiritualitate.

I. Plastica.

I.1. Idoli zoomorfi.

Informații despre plastica zoomorfă din zona deluroasă și montană a Olteniei ne parvin din așezarea cercetată de Doina Galbenu la Șiminic-*Stațiunea Experimentală*, unde în anul 1967 a fost descoperit un exemplar. Idolul este tratat și prezentat sumar: „piesa formează partea anterioară a unui animal, probabil cornut. Capul are un bot ascuțit și două urechi foarte groase ce pot fi socotite drept coarne. Picioarele și partea din spate lipsesc. Este făcut din pastă bună și ars cărămiziu.”²⁴⁸.

²⁴⁶ Galbenu 1970, p. 48.

²⁴⁷ Dispus pe gât, umăr sau imediat sub buză.

²⁴⁸ Galbenu 1970, p. 50;

I.2. Idoli antropomorfi.

Plastica antropomorfă sumar reprezentată este semnalată în spațiul supus studiului prin două exemplare descoperite la Șiminic-*Stațiunea Experimentală* și la Cârcea-*Viaduct*.

În primul caz statueta fragmentară este redată schematic păstrându-se decât partea superioară. Din descrierea efectuată de descoperitor aflăm că: „gâtul este înalt și destul de gros ca și capul, care privit din față este dreptunghiular. Cele două planuri care formează unghiul de sus al triunghiului sunt subțiate, așa încât nasul apare în continuarea gâtului. Se pare că nu au fost redată semnele feței, așa cum reiese de pe partea păstrată întregă. Lutul din care a fost făcută figurina este asemănător aceluia din care se făceau vasele din categoria ceramicii bune.”²⁴⁹

În cel de al doilea, la Cârcea-*Viaduct*²⁵⁰, cercetările arheologice au dus la descoperirea unui idol de tipul celor cu cap mobil (fig. 6/12). Ca la majoritatea statuetelor descoperite în stațiunile arheologice, piesa găsită se află în stare fragmentară. Brațul drept și partea inferioară lipsesc, figurina reprezentând o femeie.

II. Spiritualitate.

Cercetările sumare efectuate în arealul supus studiului, cât și al României, oferă puține informații legate de spiritualitatea comunităților Cernavodă III. Descoperirea de idoli zoomorfi și antropomorfi în stațiunile din sudul zonei deluroase și montane a Olteniei poate fi pusă pe seama continuității unor elemente eneolitice, de factură gumelnițeană²⁵¹. Contribuția ultimei manifestări este sesizată în principal prin apariția de idoli cu cap mobil (de tip tessalic).

Piese de acest tip sunt întâlnite și în arealul culturii Baden²⁵² și, mai nou, în prima fază a culturii Coțofeni (faza Ia)²⁵³, acestea derivând la rândul lor din civilizația Cernavodă III.

²⁴⁹ Galbenu 1970. p. 50; Figurina deși este descrisă nu este reprezentată grafic.

²⁵⁰ Nica 2001, p. 289, Abb. 5/5.

²⁵¹ Nica 2001, p. 283.

²⁵² Roman, Némethi 1978, p. 38, Pl. 44/3-4;

²⁵³ Popa 2012.

Referitor la funcționarea statuetelor de tip tessalic, în literatura de specialitate este menționat faptul că erau utilizate capete mobile de la diferite zeități²⁵⁴, ele fiind prelucrate din marmură sau lut²⁵⁵.

În stațiunea arheologică Cârcea-Viaduc, investigațiile arheologice efectuate de Marin Nica au condus la cercetarea și descoperirea a „două gropi rituale” (notate 2-3)²⁵⁶. Pe lângă vase, în umplutura gropilor au fost găsite resturi osteologice, probabil de la un banchet²⁵⁷ (Gr. 2).

Din cele prezentate mai sus putem afirma că spiritualitatea culturii Cernavodă III este specifică unei societăți aflată într-o permanentă mișcare, având ca principală ocupație creșterea animalelor. Importanța lor în viața cotidiană a comunităților umane din perioada respectivă este redată de existența idolilor zoomorfi.

Deși, au trecut aproximativ 40 de ani de la identificarea manifestării culturale din perioada de tranziție spre epoca bronzului, cercetarea arheologică nu depășește faza de început; aici ne referim nu numai la publicarea unui volum mai mare de informații legate de spiritualitate cât și intensificarea cercetărilor arheologice în stațiuni arheologice ce aparțin culturii Cernavodă III.

²⁵⁴ Dumitrescu 1961, p. 275; Popa 2012, p. 137; Ultimul cercetător consideră ipoteza depășită.

²⁵⁵ Popa 2012, p. 137.

²⁵⁶ Nica 2001, p. 281; Atribuirea descoperirii la categoria ritualică ar trebui privită cu mai multă reticență.

²⁵⁷ Autorul cercetărilor menționează că osemintele dețineau urme de ardere secundară: trei oase depuse în paralel pe latura de est și alte cinci, în colțul de vest, împreună cu un vas mic cu umeri cutat și un capac.

2. Cultura Coțofeni

a. Așezările²⁵⁸

I. Locul de amplasare al așezărilor

I.1. De terasă: Brăneț²⁵⁹, Roșile-Biserică²⁶⁰, Rogova²⁶¹, Copăcelu²⁶² (foto. 1), Crivina²⁶³, Piatra Olt²⁶⁴, etc.

Foto 1. Copăcelu

Foto 2. Cetățuia-Rm. Vâlcea

I.2. Pe insule: Ostovul Corbului²⁶⁵ și Ostrovul Șimian²⁶⁶.

²⁵⁸ Problemele legate de habitatul culturii Coțofeni au fost prezentate și de noi într-un studiu recent: vezi Tuțulescu 2012.

²⁵⁹ Roman 1976a, p. 14; Ulanici 1975b, p. 243; Ulanici 1975a, p. 45.

²⁶⁰ Cercetări personale.

²⁶¹ Liciu 2002, p. 12; Crăciunescu 2002, p. 12; Crăciunescu *et alii* 2001, punct 170; Crăciunescu *et alii* 2002, punct. 180; Crăciunescu, Manea 2003, punct 160; Crăciunescu, Manea 2004, punct 157; Crăciunescu, Manea 2005, punct 185; Crăciunescu *et alii* 2006, punct 154; Crăciunescu, Manea 2007, punct 151; Manea 2003, p. 48.

²⁶² Tuțulescu 2008, p. 17.

²⁶³ Liciu 2002, p. 12.

²⁶⁴ Lazăr 1997, p. 13.

²⁶⁵ Roman 1976a, p. 14; Liciu 2002, p. 12; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 312.

²⁶⁶ Roman 1976a, p. 14; Liciu 2002, p. 12; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 312.

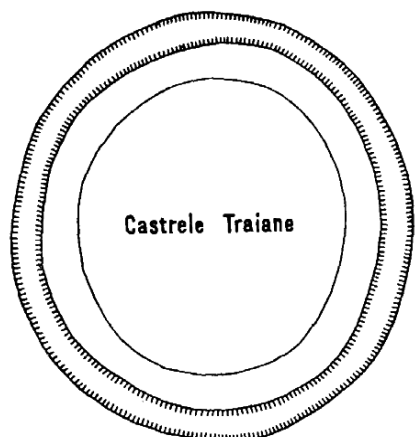

Fig. a. Castrele Traiane (apud. Roman 1976a)

Foto. 5. Ocnița-Cosota

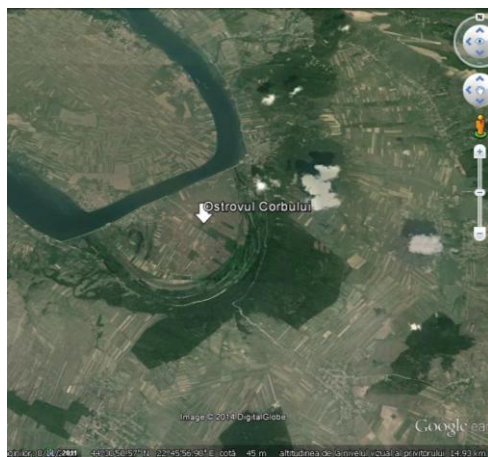

Foto.3. Ostrovul Corbului

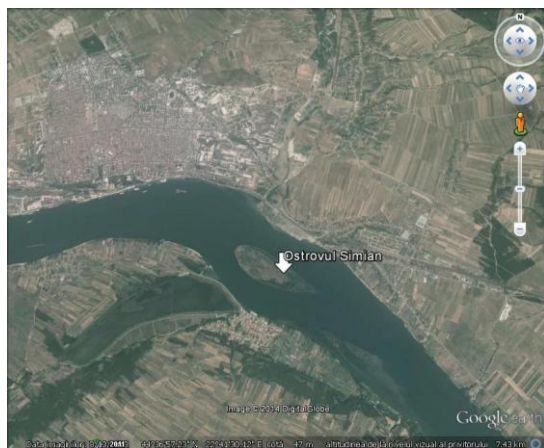

Foto. 4. Ostrovul Șimian

I.3. În albiери naturale: Castrele Traiane²⁶⁷ (fig. a) și Plenița²⁶⁸.

I.4. De înălțime:

I.4.a.. promontoriu: Cetățuia²⁶⁹ (foto. 2), Govora-Dealul Săpunarului²⁷⁰, Opișor²⁷¹, Mateești²⁷², Cosota²⁷³ (foto. 5), Bârsești²⁷⁴ etc.

²⁶⁷ Roman 1976a, p. 14; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 312.

²⁶⁸ Roman 1976a, p. 14; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 312.

²⁶⁹ Petre Govora 1982, p. 14; Petre Govora 1995, p. 19;

I.4.b. boturi de deal: Bunești²⁷⁵, Ocnele Mari-Zdup²⁷⁶, Calopăr²⁷⁷, Căzănești-Fabrica de Cărămidă²⁷⁸, Costești-Măgura Costeștilor²⁷⁹, Cozia Veche²⁸⁰, Găneasa²⁸¹, Gătăjești²⁸², Ocnele Mici-Coasta Ungurească²⁸³, Vârț²⁸⁴.

I.5. Locuiri în peșteri: Peștera Neolitică-Costești²⁸⁵ (), Peștera Sf. Grigore Decapolitul-Costești²⁸⁶, Peștera Muierilor (foto. 6) și Peștera Pârcălabu de la Baia de Fier²⁸⁷, Runcu²⁸⁸.

Foto. 6. Baia de Fier-Peștera Muierilor

Foto. 7. Grădiștea-Cetate

²⁷⁰ Petre Govora 1967, p. 645; Petre Govora 1982, p. 23; Berciu 1966, p. 135, Roman 1976a, p. 82.

²⁷¹ Liciu 2002, p. 12.

²⁷² Informație din caietul de șantier „Buridava Dacică, campania 1989”.

²⁷³ Berciu *et alii* 1984, p. 177; Berciu *et alii* 1990, p. 135.

²⁷⁴ Petre Govora 1967, p. 645-647; Petre Govora 1982, p. 23; Petre Govora 1995, p. 19; Petre Govora 1997, p. 11.

²⁷⁵ Petre Govora 1967, p. 652; Petre Govora 1982, p. 23; Petre Govora 1995, p. 19; Petre Govora 1997, p. 11.

²⁷⁶ Petre Govora 1982, p. 9-10; Petre Govora 1995, p. 18-19.

²⁷⁷ Zirra, Pop 1995, p. 13.

²⁷⁸ Petre Govora 1967, p. 649-650; Petre Govora 1982, p. 23; Petre Govora 1995, p. 20.

²⁷⁹ Vulpe 1967, p. 190.

²⁸⁰ Petre Govora 1995, p. 20.

²⁸¹ Informație Cristinel Fântâneau.

²⁸² Petre Govora 1995, p. 20

²⁸³ Petre Govora 1995, p. 20.

²⁸⁴ Calotoiu *et alii* 1987, p. 25-27.

²⁸⁵ Procopie 1982, p. 56-64; Bondoc 2002, p. 26.

²⁸⁶ Bondoc 2002, p. 26.

²⁸⁷ Berciu 1939a, p. 76; Comșa 1968; Roman 1976a, p. 79; Plopșor *et alii* 1957, p. 13-27.

²⁸⁸ Smeu 1988, p. 5-9.

I.6. Așezări pe tell-uri: Sălcuța ²⁸⁹ (foto. 8).

Foto. 8. Sălcuța (*apud* Pătroi 2012, <http://culturasalcuta.blogspot.ro/>)

II. După modul de organizare:

II.1. Așezări nefortificate: Bunești²⁹⁰, Brăneț²⁹¹, Calopăr²⁹², Căzănești²⁹³, Copăcelu²⁹⁴, Modoia²⁹⁵, Rogova²⁹⁶ etc. Majoritatea sunt amplasate în zone în care natura a deținut un rol protector (așezări situate pe promontorii, pinteni de terasă etc), sistemele defensive nemaiavând utilitate.

II.2. Așezări fortificate: Castele Traiane²⁹⁷, Plenița²⁹⁸, Șiacu²⁹⁹. Pentru așezările de la Castele Traiane și Plenița avem informații legate de sistemul defensiv utilizat, constituit din șanturi și valuri de apărare. Referitor la fortificația de la Șiacu (jud. Gorj), informația ambiguă nu ne relevă modalitatea de apărare. De menționat este faptul că fortificarea așezărilor menționate mai sus se realizează în faza a III-a a culturii Coțofeni, datorată

²⁸⁹ Berciu 1961a, p. 338-339.

²⁹⁰ Petre Govora 1967, p. 652; Roman 1976a, p. 79; Petre Govora 1982, p. 23;

²⁹¹ Ulanici 1975a, p. 45 ; Ulanici 1975b, p. 243; Ulanici 1976, p. 27 Roman 1976a, p. 80.

²⁹² Zirra, Pop 1995, p. 13.

²⁹³ Roman 1976a, p. 81; Petre Govora 1982, p. 23 ; Petre Govora 1995, p. 20.

²⁹⁴ Tuțulescu 2008, p. 17.

²⁹⁵ Petre Govora 1995, p. 20.

²⁹⁶ Roman 1976a, p. 81 ; Crăciunescu 2002, p. 19. Liciu 2002, p. 10.

²⁹⁷ Roman 1976a, p. 14.

²⁹⁸ Roman 1976a, p. 14.

²⁹⁹ Vulpe 2001, p. 229; Ciută 2009b, p. 97.

cel mai probabil unui pericol extern; același fenomen se observă și în cadrul civilizației Glina (fazele II-III contemporane cu faza a III-a Coțofeni).

II.3. Așezări de tip tell: Ostrovul Corbului³⁰⁰ și Ocnele Mari-Zdup³⁰¹. Nivelurile mari de depuneri aparținând civilizației Coțofeni ne îndreptătesc să încadrăm siturile în categoria mai sus menționată. La Ostrovul Corbului, în sectorul A, S. XV, stratul de cultură are o grosime cuprinsă între 1-1,20 m³⁰², nivel ce aparține în totalitate fazei a III-a. În județul Vâlcea, la Ocnele Mari-Zdup, nivelul de cultură începe la adâncimea de - 0,60 și se încheie la - 3,60 m³⁰³. Problema așezărilor de tip tell din aria culturii Coțofeni este prezentată succint și de Cristian Popa, la cele menționate de noi, autorul identificând câteva în Transilvania³⁰⁴.

II.4. Așezări cu un vădit caracter economic de exploatarea unor resurse. În platforma saliniferă din jurul Ocnelor Mari este atestat un număr de cinci așezări în care extragerea sării a deținut un rol important. Menționăm că în punctele de la Ocnele Mari-Coasta Ungurească, Ocnele Mari-Cosota, Ocnele Mari-Zdup, Govora-Dealul Săpunarului și Căzănești sarea era extrasă cu ajutorul vaselor de brichetaj (pahare tronconice), iar de aici se realiza un comerț cu spațiile învecinate³⁰⁵ (harta 4).

III. Durata de utilizare a așezărilor:

III.1. Așezări de lungă durată, semnalate prin succesiunea nivelelor, sunt prezente la Ostrovul Corbului, Ocnele Mari-Cosota³⁰⁶ și Ocnele Mari-Zdup.

III.2. Așezări cu o durată medie de utilizare, menționate prin apariția unui singur nivel de locuire, dar bogat în material arheologic semnalate la Castele Traiane, Rogova, Cetățuia, Vârț, Govora-Dealul Săpunarului, Roșiile,

³⁰⁰ Roman, Opreșcu 2008, p. 161. Autorii nu menționează o așezare de tip tell aici.

³⁰¹ Petre Govora 1995, p. 18-19.

³⁰² Roman, Opreșcu 2008, p. 161.

³⁰³ Petre Govora 1995, p. 18-19.

³⁰⁴ Popa 2009.

³⁰⁵ Schuster, Tuțulescu 2010. Comunicare susținută la Provardia-Bulgaria în cadrul simpozionului „Salt and Gold: The Role of Salt in Prehistoric Europe (30 septembrie-4 octombrie)”; Schuster et alii 2010, p. 262-263; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142.

³⁰⁶ Precizăm că așezarea a fost distrusă de civilizația getică, dar din cercetarea materialului ceramic sesizăm o evoluție îndelungată din prima fază până în faza a III-a.

Oprișor, Mateești, Căzănești, Craiova etc. Majoritatea descoperirilor din zonă se încadrează în acest tip.

III.3. Așezări sezoniere (durată mică de utilizare) aflate în general în zona de munte, peșteri sau zone în care stabilirea era legată de o anumită practică economică. La această categorie se încadrează descoperirile de la Copăcelu³⁰⁷, Peștera Neolitică, *Peștera Sf. Grigore Decapolitul-Costești*³⁰⁸, etc.

IV. Dimensiunile

Cercetările insuficiente din zona deluroasă și montană a Olteniei prezintă o imagine destul de sumară cu privire la dimensiunile așezărilor Coțofeni. La Ostrovul Corbului, depunerile în lungul malului Dunării sunt sesizabile pe cca. 500 m liniari, iar o apreciere a întinderii complexelor este estimată la 38000 m²³⁰⁹ (fig. 14). Tot pentru așezarea de la Ostrovul Corbului aflăm că locuințele erau orientate în majoritatea cazurilor paralel cu Dunărea (est-vest), poziționate în zona cea mai proeminentă și de-a lungul Dunării³¹⁰.

La Ocnița-Cosota cercetările arheologice de la Buridava Dacică, în special de pe Acropolă, au dus la descoperirea unui lot important de material, spațiul destinat acestui punct fiind de cca. 3000 m²³¹¹.

La Brăneț, așezarea Coțofeni este amplasată pe un promontoriu cu dimensiunile de 250 x 60 m³¹², suprafața locuibilă fiind de 15000 m².

Din cercetări personale efectuate la Cetățuia, pe promontoriul în care au fost efectuate descoperirile suprafața locuibilă este de cca. 900 m².

Referitor la cercetările de la Rogova (jud. Mehedinți), autorul sugerează ideea că așezarea Coțofeni ocupă un perimetru de forma unui pătrat cu latura de 40 m³¹³, suprafața locuibilă fiind de 1600 m² (fig. 17.).

Din cele prezentate mai sus rezultă că stațiunile Coțofeni sunt încadrabile în așezări cu dimensiuni mari și dimensiuni mici.

³⁰⁷ Descoperirea se poate atribui unei tabere stabilită pentru pescuit. Subliniem că teoria este doar o supoziție, zona mică cercetată nu ne relevă o situație clară.

³⁰⁸ Puncte locuite pentru o perioadă de timp scurtă, în perindările comunităților.

³⁰⁹ Roman 1996, p. 30-31.

³¹⁰ Roman, Oprișescu 2008, p. 162.

³¹¹ Informație Mariana Iosifaru.

³¹² Ulanici 1975a, p. 45.

³¹³ Crăciunescu 2002, p. 19.

V. Modul de împărțire în zone distincte ale așezărilor.

Având o economie mixtă, considerăm că puteau fi divizate în zone destinate adăpostirii vitelor și pentru locuit.

a.1. Construcții.

I. Bordeie: Vârț-Cioaca lui Meilă, Rogova, Brăneț și Ostovul Corbului (fig. 17).

I.1. Forma:

I.1.a. ovoidale: Vârț, Ostovul Corbului. Cercetările arheologice de la Vârț au dus la descoperirea a cinci locuințe de tip³¹⁴ bordei, de formă ovoidală cu diametrul cuprins între 3-4 m³¹⁵.

Pentru Ostovul Corbului, unele gropi pot fi încadrate ca locuințe de tip bordei. În partea sudică a S.II, S. VIII din sectorul A. a fost cercetată o groapă ovală notată Gr. 5 cu dimensiunile de 3,40 x 2 m cu adâncimea de 0,90-1 m. Groapă este albiată de la est la vest, orientarea fiind ESE-VNV, intrarea dinspre VNV sub forma unei trepte. Lângă treaptă, în partea stângă, a fost descoperită o groapă de par cu diametrul de 35 cm³¹⁶. Petre Roman, coordonatorul săpăturilor de aici, consideră că Gr.5 poate fi încadrată în categoria locuințelor bordei.

În S. XII, Sector A, nivel 4, a fost cercetată o groapă de mari dimensiuni (formă ovoidală după desen), care perfora nivelul Sălcuța având în centru gaura de par pentru acoperiș³¹⁷. De remarcat este faptul că în Sectorul B, S. XXI-a este semnalată o construcție în a cărei umplutură a fost descoperită o cantitate apreciabilă de ceramică, oase, pietre, scoici³¹⁸, elemente ce pot încadra complexul categoriei mai sus menționate.

I.1.b. rectangulare: Brăneț, Ostovul Corbului. În nivelul inferior (cercetare 1972) a fost descoperit un bordei rectangular cu marginile rotunjite, dimensiunile de 2,70x2,30 m, adâncimea maximă fiind de 0,70 m. Locuința dispune de groapa de par amplasată în mijloc ce susținea

³¹⁴ Gherghe 1982, p. 40; Calotoiu *et alii* 1987, p. 25.

³¹⁵ Gherghe 1982, p. 40; Lazarovici, Lazarovici p. 315.

³¹⁶ Roman, Oprișescu 2008, p. 127.

³¹⁷ Roman, Oprișescu 2008, p. 139.

³¹⁸ Roman, Oprișescu 2008, p. 167.

acoperișul³¹⁹. La Ostrovul Corbului-Botul Cliciului în S. XV, Sector A s-a cercetat o groapă rectangulară cu lungimea de 2,80 m și adâncă de 0,80 m³²⁰.

Între anii 2001-2002, la Rogova-La Cazărmi a fost cercetată o locuință cu dimensiunile de 2,75x1,45 m și adâncimea de 0,80 m³²¹. Doi ani mai târziu sunt semnalate două complexe de același tip, fără a se prezenta detalii legate de formă și adâncimea construcțiilor³²².

II. Locuințe de suprafață,

II.1. Locuințe propriu-zise. Sunt atestate în așezări ca: Ostrovul Corbului-Botul Cliciului³²³, Calopăr³²⁴, Rogova³²⁵, Șiacu³²⁶, Cetățuia³²⁷ și Brăneț³²⁸.

II.1.a. Locuințe rectangulare. Le întâlnim la Rogova, Ostrovul Corbului și Brăneț.

În punctul *La Cazărmi* de la Rogova au fost cercetate mai multe locuințe de formă rectangulară. Astfel, în anul 2001 au fost dezvelite două locuințe, prima cercetată parțial cu un an înainte, dimensiunile de 3,45x2,80 m, cu marginile ușor rotunjite³²⁹, iar cea de-a doua cu dimensiuni de 4,40x2 m³³⁰. Autorul cercetărilor menționează că prima locuință deținea o groapă interioară al cărei scop era de strângere a excesului de umiditate de la nivelul podelei³³¹.

La Ostrovul Corbului, în Sectorul A, S. XII, în nivelul 4, este amintită o locuință cu dimensiunile de 4x3m³³², iar în S. XII-l două locuințe

³¹⁹ Ulanici 1975a, p. 45.

³²⁰ Roman, Oprițescu 2008, p. 161.

³²¹ Crăciunescu 2002, p. 20.

³²² Crăciunescu, Manea 2005, punct 185.

³²³ Roman, Oprițescu 2008, p. 123-168; Roman 1996, p. 13-31.

³²⁴ Zirra, Pop 1995, p. 15-16.

³²⁵ Crăciunescu 2002, p. 12; Crăciunescu *et alii* 2001, punct 170; Crăciunescu *et alii* 2002, punct. 180; Crăciunescu, Manea 2003, punct 160; Crăciunescu, Manea 2004, punct 157; Crăciunescu, Manea 2005, punct 185; Crăciunescu *et alii* 2006, punct 154; Crăciunescu, Manea 2007, punct 151; Manea 2003, p. 48.

³²⁶ Calotoiu *et alii* 1987, p. 28.

³²⁷ Caiet șantier Petre Govora

³²⁸ Ulanici 1976, p. 37-38, 41.

³²⁹ Crăciunescu *et alii* 2001, punct 170.

³³⁰ Crăciunescu 2002, p. 20; Crăciunescu *et alii* 2002, punct 180.

³³¹ Crăciunescu 2002, p. 20.

³³² Roman, Oprițescu 2008, p. 138.

dreptunghiulare cu dimensiunile de 6,50x2,70m³³³, respectiv 3,25x2,40 m³³⁴. În S. I, nivelul 2, a fost descoperită o platformă groasă de 3 cm, cu dimensiunile de 5 m nord-sud și 3,25 m est-vest, deținând pari de susținere a pereților atât pe interior, cât și pe exterior³³⁵.

II.1.b. Locuințe în forma literei „L” (fig. 16). În Sector A, S. XII, de la Ostrovul Corbului, locuința notată L.1, avea următoarele dimensiuni: latura de sud = 15 m, latura de est = 5 m, iar latura de nord = 9 m. În partea de nord-est, mai multe gropi de par ar sugera, după opinia autorului, descoperirea existenței unui pridvor sau a unei anexe de 2x2m³³⁶. Pereții locuinței aveau pari interiori și exteriori, grosimea fiind cuprinsă între 0,14-0,30 m.

II.1.c. Locuințe ovale. Cercetările prilejuite de ridicarea unui bazin de apă pe dealul Cetățuia din Râmnicu Vâlcea au dus la descoperirea unei locuințe Coțofeni cu lungimea de 4,50m³³⁷.

II.1.d. Locuințe ale căror forme nu s-au putut preciza.

La Brăneț, între anii 1973-1975, cercetările arheologice au dus la descoperirea a două locuințe de suprafață notate cu L.C și L.D³³⁸. L.C, al cărei contur nu a fost stabilit, deținea pereți groși de 10 cm; L.D., aflată la 4 m nord-vest de prima³³⁹, s-a cercetat doar 1/5 din suprafața sa, aceasta nefiind păstrată datorită distrugerilor ulterioare. Ambele locuințe dețin vetre interioare, amenajarea lor fiind direct pe sol, fără podea. Cercetările din anul 1972 au dus la descoperirea unei locuințe de suprafață (notată probabil L.B), de mici dimensiuni, în nivelul al doilea de locuire. Nu s-a putut preciza forma sau existența unei amenajări interioare³⁴⁰.

La Bâzdâna-Calopăr, județul Dolj, a fost semnalată o locuință a cărei formă nu a putut fi stabilită datorită alunecărilor de teren din partea de nord a sitului³⁴¹ (fig. 18/2).

³³³ Roman, Opreșescu p. 142.

³³⁴ Roman, Opreșescu p. 149; Nu sunt oferite informații legate de încadrarea stratigrafică a celor două complexe.

³³⁵ Roman, Opreșescu 2008, p. 152.

³³⁶ Roman, Opreșescu 2008, p. 136.

³³⁷ Informație din caietul de șantier Petre Govora.

³³⁸ Ulanici 1976, p. 37.

³³⁹ Ambele locuințe cercetate aparțin celui de-al doilea nivel.

³⁴⁰ Ulanici 1975a, p. 47.

³⁴¹ Zirra, Pop 1995, p. 15.

În așezarea de la Șiacu au fost cercetate parțial două locuințe de suprafață, slab conservate, delimitarea lor realizându-se după porțiunile de chirpic ars și fragmente ceramice³⁴².

II.1.e. Colibe. Cu pereții din împletituri de nuiele, acoperiți cu lut, de mici dimensiuni sunt menționate în așezările de la Ostrovul Șimian, Vârț³⁴³ și Copăcelu³⁴⁴.

La Ostrovul Șimian și Vârț colibe au fost sesizate după forma chirpicului adunat în jurul unei vetre de foc, forma lor fiind rotundă sau elipsoidală. Cu referire la cea de la Copăcelu, suprafața mică cercetată nu ne relevă o imagine care ar putea sugera eventuala formă.

După opinia arheologului Horia Ciugudean, coliba este întâlnită în toate fazele de evoluție ale culturii³⁴⁵.

III. Amenajări din cadrul locuințelor. Investigațiile realizate în arealul culturii Coțofeni, atestă existența locuințelor cu podele amenajate și a locuințelor amenajate direct pe sol.

Locuințele descoperite în cadrul cercetărilor de la Ostrovul Corbului-Botul Cliciului dețin podele, vetre cuptoare și gropi³⁴⁶.

III.1. Podine.

Podinele descoperite la Ostrovul Corbului, după culoarea lutului, sunt împărțite în:

-podine cu lut vinețiu (Sectorul A, S., I, nivelul 3, cu refaceri din lut galben³⁴⁷, de la o locuință cu colțurile drepte).

-podine cu lut galben (nivelul 6, Sector A, S.I, la adâcimea de -1,90-1,70 m; pe o lungime de patru metri a fost cercetată o podină din lut galben cu grosimea de 10 cm; în S. XII, nivel 2 etc);

- podine cu lut verzui (Sector A, S. X).

După grosime, sesizăm că acestea sunt cuprinse între 3 cm³⁴⁸ (S.I-c, nivel 2), 4-5 cm³⁴⁹ (L. 1 din Sector A, S. XII), și 10 cm (nivelul 6, Sector A,

³⁴² Calotoiu *et alii* 1987, p. 28.

³⁴³ Berciu 1939a, p. 79.

³⁴⁴ Tuțulescu 2008, p. 18.

³⁴⁵ Ciugudean 2000, p. 18.

³⁴⁶ Vetrele și cuptoarele vor fi prezentate la subcapitolul alte complexe.

³⁴⁷ Roman, Oprișescu 2008, p. 152.

³⁴⁸ Roman, Oprișescu 2008, p. 152.

³⁴⁹ Roman, Oprișescu 2008, p. 136.

S.I.), fiind refăcute de mai multe ori (nivelul 4, Sector A, S.I, se remarcă prin existența unor podele refăcute de trei ori³⁵⁰).

Urme de podină apar și în următoarele secțiuni de la Ostrovul Corbului-Botul Cliciului din Sectorul A: S. XXVI, S.I-c, S.XV, S.XVI³⁵¹.

La Bâzdâna, comuna Calopăr, județul Dolj amenajarea interioară era realizată din lut galben, bine bătătorit, păstrată sub vatră în jurul ei, dar și sub dărâmături³⁵².

Cercetarea de la Cetățuia, oraș Râmnicu Vâlcea, efectuată de Gheorghe Petre Govora menționează existența unei podine din lut, amestecată cu nisip și, rar, pietricele, omițând culoarea lutului³⁵³.

III.2. Modalitatea de construcție

Bordeiele se diferențiază de locuințele de suprafață prin adâncimea realizată în sol; după opinia lui Horia Ciugudean, sunt considerate reședințe unifamiliale³⁵⁴.

Pentru construcția colibelor erau utilizați pari și nuiele împletite peste care se lipea lutul. Informații legate de modalitatea de construcție ne parvin de la Brăneț unde locuința notată L. C. avea pari și nuiele cu o grosime cuprinsă între 2-3 cm, peste care se adăuga lut, încât dimensiunea peretelui devenea de 10 cm³⁵⁵.

La Ostrovul Corbului pentru L.1, Sector A, S. XII, marginile pereților păstrate în săpătură erau înalte de 10-14 cm, grosimea cuprinsă între 14-30 cm. Pentru susținerea pereților locuința deținea pari interiori și exteriori. Cei exteriori aveau vârfulurile ascuțite, cei interiori nu. Tehnica construcției era din nuiele împletite cu lut, acoperișul fiind realizat din stuf³⁵⁶.

a.2. Alte complexe: gropi, instalații de foc (vetre de foc; cuptoare)

I.Vetre

I.1. Interioare. Sunt întâlnite la Vârț³⁵⁷, Ostrovul Corbului³⁵⁸, Copăcelu³⁵⁹, Brăneț³⁶⁰, Ostrovul Șimnic³⁶¹ și Bâzdâna³⁶². Referitor la zona de

³⁵⁰ Roman, Opreșcu, 2008, p. 155.

³⁵¹ Roman, Opreșcu 2008, p. 125-168.

³⁵² Zirra, Pop 1995, p. 16-17; Nu cunoaștem date legate de grosimea amenajării.

³⁵³ Caiet șantier.

³⁵⁴ Ciugudean 2000, p. 19.

³⁵⁵ Ulanici 1976, p. 37.

³⁵⁶ Roman, Opreșcu 2008, p. 137.

³⁵⁷ Gherghe 1982, p. 40; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 314.

amplasare a instalațiilor, informațiile oferite de cercetările arheologice sunt foarte puține. Totuși, la Ostrovul Corbului-Botul Cliciului, după planul locuinței de mari dimensiuni L. 1, observăm amplasarea unei vetre lateral peretelui și, a celei de-a doua central edificiului³⁶³. După poziționare, aflăm că cele două vetre descoperite la Brăneț erau situate într-o zonă mai înaltă³⁶⁴.

I.2. Exterioare. Ostrovul Corbului³⁶⁵. Nu cunoaștem dacă instalația deservea una sau mai multe locuințe.

I.3. Forma:

I.3.a. rotundă: Brăneț³⁶⁶ (L. D, diametru de 1,20 m și grosă de 0,11 m), Bâzdâna³⁶⁷ (diametrul de 1,30 m cu gardină cu tot), Vârț³⁶⁸ (diametrul de 1,40 m și grosă de 4,5 cm).

I.3.b. dreptunghiulare: Ostrovul Corbului-Sector A, S. X, diametru de 100x80 cm³⁶⁹, Sector A, S.I, nivel 6, dreptunghiulară cu gardină³⁷⁰, Sector B, S. XXII³⁷¹.

I.3.c. ovale: Ostrovul Corbului-Sector A, S. XVII, nivel 3, diametru de 1,20m³⁷², Sector A, S.I, nivel 1, diametru de 1,30x0,83 m³⁷³.

I.4. După tip:

I.4.a. Simple: Brăneț³⁷⁴, Ostrovul Corbului, Șiacu³⁷⁵;

I.4.b. Cu gardină: Calopăr-Bâzdâna³⁷⁶ și Ostrovul Corbului³⁷⁷.

³⁵⁸ Roman, Oprețescu 2008, p. 125-168.

³⁵⁹ Tuțulescu 2008, p. 18.

³⁶⁰ Ulanici 1976, p. 37.

³⁶¹ Berciu 1939a, p. 79.

³⁶² Zirra, Pop 1995, p. 15-16.

³⁶³ Roman, Oprețescu 2008, fig. 14, A.

³⁶⁴ Ulanici 1976, p. 37.

³⁶⁵ Roman, Oprețescu 2008, p. 125-168.

³⁶⁶ Ulanici 1976, p. 41

³⁶⁷ Zirra, Pop 1995, p. 16.

³⁶⁸ Gherghe 1982, p. 40; Calotoiu *et alii* 1987, p. 25; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 315.

³⁶⁹ Roman, Oprețescu 2008, p. 129.

³⁷⁰ Roman, Oprețescu 2008, p. 156.

³⁷¹ Roman, Oprețescu 2008, p. 165, p. 165, fig. 39; Cercetată parțial, după plan, aparține acestui tip.

³⁷² Roman, Oprețescu 2008, p.130, fig. 8.

³⁷³ Roman, Oprețescu 2008, p. 152.

³⁷⁴ Ulanici 1976, p. 37.

³⁷⁵ Gherghe 1982, p. 40; Calotoiu *et alii*, 1987, p. 25; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 315.

³⁷⁶ Zirra, Pop 1995, p. 16, vatră de formă circulară.

I.5. După utilizare. Deși, credem că acest tip de instalație era utilizat în scop dublu (încălzire și pregătirea hranei), cercetările arheologice de la Ostrovul Corbului au dus la descoperirea într-o locuință a două vetre. Petre Roman consideră că cele două vetre (Sector A, S. XXVI, -2,40 m) aveau scopuri diferite: una de foc, pentru încălzit, și alta pentru bucătărie³⁷⁸.

I.6. Modalitatea de construcție. Majoritatea vetrelor sunt construite pe un pat de fragmente ceramice (dispuse pe un rând sau mai multe) peste care se adăuga fățuia. În S. XVII din Sectorul A de la Ostrovul Corbului, nivel 2, într-o locuință a fost cercetată o vatră care deținea în compoziție un pat de fragmente ceramice și funduri de vas cu gura în jos, dispuse pe mai multe rânduri, într-o albiere dreptunghiulară³⁷⁹. Rolul fragmentelor ceramice și a fundurilor de vas din compoziția vetrelor era de înmagazinare a căldurii. La o anumită perioadă și datorită unei utilizări îndelungate acestea erau refăcute. Vetre construite dintr-un pat de fragmente ceramice au fost descoperite și la: Calopăr-Bâzdâna³⁸⁰, Vârț³⁸¹ și Ostrovul Corbului-Botul Cliciului.

Referitor la vetrele descoperite la Brăneț nu deținem informații legate de compoziția acestora³⁸², cea de la Copăcelu³⁸³ fiind distrusă din vechime.

II. Cuptoare.

Cercetările arheologice din zona deluroasă și montană a Olteniei sunt destul de lacunare; singurele informații legate de cuptoare ne parvin din vestul arealului. Investigațiile efectuate la Ostrovul Corbului- *Botul Cliciului* au condus la descoperirea a două tipuri de cuptoare:

II.1. Cuptoare casnice. Sector A, S. XII, nivel 3, într-o locuință de suprafață a fost cercetat un cuptor cu diametrul de 1 m, puternic distrus pe interior din cauza utilizării³⁸⁴;

³⁷⁷Roman, Opreșescu 2008, p. 156, Sector A, S. I, nivel 6, adâncime -1,90-1,70m, de formă dreptunghiulară.

³⁷⁸ Roman, Opreșescu 2008, p. 130.

³⁷⁹ Roman, Opreșescu 2008, p. 130.

³⁸⁰ Zirra, Pop 1995, p. 16.

³⁸¹ Gherghe 1982, p. 40; Calotoiu *et alii* 1987, p. 25; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 315.

³⁸² Ulanici 1976, p. 41; Se menționează că acestea erau amplasate într-o zonă mai ridicată.

³⁸³ Tuțulescu 2008, p. 18.

³⁸⁴ Roman, Opreșescu 2008, p. 138.

II.2. Cuptoare de redus minereul. În același sector, S. XVI.b la limita carourilor 16-17a fost dezvelit un cuptor metalurgic. Complexul sub formă de potcoavă a fost distrus la partea superioară (cupola), de o groapă mai nouă; amenajarea fiind construită într-o masă de cenușă, părțile laterale având în compoziție fragmente ceramice de tip Coțofeni. Vatra era construită peste un pat de cenușă și cărbuni la care s-a adăugat unul de fragmente ceramice. În interiorul cuptorului au fost găsite urme de zgură, orientarea fiind nord-sud, cu deschiderea spre nord³⁸⁵ (fig. 18/1).

III. Gropi

III.1. După amplasarea în spațiu:

III.1.a. Gropi interioare. În cadrul locuințelor, sunt atestate la Rogova³⁸⁶;

III.1.b. Gropi exterioare. În afara locuințelor la: Șimnic³⁸⁷, Rogova³⁸⁸, Ostrovul Corbului- *Botul Cliciului*³⁸⁹(fig. 10/1; fig. 12/2; fig. 11/1).

III.2. După utilizare:

III.2.a. Gropi menajere: Rogova³⁹⁰, Ostrovul Corbului³⁹¹, Șimnic;

III.2.b. Gropi pentru extragerea lutului: Ostrovul Corbului³⁹²,

III.2.c. Gropi pentru strângerea excesului de umiditate: Rogova³⁹³.

III.3. După formă:

III.3.a Ovală: Ostrovul Corbului³⁹⁴;

³⁸⁵ Roman *et alii* 1983, p. 101, fig. 1/2; Roman, Oprețescu 2008, p. 163-164, fig. 35-36.

³⁸⁶ Crăciunescu 2002, p. 20.

³⁸⁷ Galbenu 1970, p. 50; Nu ne sunt oferite informații legate de formă, adâncime sau tip. Se menționează că în umplutura gropii au fost găsite unele fragmente de cupru, de mărimea unor boabe de grâu.

³⁸⁸ Manea, Pădureanu 2005, p. 48, pl. II.

³⁸⁹ Roman, Oprețescu 2008, p. 127, Sector A, S.II; p. 142, S.XII-l, cu margini neregulate, coboară în trepte; p. 159, S. I, Gr. 13 A; p. 139, S.XII, Gr.2; p. 159, S. I, Gr. 13 A; p. 166, Sector B, S. XVIII.

³⁹⁰ Manea, Pădureanu 2005, p. 48, pl. II;

³⁹¹ Roman, Oprețescu 2008, p. 127, Sector A, S.II ; p. 159, S. I, Gr. 13 A; p. 139, S.XII, Gr.2,

³⁹² Roman, Oprețescu 2008, p. 127, Sector A, S. I, Gr. 10 (diametru de 2 m), Gr. 15 ; p. 142, S.XII-l, cu margini neregulate, coboară în trepte.

³⁹³ Crăciunescu 2002, p. 20.

³⁹⁴ Roman, Oprețescu 2008, p. 127, Sector A, S.II, diametru de 2,30 m, adâncime de -70-80 cm ; p. 159, S. I, Gr. 13 A, diametrul de 1,80x0,90 m, adâncime de -0,52 m ; p. 139, S.XII, Gr.2, diametru de 2,10 m; p. 166, Sector B, S. XVIII,

III.3.b Rotundă: Ostrovul Corbului³⁹⁵,

III.3.c. Cu forme neregulate: Ostrovul Corbului³⁹⁶.

- b. Necropole. Rit și ritual funerar

- I. Necropole³⁹⁷.

Singurul complex funerar cercetat³⁹⁸ pentru zona deluroasă și montană a Olteniei se află pe Dunăre la Ostrovul Șimian. Investigată de Gheorghe Popilian, necropola tumulară de incinerare prezintă mai multe variante de ritualuri funerare împărțite în patru categorii³⁹⁹:

- incinerare cu oase depuse în urnă așezată pe pietre în jur, de asemenea oase calcinate acoperite cu o moviliță rotundă de pietre de râu;

- incinerare cu oase depuse în groapă, fragmentele ceramice lângă oase, totul acoperit cu pietre;

- incinerare cu oase depuse în urnă, vasul plin cu oase, fără pietre;

- mormânt cu ring de piatră, diametrul de 3 m, fragmente ceramice lângă pietre, apoi totul acoperit cu pietre.

- II. Morminte.

- a. Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți.

În lucrarea editată în anul 1966, Dumitru Berciu menționează un mormânt de incinerare⁴⁰⁰ cu trei vase⁴⁰¹.

- b. *Peștera Muierilor*, jud. Gorj.

Cercetările arheologice au condus la descoperirea unui schelet cu oasele împrăștiate, cu patru lespezi aflate în partea superioară în asocierie cu fragmente ceramice Coțofeni, iar deasupra dacice⁴⁰².

- III. Rit și ritual funerar.

³⁹⁵ Roman, Opreșcu 2008, p. 127, Sector A, S.II, diametru de 1, 30 m, adâncime de – 40 cm.

³⁹⁶ Roman, Opreșcu 2008, p. 142, S.XII-I, cu margini neregulate, coboară în trepte.

³⁹⁷ Pentru nord-estul Olteniei menționăm și necropola de la Milostea, cercetată în perioada anilor '70 dar care nu deține elemente concludente pentru a putea fi încadrată descoperirilor de tip Coțofeni.

³⁹⁸ Nu știm dacă a fost integral cercetată.

³⁹⁹ Roman 1976a, p. 32.

⁴⁰⁰ Berciu 1966, nota 1; Roman 1976a, p. 32; Schuster et alii 2008, p. 51.

⁴⁰¹ Popa 2009.

⁴⁰² Roman 1976a, p. 31.

Deși nu cunoaștem numărul exact al mormintelor tumulare descoperite la Ostrovul Șimian, preponderența o deține ritul incinerăției, în detrimentul înhumației; situație identică și cu descoperirile de la sud de Dunăre⁴⁰³. Adoptarea tumului ca monument funerar este preluată de la comunitățile stepice de tip Iamnaia⁴⁰⁴, iar utilizarea lui ar debuta în cadrul comunităților Coțofeni din Transilvania după părerea lui Gheorghe Lazarovici în faza a IIIb⁴⁰⁵. După opinia lui Horia Ciugudean, pentru linia Dunării, tumul este adoptat încă din faza I-a a culturii Coțofeni în grupul Orlea-Sadovec (mormintele din prima fază de la Tărnavă sau în cel de la Cârna)⁴⁰⁶.

Incinerăția, în opinia lui Petre Roman, este venită pe filieră Baden, ritul funerar fiind atestat doar în faza a III⁴⁰⁷. Similitudini cu necropola de la Ostrovul Șimian, din punct de vedere al ritului, cât și a ritualului funerar, avem la Pilismárod-*Basaharc* din grupa Boleráz⁴⁰⁸.

Practicarea înhumației este atestată în punctul, *Peștera Muierilor*-Baia de Fier având unele semne de întrebare cu privire la încadrarea cronologică, după opinia noastră.

Considerat o mare perioadă de timp ca aparținând culturii Coțofeni, mormântul de la Suharu⁴⁰⁹ aparține civilizației Iamnaia; o situație aproape identică o întâlnim în Bulgaria, la Tărnavă, prin existența mormintelor tumulare utilizate de purtătorii Coțofeni.

⁴⁰³ Alexandrov 1990; situație identică și datorită faptului că descoperirile de aici fac parte din „*varianta oltenescă*” sau „*varianta sudică*” a culturii Coțofeni.

⁴⁰⁴ Alexandrov 1995, p. 257; Ciugudean 2000, p. 44.

⁴⁰⁵ Lazarovici, Kalmar-Maxim 1988, p. 1004-1005.

⁴⁰⁶ Ciugudean 1986, p. 168; După opinia noastră, vasul de tip askos descoperit în tumul de la Cârna ar aparține fazei a II-a a culturii; Bichir 1958, p. 102, fig. 1/a-b; Alexandrov tratând cultura Coțofeni în Bulgaria precizează faptul că majoritatea vaselor descoperite în necropola de la Tărnavă au corespondență în ceramica fazelor II-III a culturii. Mormântul III deține un vas legat de complexul Orlea-Sadovec sau Celei.

⁴⁰⁷ Roman 1976a, p. 53; Atât pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, cât și pentru Transilvania nu cunoaștem morminte sau necropole încadrate cronologic fazelor I-II. Crișan 1998, p. 6-7.

⁴⁰⁸ Crișan 1998, p. 7.

⁴⁰⁹ Recent edificiul tumular de aici este încadrat în categoria mormintelor aparținând culturii Iamnaia; vezi Schuster *et alii* 2008, p. 62.

Nu putem realiza de o catalogare a ritului funerar, deoarece în zonă au fost descoperite doar depunerile de la Baia de Fier și Ostrovul Șimian, iar săpăturile din cadrul așezărilor Coțofeni nu au relevat ca în Transilvania existența unor resturi umane în așezări; cum este cazul celei de la Șincai-Cetatea Păgânilor⁴¹⁰.

Din punct de vedere al formei vaselor depuse în morminte, cercetarea deficitară nu ne indică o preponderență a unui anumit tip de vas. Totuși, la Ostrovul Șimian în morminte sunt depuse cești cu toată supraînălțată⁴¹¹. Analogii găsim la sud de Dunăre în Bulgaria, în cimitirul de incinerare de la Galiče-Pikata⁴¹². La Ostrovul Corbului sunt menționate trei vase, dintre care precizăm o amforă simplă și un vas de cărat lichide⁴¹³.

Depunerea de ofrande animaliere în morminte nu este întâlnită în zona supusă studiului, ea fiind întâlnită la Băile Herculane⁴¹⁴, unde lângă un schelet de copil, în fața craniului a fost găsită o coastă de bovideu.

- c. Materialul arheologic.
- c.1. Unelte și arme: obiecte litice, din os, corn, lut și metal.

I. Obiecte din silex și piatră șlefuită. În cele două monografii dedicate culturii, autorii menționează un regres⁴¹⁵, caracterizat prin reducerea semnificativă a cantității pieselor, cât și prin sărăcia repertoriului funcțional⁴¹⁶. Ipoteza emisă mai sus este valabilă și pentru zona deluroasă și montană a Olteniei.

I.1. Lame din silex: Brăneț⁴¹⁷, Bârsești⁴¹⁸, Căzănești-Fabrica de Cărămidă⁴¹⁹, Ocnița-Aval Baraj⁴²⁰ (fig. 78/4), etc.

I.2. Așchii din silex: Brăneț⁴²¹, Căzănești-Fabrica de Cărămidă⁴²², Ocnița-

⁴¹⁰ Lazăr 1977, p. 46-47.

⁴¹¹ Berciu 1939a, fig. 96b; Roman 1976a, Pl. 104/13.

⁴¹² Alexandrov 1990.

⁴¹³ Berciu 1939b, p. 24, fig. 13/1-3.

⁴¹⁴ Roman 1976a, p. 33;

⁴¹⁵ Roman 1976a, p. 18.

⁴¹⁶ Ciugudean 2000, p. 29.

⁴¹⁷ Ulanici 1975a, p. 47; Ulanici 1975b, p. 245; Ulanici 1976, p. 41.

⁴¹⁸ Petre Govora 1967, p. 646-647, fig. 2/8-9.

⁴¹⁹ Petre Govora 1970, p. 482.

⁴²⁰ Cercetări personale-2009.

⁴²¹ Ulanici 1975a, p. 47; Ulanici 1975b, p. 245; Ulanici 1976, p. 41.

- Aval Baraj*⁴²³ (fig. 78/13), Rogova⁴²⁴, Copăcelu⁴²⁵ și Bârsești⁴²⁶.
- I. 3. Cuțite din silex: Runcu-Cracul *Răchițelei* (fig. 83/2).
- I.4. Topoare din piatră.
- I.4.a. Topoare de luptă: Băbeni⁴²⁷, Bârsești⁴²⁸ (fig. 28/5-6) și Coțofenii din Dos⁴²⁹.
- I.4.b. Topoare amigdaloidice: Bârsești⁴³⁰.
- I.4.c. Topoare pană perforate: Bârsești⁴³¹.
- I. 5. Cuțit din piatră: Runcu-Cracul *Răchițelei* (fig. 83/4).
- I.6. Măciuci din piatră. Pentru zona supusă studiului sunt întâlnite în așezările de la Bâzdâna⁴³² și Căzânești-Fabrica de Cărămidă⁴³³.
- I.7. Percutoare: Očnița-Aval Baraj⁴³⁴.
- I.8. Frecătoare: Brăneț⁴³⁵.
- I.9. Râșnițe. Număr mic al descoperirilor cât și lipsa unei descrieri sau a unei ilustrații ne împiedică să realizăm o catalogare a pieselor de acest gen. Râșnițe sunt semnalate în următoarele stațiuni arheologice Coțofeni: Bârsești⁴³⁶ (fig. 28/4), Bâzdâna⁴³⁷ și Brăneț⁴³⁸.
- II. Obiecte din os și corn.
- II.1. Străungătoare din os: Ostrovul Corbului- *Botul Cliciului*⁴³⁹, Brăneț⁴⁴⁰
- II.2. Obiect perforat descoperit la Coțofeni, a cărui întrebuințare nu o

⁴²² Petre Govora 1970, p. 482.

⁴²³ Cercetări personale-2009.

⁴²⁴ Crăciunescu 2002, p. 20.

⁴²⁵ Tuțulescu 2008, p. 18.

⁴²⁶ Petre Govora 1967, p. 646-647, fig. 2/10.

⁴²⁷ Tuțulescu 2010, p. 31-32, 40, Pl. IV/1.

⁴²⁸ Petre Govora 1967, p. 647, fig. 2/1-2.

⁴²⁹ Roman 1976a, p. 115, fig. 10/5, 10.

⁴³⁰ Petre Govora 1967, p. 647, fig. 2/3.

⁴³¹ Petre Govora 1967, p. 647, fig. 2/4.

⁴³² Tătulea 1984, p. 94, 100, fig. 5/5-7.

⁴³³ Petre Govora 1967, p. 649.

⁴³⁴ Cercetări personale-2009.

⁴³⁵ Ulanici 1976, p. 41; Piesa face parte din inventarul locuinței C.

⁴³⁶ Petre Govora 1967, p. 647, fig. 2/5-6.

⁴³⁷ Tătulea 1984, p. 94.

⁴³⁸ Ulanici 1976, p. 41.

⁴³⁹ Roman 1976a, p. 18, 116, Pl. 11/8.

⁴⁴⁰ Ulanici 1975a, p. 47;

cunoaștem⁴⁴¹.

II.3. Dălțițe din corn de cerb: Brăneț⁴⁴².

II.4. Plantatoare din corn de cerb: Brăneț⁴⁴³ (fig. 34/1).

II.5. Săpăligi din corn de cerb: Brăneț⁴⁴⁴ (fig. 34/2-4), Runcu-Cracul Răchițelei (fig. 83/3).

III. Obiecte din lut.

III.1. Fusaiole.

III.1.a. De formă rotundă, aplatizată: Brăneț⁴⁴⁵.

III.1.b. De formă tronconică: Rogova⁴⁴⁶.

III.1.c. De formă circulară și îngroșate în zona mediană: Rogova⁴⁴⁷.

III.1.d. De formă bitronconică: Craiova-Biserica Sf. Dumitru⁴⁴⁸, Ocnița-Aval Baraj⁴⁴⁹.

III.2. Mosoare. Un singur exemplar ne parvine din așezarea de la Ocnița-Cosota (fig. 19/3).

III.2. Linguri din lut: Bârzâna-Calopăr (trei piese fragmentare)⁴⁵⁰, Bârsești (fig. 28/3) și Govora-Dealul Săpunarului (fig. 65/7).

IV. Obiecte din metal.

IV.1. Dălți din cupru. În literatura de specialitate sunt menționate două exemplare descoperite la Căzănești-Fabrica de Cărămidă⁴⁵¹ și unul la Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului⁴⁵². Unelte de acest tip se remarcă printr-o secțiune dreptunghiulară, un capăt ascuțit, cel opus lățit, cu patru muchii. După opinia arheologului Petre Roman, partea ascuțită era utilizată la înmănușare⁴⁵³.

⁴⁴¹ Roman 1976a, p. 18, 116, fig. 11/3.

⁴⁴² Ulanici 1975a, p. 46; Ulanici 1975b, p. 245.

⁴⁴³ Ulanici 1975a, p. 46-47; Ulanici 1975b, p. 245.

⁴⁴⁴ Ulanici 1976, p. 39, fig. 5/2, 3, 4.

⁴⁴⁵ Ulanici 1975a, p. 47; Ulanici 1976, p. 41; În locuințele C și D.

⁴⁴⁶ Crăciunescu 2002, p. 20.

⁴⁴⁷ Liciu 2002, p. 17, Pl. V/5

⁴⁴⁸ Roman 1976a, p. 152, Pl. 52/11.

⁴⁴⁹ Cercetări personale-2009.

⁴⁵⁰ Zirra *et alii* 1996, p. 9.

⁴⁵¹ Petre Govora 1970, 485; Roman 1976a, p. 17, p. 113, Pl. 8/11, 16; Petre Govora 1995, p. 20, 38; Mareș 2002, p. 208.

⁴⁵² Roman 1976a, p. 17, , p. 113, Pl. 8/15.

⁴⁵³ Roman 1976a, p. 17.

IV.2. Cuțit curb: Căzănești-*Fabrica de Cărămidă*⁴⁵⁴ (fig. 39/6). Tipologic, după opinia noastră, piesa se apropie foarte mult de o seceră, în literatura de specialitate fiind singulară.

IV.3. Pumnal: Căzănești-*Fabrica de Cărămidă*⁴⁵⁵. După cercetătorul Ioan Mareș, pumnalul este încadrat în categoria celor de tip Căzănești⁴⁵⁶. Tot din nord-estul Olteniei ne parvine și exemplarul de la Ocnița-Cosota⁴⁵⁷ care poate fi atribuit tipului Căzănești (fig. 21/2).

IV.4. Cârliche de pescuit: În așezarea de la Ostrovul Corbului⁴⁵⁸ este menționat un exemplar.

- c.2. Podoabe.

I. Din lut.

I.1. Brățară din lut: Brăneț⁴⁵⁹ (fig. 32/6).

I.2. Reprezentării miniaturale de ancore din lut: Govora Sat-Dealul Săpunarului⁴⁶⁰ (fig. 65/2, 5).

II. Din os.

II.1. Panantiv din colț de mistreț: Coțofenii din Dos-Botul Mare⁴⁶¹.

II.2. Pandantive din os-arșice perforate: Coțofenii din Dos-Botul Mare⁴⁶².

- c.3. Ceramica

1. Factura

De-a lungul celor trei faze evolutive, ceramica civilizației a fost grupată în două categorii⁴⁶³:- ceramică fină și grosieră.

⁴⁵⁴ Petre Govora 1970, p. 484; Roman 1976a, p. 17, p. 113, Pl. 8/12; Petre Govora 1995, p. 37; Mareș 2002, p. 208-209.

⁴⁵⁵ Petre Govora 1970, p. 484; Roman 1976a, p. 17, p. 113, Pl. 8/12; Petre Govora 1995, p. 37; Mareș 2002, p. 208.

⁴⁵⁶ Mareș 2002, p. 208. Piesa respectivă nu se mai regăsește în depozitul de la Muzeul din Băile Govora.

⁴⁵⁷ Popescu *et alii*, 2013.

⁴⁵⁸ Roman 1976a, p. 17, pl. 8/21; Schuster, Morintz 2006, p. 69.

⁴⁵⁹ Ulanici 1975a, fig. 8/6.

⁴⁶⁰ Roman 1976a, p. 152, fig. 52/7-8; Schuster 2004, p. 30, Taf. II/1-3.

⁴⁶¹ Roman 1976a, p. 152, Pl. 52/6.

⁴⁶² Roman 1976a, p. 152, Pl. 52/25-26.

⁴⁶³ Roman 1976a, p. 18-19; Crișan 1988, 7; Ciugudean 2000, p. 22.

Cristi Roman, studiind habitatul din peșterile din sud-vestul Transilvaniei, atribuie fazelor II-III ale culturii mai sus menționate trei categorii: grosieră, semifină și fină⁴⁶⁴.

Catalogarea ceramicii în două sau trei categorii se datorează, după opinia noastră, dar și a altora⁴⁶⁵, caracterului cercetărilor arheologice.

Propunem o catalogare în două categorii: fină și grosieră.

Astfel, ceramica grosieră este alcătuită din nisip micaceu cu pietricele și chiar scoică⁴⁶⁶, cea fină din nisip micaceu, pietricele și cioburi pisate.

Referitor la suprafețele vaselor observăm o diferențiere clară pe categorii, cea fină atent prelucrată, în detrimentul celei grosiere cărei i se acordă o atenție mai mică.

2. Repertoriul formelor

Tipul 1. Străchini.

Tipul 1.1. Strachină tronconică, adâncă, cu marginea îngroșată în interior sub formă de manșetă, dreaptă sau bombată, prevăzută cu torți⁴⁶⁷. Acesta este întâlnit la Rogova⁴⁶⁸ (fig.40/1-4; 41/3; 42/4) și Ostrovul Corbului⁴⁶⁹.

Tipul 1.2. Strachină bitronconică. Cu partea inferioară dreaptă, fund drept, maxima rotunjită, cu torți tubulare sau în bandă⁴⁷⁰. Forma este tipică sudului Olteniei întâlnindu-se și la Ostrovul Corbului⁴⁷¹ și Rogova⁴⁷² (fig. 41/1; 40/6; 42/1).

⁴⁶⁴ Roman 2008, p. 103, 107.

⁴⁶⁵ Schuster 1997a, p. 59.

⁴⁶⁶ Roman 1976a, p. 19; Alexandrov 1990; Ciugudean 2000, p. 22; Roman 2010, 159-160; Pentru ceramica de la Ostrovul Corbului, cercetătorul investigațiilor arheologice de aici avansează ipoteza că această comunitate este, probabil, de sorginte Cernavodă III, coțofenizată. Teoria mai sus semnalată se datorează cantității apreciabile a ceramicii de uz comun, care este lucrată printr-un procedeu similar culturilor Cernavodă III și Cernavodă I, având în amestec cochilii de scoici pisate. Situația este similară pentru așezările din sudul Banatului și Bulgaria.

⁴⁶⁷ Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁶⁸ Crăciunescu 2002, Pl. 1/1, 2, 3; II/2, V, VIII/2.

⁴⁶⁹ Roman 1976a, Pl. 12/12, 14, 15.

⁴⁷⁰ Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁷¹ Roman 1976a, Pl. 12/21.

⁴⁷² Crăciunescu 2002, Pl. 4/1; VI.

Tipul 1.2.a. Strachină bitronconică, aplecată spre interior, marginea rotunjită⁴⁷³.

Tipul 1.2.b. Strachină bitronconică, care derivă din predecesoarea, dar marginea e îngroșată, teșită scurt, oblic⁴⁷⁴.

Tipul 1.2.c. Strachină bitronconică asemănătoare cu primele două, diferența constând în marginea scurt îndoită spre exterior⁴⁷⁵.

Tipul 1.3. Strachină semisferică cu fundul drept, marginea ușor îndoită spre exterior⁴⁷⁶.

Tipul 2. Castroane.

Sunt mai greu de separat de categoria străchinilor, singura diferențiere realizându-se prin dimensiuni⁴⁷⁷ și adâncimea mai mare⁴⁷⁸ a recipientelor.

Tipul 2.1.a. Castron cu partea superioară rotunjită, buza teșită oblic în interior⁴⁷⁹ (fig. 21/4; 31/2; 42/2, 4;).

Tipul 2.1.b. Castron cu partea superioară rotunjită, buza teșită oblic în interior cât și în exterior⁴⁸⁰ (fig. 115/1, fig. 68/3).

Tipul 2.2. Castron cu marginea rotunjită, uniform îngroșată⁴⁸¹ (fig. 43/5, 68/1).

Tipul 2.3.a. Castron cu buza teșită oblic, partea superioară răsfrântă în exterior, iar partea interioară depășește cu puțin peretele⁴⁸² (fig. 43/2; 68/2; 69/2; 70/2).

Tipul 2.3.b. Castron cu buza teșită oblic, partea superioară răsfrântă în exterior, iar partea interioară depășește vizibil peretele⁴⁸³ (fig. 43/3; 44/1).

⁴⁷³ Roman 1976a, Pl. 12/17; Tuțulescu 2011, p. 96; Varianta se găsește la Ostrovul Corbului.

⁴⁷⁴ Roman 1976a, Pl. 12/18-19; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁷⁵ Roman 1976a, Pl. 12/20-21; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁷⁶ Roman 1976a, Pl. 12/27 – Ostrovul Corbului; Crăciunescu 2002, Pl. II/2; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁷⁷ Roman 1976a, p. 20; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁷⁸ Ciugudean 2000, p. 23.

⁴⁷⁹ Crăciunescu 2002, Pl. VII, VIII/2; Ulanici 1975a, p. 43, fig. 7/5; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁸⁰ Crăciunescu 2002, Pl. X; Zirra et alii 1996, fig. 6/2; Tuțulescu 2011, p. 96.

⁴⁸¹ Crăciunescu 2002, Pl. XII/2; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁸² Crăciunescu 2002, Pl. XI/1; Tuțulescu 2011, p. 97. Rogova și Ocnele Mari-Zdup.

⁴⁸³ Crăciunescu 2002, Pl. XI/2; 13/1; Tuțulescu 2011, p. 97.

Tipul 2.3.c. Castron cu buza teșită oblic, partea superioară răsfrântă în exterior iar partea interioară depășește substanțial peretele⁴⁸⁴ (fig. 43/4; 44/2).

Tipul 2.4. Castron cu partea superioară rotunjită, buza profilată sub forma literei „T”: Ostrovul Corbului-*Botul Piscului*⁴⁸⁵ și Bâzdâna-Calopăr⁴⁸⁶, Ocnele Mari-*Zdup* (fig. 67/3), Călimănești-*Muntele Cozia* (fig. 73/1).

Tipul 2.5. Castron cu marginea dreaptă și rotunjită⁴⁸⁷.

Tipul 2.6. Castron cu piciorușe⁴⁸⁸.

Tipul 3. Ceștile.

Probabil cel mai reprezentativ recipient al culturii Coțofeni, cunoaște o evoluție îndelungată.

Tipul 3.1. Cească cu corpul semisferic, gât tronconic, gura în formă de pâlnie⁴⁸⁹ (fig. 44/3,4).

Tipul 3.2. Cească cu corpul tronconic, buza dreaptă și ușor ridicată⁴⁹⁰ (fig. 29/2; 30/3; 44/5).

Tipul 3.3. Cească cu corpul sferic, fund drept și gât tronconic⁴⁹¹ (fig. 24/2; 46/2).

Tipul 3.4. Cească cu corpul sferic, fund ascuțit, buză oblică: *Ocnița-Cosota* (fig. 20/2).

Tipul 3.5. Cească cu corpul sferic, fund drept, gât cilindric (fig. 30/1).

Tipul 3.6. Cească cu corp sferic, fund drept, buză oblică: *Râmnicu Vâlcea-Cetățuia* (fig. 56/1).

În această categorie includem și căucul descoperit la Rogova⁴⁹² (fig. 44/6).

Tipul 4. Cămile.

Tipul 4.1. Cană cu corp sferic, fund drept, gât cilindric înalt, margine rotunjită și răsfrântă în exterior, toartă ce pornește din buză: *Ocnița-Cosota*

⁴⁸⁴ Crăciunescu 2002, Pl. XII/1, XIII/2; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁸⁵ Roman 1976a, Pl. 15/11; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁸⁶ Zirra *et alii* 1996, p. 8, fig. 4/1; 6/1

⁴⁸⁷ Zirra *et alii* 1996, p. 8, fig. 4/2, 3.

⁴⁸⁸ Manea 2003, Pl. 2; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁸⁹ Crăciunescu 2002, Pl. XIV/1,2; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁹⁰ Crăciunescu 2002, Pl. XV/1; Ulanici 1976, p. 40, fig. 6/1; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁹¹ Crăciunescu 2002, Pl. XVII/2. Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁹² Crăciunescu 2002, Pl. XV/2 Tuțulescu 2011, p. 97.

(fig. 19/4, 6; 20/1), Bârsești (fig. 28/1), Brăneț⁴⁹³ (fig. 30/5), Ocnele Mari-Coasta Ungurească (fig. 55/5, 8), Runcu-Cracul Răchițelei (fig. 82/1)..

Tipul 4.2. Cană cu corp sferic, fund drept, gât cilindric scurt, margine rotunjită: Ocnița-Cosota (fig. 19/5, 8; 20/4-5; 24/3), Bârsești (fig. 28/2), Brăneț⁴⁹⁴ (fig. 30/4), Ocnele Mari-Coasta Ungurească (fig. 55/4), Coțofenii din Dos⁴⁹⁵, Râmnicu Vâlcea-Cetățuia (fig. 56/2-3; 57/2).

Cana ca recipient mai este menționată și la Rogova, dar starea fragmentară, după opinia cercetătorului, nu permite punerea în evidență a acestora⁴⁹⁶.

Tipul 5. Amforele.

Sunt greu de reîntregit datorită dimensiunilor, fiind găsite mai mult în stare fragmentară. Se regăsesc în toată perioada de evoluție a culturii Coțofeni.

Cercetările arheologice atestă la Rogova-La Cazărmi un exemplar cu partea inferioară tronconică și înaltă, umerii bombați ce acordă vasului o formă pântecoasă⁴⁹⁷ (fig. 45/1).

Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei singulară este piesa întregită de la Râmnicu Vâlcea-Cetățuia (fig. 57/1).

Tipul 5 este semnalat și pe baza fragmentelor ceramice la Rogova (fig. 54), Ocnele Mari-Zdup (fig. 71/5), Roșile-Biserică⁴⁹⁸, Brăneț⁴⁹⁹ (fig. 32/3, 5), Ostrovul Corbului (fig. 58/1-3) și Ocnița-Cosota (fig. 21/1-3; 22/3), Runcu-Cracul Răchițelei (fig. 83/1).

Tipul 6. Vase de uz comun.

Se presupune că recipientul de tip 6 ar avea cea mai mare pondere⁵⁰⁰ într-o așezare Coțofeni, apărând de cele mai multe ori în stare fragmentară. Semnalăm prezența lor la Ocnele Mari-Zdup (fig. 70/1), unul la Ocnița-Cosota (fig. 19/2) și Brăneț⁵⁰¹ (fig. 31/4-5).

⁴⁹³ Ulanici 1976, p. 40, fig. 6/5.

⁴⁹⁴ Ulanici 1976, p. 40, fig. 6/4.

⁴⁹⁵ Roman 1976a, p. 124, fig. 19/14.

⁴⁹⁶ Crăciunescu 2002, p. 23; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁹⁷ Crăciunescu 2002, p. 23, fig. XVI/1; Tuțulescu 2011, p. 97.

⁴⁹⁸ Tuțulescu 2010, p. 37, Pl. I/3.

⁴⁹⁹ Ulanici 1976, p. 45, fig. 8/3, 5.

⁵⁰⁰ Roman 1976a, p. 21; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵⁰¹ Ulanici 1976, p. 43, fig. 7/3-4.

În articolul din 2002, dedicat cercetărilor de la Rogova, Gabriel Crăciunescu⁵⁰² prezintă un fragment de vas comun (fig. 45/2), desenul (forma și profilul) făcând referire cel mai probabil la un castron de tip 2.3.a⁵⁰³.

Tipul 7. Pahare.

Tipul 7.1. Pahare tronconice și cu fundul plat apar la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*⁵⁰⁴.

Tipul 7.2. Pahare tronconice cu gura în formă de pâlnie apar la Baia de Fier⁵⁰⁵ și Roșile-*Biserică*⁵⁰⁶ (fig. 79/4).

Tipul 7.3. Pahare de brichetaj (fig. 55/2-3; 66/1, 5). Un rol aparte la Tipul 7 îl dețin paharele de brichetaj descoperite în cele cinci așezări din nord-estul Olteniei⁵⁰⁷. Urmărindu-le evoluția, ele apar încă din faza a II-a a culturii și se mențin pe întreg parcursul ultimei faze⁵⁰⁸. La unele piese partea inferioară (fundul) este dreaptă și adăugată după ce forma era definitivată, scopul acestuia fiind practic. După dimensiuni, recipientele de acest tip au fost împărțite în trei categorii: mici = 8-10 cm; mijlocii = 14-15 cm; mari = peste 20 cm.

Tipul 8. Vase de atârnat.

Semnalate și sub numele de „oale de cărat lichide”⁵⁰⁹, considerate un timp caracteristice zonei de sud a Olteniei, sunt întâlnite și în Transilvania, la Boarta, Șincai și Meteș⁵¹⁰. Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, Tipul 8 este menționat la Rogova⁵¹¹ (fig. 46/1), Ocnele Mari-*Zdup* (fig. 69/1). Caracteristica recipientului sunt urechile (torțile perforate vertical) cu una sau mai multe găuri pe unde se putea introduce sfoara sau șnurul.

⁵⁰² Crăciunescu 2002, fig. XVI/2; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵⁰³ Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵⁰⁴ Roman 1976a, Pl. 26/1; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵⁰⁵ Roman 1976a, Pl. 26/7; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵⁰⁶ Tuțulescu 2010, p. 37, Pl. I/4.

⁵⁰⁷ Ocnele Mari-*Coasta Ungurească*; Ocnița-*Cosota*; Ocnele Mari-*Zdup*; Govora-*Dealul Săpunarului*; Căzănești-*Fabrica de Cărămidă*.

⁵⁰⁸ Schuster *et alii* 2010, p. 262; Schuster, Tuțulescu 2011, p. 141; Schuster *et alii* 2012, p. 207.

⁵⁰⁹ Roman 1976a, p. 23; Crăciunescu 2002, p. 23; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵¹⁰ Ciugudean 2000, p. 25; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵¹¹ Crăciunescu 2002, Pl. XVII/1; Tuțulescu 2011, p. 98.

Tipul 9. Cupe.

Tipul 9.1. Cupă emisferică cu partea superioară distinctă, evazată: Govora-Dealul Săpunarului (fig. 65/1).

Tipul 9.2. Cupă sferică, fund plat, gât tronconic: Rm. Vâlcea-Cetățuia (fig. 56/5).

Tipul 10. Vase askos.

Investigațiile arheologice atestă în zona deluroasă și montană a Olteniei patru recipiente: Brăneț⁵¹² (fig. 29/1), Ocnița-Cosota (fig. 24/1), Govora-Dealul Săpunarului⁵¹³ și Rm. Vâlcea-Cetățuia⁵¹⁴. Vasele de la Brăneț, Ocnița și Govora aparțin categoriei de mari dimensiuni, referitor la cel de al patrulea, dimensiunile mici ale fragmentului ne împiedică să-l catalogăm.

Tipul 11. Borcane.

Tipul 11.1. Borcan cu corp tronconic, umeri bombați spre interior și gât tronconic: Rogova (fig. 53/3); Ocnița-Cosota (fig. 22/1).

Tipul 11.2. Borcan cu corpul tronconic și gură evazată: Ocnița-Cosota (fig. 19/2), Brăneț (fig. 31/3).

Tipul 12. Vase clopot.

Cu sau fără proeminențe, cu fund rotunjit sau drept, sunt semnalate la Ostrovul Corbului⁵¹⁵ sau la Ocnele Mari-Zdup (fig. 70/3).

Tipul 13. Vase cu dimensiuni reduse.

Tipul 13.1. Vas cu corpul puternic curbat, fund drept, gât înalt și tronconic: Rogova⁵¹⁶.

Tipul 13.2. Vas cu corpul puternic curbat, fund drept, gât scurt și prevăzut cu două torți de mici dimensiuni: Ocnița-Cosota (fig. 20/6).

Tipul 14. Vase care imită formele metalice.

Semnalate la Rogova⁵¹⁷ (fig. 47/5) și Rm. Vâlcea-Cetățuia (fig. 56/4; 57/4).

Tipul 15. Vase tronconice.

⁵¹² Ulanici 1975a, p. 75, Pl. 1/1.

⁵¹³ Roman 1976a, p. 131, Pl. 29/2.

⁵¹⁴ Piesa respectivă reprezintă partea superioară a vasului.

⁵¹⁵ Roman 1976a, Pl. 31/4; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵¹⁶ Crăciunescu 2002, p. 24, Pl. XXVI/5; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵¹⁷ Crăciunescu 2002, Pl. XX; Tuțulescu 2011, p. 98.

Sunt lucrate din pastă grosieră, sunt adânci, iar sub buză unele exemplare au apucători late (fig. 47/1-2, 52/4).

Tipul 16. Strecurători.

Tipul 16.1. Strecurătoare cu partea inferioară perforată: Rogova⁵¹⁸ (fig. 52/1).

Tipul 16.2. Strecurătoare cu pereții perforați: Copăcelu⁵¹⁹ (fig. 26/1).

III. Torțile.

După funcționalitate, torțile sunt împărțite în două categorii: I) de agățat; II) de apucat.

III.1. De agățat.

III.1.a. Torți tubulare. Sunt specifice Olteniei și sudului Banatului, apar amplasate pe margine sau la baza gâtului vaselor⁵²⁰ (fig. 21/1-3; 22/2; 26/4; 37/6; 39/5; 40/3; 42/1; 59/1; 57/3; 71/5).

III.1.b. Torți ce imită manșetele, cu una sau mai multe perforații. La Rogova sunt perforate o singură dată (fig. 46/1) sau cu două perforații (fig. 47/1-2; 69/1) la Ocnița-Aval Baraj trei sau patru perforații (fig. 75/5; 76/5), la Ocnița-Cosota⁵²¹,

III.2. De apucat.

III.2.a. Torți în bandă lată (fig. 18/1; 22/6; 23/3-4; 25/3; 30/5; 49/1,3; 80/4; 58/1-3).

III.2.b. Torți în formă de *ansă cornută* (fig. 49/4; 58/9).

III.2.c. Torți în formă de *ansa lunata*.

III.2.c. Torți tubulare. La Ostrovul Corbului⁵²² (fig. 73/3) și la Ocnele Mari-Zdup (fig. 71/5).

III.2.d. Torți panglică (fig. 73/6).

III.2.e. Pentru procedeul menționat sunt utilizate și proeminențele aplicate în formă de potcovă (fig. 23/1; 32/1; 44/1; 45/2; 48/2; 55/7; 56/6-7; 66/1-2).

IV. Ornamentarea.

⁵¹⁸ Crăciunescu 2002, Pl. XXV/1; Tuțulescu 2011, p. 98.

⁵¹⁹ Tuțulescu 2008, p. 27, fig. 20.

⁵²⁰ Roman 1976a, Pl. 35/6; Crăciunescu 2002, pl. V,VI, XIX/1; Petre Govora 1982, Pl. X/22.

⁵²¹ Berciu 1981 p.13.

⁵²² Roman 1976a, Pl. 35/20.

După modalitatea de realizare a decorului, semnalăm următoarele tehnici⁵²³:

- IV.1. Adâncire;
- IV.2. Relief;
- IV.3. Încrustație;
- IV.4. Pictură.

I. Adâncire. La rândul său, tehnica mai sus menționată este împărțită în două categorii: IV.1.a. incizia; IV.1.b. impresiunea.

IV.1.a Incizia.

IV.1.a.1. Triunghiul (fig. 66/7; 61/4; 63/1; 45/2).

IV.1.a.2. Schelet de pește (fig. 25/6; 31/4; 33/1; 35/1; 60/9; 40/1-2; 56/5; 73/3; 76/2).

IV.1.a.3. Ramuri de brad (fig. 35/2; 46/1; 76/3).

IV.1.a.4. Căpriori (20/6; 21/5; 25/1, 4, 5; 27/1, 3; 31/4; 35/7-8; 36/1; 66/6; 40/6; 45/1; 47/2; 55/7; 56/6-7; 73/1; 79/1-5).

IV.1.a.5. Benzi verticale de linii incizate (fig. 42/3, 4; 43/1-2; 49/1, 3, 4).

IV.1.a.6. Benzi în rețea dispuse vertical (fig. 61/10; 62/2, 7; 52/2).

IV.1.a.7. Benzi orizontale hașurate în rețea (fig. 39/2; 68/1-3; 69/2-3; 70/1, 3; 71/1, 6). Ornamentul apare și pe partea interioară a vaselor, dispus în metope (fig. 68/2-3; 69/3; 70/3). Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, motivul ornamental mai sus menționat este întâlnit la Ocnele Mari-Zdup și Căzănești-Cărămidărie⁵²⁴.

IV.1.a.8. Tablă de șah (fig. 72/5).

IV.1.a.9. Linii incizate scurte dispuse orizontal și în anumite registre, formate din 3-5 șiruri (fig. 18/2; 21/1-4, 6; 25/1-4; 27/2, 4, 5; 31/1; 32/1-2; 37/1, 3, 4; 67/3).

IV.1.a.10. Motivul romburilor concentrice (fig. 19/5; 24/3).

IV.1.b. Impresiunea.

IV.1.b.1. Împunsături succesive *Furchenstich*, realizate cu ajutorul unui obiect ascuțit:

IV.1.b.2. Șiruri paralele orizontale (fig. 68/3).

IV.1.b.3. Șiruri paralele verticale (fig. 19/1-4).

⁵²³ Tehnica de ornamentare a culturii Coțofeni a fost dezbătută în două monografii și în ample articole de specialitate.

⁵²⁴ Petre Govora 1970, fig. 1/3.

IV.1.b.4. Benzi late verticale (fig. 42/1).

IV.1.b.5. Șiruri de impresiuni succesive dispuse în unghi (19/6-8; 20/1-2; 24/2; 28/2; 39/1; 55/8; 79/6).

IV.1.b.6. Motivul romburilor concentrice (fig. 20/4; 28/1; 56/1-2; 57/2-3).

IV.1.b.7. Benzi hașurate unghiular dispuse vertical (20/5; 29/1; 55/5).

IV.1.b.8. Motivul triunghiurilor (fig. 56/1-4; 57/4).

IV.1.b.8. Impresiuni punctiforme: linii verticale (fig. 59/2, 3; 44/1), triunghiuri, dreptunghiuri (fig. 51/4), benzi verticale (fig. 44/1), benzi orizontale (fig. 47/1), tablă de șah (fig. 64/7; 54; 52/3), rombul (fig. 59/3; 54) și amplasate pe partea interioară a margilor vaselor (fig. 23/1).

IV.1.b.9. Decorul șnurat. Cercetările arheologice relevă faptul că șnurul își face apariția în faza II a culturii Coțofeni și este întâlnit la Brăneț⁵²⁵. Investigațiile din zona deluroasă și montană a Olteniei relevă existența ornamentului și la sfârșitul culturii, fiind utilizat șnurul răsucit (fig. 72/1,3; 74/1, 3, 4, 5; 75/1, 3, 4, 5) și șnurul înfășurat (fig. 72/4,7; 74/2, 6, 7; 75/2, 6). Din șnur răsucit sunt realizate motive ca: benzi orizontale hașurate oblic (fig. 74/1, 4), triunghiuri (fig. 72/ 1, 3; 74/3, 5; 75/3-4), motivul omizii⁵²⁶ (fig. 75/5), benzi verticale. Cu ajutorul șnurului înfășurat sunt realizate cam aceleași motive: linii orizontale (fig. 148/6; fig. 75/2; fig. 76/1), triunghiuri (fig. 72/4,7; 74/2, 6, 7; 75/2; 76/6), linii verticale (fig. 76/6).

Inerent este faptul că decorul șnurat este dispus în registre, motivele mai sus menționate având o largă utilizare, fiind întâlnite în mai multe culturi.

IV.1.b.10. Striurile. Se consideră că decorul striat este limitat geografic și cronologic, fiind întâlnit numai în sudul Banatului și la Dunăre⁵²⁷. Ornamentul menționat este atestat în majoritatea așezărilor din Oltenia, inclusiv celor din zona de nord: Buleta⁵²⁸, Ocnița-Cosota⁵²⁹ (fig. 20/2, 5), etc.

⁵²⁵ Ulanici, 1975b, fig. 2; Ulanici 1976, p. 29, Pl. 6/4-5; Petre Govora, 1982, p. 25.

⁵²⁶ Decorul sub formă de omidă apare pe un vas asemănător cu cel de la Milostea, acesta fiind intercalat de o bandă dispusă vertical.

⁵²⁷ Ciugudean 2000, p. 28.

⁵²⁸ Petre Govora, 1967, fig. 4/1; 5/1.

⁵²⁹ Cercetări personale.

Spre sud-vest indentificăm striuri la Ostrovul Corbului (fig. 58/6; 59/10, 13, 14, 15; 62/5) și Rogova (fig. 53/6).

IV.2. Relief.

Decorul în relief a fost obținut cu ajutorul:

- IV.2.a. brâurilor;
- IV.2.b. crestelor;
- IV.2.c. boabe de linte;
- IV.2.d. barbotina;

IV.2.a. Brâuri (fig. 61/6, 8; 64/10; 49/2; 48/1-3; 76/4, 6, 7; 77/9). Sunt întâlnite trei tipuri: alveolate, crestate și simple, uneori grupate sub forma unei potcoave sau de rânduri orizontale ori verticale.

IV.2.b. Creste. Apar de regulă grupate în număr de două-trei și sunt amplasate imediat sub buză (fig. 21/5; 22/5; 31/3; 67/2).

IV.2.c. Boabe de linte (fig. 23/3; 30/5; 33/5-6; 38/1, 6; 39/4; 47/3, 49/3; 58/1, 2, 4; 61/2, 3, 5; 66/4, 7). Dispuse atât orizontal cât și vertical, pastilele de acest gen sunt întâlnite atât în mediul Cernavodă II⁵³⁰, cât și în Glina⁵³¹.

IV.2.d. Barbotina este semnalată la unele fragmente ceramice descoperite la Ocnele Mari-*Aval Baraj* și la Copăcelu (fig. 26/2-3).

IV.3. Încrustația.

Utilizarea pe scară largă a tehnicii împunsăturilor succesive⁵³², a decorului șnurat este legată de această tehnică de ornamentare a vaselor. Din studierea bibliografiei aferente sesizăm utilizarea pastei de culoare albă sau roșie⁵³³.

IV.4. Pictura.

Procedeul tehnic prezentat mai sus este întâlnit în zona supusă studiului nostru doar la Ostrovul Corbului. De altfel, aici și la Basarabi⁵³⁴ este menționată pictura în cadrul culturii Coțofeni. La sud de Dunăre întâlnim aceeași situație⁵³⁵.

- c.4. Plastica. Spiritualitate.

⁵³⁰ Morintz, Roman, 1968, pl. 49/10; Crăciunescu 2002, p. 26.

⁵³¹ Petre Govora 1986, fg. 9/2, 4, 7.

⁵³² Cu predilecție în zona de nord a spațiului supus studiului nostru.

⁵³³ Roman 1976a, p. 25.

⁵³⁴ Ciugudean 2000, p. 28-29. Mai mult, autorul lucrării pune sub semnul întrebării încadrarea clară a sitului de aici.

⁵³⁵ Alexandrov 1990.

I. Plastica.

I.1. Idoli zoomorfi. Reprezintă schematic bovidee, ovi-caprine și cervidee, animale importante în viața cotidiană a comunităților din perioada respectivă. Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, investigațiile arheologice au dus la descoperirea unui număr de 21 de piese: Bârsești = 2 exemplare (fig. 28/7, 8), Govora-Dealul Săpunarului = 1 exemplar (fig. 65/8), Ocnele Mari-Coasta Ungurească = 2 exemplare (fig. 55/11-12) și Ocnița-Cosota⁵³⁶ = 16 exemplare (fig. 80-81).

Ponderea cea mai mare o dețin reprezentările de bovidee, dintr-un total de 21 de descoperiri acestei categorii îi revin 19 figurine. La împărțirea duală a idolilor zoomorfi realizată de Petre Roman⁵³⁷ menționăm încă patru categorii⁵³⁸ după: dimensiuni, forma și dispunerea picioarelor, după caracteristicile feței și după prezența cozii. La realizarea figurinelor observăm adoptarea și păstrarea unor influențe din perioada anterioară, influențe sesizabile prin redarea trăsăturilor animaliere cât mai aproape de realitate (ochii sunt redați printr-o perforație; coama animalului prezentă prin incizii; o parte din piese au corpul încordat sugerând un eventual atac).

I.2. Idoli antropomorfi.

Pentru arealul supus studiului nostru menționăm două piese descoperite în nord-estul Olteniei: una la Cernișoara-Modoia⁵³⁹(fig. 73/5) și alta la Copăcelu-Valea Râii⁵⁴⁰ (fig. 27/6). Un alt exemplar este semnalat la Brăneț⁵⁴¹ (fig. 33/3), dar din descrierea și reprezentarea grafică a acestuia avem îndoieli de a-l încadra la categoria de idoli antropomorfi.

În primele două cazuri sunt reprezentări de idoli feminini, ambele piese fiind rupte din vechime. În cazul descoperirii de la Copăcelu-Valea Râii, semnalăm prezența triunghiului sexual prin două linii incizate în unghi, sânii fiind prezenți pe reprezentarea de la Cernișoara-Modoia. Motivele ornamentale de pe ambele figurine redau veșmintele epocii respective.

⁵³⁶ Tuțulescu 2009.

⁵³⁷ Roman 1976a, p. 31: a) idoli cu cap mic, bont, coarne scurte; b) idoli cu cap prelung și coarne de mai mari dimensiuni.

⁵³⁸ Tuțulescu 2009, p. 50.

⁵³⁹ Petre Govora 1995, p. 20, fig. 4/6-7; Popa 2004, p. 129, Pl. V/10-reconstituire cu brațe orante.

⁵⁴⁰ Tuțulescu 2008, p. 27, fig. 21.

⁵⁴¹ Ulanici 1976, p. 48, fig. 9/3.

I.3. Reprezentări de ancore din lut. În așezarea Coțofeni de la Govora-Dealul Săpunarului⁵⁴² au fost descoperite două piese de acest gen, un exemplar fiind ornamentat⁵⁴³.

II. Spiritualitatea.

Alături de ritualul funerar și plastica manifestării în cauză putem adăuga existența unui cult solar atestat prin gravurile descoperite la Baia de Fier-Peștera Pârcălabu⁵⁴⁴ și Runcu.

Astfel, pe pereții peșterilor de la Baia de Fier-Peștera Pârcălabu⁵⁴⁵ și Runcu⁵⁴⁶ apar reprezentări de soare umanizat. Tot legat de acest cult, putem atribui și simbolul solar redat printr-o roată cu spițe de la Baia de Fier-Peștera Pârcălabu⁵⁴⁷.

Încă de la publicarea lor, gravurile atrăgeau atenția cercetătorului C. S. Nicolaescu Ploșor care afirma posibilitatea executării cu un instrument de metal și nu de silex⁵⁴⁸.

Analogii cu gravurile ce redau un soare umanizat din cele două peșteri regăsim în Spania la Capcir, Italia la Monte Bego, mediul megalitic⁵⁴⁹ sau mai aproape de arealul nostru în Bulgaria în peștera Măgura⁵⁵⁰.

Situația este similară și prin apariția în repertoriul ceramic al aplicațiilor solare antropomorfizate⁵⁵¹ în ultima fază a culturii Coțofeni din Transilvania. Descoperiri identice pentru zona deluroasă și montană a Olteniei nu sunt identificate, o posibilă teorie fiind și lipsa de publicații aferente perioadei.

⁵⁴² Roman 1976a, p. 30, pl. 52/7,8; Schuster, Morintz 2006, p. 60.

⁵⁴³ În literatura de specialitate există o multitudine de teorii cu referire la ancorele miniaturale din lut, considerate fie amulete sau indicatori ale unor mișcări ale populațiilor de tip kurgane, fie expresii ale activităților economico-comerciale sau mai nou reprezentări ale unor capete de animale. (vezi Schuster, Morintz 2006, p. 61-62)

⁵⁴⁴ Popa 2004, p. 120-121; cercetătorul ardelean dezbate într-un amplu studiu existența unui cult solar atestat prin gravurile din Baia de Fier-Peștera Pârcălabu și Peștera Cizmei din județul Hunedoara.

⁵⁴⁵ Berciu 1939a, p. 16, fig. 8/12.

⁵⁴⁶ Berciu 1939a, p. 16, fig. 8/46-47.

⁵⁴⁷ Berciu 1939a, p. 16, fig. 8/44.

⁵⁴⁸ Berciu 1939a, p. 19.

⁵⁴⁹ O reprezentare identică apare la Gura Haitii (județul Suceava).

⁵⁵⁰ Popa 2004, p.119, 142, Pl. III/1-2.

⁵⁵¹ Popa 2012, p. 123.

Existența unor centre de oficiere (sanctuare) a unor practici legate de cultul soarelui nu este o noutate, ipoteza pentru Baia de Fier-*Peștera Pârcălabu* fiind emisă încă din perioada anilor '30⁵⁵². Descoperirea unor fragmente ceramice Coțofeni în cele două stațiuni arheologice, dar și analogiile găsite în Transilvania, în Peștera Cizmei sau Peștera Igrîța⁵⁵³ par să constituie elemente elocvente în acceptarea celor menționate mai sus. În sprijinul afirmației că, peșterile dețineau un rol important în viața spirituală a comunităților Coțofeni îl reprezintă cercetarea de la Peștera Igrîța unde a fost descoperită o adevărată necropolă (50 de indivizi reînținuți). Astfel mormântul notat cu A-mormânt de copil, deținea alături de alte depuneri și un vas fragmentar cu o reprezentare solară antropomorfizată⁵⁵⁴. Fiind o zonă destinată practicilor religioase, spațiul din interiorul celor două peșteri Baia de Fier-*Peștera Pârcălabu* și Runcu nu era locuibil decât în anumite perioade.

Ambele piese descoperite la Copăcelu-*Valea Răii*⁵⁵⁵ și Cernișoara-*Modoia*⁵⁵⁶ aparțin statuetelor cu cap discoidal și brațe în orantă. Pentru bratele dispuse în orantă analogii găsim în mediul Baden în necropola de la Center⁵⁵⁷, referitor la capetele discoidale analogiile identificate în același mediu Baden sunt îndepărtate⁵⁵⁸. Motivele ornamentale de pe figurinele descoperite în cele două puncte din arealul supus studiului nostru reprezintă așa cum am menționat și mai sus veșminte din perioada respectivă. Mai nou, decorul plasticii antropomorfe nu își găsește analogii în aria culturii înrudite, descoperirea de la Özd (Ungaria) nefiind inclusă în ultima repertoriere a plasticii banedoide⁵⁵⁹ efectuată de Kalicz. Așadar, analogii pentru plastica antropomorfă Coțofeni ar trebui recăutate în mediile apropiate sau, de ce nu, în originalitatea manifestărilor spirituale nealterate ale culturii.

Apariția idolilor antropomorfi, feminini în arealul Coțofeni este pusă pe seama existenței unei Mare Zeițe⁵⁶⁰.

⁵⁵² Berciu 1939a, p. 19.

⁵⁵³ Emodi 1984, p. 406; Popa 2004, p. 122.

⁵⁵⁴ Emodi 1984, p. 406; Popa 2004, p. 123.

⁵⁵⁵ Tuțulescu 2008, p. 27, fig. 21.

⁵⁵⁶ Petre Govora 1995, p. 20, fig. 4/6-7; Popa 2004, p. 129, Pl. V/10.

⁵⁵⁷ Ciugudean 2000, p. 40.

⁵⁵⁸ Popa 2004, p. 131; Popa 2012, p. 139.

⁵⁵⁹ Popa 2012, p. 140.

⁵⁶⁰ Popa 2004, p. 131.

Cap.VI. Spațiul cultural și cronologic

1. Discuții cu privire la evoluția culturală în zona montană și deluroasă a Olteniei⁵⁶¹

Predecesoarea orizontului torților pastilate în zona deluroasă și montană a Olteniei a fost cultura Sălcuța. Constitută în regiune Dunării Inferioare, civilizația de tip Sălcuța s-a forma pe un fond Vinča târziu și Gumelnița Az la care s-au adăugat elemente de tip sudic din Grecia și Macedonia, de la începutul epocii bronzului⁵⁶²

Având ca răspândire o arie importantă, ce conține teritorii din nord-vestul Bulgariei, valea Moraviei, Oltenia și o parte din Banat, cultura menționată mai sus face parte din complexul Sălcuța-Krivodol-Bubanj⁵⁶³.

În ultima perioada, sistematizarea informațiilor legate civilizația eneolitică este constituită de studiile seminate de Cătălin Pătroi, care identifică pentru întreaga Oltenie un număr de 94 de descoperiri sau stațiuni arheologice⁵⁶⁴.

Pătrunderea comunităților Cernavodă I în bazinul Dunării Inferioare se face semnalată în arealul Sălcuța în special, în repertoriul ceramic; în faza a IIb Dumitru Berciu indica apariția unui element nou și anume, scoica pisată în pasta vaselor⁵⁶⁵.

Apariția Cernavodă I este considerată de unii cercetători ca un șoc⁵⁶⁶ cu anumite consecințe importante și pe spații mari⁵⁶⁷.

Astfel:

- o parte din comunitățile sălcuțene și gumelnițene înaintează pe Valea Moravie⁵⁶⁸ și Strumei, pătrundere atestată prin cercetarea așezărilor de

⁵⁶¹ Pentru a evidenția evoluția culturală din perioada supusă studiului prezentăm același spațiu în perioadele anterioare, respectiv evoluția culturală din perioada eneolitică(cultura Sălcuța și orizontul toartelor pastilate).

⁵⁶² Vulpe 2001, p. 161.

⁵⁶³ Berciu 1961b; Vulpe 2001, p. 161; Ursulescu 2002, p. 140-141; Radu 2002, p. 187; Sălceanu 2008, p. 127; Pătroi 2009, p. 34.

⁵⁶⁴ Pătroi 2007; Pătroi 2011.

⁵⁶⁵ Berciu 1961a, p. 280-281; Roman 1971, p. 215; Roman 1995, p. 17; Sălceanu 2008, p. 127.

⁵⁶⁶ Roman 1981a, p. 244.

⁵⁶⁷ Sălceanu 2008, p. 127.

⁵⁶⁸ Roman 1971, p. 130

la Bubanj Hum, Maliq, Kolarovo, Suplevac-Bacarno-Gumno, dar și în estul Macedoniei⁵⁶⁹;

- o altă parte din cele din urmă (grupuri gumelnițene) sunt împinse spre zona montană și deluroasă a Munteniei, aici contribuind la apariția grupului Brătești⁵⁷⁰;

- tot în perioada respectivă grupuri Sălcuța pătrund pe culoarul Dunării și Timiș-Cerna în Banat unde intră în contact alături de cultura Tiszapolgár⁵⁷¹;

- coexistența unor comunități gumelnițene cu cele sălcuțene⁵⁷².

Referitor la debutul orizontului torților pastilate, importanța pentru zona deluroasă și montană a Olteniei o reprezintă cercetarea arheologică de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*, unde Mihai Șimon identifică o fază premergătoare complexului notată de autor Sălcuța IIIc⁵⁷³ sau mai nou Sălcuța IV timpurie fără torți pastilate⁵⁷⁴. Descoperire atestă faptul că la Sălcuța-*Piscul Cornișorului* există un hiatus între fazele III-IV ale culturii. După opinia ultimului cercetător menționat, etapa IIIc se caracterizează prin creșterea importanței scoicii pisate utilizată ca degresant și a decorului imprimat⁵⁷⁵.

Detășarea orizontului Sălcuța IV-Herculane II-III în raport cu civilizația anterioară îl constituie apariția torților pastilate care în opinia cercetătorului Ilie Sălceanu sunt datorate prezenței cernavodene⁵⁷⁶ în constituirea marelui complex.

Faza de debut este întâlnită în așezările de la Sălcuța-*Piscul Cornișorului*⁵⁷⁷, Verbicioara⁵⁷⁸, Almăjel⁵⁷⁹, Orlești-*Valea Sălei*⁵⁸⁰, Ostrovul

⁵⁶⁹ Garașanin 1998, p. 268-273; Sălceanu 2008, p. 127.

⁵⁷⁰ Tudor 1977; Roman 1981a, p. 244; Pătroi 2005, p. 14.

⁵⁷¹ Lazarovici 1981, p. 38; Ursulescu 2002, p. 130; Rusu 2002, p. 11.

⁵⁷² Roman 1971, p. 217; Roman 1995, p. 17.

⁵⁷³ Șimon 1989, p. 142.

⁵⁷⁴ Sălceanu 2008, p. 132.

⁵⁷⁵ Șimon 1989, p. 142.

⁵⁷⁶ Sălceanu 2008, p. 129.

⁵⁷⁷ Berciu 1961a, p. 309-328; Roman 1971, p. 35-39, fig. 3-5; Sălceanu 2008, p. 40.

⁵⁷⁸ Berciu *et alii* 1952, p. 155-156; Berciu *et alii* 1957, p. 182; Berciu 1961a, p. 117; Ridiche 2001, p. 50.

⁵⁷⁹ Roman 1971, p. 39; Luca *et alii* 2004, p. 135.

Corbului-Botul Piscului⁵⁸¹, Ostrovul Șimian⁵⁸², Baia de Fier cu Peștera Muierilor⁵⁸³ și Peștera Pârcălabu⁵⁸⁴, Copăcelu⁵⁸⁵, Călugăreni⁵⁸⁶ etc.

În opinia unor cercetători, perioada Sălcuța IV se caracterizează printr-o instabilitate pregnantă, fiind utilizate ca zone de locuire, peșterile, ostroavele, margini de terasă; diferite față de etapa clasică a culturii⁵⁸⁷.

Evoluția etapei prezentate mai sus se poate stabili și după grosimea stratului de cultură întâlnit în săpăturile arheologice. Putem afirma că pentru zona deluroasă și montană a Olteniei sunt menționate două stațiuni arheologice în care evoluția pare a fi mai îndelungată: Sălcuța-Piscul Cornișorului⁵⁸⁸ și Valea Anilor-Malul Înalt⁵⁸⁹. Referitor la prima așezare, Petre Roman opinează că între nivelul 6 și 7 de aici ar exista un hiatus⁵⁹⁰.

Situația de la Valea Anilor-Malul Înalt, pare diferită în raport cu cea de la Piscul Cornișorului, Ilie Sălceanu, propunând o evoluție mai mare în timp a acesteia, stipulând totuși că, nivelul este deteriorat⁵⁹¹. În categoria așezărilor din etapa aferentă putem include, după opinia noastră, și Ostrovul Corbului-Botul Piscului, unde pe baza materialului ceramic se poate observa o trecere de la faza Sălcuța IV la Herculane II.

Depunerea stratului aluvionar de la Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului, face posibilă strămutarea așezării sălcuțene târzii, după opinia arheologului Mihai Șimon, în punctul *Botul Piscului*⁵⁹².

⁵⁸⁰ Petre-Govora 1969, p. 158; Petre-Govora 1995, p. 14, 35; Pătroi 2007, p. 25; Fântâneanu 2007, p. 16; Tulugea 2010, p. 24; Tamaș, Frâncu 2012, p. 63.

⁵⁸¹ Roman 1971, p. 40-44; Luca *et alii* 2004, p. 135; Pătroi 2007, p. 24. Sălceanu 2008, p. 39.

⁵⁸² Roman 1971, p. 39; Pătroi 2007, p. 24-25; Sălceanu 2008, p. 39.

⁵⁸³ Roman 1971, p. 33-35, fig. 2/24-39; Comșa 1982, 39; Calotoiu *et alii* 1987, p. 23-24; Luca *et alii* 2004, p. 135; Pătroi 2007, p. 25; Sălceanu 2008, p. 33; Tulugea 2010, p. 24.

⁵⁸⁴ Roman 1971, p. 32-33, fig. 2/1-23; Comșa 1982, 39; Calotoiu *et alii* 1987, p. 23-24; Luca *et alii* 2004, p. 135; Pătroi 2007, p. 25; Sălceanu 2008, p. 33; Tulugea 2010, p. 24.

⁵⁸⁵ Berciu 1981, p. 13.

⁵⁸⁶ Calotoiu *et alii* 1987, p. 24. Chicideanu, Gherghe 1983, p.104-105; Pătroi 2007, p. 18; Tulugea 2010, p. 19.

⁵⁸⁷ Roman 1971, p. 45; Sălceanu 2008, p. 132.

⁵⁸⁸ Sunt semnalate două nivele de locuire.

⁵⁸⁹ Sălceanu 2008, p. 132, 137.

⁵⁹⁰ Roman 1971, p. 47.

⁵⁹¹ Sălceanu 2008, p. 132.

⁵⁹² Șimon 1989, p. 143.

Legat de instabilitatea perioadei, dovezi nemijlocite sunt întâlnite la Călugăreni, Copăcelu, Verbicioara și locuirile din cele două peșteri de la Baia de Fier. Prezența orizontului cu torți pastilate se face semnalată prin descoperirea unor fragmente ceramice, fără a fi dovedită existența unui nivel de cultură.

Pentru spațiul Balcanic, descoperiri identice găsim la Galatin, unde cercetătoarea bulgară Petia Georgieva definește o cultură de sine stătătoare⁵⁹³. Raportându-ne la materialul arheologic din stațiunea arheologică menționată mai sus, evoluția aparține fazelor Sălcuța IV-Herculane II⁵⁹⁴.

Paralel cu prima fază a orizontului cu torți pastilate evoluează și cultura Bodrogheresztúr A⁵⁹⁵.

Aferente descoperirilor de tip Herculane II pentru teritoriul supus studiului nostru amintim punctele de la Bistrețu⁵⁹⁶, Izvorul Bârzei⁵⁹⁷ și Ostrovul Corbului-Botul *Cliuciului*⁵⁹⁸. Cercetătorul Petre Roman afirma în anul 1995⁵⁹⁹ că în a doua etapă a orizontului cu torți pastilate pe ceramica de tip Sălcuța se îmbină armonios influențe de tip Cernavodă I⁶⁰⁰ și Bodrogheresztúr⁶⁰¹. De altfel, în literatura de specialitate se menționează că în Bodrogheresztúr B⁶⁰² își fac apariția torțile pastilate, preluate din mediul sălcuțean târziu.

Prin dispunerea pe hartă a stațiunilor arheologice aferente fazei a II-a a orizontului, observăm o concentrare în zona de nord-vest a arealului. O posibilă ipoteză a lipsei punctelor de tip Herculane II ar fi inexistența unor cercetări. Ilie Sălceanu, preluând o teorie mai veche a cercetătorului Petre

⁵⁹³ Georgieva 1993.

⁵⁹⁴ Roman, Oprișescu 2008, p. 80-81.

⁵⁹⁵ Sălceanu 2008, p. 133.

⁵⁹⁶ Luca, Crăciunescu 1992, p. 76; Crăciunescu 2006, p. 203-209; Sălceanu 2008, p. 34; Crăciunescu 2012.

⁵⁹⁷ Roman 1971, p. 45; Luca *et alii* 2004, p. 135; Sălceanu 2008, p. 37.

⁵⁹⁸ Roman, Oprișescu 1989; Luca 1999, p. 36-39; Luca 2006, p. 51; Sălceanu 2008, p. 38. Schuster *et alii* 2008, p. 42; Roman, Oprișescu 2008, p. 16-110.

⁵⁹⁹ Roman 1995, p. 19.

⁶⁰⁰ Influențe sesizate prin prezența scoicii pisate în pasta vaselor și a unor elemente de inventar funerar.

⁶⁰¹ Apariția împunsăturilor succesive.

⁶⁰² Roman 1971, p. 118.

Roman consideră că în Oltenia centrală există un spațiu care ar putea fi ocupat de grupele Cernavodă III și Celei, cât și de descoperiri sălcuțene târzii nedescoperite încă⁶⁰³.

Edificator pentru această perioadă este cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*, unde cercetările arheologice coordonate de același Petre Roman au indicat prezența unor defuncți aflați pe palier de evoluție în faza a II-a a orizontului. De altfel, același arheolog afirma că așezări ce pot aparține cimitirelor de tip Ostrovul Corbului s-au aflat la Bistreț, Izvorul Bârzei, Herculane-Peștera Hoților (nivelurile C), mai multe puncte din nord-vestul Bulgariei, Hisar, vestul Serbiei, dar și în unele peșteri din centrul Transilvaniei⁶⁰⁴.

La stadiul actual al cercetărilor arheologice din zona deluroasă și montană a Olteniei, descoperiri aparținând perioadei Herculane III sau Sălcuța IVc⁶⁰⁵ nu sunt menționate. Situația nu este pe deplin rezolvată, deoarece există stațiuni arheologice în care relația stratigrafică ar putea fi verificată: Bistreț, Izvorul Bârzei și Cârcea-*Viaduc*. Referitor la ultima așezare, arheologul Marin Nica menționează că ceramica aparținând Sălcuța IV păstrează forme vechi, pasta și tehnica de modelare fiind tipice culturii Cernavodă III⁶⁰⁶.

Evolutiv, spațiul supus studiului după Sălcuța IV-Herculane II-III este preluat de cultura Cernavoda III. Civilizația menționată mai sus este atestată în zonă prin opt puncte, în tootalitate aflate la limita dintre podiș și câmpie. Restul teritoriului era locuit cel mai probabil de comunități sălcuțene târzii, eventual cele de tip Herculane III⁶⁰⁷.

Nu putem discuta despre apariția în zonă a unor faze evolute sau incipiente aparținând grupei Cernavodă III, datorită publicării sumare a materialelor descoperite în stațiunile arheologice din zonă⁶⁰⁸.

⁶⁰³ Sălceanu 2008, p. 137.

⁶⁰⁴ Roman, Opreșcu 2008, p. 78.

⁶⁰⁵ Sălceanu 2008, p. 137.

⁶⁰⁶ Nica 1989, p. 252-253.

⁶⁰⁷ Descoperiri aparținând fazelor Herculane III sau Coțofeni Ia nu au fost sesizate în zona deluroasă și montană a Olteni, datorate lipsei unor cercetări de amploare.

⁶⁰⁸ Lipsa unei cercetări de amploare se resimte de altfel, pentru întreg arealul din zona României.

Sfârșitul culturii Cernavodă III în zona deluroasă și montană a Olteniei se datorează apariției comunităților Coțofeni. Problematika periodizării ultimei civilizații a fost dezbătută în diferite studii de specialitate⁶⁰⁹, în tootalitate susținând o împărțire tripartită. La Petre Roman, faza de debut (I) este denumită perioada de formare, faza de mijloc-perioada de cristalizare (a II-a) și faza finală-perioada clasică (a III-a)⁶¹⁰.

Pentru perioada de debut și anume, ne referim la subfaza Ia, descoperirile din zonă sunt lacunare. În zona deluroasă și montană a Olteniei nu întâlnim ceramica canelată specifică formării culturii Coțofeni, așa cum este întâlnită în Transilvania⁶¹¹. Mai mult în zona sudică a Olteniei întâlnim complexul Orlea –Sadovec care după opinia cercetătorului Ștefan Alexandrov, reprezintă o variantă sudică a fazei I. Arheologul bulgar susține că acesta este rezultatul interacțiunilor active dintre descoperirile timpurii din Banat și Transilvania ale culturii Coțofeni cu cele sudice de tip Cernavodă III și Celei⁶¹².

Descoperiri aparținând perioadei de formare întâlnim la Copăcelu⁶¹³, Brăneț⁶¹⁴, Ocnele Mari-Zdup⁶¹⁵ și Ocnița-Cosota⁶¹⁶. Ceramica din stațiunile arheologice aferente fazei I (eventual Ib, Ic) deține ca motive de ornament căpriorii, boabe de linte, grupuri de incizii scurte dispuse pe partea superioară a vaselor, barbotină etc.

Perioada de cristalizare este reprezentată prin descoperirile de la Brăneț⁶¹⁷, Ocnele Mari-Zdup⁶¹⁸ și Ocnița-Cosota⁶¹⁹. În repertoriul ceramicii își face apariția decorul șnurat, motivul fiind identificat în faza a IIb la Brăneț⁶²⁰.

⁶⁰⁹ Roman 1976a, p. 35-49; Ciugudean 2000, p. 46-51.

⁶¹⁰ Roman 1976a, p. 35.

⁶¹¹ Roman 1976a, p. 37; Ciugudean 2000, p. 47; Popa 2012, Pl. 1-3.

⁶¹² Alexandrov 1990, p. 66.

⁶¹³ Tuțulescu 2008.

⁶¹⁴ Ulanici 1975a.

⁶¹⁵ Petre Govora 1982, p. 10, 22.

⁶¹⁶ Cercetări personale.

⁶¹⁷ Ulanici 1975a; Roman 1976a, p. 41.

⁶¹⁸ Petre Govora 1982, p. 22-23.

⁶¹⁹ Cercetări personale.

⁶²⁰ Popa 2009.

Ornamentul este pus pe seama influențelor sudice⁶²¹, probabil venit din arealul complexului Orlea-Sadovec⁶²² sau pe filieră Iamnaia⁶²³.

Tot din această perioadă în nord-estul Olteniei, menționăm exploatarea izvoarelor sărate⁶²⁴, prin procedeul de brichetaj, îndeletnicire păstrată și pe parcursul ultimei perioade a civilizației.

Raportându-ne la numărul mare de stațiuni arheologice aparținând culturii Coțofeni, cele din faza I și II sunt reduse ca număr în funcție de cele din ultima etapă de evoluție. Astfel în etapa a III-a sesizăm un număr important de așezări; dar nu putem sugera o eventuală creștere demografică în cadrul civilizației. O ipoteză plauzibilă la numărul mare de stațiuni identificate arheologic poate fi și adaptabilitatea populațiilor, dar și schimbările survenite în mediul economic din acele vremuri.

După cum este cunoscut, în perioada clasică Coțofeni se observă un amplu proces de regionalizare. Astfel, există mai multe teorii cu privire la procesul semnalat mai sus: Dumitru Berciu menționează trei variante⁶²⁵, la Petre Roman sunt atestate cinci variante,⁶²⁶ iar Ștefan Alexandrov⁶²⁷ separă descoperirile din Bulgaria de cele din zona de nord a Olteniei și Transilvania.

Referitor la evoluția Coțofeni din zona supusă studiului nostru, o ipoteză interesantă este susținută de Gheorghe Petre Govora, potrivit căreia, în partea de nord-est a Olteniei ar exista comunități întârziate ale acesteia⁶²⁸.

⁶²¹ Roman 1976a, p. 72.

⁶²² Roman 1976b, p. 152.

⁶²³ Alexandrov 1990, p. 37.

⁶²⁴ Schuster *et alii* 2010, p. 262-263; Schuster, Tuțulescu 2011 p. 141-142; Schuster *et alii* 2012, p. 207.

⁶²⁵ Berciu 1961a, 134; Varianta din Oltenia, din Banat și Transilvania.

⁶²⁶ Roman 1976a, p. 47-49; Varianta din sudul Olteniei, varianta din nordul Olteniei, varianta din Transilvania, varianta din sudul Banatului și varianta din nord-estul Banatului. Referitor la varianta din nordul Olteniei, autorul semnalează continuitatea elementelor arhaice, dar și puternicele influențe venite din zona intracarpatică.

⁶²⁷ Alexandrov 1995, p. 262; autorul include descoperirile din Bulgaria și pe cele din Oltenia de sud în varianta sudică.

⁶²⁸ Petre Govora 1983, p. 3-4; Petre Govora 1986, p. 154; Petre Govora 1995, p. 22-23; În faza a IV-a, la Petre Govora, este inclusă și necropola tumulară de la Milostea, decorul șnurat deținând un rol important în această „perioadă”. Pentru ultima, și anume a V-a, autorul semnalează puternice influențe Glina în repertoriul formelor ceramice Coțofeni. Menționăm că majoritatea materialelor discutate nu au fost

O situație similară ne este semnalată în Transilvania, autorul descoperirilor încadrându-le sub denumirea de epi-coțofeni⁶²⁹.

Pentru arealul de nord al Olteniei deluroase și montane, se observă o pătrundere a unor comunități Coțofeni din Transilvania, descoperirile grupându-se în jurul actualui oraș Râmnicu Vâlcea⁶³⁰. Acestea se detașează prin utilizarea pe scară mare a decorului împunsăturilor succesive, întâlnit cu predilecție în spațiul de la nord de Carpați. Pentru restul arealului putem semnală varianta „olteană” Coțofeni, care după opinia lui Petre Roman⁶³¹ nu i se cunosc limitele nordice. În repertoriul ceramic dar și spiritual sunt sesizabile influențele venite din partea cercului cultural vestic reprezentat de culturile Vučedol și Kostolac.

Treptat, teritoriul comunităților Coțofeni se restrânge datorită pătrunderii în zonă a altor populații precum Iamnaia sau Glina. Retragera, dar și existența unei perioade de nesiguranță este demonstrată și de ridicarea unor sisteme defensive atestate arheologic la Castrele Traiane⁶³² și Plenița⁶³³.

Concomitent cu apariția Iamnaia își face simțită prezența și cultura Glina. Cea mai timpurie descoperire aparținând civilizației din urmă este atestată la Brăneț, unde suprapune o așezare de tip Coțofeni II⁶³⁴. Cercetarea de aici a atestat prezența unei faze a II, singura de alfel semnalată până azi în întreaga Olteniei. În anul 1986, Petre Roman arată că faza a II-a a culturii Glina evoluează paralel cu etapele II, IIIa-IIIb ale comunităților Coțofeni. Nu știm dacă așezarea de la Brăneț a constituit un cap de pod al populațiilor de tip Glina în arealul Coțofeni, totuși pătrunderea ultimilor spre nord se produce abia în faza a III-a Runcuri (IIb la noi), iar spre vest și nord-vest mult mai târziu în faza a IV-a (a IIIa).

publicate pe o situație stratigrafică, materialele de la Ocnița-Cosota având aceeași situație, datorită nivelărilor (terasării) făcute de geto-daci. Referitor la materialele așa numitei faze a V-a, Roman sugerează ideea potrivit căreia avem de a face cu pătrunderea fragmentelor de tip Glina în nivelul Coțofeni.

⁶²⁹ Rișcuță 2008.

⁶³⁰ Roman 1976a, p. 47.

⁶³¹ Cercetătorul menționează existența unei variante oltenesti sudice și nu a unei variante pentru întreaga regiune; Roman 1976a, p. 47.

⁶³² Berciu *et alii* 1952, p. 166; P. Roman 1976a, p. 80; Lazarovici, Lazarovici 2007, p.

325.

⁶³³ Berciu 1939a, p.76; Roman 1976a, p. 14, 84; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 325

⁶³⁴ Roman 1986b, p. 39; Schuster 1997a, p. 86.

În partea nordică a zonei deluroase și montane a Olteniei, civilizația supusă studiului asimilează sau va înlocui comunitățile Coțofeni târzii aflate în faza IIIc, perioadă în care acestea erau vizibil marcate de stilul Vučedol⁶³⁵. O altă părere cu referire la apariția Glina în nordul Olteniei o regăsim la Vladimir Dumitrescu și Alexandru Vulpe, care în anul 1988 lansează ipoteză că pătrunderea se realizează târziu, după grupul Milostea și după un grup decorat cu șnurul, venit de la nord de Carpați⁶³⁶.

Etapa a IIb sau (faza a III-Runcuri după Petre Roman) ocupă în mare parte Oltenia, fiind evitată linia Dunării. Fragmente ceramice decorate într-un stil vučedolian întâlnim și în partea nord-vestică a Muntenia la Varlaam și Mihăilești-Tufa⁶³⁷. Arheologul bucureștean, Petre Roman afirma în anul publicării rezultatelor cercetării de la Govora Sat-*Runcuri* că civilizația de tip Glina întoarce curentul Vučedol, având ca rezultat apariția culturilor Makó, Somogyvár-Vinkovci sau descoperirilor de tip Belotić Bela Crkva⁶³⁸.

Evoluția culturală în zona deluroasă și montană a Olteniei poate fi urmărită după următoarea schiță:

I. Sălcuța IV = Sălcuța-*Piscul Cornișorului* cu nivelurile IVa-IVb, Baia de Fier cu *Peștera Muierilor* și *Peștera Pârcălabu*, Orlești-Sâlea, Oprișor, Ostrovul Corbului-*Botul Piscului*, Govora Sat-*Treime* etc;

II. Herculane II = necropola de Ostrovul Corbului-*Botul Cliциului*, Bistrețu, Izvorul Bârzei, Valea Anilor-*Malul Înalt*;

III. Cernavodă III, reprezentative fiind stațiunile arheologice de la Șimnic-*Stațiunea Experimentală* și Cârcea-*Viaduct*;

IV. Coțofeni I (eventual fazele Ib-Ic după cronologia lui Petre Roman) = Copăcelu, Brăneț, Ocnele Mari-*Zdup*;

V. Coțofeni II = Brăneț, Ocnița-*Cosota* și Ocnele Mari-*Zdup*;

VI. Coțofeni III = majoritatea descoperirilor din zonă, reprezentative fiind așezările de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliциului*, Govora-*Dealul Săpunarului*, Rogova etc, cât și necropola de la Ostrovul Șimian;

VII. Iamnaia = Plenita Plopșor, Suharu, Milostea, Costești, Verbița.

⁶³⁵ Roman 1985a, p. 295.

⁶³⁶ Dumitrescu, Vulpe 1988, p. 70.

⁶³⁷ Schuster 1992a; Schuster 1992b; Schuster 1997a, p. 86-87.

⁶³⁸ Roman 1985b, p. 118.

2. Perioada de tranziție spre epoca bronzului din zona montană și deluroasă a Olteniei în context sud-est european

2.1. Cronologie relativă

Șocul provocat de pătrunderea comunităților cernavodene în zonă dunăreană este sesizabilă pe un areal imens în Balcani. Similitudini cu descoperirea de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*, nivelul IIIc sau Sălcuța IV fără torți pastilate regăsim la sud de Dunăre la Kolarovo-Struma⁶³⁹, dar și cu materialul aparținând grupului Brătești⁶⁴⁰ sau unele materiale de la Hissar⁶⁴¹.

Pentru perioada Sălcuța IV cu torți pastilate analogii identificăm la sud de Dunăre în Bulgaria, descoperiri grupate sub numele de cultura Galatin⁶⁴². Referitor la materialul de la sud de Dunăre, Petre Roman arată contemporaneitatea cu descoperiri de tip Sălcuța IV-Hissar-Herculane II-Cheile Turzii și cele ale etapei Hunyadi Halom prin existența unor tipuri ceramice cum ar fi ca: străchini cu buza îngroșată, străchini pe parte superioară ușor înclinată spre interior, castroane cu piciorul înalt, cești cu una sau două torți (diferite de cele de la Ostrovul Corbului), oala de lapte și oale sub formă de butoi⁶⁴³. Dacă materialul de tip Galatin aparține palierei cronologice emise de cercetătorul bucureștean, putem afirma că acesta se înscrie în liniile Sălcuța IV târzie-Herculane III incipient⁶⁴⁴. Mai mult, descoperirile de tip Hunyadi Halom depășesc limita culturii Bodroghkeresztúr, contemporane cu perioada Herculane III⁶⁴⁵. Referitor la descoperirile grupate sub denumirea de cultura mai sus menționată, Ilie Sălceanu le consideră aspect al fazei Sălcuța IV⁶⁴⁶.

⁶³⁹ Sălceanu 2008, p. 141.

⁶⁴⁰ Roman 1995, p. 20.

⁶⁴¹ Roman 1971, p. 123; Sălceanu 2008, p. 153.

⁶⁴² Georgieva 1993.

⁶⁴³ Roman, Opreșcu 2008, p. 79-80.

⁶⁴⁴ Deși, la pagina 70 din lucrarea „Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice ” Petre Roman și Dodd Opreșcu stabilesc că descoperirile de la Galatin se înscriu în limita Sălcuța IV-Hissar-Herculane II-Cheile Turzii și cele ale etapei Hunyadi Halom, la pagina următoare se menționează că stratul superior de la Galatin se aseamănă cu cel de tip Sălcuța IV, continuând eventual, mai mult în direcția Herculane II.

⁶⁴⁵ László, Sztáncuj 2010, p. 176.

⁶⁴⁶ Sălceanu 2008, p. 159.

Analogii cu descoperirile de la Piscul Cornișorului sunt identificate la Hissar, unde grosimea stratului de cultură, cât și materialul arheologic corepunde perioadei Sălcuța târzie-Sălcuța IV-Herculane II⁶⁴⁷.

Un rol important pentru întregă zonă a Balcanilor în perioada orizontului torților pastilate îl deține așezarea de la Maliq din Albania cu etapele Ila-b care, după opinia liui Milutin Garašanin⁶⁴⁸, este contemporan cu Șuplevec-Bakarno-Gumno I-II. După materialul arheologic, primul orizont de la Șuplevec-Bakarno-Gumno evoluează până în etapa Sălcuța IV, iar următorul către perioada Herculane II.

Elemente de tip Sălcuța IV regăsim și în Bodrogheresztúr B prin apariția torților pastilate (Bodrogkeresztúr II după Petre Roman)⁶⁴⁹.

Pentru etapa Herculane II identificată prin descoperirile de la Izvorul Bârzei, Bistrețu, Valea-Anilor-*Malul Înalt*, dar și necropola de la Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului* analogii găsim la sud de Dunăre în aceleași stațiuni arheologice ca: Hissar, Maliq Iib, Șuplevec-Bakarno-Gumno II, dar și în Galatin târziu.

La Henrieta Teodora observăm că ceramica descoperită la Galatin are similitudini la Sitagroi IV în nordul Greciei și Rachmani târziu⁶⁵⁰.

Contemporane cu stațiunile din perioada a doua sunt și cu unele așezările târzii ale culturii Ariușd, unde au fost găsite materiale cu torți pastilate⁶⁵¹.

Pentru evoluția ulterioară a manifestării în cauză, cercetările din zona deluroasă și montană a Olteniei sunt lacunare. Referitor la plasarea cronologică a necropolei de la Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*, Petre Roman avansează ipoteză că cimitirul de aici tinzând către Herculane III, are elemente care anunță orizontul Cernavodă III, fiind atașat în raport cu situația de la sud de Dunăre între cultura Galatin și cultura Măgura Coțofeni⁶⁵².

⁶⁴⁷ Roman, Opreșescu 2008, p. 81.

⁶⁴⁸ Sălceanu 2008, p. 141.

⁶⁴⁹ Roman 1995, p. 20.

⁶⁵⁰ Todorova 1995, p. 91.

⁶⁵¹ László, Sztáncuj 2010, p. 181.

⁶⁵² Roman, Opreșescu 2008, p. 80.

Sesizăm de altfel că evoluția comunităților din Oltenia în etapa torților pastilate este diferită. Dacă în zona de nord-vest faza Herculane II este atestată prin descoperirile menționate mai sus în restul arealului se poate observa o degenerare⁶⁵³, barbarizare a ceramicii, datorată mixturii cu grupurile Cernavodă I⁶⁵⁴. În sprijinul afirmației de mai sus ar putea fi situația arheologică constatată în stațiunile de la Cârcea-Viaduc și de ce nu Sălcuța-Piscul Cornișorului.

În concluzie, nord-vestul Olteniei evoluează spre faza Herculane II, datorită raporturilor puternice cu stațiunile de la sud de Dunăre, dar și cu civilizația de tip Bodrogheresztúr, pe când cele din restul teritoriului rămân conservatoare, situație datorată, credem noi, puternicului element cernavodean I târziu. Considerăm că civilizația de tip Cernavodă III apare timpuriu în zona liniei Dunării în raport cu zona de la nord de Carpați unde manifestările târzii cu torți pastilate de tip Herculane III, Hunyadi Halom, Laudanice etc. își vor continua evoluția.

Ca și în cazul orizontului cu torți pastilate, procesul de uniformizare culturală sesizat pe un teritoriu imens va fi continuat de cultura Cernavodă III.

Pentru zona deluroasă și montană a Olteniei, civilizația de tip Cernavodă III pătrunde într-o perioadă avansată a culturii, orizontul Proto-Cernavodă III⁶⁵⁵ identificat în zona dunăreană la Radovanu și Renie⁶⁵⁶ nefiind descoperit. O încercare de periodizare a marelui complex Cernavodă III o regăsim la Lolita Nikolova, cercetătoarea bulgară identificând trei etape de evoluție⁶⁵⁷:

- Faza A₁ - Hotnitsa-Vodopada;
- Faza A₂ – KoprivetsIV - Oltenița Renie II;
- Faza B – Mirovtsi – Durankulak - Cernavodă-Slobozia-Dobrotești;
- Faza C – Durankulak-Celei.

⁶⁵³ Sălceanu 2008, p. 153.

⁶⁵⁴ Roman 1971, p. 45.

⁶⁵⁵ Pentru orizontul Proto Cernavodă III sau Cernavodă IIIA, după Nikolova analogii sunt identificate la Hotnitsa-Vodopada; Nikolova 2001, p. 240.

⁶⁵⁶ Nicolova 1999, p. 175; Roman 2001, p. 18.

⁶⁵⁷ Nikolova 2001, p. 242.

Referitor la încadrarea materialelor descoperite în arealul destinat lucrării, le atribuim fazei B, după Nikolova.

Analogii pentru materialul arheologic descoperit la Cârcea-Viaduc, Almaj și Șimnic găsim la sud de Dunăre la Durankulak Ila, Locusteni, Vajuga, Vajuga, Brza Vraba⁶⁵⁸, iar pentru zona de vest la Cerje, Donja Braijevina, Tiszaluc-Sarkadpustza⁶⁵⁹ etc.

Pentru similitudini, civilizația de tip Cernavodă III-Boleráz⁶⁶⁰, este considerată sincronă cu grupurile Celei și Orlea, faza I a culturii Coțofeni, dar și cu Yunatsite I târzie/Ezero I târzie/Sitogroi IV târzie/Dikili Tash IIIA/Pernik I târzie/Ostrikovac Ia din sudul Balcanilor⁶⁶¹.

Pentru spațiul transilvănean, Horia Ciugudean propune contemporaneitatea cu Baden I/Coțofeni I⁶⁶², bazându-se pe materialele aferente fazei Ia a ultimei culturi.

Același cercetător transilvănean, avansează ipoteza, potrivit căreia marele complex Cernavodă III-Boleráz ocolește clar aria de răspândire a fazei Ia culturii Coțofeni⁶⁶³. Cel mai probabil autorul se poate referi la subfazele Ia⁶⁶⁴ și propabil Ib. Pentru sudul Olteniei deluroase și montane situația este complicată deoarece în stațiunile în care apar materiale de tip Cernavodă III sunt sesizate și materiale de tip Coțofeni, dar fără a li se putea stabili subfaza evolutivă.

Relațiile dintre Coțofeni și Baden au fost pe larg dezbătute în lucrări de specialitate⁶⁶⁵, contemporaneitatea dintre diferite faze și subfaze ale civilizațiilor amintite cunoscând modificări în ultima perioadă.

Petre Roman stabilește că fazele I-II Coțofeni evoluează în paralel cu cele de tip Baden B-D⁶⁶⁶.

⁶⁵⁸ Zmeykosa 2001, p. 219.

⁶⁵⁹ Nemeti 2001, p. 304.

⁶⁶⁰ Faza tâzie după opinia noastră.

⁶⁶¹ Nikolova 2001, p. 236.

⁶⁶² Ciugudean 2000, p. 52; aceeași opinie o regăsim și la Luca *et alii* 2005, p. 14.

⁶⁶³ Ciugudean 2000, p. 53.

⁶⁶⁴ Ceramică ce deține canelură.

⁶⁶⁵ Roman 1976a, p. 60-62; Roman, Nemeti 1978, p. 71-72; Ciugudean 2000, p. 53-54;

Popa 2009, p. 46.

⁶⁶⁶ Roman 1976a, p. 53.

Cu privire la evoluția culturii Coțofeni în Transilvania și Banat, Horia Ciugudean emite ipoteza unui sincronism Coțofeni I-II-Baden A-C, respectiv Coțofeni III-Baden D-E- Kostolac⁶⁶⁷.

De altă opinie este Cristian Popa, cercetătorul admite existența unei contemporaneități între etapele I-II Coțofeni cu A-C ale manifestării Baden⁶⁶⁸.

Cercetarea deficitară a perioadei I-II Coțofeni pentru arealul nostru ne împiedică să stabilim un paralelism cultural cu Baden. Apariția ceștilor cu fund rotund și toartă supraînălțată în Transilvania în faza a IIb este considerată de Horia Ciugudean fiind sincronă cu cele din mediul Baden C⁶⁶⁹. Vase de acest tip au fost descoperite în arealul nostru la Ocnița-Cosota.

În faza a IIb la Brăneț își face apariția decorul șnurat, preluat probabil din arealul grupului Orlea-Sadovec. După opinia lui Ștefan Alexandrov, tipul de ornament amintit apare concomitent comunităților stepice de tip Iamnaia⁶⁷⁰. În sprijinul celor două ipoteze este teoria susținută de Florentin Burtănescu, potrivit căreia cele mai timpurii pătrunderi ale culturii Iamnaia au loc undeva în perioada Orlea-Sadovec, Coțofeni I parțial?⁶⁷¹. Dacă în sudul arealului, vase ornamentate în maniera precizată apar în faza a II-a, în nord decorul șnurat își face apariția abia la nivelul etapelor IIIb-IIIc⁶⁷².

De altfel, din faza a II-a în arealul deținut de comunitățile Coțofeni își fac apariția populațiile de tip Iamnaia și Glina.

Relațiile legate de comunitățile Iamnaia sunt sesizabile pentru zona deluroasă și montană a Olteniei prin adoptarea pe plan spiritual a tumului ca edificiu funerar. Pentru spațiul transilvănean utilizarea tumului de către comunitățile Coțofeni este întâlnit după opinia emisă de Gheorghe Lazarovici din faza a IIIb⁶⁷³. Indiscutabil comunitatea care și-a îngropat morți la Ostrovul Șimian a preluat acest tip de edificiu mai timpuriu în raport cu spațiul transilvănean. Mai mult, ritualul de incinerare este adoptat

⁶⁶⁷ Ciugudean 2000, p. 54.

⁶⁶⁸ Popa 2009, p. 46.

⁶⁶⁹ Ciugudean 2000, p. 53.

⁶⁷⁰ Alexandrov 1990, p. 37.

⁶⁷¹ Burtănescu 2002, p. 267.

⁶⁷² Tuțulescu 2011, p. 101.

⁶⁷³ Lazarovici, Kalmar-Maxim 1988, p. 1004-1005.

pe filieră Baden în faza a III-a⁶⁷⁴, fapt ce ne permite încadrarea necropolei de la Ostrovul Șimian în prima subfază a din perioada a III-a culturii Coțofeni.

În ultima fază de evoluție în repertoriul ceramicii întâlnim pentru arealul supus studiului nostru influențe venite din partea vestică, de tip Kostolac și Vučedol. Declanșarea sincronismului dintre Kostolac și Coțofeni a cunoscut diferite ipoteze în literatura de specialitate. Petre Roman pe baza cercetării arheologice de la Băile Herculane-Peștera Hoților a stabilit evoluția maniestării Coțofeni, admitând un sincronism Kostolac-Coțofeni II-IIIb⁶⁷⁵.

La un capăt opus existenței paralelismului cronologic afirmat mai sus sunt arheologii din Transilvania care consideră că materialele de tip Kostolac se pot data la faza a IIIa Coțofeni⁶⁷⁶, evoluția continuând și în perioada subfazei următoare⁶⁷⁷. Tipic influențelor venite din partea culturii Kostolac este apariția ca formă de ornament a tablei de șah, întâlnit și în zona deluroasă și montană a Olteniei în stațiunile de la Ocnele Mari-Zdup, Ocnița-Cosota și Rogova.

În ultima lucrare monografică, Horia Ciugudean stabilește sfârșitul Coțofeni pe baza apariției ca formă de decor a benzilor orizontale hașurate în rețea, a romburilor sau triunghiurilor hașurate⁶⁷⁸. Motivul ornamental este întâlnit pe o vastă arie central și vest pontică în situri ca: Ostricovac, nivelele Ib-Id⁶⁷⁹, Dubene Sarovka, nivelul IIB⁶⁸⁰, Radomir-Vahovo, nivelul II⁶⁸¹, Dikili Tash, nivelul IIIB⁶⁸², etc. De asemenea, benzile orizontale hașurate în rețea sunt atestate în mediul Kostolac⁶⁸³ și Vučedol timpuriu⁶⁸⁴.

O interferență stabilită pe râul Olt o vor avea comunitățile Coțofeni cu cele ale culturii Glina. Pătrunderea Glina la vest de Olt se petrece în faza a

⁶⁷⁴ Roman 1976a, p. 53.

⁶⁷⁵ Roman 1976a, p. 54, fig. 8.

⁶⁷⁶ Ciugudean 2000, p. 54; Popa 2009, p. 47.

⁶⁷⁷ Popa 2009, p. 47.

⁶⁷⁸ Ciugudean 2000, p. 60-61.

⁶⁷⁹ Stojić 1996, pl. 1/7-15; 2/6-9; pl. 10/5-7; 12-14, 19-20; Ciugudean 2000, 61.

⁶⁸⁰ Nikolova 1996, fig. 10/1-4; 14/1-4; 6, 21; Nicolova 1999, fig. 9.2.1; 9.3.2/5-7; Ciugudean 2000, p. 61.

⁶⁸¹ Alexandrov 1994, pl. 5, 6/1-3, 6; Ciugudean 2000, p. 61.

⁶⁸² Ciugudean 2000, p.61.

⁶⁸³ Dimitrijević 1978, pl. 7/4; Ciugudean 2000, p. 61.

⁶⁸⁴ Dimitrijević 1978, pl. 5/1-2; 5, 6/8; Tasić 1995, pl. 10, 26/5-6; Ciugudean 2000, p. 61.

II-a, contemporană cu perioada a III-a manifestărilor de tip Coțofeni⁶⁸⁵. Datorită ultimei subfaze IIIc, în repertoriul ceramic Glina sunt adoptate o serie de forme de decor specifice orizontului final Coțofeni, puternic influențat de Kostolac și Vučedol⁶⁸⁶. Datorită acceptării influențelor de tip vestic în evoluția culturii Glina va apărea o nouă etapă evolutivă cunoscută în literatura de specialitate ca fiind faza a III-a sau faza Runcuri⁶⁸⁷.

Pentru spațiul sud-estic al României este propusă existența ca vecină a manifestărilor de tip Zimnicea⁶⁸⁸.

Descoperirea ancorelor din lut din stațiunea arheologică Coțofeni de la Govora-Dealul Săpunarului sunt considerate contemporane cu materialele din Poliochni Azzuro⁶⁸⁹.

Cu referire la spațiul balcanic și anatolian sunt propuse sincronisme Coțofeni IIIa-c cu Gomolova IIIb-IIIc⁶⁹⁰, Bubjan Hum II⁶⁹¹, Ezero A⁶⁹² dar și cu Troia I mijlocie-Troia II⁶⁹³. Influențe sudice sunt identificate și prezența vaselor de tip askos, descoperite la Brăneț, Ocnița-Cosota, Govora-Dealul Săpunarului și Râmnicu Vâlcea-Cetățuia. Pentru grupul Celei, recipientele askos sunt considerate ca rezultate ale raporturilor cu grupul Ezero⁶⁹⁴. Referitor la prezența lor în arealul culturii Coțofeni aceste vase pot fi considerate ca moștenire din partea culturii sau grupului Celei.

Referitor la încadrarea culturală a manifestărilor de tip Coțofeni, considerăm că primele două faze evolutive se înscriu în perioada de tranziție, ultima trecând pragul epocii bronzului. Schimbările se datorează, credem

⁶⁸⁵ Roman 1986b, p. 31.

⁶⁸⁶ Roman 1984, p. 267; Roman 1985a; Schuster 1997a, p. 159.

⁶⁸⁷ Roman 1985a.

⁶⁸⁸ Roman 1976a, p. 56; Roman 1986b, p. 30; Popa 2009, p. 47.

⁶⁸⁹ Roman 1976a, p. 66.

⁶⁹⁰ Ciugudean 2000, p. 55; Sincronism sesizat datorită influențelor de tip Kostolac și Vučedol.

⁶⁹¹ Popa 2009, p. 50.

⁶⁹² Ciugudean 2000, p. 56.

⁶⁹³ Popa 2009, p. 48.

⁶⁹⁴ Dumitrescu, Vulpe 1988, p. 54.

noi, interferențelor stabilite cu civilizațiile Glina și Iamnaia. Modificările semnalate sunt de tip economic⁶⁹⁵ și spiritual⁶⁹⁶.

2.2. Cronologie absolută

2.2.a. Cultura Cernavodă III

Pentru manifestările de tip Cernavodă III în literatura de specialitate au fost emise mai multe teorii cu referire la cronologia absolută:

- la Petre Roman, Cernavodă III este datată pentru perioada 2600/2500-2400/2300 î. Hr.⁶⁹⁷;
- Maran propune pentru cultura Boleráz perioada 3500/3300 î.Hr.⁶⁹⁸;
- recent Victor Sava menționează că faza Boleráz, implicit Cernavodă III cuprinde etapa 3640-3370 î.Hr.⁶⁹⁹;
- pentru Bulgaria, Lolita Nikolova menționează ca perioada de debut a orizontului Cernavodă III coincide cu așezarea de la Hotnitsa-Vodopada pe la anul 3600 î.Hr.⁷⁰⁰;
- pentru grupul Celei, considerat ultima fază Cernavodă III avem trei datări grupate între 4655-4135 î.Hr.⁷⁰¹.

Prin cele prezentate mai sus considerăm că evoluția culturii Cernavodă III se înscrie între 3700/3600-3300. î.Hr.

⁶⁹⁵ Identic comunităților de tip Glina, asistăm la o mobilitate a grupurilor de tip Coțofeni într-un areal bine stabilit, ne putând vorbi de o creștere demografică pentru perioada respectivă.

⁶⁹⁶ Preluarea de la purtătorii civilizației Iamnaia la o scară foarte mică a tumului ca monument funerar.

⁶⁹⁷ Roman 1981b, p. 32.

⁶⁹⁸ Maran 1998, p. 503.

⁶⁹⁹ Sava 2008, p. 47.

⁷⁰⁰ Nikolova 1999, p. 176.

⁷⁰¹ <http://arheologie.ulbsibiu.ro/radiocarbon/download.htm>.

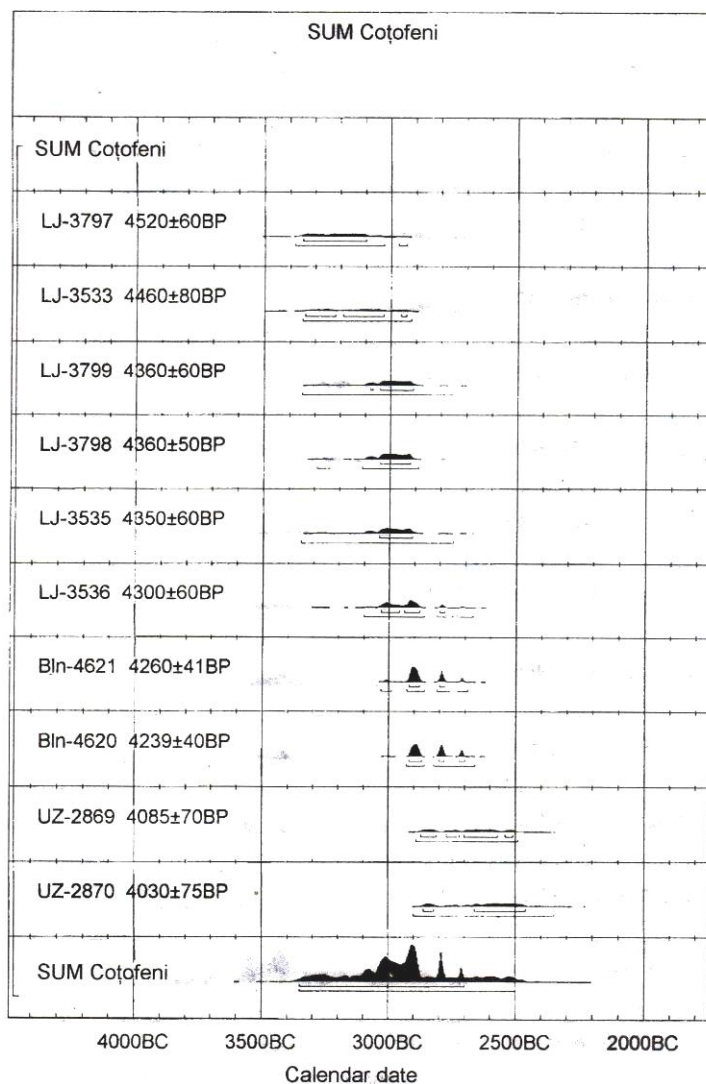

Fig. 1. Date radiocarbon pentru cultura Coțofeni (*apud* Băjenaru 1998, p. 7)

2.2.c. Cultura Coțofeni

În stadiul actual al cercetărilor cu privire la datările cu radiocarbon pentru cultura Coțofeni o parte din cercetători susțin o perioadă îndelungată de evoluție cuprinsă între 3500-2500 î.Hr⁷⁰². Gheorghe și Cornelia Magda

⁷⁰² Vulpe 2001, p. 223, 234; Popa 2009, p. 51.

Lazarovici propun o ipoteză preluată de la Horia Ciugudean, potrivit căreia comunitățile de tip Coțofeni parcurg intervalul 3500-2800/2600 î.Hr.⁷⁰³.

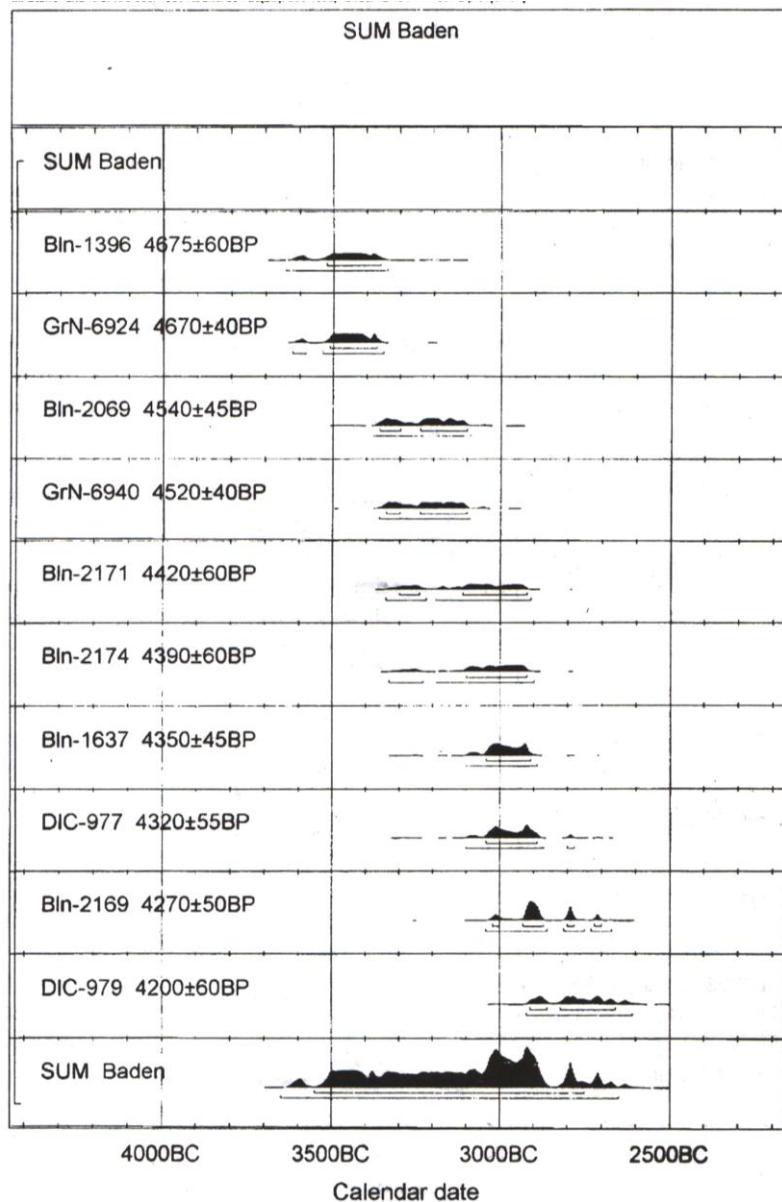

Fig. 2. Date radiocarbon pentru cultura Baden (*apud* Băjenaru 1998, p. 8)

⁷⁰³ Ciugudean 1996, p. 146; Ciugudean 2000, p. 58-59; Lazarovici, Lazarovici 2007, p. 311.

Dacă pentru faza I a culturii Coțofeni cele mai multe datări din mediul Baden o poziționează către anul 3500 î.Hr⁷⁰⁴, pentru etapa următoare, respectiv Coțofeni II nu dispunem la ora actuală de date C 14.

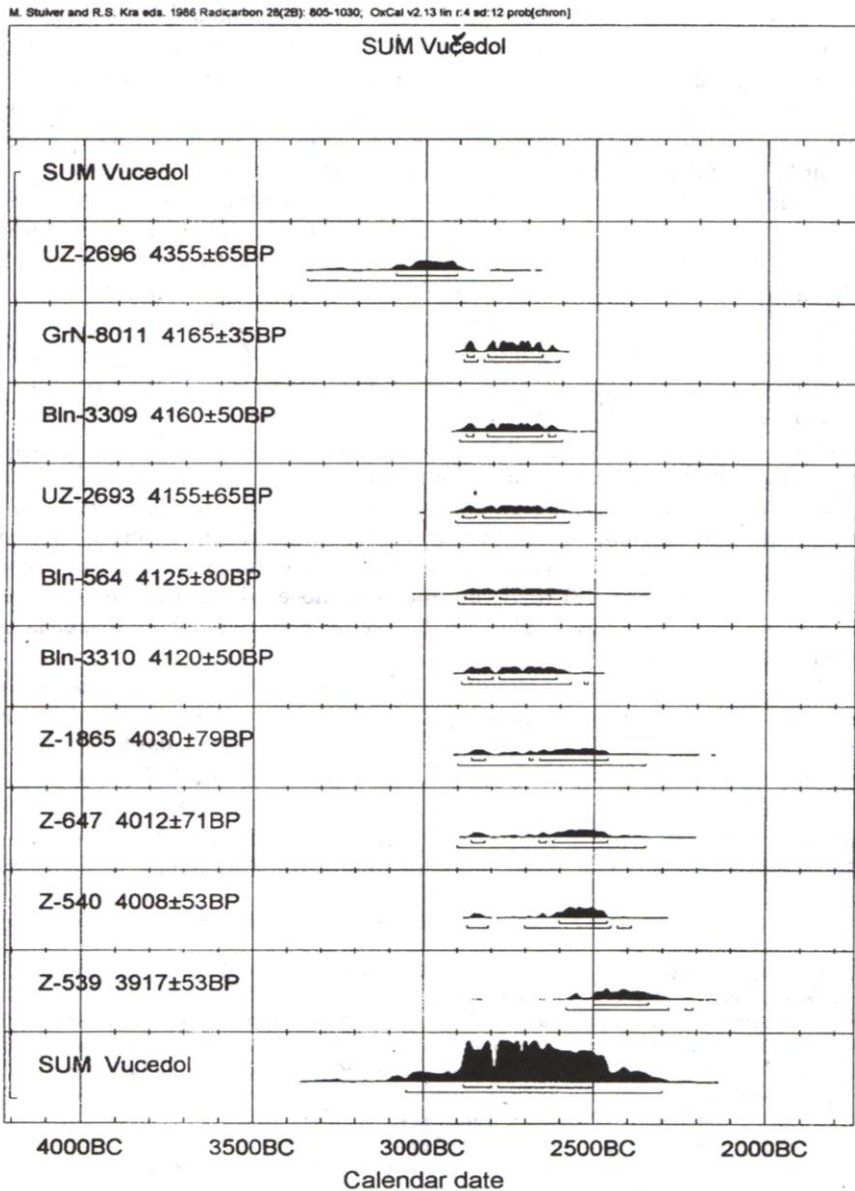

Fig. 3. Date radiocarbon pentru cultura Vučedol (*apud* Băjenaru 1998, p. 12)

⁷⁰⁴ Băjenaru 1998, p. 6, fig. 2.

O încercare de încadrare a perioadei respective o regăsim la colectivul coordonat de Sabin Adrian Luca cu referire la cercetările arheologice de la Peștera Cauce⁷⁰⁵.

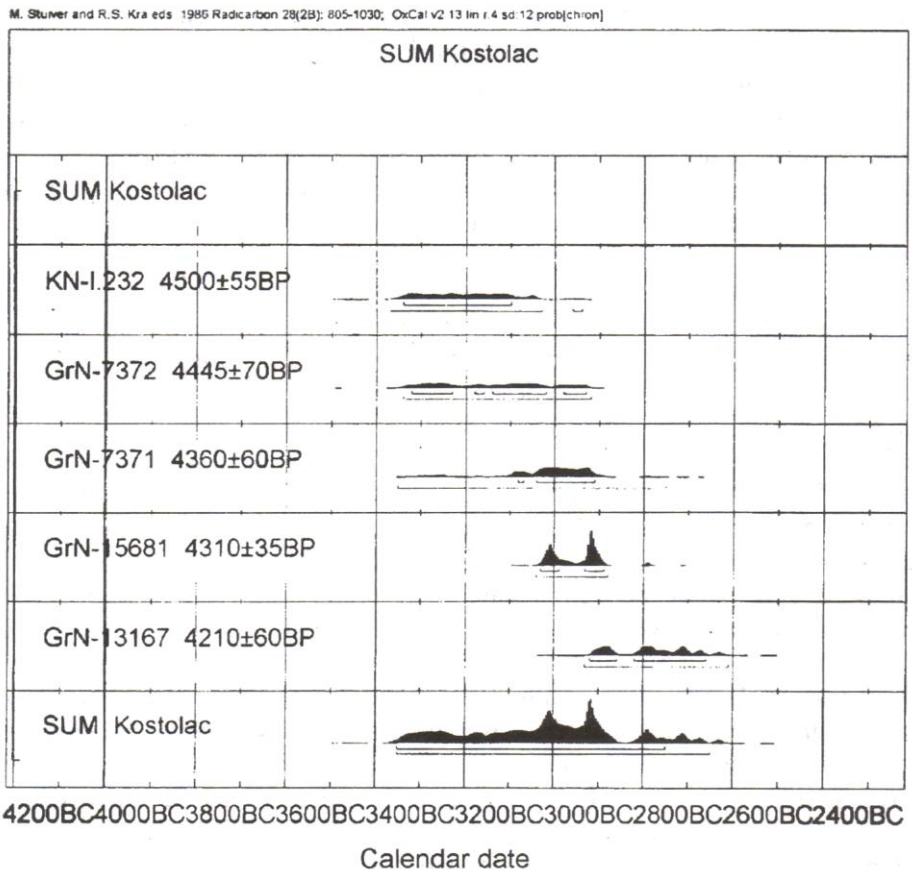

Fig. 4. Date radiocarbon pentru cultura Kostolac (*apud* Băjenaru 1998, p. 9)

Corelând informațiile din mediile Baden, Kostolac, Vučedol, debutul fazei a II-a Coțofeni este plasat nu mai târziu de 3100/3000 î.Hr, și probabil nu mai repede de 3300/3200 î.Hr⁷⁰⁶.

Referitor la Coțofeni III, relevante sunt analizele provenite din așezarea de la Poiana Ampoiului, care tind spre o perioadă cuprinsă între 2900-2500 î.Hr⁷⁰⁷. Plasarea în timp, a finalului culturii Coțofeni către 2500

⁷⁰⁵ Luca *et alii* 2005, p. 17-18.

⁷⁰⁶ Luca *et alii* 2005, p. 18.

⁷⁰⁷ Ciugudean 1996, p. 146; Nikolova 1999, p. 402.

î.Hr. este acceptată de Horia Ciugudean datorită rezultatelor singurei analize prelevate din mediul post Coțofeni de la Livezile-Baia. Potrivit probei cu numărul Bln 4624 și calibrată cu 2s, perioada grupului Livezile ar fi plasată în intervalul 2780-2580 î.Hr.⁷⁰⁸.

Cu privire la analiza de la Livezile-Baia se referă și Radu Băjenaru care consideră că un întreg grup cultural nu poate fi datat doar pe baza unei singure probe radiocarbon⁷⁰⁹. Același cercetător plasează debutul grupului Livezile undeva între 2800-2700 î. Hr, utilizând datele cronologiei relative cu mormântul central de la Velika Gruda de pe coasta dalmată. Relațiile dintre cele două medii este regăsită prin prezența inelelor de buclă din inventarul ambelor manifestări⁷¹⁰. Considerăm că prezența podoabelor în cadrul celor două comunități nu poate stabili o contemporaneitate între grupuri, datorată importanței metalului din care au fost confecționate și de răspândirea unor produse de prestigiu într-un anumit areal⁷¹¹.

⁷⁰⁸ Ciugudean 1996, p. 146; Nikolova 1999, 402.

⁷⁰⁹ Băjenaru 1998, p. 10.

⁷¹⁰ Băjenaru 1998, p. 10.

⁷¹¹ O ipoteză identică o întâlnim și la Florentin Burtănescu care consideră că inelele din mediul Livezile sunt mai vechi decât începutul Helladicului timpuriu II, contemporane cel mai probabil cu un moment clasic al culturii Iamnaia (Burtănescu 2002, p. 275).

**The transition period to the Bronze Age
in the hilly and mountain area of Oltenia
(Abstract)**

Argument. The present paper - „*The transition period to the Bronze Age in the hilly and mountain area of Oltenia*”- intends to approach an important period from the prehistory of Oltenia. The lack of an area monography or synthesis has been an incentive for its framing.

It has to be mentioned the fact that the synthesis represents the result of an eight-year study effort, being an integrant part of the Phd thesis held by the author at the Institute of Archaeology „Vasile Pârvan” Bucharest.

Chapter I. The geographical environment. Romania is located in the South-Eastern part of Central Europe, at the contact point between the Eastern Europe and Balkan Europe, putting it halfway between the North Pole and the equator.

From the point of view of geographical area, the subject of the study includes three main formations: the mountain, hill and plateau. Between the mountain ranges reported in the hilly and mountainous areas of Oltenia: Fagaras, Cozia, Almajului, Parang Mountains, etc. The hills identified under the name of Subcarpatii Getici are grouped into two formations: Subcarpații Gorjului and Subcarpații Valcii. Regarding the high hilly and mountain area of Oltenia are identified two groups: the Getic Plateau, which is the most extensive and the Mehedinti plateau. Hilly and mountainous area of Oltenia is bounded by the drainage basin of Olt river (East) and Danube (West), in the area between these two major hydrographic networks flows the river Jiu. The climate of the lower OLT river, and also of the hilly and mountainous Oltenia is temperate continental with Mediterranean influence, the layout-level (plateau, hill, mountain) causing a split of the climate elements.

From South to North, from the standpoint of the vegetation it can be found in the sub-area of the cereto-garns (at the boundary between the Piedmont and the Northern forest-steppe and plain region); climbing to North (the northern and eastern edge of the Piedmont) it can be found the sublevel of the oak tree, followed in the subcarpathian space, by oak, the mountain areas being occupied by conifers. Sessile oak forests are found

mainly in Oltețului Piedmont and Motrului Piedmont (Northern and Eastern area).

The fauna is represented by a large number of reptiles (horned viper, poisonous snake (Black Sea origins), etc.), birds (hawk, harrier, woodpecker, geese, ducks, chickens, varden etc.), rodents (hamster, mouse hares, badgers, moles, etc.) and mammals (fox, boar, deer, lynx, bear, etc.). Hilly and mountainous area of Oltenia has a great wealth of the subsoil, salt being an important element to be drawing, especially in the Subcarpathian civilizations of different periods of human evolution. Along with salt, copper, oil and the coals are an important source of wealth of the subsoil.

Chapter II. Aspects of microclimate and type of economy.

Following the table conducted by Marin Cârțumaru, our period under review falls into the end of the Atlantic and start of the Sub-Boreal, the Holocene climatic optimum, characterized by rainy, but warm weather. For the transition period to the Bronze Age and Early Bronze Age, climate fluctuations were recorded, periods of time in which the climate did not allow plant cultivation, discovering a cold period which preceded the sub-boreal. Average temperatures of the Atlantic could reach in July up to 25 ° C, in January up to + 5 ° C, the annual average being around to + 16 ° C. The situation is different in the sub-boreal, temperatures begin to drop, the average temperature in July is between +15 ° C and +16 ° C.

The Cernavoda III culture. Reference data regarding the paleofauna are received from a single archaeological site, indicating an economy based on livestock (ovigoats, swine, bovine), the percentage being 86%. An important role in food supplementation had the hunting skills, percentage tables made by concerned specialists indicate the existence of boars or deer bone fragments, *Bos primigenius* etc.

The Coțofeni culture. From the Ostrovul Corbului there are mentioned archaeozoological information where it can be observed that the Bovids have the largest share of 27.4% , followed by 22.7% deer, pigs 21.9%, 17.4% sheep and goats, molluscs 9% , 5.2% wild boar, deer 4.6%, fish 7.5%, dog 2.3% and bear represented by 7 fragments.

Most likely the food was provided also by cereal growing family, type *Aestivus triticum* and *Triticum dicoccum*, but as well as fruits and vegetables: *Sambucus nigra* (black elder) or *Cornus mas* (horns).

For the north-east of Oltenia, namely current Valcea county, there were mentioned some time ago five settlements where salt mining plays an important role. Settlements as Ocnele Mari-Cosota, Ocnele Mari-Coasta Ungureasca, Ocnele Mari -*Zdup*, Căzănești-Fabrica de caramida and Govora-Dealul Sapunarului obtained the salt through briquetting process. The end result, loaves of salt, become property of prestige, circulated in a particular territory in south of the Carpathians.

The metallurgy of copper attested in the area of Coțofeni from the hilly and mountainous area of Oltenia, is limited to tools, weapons, and jewelry.

Chapter III. Historical researches.

1. Cernavoda III culture

Initially, the discoverings from Cernavoda-Hill Sofia were assigned to one culture divided into three phases (I-III), late Neolithic (phase I), middle phase (phase II), contemporary Horodistea-Foltesti II and the third phase reaches the Bronze Age.

Between 1964-1965, at the point *Lacul lui Cremene*, Dobrotești, Teleorman, are made archaeological investigations, establishing that the cultural layer reaches a thickness of 0.80 m and are identified three levels of living. Based on archaeological material a discovering of a new cultural aspect of the early Bronze Age is established during the same time.

Establishing the analysed content of the culture looks difficult; moreover after 1968, researches have been made through out survey, from this early period have also been discovered settlements like Almajel, Almaj, Dolj county, Pietra Olt, Olt county, Simnicul de Jos, Dolj county.

Discovered in 1962, the settlement from Șimnic-Craiova will be investigated archaeologically in 1967 through out three sections that cover a surface of approx. 80 m². Doina Galbenu the author of the investigations does not accept the notion of Cernavoda III culture, suggesting the term Dobrotești culture.

Petre Roman, makes an interpretation of this kind of discoveries, considering Cernavoda III a civilisation that is part of a complex

phenomenon of cultural integration and standardisation of the communities on a vast territory.

In 1988, Vladimir Dumitrescu and Alexandru Vulpe stated that the base of this culture is a final stage of Cernavoda I culture, to which elements of Salcuta Gumelnita with Anatolian tradition had been added, along with Anatolian elements.

An important role in knowing the great complex belongs to the discoveries from the symposium Mangalia- 1999, which established in a certain degree a ceramic repertoire on periodisation discoveries from such a large territory (Poland, Austria, Czech Republic, the entire pool Middle Danube), also established relationships with other cultures.

Sorin Oanță-Marghitu, the author of the study "Cernavoda III-Boleraz phenomenon: After 30 years," grouped the information provided in the bibliography, brought a new approach to studying the phenomenon, simplifying the terms "culture", "cultural aspects", "complex" and "styles" regarding the ceramic. According to the same researcher, cultural events "are either a single ceramic style or a concept that actually hides several ceramic styles."

2. *Coțofeni culture.*

In 1917, Carl Schuchhardt undertakes archaeological investigations in the settlement from Cotofenii din dos-*Botul Mic* placement that will become eponymous for the entire civilization. The results of this excavation will not be published. Knowing the materials found in Cotofeni, located in Berlin, Ion Nestor launches in literature the Coțofeni culture term, vehemently denying its northern origins.

In 1939, Dumitru Berciu made a "monographic" presentation of the Coțofeni culture, identifying in the hilly and mountainous area of Oltenia the settlements Ostrovul Simian, Ostrovul Corbului with three points, Rogoava, Aninoasa, Petrești de Jos, Dobrita, Schela, Vârțu, Polovragi, Stănești, Baia de Fier, the Jidanu cave from Polovragi and Grădiștea.

For this archeologist, the origin of civilization belongs to an northern type, likely to be also added, the band ceramic that has local origin. Particularly important findings were made by Petre Roman's excavations at Herculanee between 1965-1967, the results from here, correlated with most of

the discoveries will make possible the emerging of a first monography devoted to civilization. The time setting, cultural relations, chronological, made more than 30 years ago, are essential to the present Coțofeni community development throughout its area. Bucharest researcher identifies the following evolutionary scheme: Ia, Ib, Ic, IIa, IIb, IIIa, IIIb, IIIc., Identifying 313 locations with findings Coțofeni, Kostolac, Baden, Vučedol.

After a year from his published monography, the same Petre Roman debates issues regarding Kostolac culture, but also the relations with manifestation on our subject of study. In the same year the author of published an article in German dedicated to Coțofeni civilization. The links between the contemporaneousness of the civilization during the same time with Baden culture are amply discussed in the volume dedicated to Romania.

For northern Oltenia, in particular, for the current Valcea county, new settlements have been researched and the articles have been published by Father George Petre-Govora. Thus, in 1967, the aforementioned researcher reviewed Cotofeni first decorated ceramic with forthe successive stitches. Three years later new contributions have been made to the knowledge of northeast Coțofeni culture in Oltenia, the author adheres to the theory of dual division of time, the article pages presents the discoveries made at the settlement Căzănești-Fabrica de caramida.

In order to know the event in question from south of the Danube, Stefan Alexandrov's thesis provides a important information. In five years the same archaeologist points out that the findings from Bulgaria and Oltenia, except the north part, make up the southern form of the culture in question.

Regarding the Transylvanian area, a new monography about Cototfeni culture is signed by researcher Horia Ciugudean referring to the area in the south of the Carpathians and, particularly to the settlements around the city.

The newest approach to the event in question is Mr. Cristi Popa's thesis, having as coordinator the late researcher Iuliu Paul. Dealing, especially with the space of Transylvania, the author makes ample references to the southern area of the Carpathians and, implicitly, the subject of our study. The transylvanian archaeologist debates in his articles various aspects

of the civilization in question: spirituality, symbolism, making refearings also to the area from south of Carpathians and, also to the area under study.

Chapter. IV. The catalogue of discoveries contains information about each culture, as follows: Cernavoda III = 8 points and Coțofeni = 104 points. Accidental discoveries and the following movements percentage hold the majority in the study area for the period under study.

Chapter. V. Cultural horizons.

1. Cernavoda III culture.

Fully, the resorts from Cernavoda III in the south of the study area are certified on the low in terraces in an area that can't be flooded. Discovered during research, buildings are grouped in housing area and huts.

Heaters are mentioned in the settlements of Carcea Hanuri si Simnic , except that in the first case are external and those in the second resort are internal. Although the researches from Cernavoda III culture in Oltenia are incomplete, we have information about the existence of flint tools.

Ceramics. In terms of typology, 12 types are identified, being predominant globular shape vessels. The ornamental contains in relief and deepening decorated motifs. Information with respect to plastical culture and spirituality for the area under study are tiny, but there are mentioned the anthropomorphic idol from Carcea-Viaduct, the zoomorphic one at Șimnic and two holes with ritual connotation from Carcea-Viaduct.

2. Coțofeni culture.

With a considerable mobility, traces of the bearers of the culture are certified on: terraces (Brăneț, red-Church Rogova, Copăcelu, Crivina, Piatra Olt etc) islands (Ostrovul Corbului and Ostrovul Simian), on heights (Cetatuia, Govora-Dealul Sapunarului , Oprisor, etc.), natural river beds (Castrele Traiane and Plenita), dwellings in the cave (The Neolithic cave-Costesti, Pestera Sf.Grigore Decapolitul-Costesti, Pestera Muierilor and Pestera Parcalabu of Baia de Fier, Runcu).

After the organization: unfortified (mostly), fortified (Castrele Trajan and pen), tell type.

With reference to the certified buildings in the cultural area of the work space are registred: huts (Vart-Cioaca lui Meila, Rogova, Brăneț and Ostrovul Corbului), residential areas (Brăneț, Șiacu, Rm.Valcea-*Cetatuia*, Vart, Ostrovul Corbului, Ostrovul Simian, Calopăr etc).

Fire facilities are referred to Vart, Brăneț, Ostrovul Corbului, a single dwelling being assigned to the interior ones, or more for those outside. Another category of plant is represented by ovens, investigations revealed the existence of two categories: ovens used in the house and ovens used for iron reduction, both discovered in archaeological resort from Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*.

Cemeteries and isolated graves are briefly examined, being certified only Ostrovul Simian cemetery and tombs of Ostrovul Corbului (cremation) and *Pestera Muierilor*-Baia de Fier (inhumation).

The archaeological material consists in tools and objects made of flint, polished stone, clay and metal.

Typologically speaking, in the hilly and mountainous areas of Oltenia, 16 types have been identified, the big share being formed of cups, bowls and dishes. The ornamentation of the ceramic material was obtained by techniques such as: deepening, relief carving, painting.

The plastic art is represented by zoomorphic idols (cattles, generally) and anthropomorphic idols (Copăcelu, Cernisoara, Brăneț?) representations made of clay of miniatural anchors. Along with the funeral ritual representations can be added the existence of a solar cult attested by the engravings found at Baia de Fier-*Pestera Pârcălabu* and Runcu. Thus, on the walls of the cave in Baia de Fier-*Pestera Pârcălabu* and Runcu can be found the representations of a humanized sun. To this cult can also be assigned the image of a solar symbol, a wheel with spokes from Baia de fier-*Pestera Pârcălabu*. Such engravings of a humanized sun can also be found at the two caves in Spain at Capcir and Italy at Monte Bego.

Chapter. VI. Cultural and chronological space.

1. Discussion regarding the cultural evolution in the mountain and hilly areas of Oltenia.

The cultural evolution in the hilly and mountainous area of Oltenia can be monitored using the following sketch:

I. Salcuta IV = Salcuta-Piscul Cornișorului IVa-IVb levels, Baia de Fier with Pestera Muierilor and Pestera Parcalabu, Orlesti –Salea, Oprisor, Ostrovul Corbului-Botul Piscului, Govora Sat-Treime,etc.

II. Herculane II = Ostrovul Corbului-Botul Cliциului cemetery , Bistrețu, Izvorul Berzei, Valea Anilor-Malul Inalt;

III. Cernavoda III, being representative the archaeological research areas from Șimnic-Experimental Station-and Carcea-Viaduct. Stațiunea Experimentală;

IV. Coțofeni I (possibly phase Ib, Ic, by Petre Roman chronology) = Copăcelu, Brăneț, Ocele Mari -Zdup;

V. Coțofeni II = Brăneț, Ocnita- Cosota and Ocele Mari -Zdup;

VI. Coțofeni III = most discoveries from the area, representative being the settlements from Ostrovul Corbului-Botul Cliциului, Govora-Dealul Sapunarului, Rogova etc, as well as Ostrovul Simian cemetery.

VII. Iamnaia =Plenita Plopșor, Suharu, Milostea, Costesti, Verbita

2. The transition period to the Bronze Age in the mountain and hilly area of Oltenia, in the south-east european context.

2.1. Relative chronology.

For the period Salcuta IV with handles, we identify analogies in the south of the Danube in Bulgaria, findings grouped under the name Galatin culture. Regarding the material from the south, Petre Roman demonstrates its contemporaneity with findings such as Hunyadi Halom through similar ceramic types like thickened rim bowls, bowls with the top slightly tilted inward , high foot bowls, cups with one or two handles (other than those of Ostrovul Corbului), milk pot and pots looking like barrels.

Analogies with the discoveries from Piscul Cornișorului are also identified at Hissar, where the thickness of the culture and the archaeological material is similar to Salcuta late-period Salcuta IV Herculane II.

An important role for the entire Balkan area in the period of the handles horizon is held by the Maliq settlement in Albania with the stages IIa-b, which according to Milutin's opinion is described as contemporary to GaraSanin Šuplevec-Bakarno-Gumno periods I-II. According to the

archaeological material, the first horizon from Šuplevec-Bakarno-Gumno evolves to the stage Salcuta IV and the second one evolves to the period Herculane II.

The phase Herculane II, identified through the findings from Izvorul Barzei, Bisretu, Valea Anilor-Malul Inalt, as well as the cemetery from Ostrovul Corbului, presents analogies in the south of the Danube, in the same archeological research areas like Hissar, Maliq, Suplevec-Bakarno-Gumno II as well as in the late Galatin. We also outline that the evolutionary stages in Oltenia communities is different according to the attached handles stages. If in the northwest is certified by the above findings the Herculane phase II, the rest of the area indicates degeneration, barbarization of ceramics, because of the mixture with groups Cernavoda I. The same situation is signaled for the archeological sites found in Carcia Viaduct and also Salcuta-Piscul Cornisorului.

In conclusion, the North-western areas evolve to Herculane II, due to strong relationships with archeological stations from the south but also with the civilization Bodrogheresztúr type, while the rest of the territory remains conservative, we believe due to the strong element cernavodean I-later.

In the hilly and mountainous area of Oltenia, Cernavoda III type civilization enters on an advanced period of the culture, the Proto-Cernavoda III horizon identified for the Danubian area at Radovanu and Renie not being found in this area. An attempt of making a periodization of the great complex Cernavoda III is found on Lolita Nikolova, the bulgarian researcher identifying three stages of development: Phase A₁ - Hotnitsa-Vodopad, Phase A₂ - Koprivets IV Oltenița Renie II, Phase B - Mirovtsi-Durankulak-NPP-Slobozia-Dobrotești, Phase C - Durankulak-Celei. Regarding the classification of the materials found in the work area, they can be assigned to phase B, according to Nikolova.

Analogies with the archaeological material discovered at Carcea Viaduct, Almaj and Șimnic could also be made with the south of Danube in Durankulak IIa, Locusteni, Vajuga, Brza Vraba, and to west to Cerje, Donja Braijevina, Tiszaluc Proto-Sarkadpustza. For the horizon of Cernavoda III or IIIA analogies are identified at Hotnitsa-Vodopad, according to Nikolova's opinion.

The poor research for the period I-II of the subject area Coțofeni of the study prevents us from determining a cultural parallelism with Baden. The appearance of the handle round-bottomed cups in Transylvania in phase IIb, is considered by Ciugudean Horia to be synchronous to those in the rural environment of Baden C. Parts of this kind have been found in the area Ocnita-Cosota.

The decoration cord makes its appearance in the phase IIb Branet, probably taken from the area of the group Orlea-Sadovec. According to Stefan Alexandrov's opinion, the reminded type of ornament, appears simultaneously with the stepped communities, type Iamnaia. To support the two hypothesis, appears Florentin Burtănescu's theory, according to which the earliest cultural penetration of the Iamnaia took place somewhere in between Orlea-Sadovec stage, I Coțofeni. In the north side, the ornamental cord, makes its appearance only in the late stages IIIB-IIIC, different from vessels found in southern area, where the decorations in this manner appear in phase II. As a consequence starting from phase II, Iamnaia and Glina populations make their appearance in the area owned by Cotofeni communities. Iamnaia community relations are visible for the hilly and mountainous area of Oltenia by the adoption of the spiritual edifice of the tumuli for burial. For the Transylvanian space the use of the tumuli by Coțofeni communities can only be found in the stage IIIB, according to Gheorghe Lazarovici's opinion.

Undoubtedly, the community that buried their dead in Ostrovul Simian, took over this type of building earlier compared to the Transylvanian space. Furthermore, cremation ritual is adopted by Baden branch in phase III, which allows maintaining Ostrovul Simian necropolis in the first sub-phase III of the Coțofeni culture.

In the last monography, Horia Ciugudean sets the end of Coțofeni on the appearance as a decoration form of the horizontal bands shaded continuously, of the shaded diamonds or triangles. The ornamental motif is found in a vast area in the central and west pontic sites such as: Ostricovac, levels Ib-Id, Düben Sarovka, the IIB, Radomir-Vahovo, level II, Dikili Tash, level IIIB, etc.. Also, continuously shaded horizontal bands are certified in the Kostolac period and early Vučedol.

The discovering of clay anchors from the archaeological research area Coțofeni, from Govora-Dealul Sapunarului is considered to be contemporary with the Poliochni Azzuro materials.

Referring to the Balkan and the Anatolian area, there are proposed synchronic terms Coțofeni IIIa-c to Gomolova IIIb-IIIc, Bubjan Hum II, but also Ezero A middle-Troy I Troy II. Southern influences are identified with the askos vessels discovered in Brăneț, Ocnita-Cosota, Govora-Dealul Sapunarului si Ramnicu Valcea-Cetatuia. For the group called or certified as Celi , askos vessels could be easily considered a certain result of the relationship with the Ezero group. About their presence in the cultural area of Coțofeni, these vessels can be considered a cultural heritage coming from the Celi group.

Regarding the three stages of evolution of culture Iamnaia, can be made the following chronological parallel. For the early period represented by the Plenita, Plopșor, Suharu, analogies based on archaeological material are made to the end-start II stage of Coțofeni III, which implies a chronological parallel to Glina phase II, Kostolac, Baden CD, and for the eastern and north area to Foltesti II, Schneckenberg A. In terms of enrollment, the tumuli buildings presented above, belong to the first stage of Iamnaia culture respectively, the Nistriian version, the second horizon or final phase of the classical period.

The cemeteries from Milostea and Costesti in the north-eastern part of Oltenia belong to the Bugeac, according to the cord decorated vessel and also, the metal bracelet found at Milostea. Referring to the Early Bronze period in the south of the Carpathians, Cristian Schuster proposes the following synchronism of the discovery from Milostea, connected to Schechenberb B-phase Glina Runcuri and Florentin Burtănescu adds as synchrons the Jigodin manifestation, to which the Coțofeni IIIc and Livezile could be easily added.

2.2. Absolute Chronology

For Cernavoda III, in the specialized literature several theories have been issued regarding the absolute chronology: for P. Roman, Cernavoda III is dated in the period 2600/2500-2400/2300 BC.; Maran proposes for Boleraz culture the period 3500/3300 BC; recently Victor Sava states that Boleraz phase, and also Cernavoda III are situated between 3640-3370 BC; for

Bulgaria, Lolita Nikolova mentions that the beginning for Cernavoda III horizon occurs in the same time with the settlement from Hotnitsa-Vodopad around 3600 BC, for the Celei group, considered the last phase of Cernavoda III, there are datings grouped between 4655-4135 BC.

By the above, we consider that the evolution of the Cernavoda III ranges between 3700/3600-3300. B.C.

In the present stage of research on dating with radiocarbon the culture Coțofeni, some researchers support a long period of evolution between 3500-2500 BC.

Considering that if for stage I, under research the most dates from the Baden zone, frame it around 3500 B.C., the following stage, Cotofeni II in discussion, lacks C₁₄ dating.

Referring to Cotofeni III, the analysis coming from Poiana Ampoiului settlement are relevant, dates which point to a period between 2900-2500 B.C., dates which linked with those in the formation from Pivnica indicating the end of Cotofeni culture, between 2600-2500 B.C. The findings from the study area of Suharu, Plenița, Ploșor gentle and Costesti are believed that they can be framed between 2900/2800-2600/2500 BC, the buildings are synchronic to phase III Cotofeni, falling in the second period of the classical phase of Iamnaia culture, according to Florentin Burtanescu. Regarding the discoveries from Verbita, the archaeological material, as it has been supported previously, has a lot of similarities to the final phase of culture Glina, which makes possible its incorporation in the final period of the Iamnaia complex, dating between 2600/2500-2200 B.C.

Abrevieri

Acta Archaeologica Carpatica	Acta Archaeologica Carpatica. Cracovia
Acta Musei Sabesiensis	Acta Musei Sabesiensis. Sebeș
Act. Ter.Sept	Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu
Ahar	Acta Hargetensia. Harghita
Aluta	Aluta. Studi și Comunicări. Muzeul Sf. Gheorghe
Analele Banatului	Analele Banatului. Timișoara
Angustia	Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni
A.O	Arhivele Olteniei (Serie Veche). Craiova
Apulum	Apulum. Alba Iulia
Arh., M.	Arheologia Moldovei. Iași
ArhOlteniei (SN)	Arhivele Olteniei (Serie Nouă). Craiova
Argesis	Argesis. Studii și Comunicări. Pitești
Balcanica	Balcanica. Belgrad
B.A.M	Brukenthal Acta Musei. Sibiu
B.C.I.V.A	Buletinul Cercului de Istorie Veche și Arheologie „Vladimir Dumitrescu”. Sibiu
BCȘS	Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Alba Iulia
BerRGK	Bericht der Römisch-Germanischen Kommission
Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”	Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”. Giurgiu
Buridava	Buridava. Studii și materiale. Rm. Vâlcea
C.A.	Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie al României. București

CAANT	Cercetări Arheologice în Aria Nord-Tracă. București
CAB	Cercetări Arheologice în București. București
CAMNI	Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie al României. București
CCA	Cronica Cercetărilor Arheologice
CCDJ	Cultură și civilizație la Dunărea de Jos Călărași
Crisia	Crisia. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea
Comunicări	Comunicări. Craiova
Dacia	Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire ancienne. București
Dacia, N.S	Dacia. Revue d'archeologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Série. București
Drobeta	Drobeta. Turnu Severin
Ialomița	Ialomița. Studii și cercetări arheologice, istorie etnografie și muzeologie. Slobozia
Istros	Istros. Brăila
Jahresschr. Halle	Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte Hal Saale
LITUA	LITUA. Târgu Jiu
Marisia	Marisia. Târgu Mureș
MemAnt	Memoria Antiquitatis. Piatra Neamț
Materiale	Materiale și Cercetări Arheologice. București
M.N.	Muzeul Național. București
PBF	Prähistorische Bronzefunde. Berlin
Peuce	Peuce. Tulcea
Pontica	Pontica. Muzeul de istorie națională și

	arheologie. Constanța
Preistoria Alpina	Rivista annuale del Museo Tridentino di Scienze Naturali. Trento.
P.Z	Prähistorische Zeitschrift. Berlin
Rev. Muz	Revista muzeelor (și monumentelor). București
Rev. Arheologică	Revista Arheologică. Chișinău
RPRS	Reports of Prehistoric Research Projects. Sofia
OAJ	Oxford Journal of Archaeology. Oxford
Oltenia	Oltenia. Craiova
Opvc. Archaeol	Opvscvla archaeologica. Zagreb
SCIVA	Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie. București
SCIV	Studii și Cercetări de Istorie Veche. București
SlovArch	Slovenska Archaeologia. Bratislava
StComSatuMare	Studii și Comunicări. Satu Mare
St. Vâl	Studii Vâlcene. Rm. Vâlcea
Studii și Cercetări speologice	Studii și Cercetări speologice. București
St. Uni. Cib	Studia Universitatis Cibiniensis. Sibiu
SympThrac	Symposia Thracologica. București
Tibiscum	Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara, Timișoara
Th. D	Thraco-Dacica. București
Tyragetia	Tyragetia. Chișinău
Ziridava	Ziridava. Complexul Muzeal Arad. Arad

Bibliografie

- Alexandrov 1990** S. Alexandrov, *Cultura Coțofeni în Bulgaria* (teză de doctorat, coord. D. Berciu), București, 1990, manuscris.
- Alexandrov 1994** S. Alexandrov, *The Prehistoric Site of Radomir Vahovo: Some Problems of the Early Bronze Age in South-Western Bulgaria (Northern Connections)*. Relations Thracico-Illyro-Hellenique. Actes du XIVe Symposium National de Thracologie, Băile Herculane 14-19, sep. 1992, București, 1994, p. 117-129.
- Alexandrov 1995** S. Alexandrov, *The Early Bronze Age in Western Bulgaria: Periodization and Cultural Definition*. Prehistoric Bulgaria, Prehistoric Press. 22, p. 253-270.
- Badea et alii 1983** L. Badea, P. Gâștescu, V. Vecea, O. Bogdan, I. Donisă, Ș. Dragomirescu, N. Florea, Gh. Niculescu, Al. Popova-Cucu, Al. Roșu, V. Sencu, *Geografia României, I, Geografia Fizică*, București.
- Badea et alii 1992** L. Badea, O. Bogdan, D. Bucă, V. Cucu, I. Donisă, P. Gâștescu, V. Ianovici, I. Iordan, G. Niculescu, D. Oancea, Gr. Posea, Al. Savu, V. Sencu, V. Vecea, *Geografia României, IV, Regiunile pericarpatice: Dealurile și Câmpia Banatului și Crișanei, Podișul Mehedinți, Subcarpații, Piemontul Getic, Podișul Getic*, București.
- Badea, Rusenescu 1970** L. Badea, C. Rusenescu, *Județele Patriei. Județul Vâlcea*, București.
- Balen 2000** J. Balen, *Die Kostolac Kultur in Kroatien*, Th. D. XXIII, 1-2, p. 153-170.
- Balen 2005** J. Balen, *The Kostolac Horizont at Vučedol*, Opvc. Archaeol., 29, p. 25-40.
- Baranovski, Neamu 1971** N. Baranovski, Gh. Neamu, *Județul Gorj*, București.
- Bándi 1984** G. Bándi, *Somogyvár-Gruppe, Kulturen Der Frühronzezeit Das Karpatenbeckens Und*
170

- Nordbalkans, Beograd p. 125-132.
- Băjenaru 1998** R. Băjenaru, *Discuții priviind cronologia absolută a culturii Glina*, SCIVA, 49/1, p. 3-22.
- Băjenaru 2014** R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca.
- Bărcăcilă 1924** Al. Bărcăcilă, *Antiquité pré- et proto- historiques des environs de Turnu-Severin*, Dacia, I, p. 280-296.
- Berciu 1939a** D. Berciu, *Arheologia Preistoria Olteniei*, Craiova
- Berciu 1939b** D. Berciu, *Arheologia Preistorică a Olteniei*, A.O., XVIII, p. 101-103.
- Berciu 1960** D. Berciu, *Istoria României*, vol. I, București.
- Berciu 1961a** D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, București.
- Berciu 1961b** D. Berciu, *Les nouvelles fouilles de Sălçuța (Roumania) et le problème des groupes Bubany (Yougoslavie) et Krivodol (Bulgarie)*, L' Europe à la fin de l' âge de la pierre. Actes du Symposium consacré aux problèmes du Néolithique européen, Praga, p. 125-136.
- Berciu 1964** D. Berciu, *Quelques données préliminaires concernant la civilisation de Cernavodă*, SlovArch 12/1, p. 269-280
- Berciu 1966** D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București.
- Berciu 1981** D. Berciu, *Buridava Dacică*, București.
- Berciu, Berciu 1943-1945** D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în Județele Turda și Alba*, Apulum, II, p. 1-79.
- Berciu et alii 1950** D. Berciu, C. Buniș, E. Comșa, D. Ionescu, G. Marin, S. Morintz, C. Nicolaescu, M. Nicolau, *Așezările și cimitirele din societatea primitivă în Oltenia. Șantierul arheologic de la Verbicioara-Dolj*, SCIV, 1, 1, p. 103-107.
- Berciu et alii 1951** D. Berciu, E. Comsa, D. Popescu-Ialomița, *Șantierul arheologic Verbicioara-Dolj*, SCIV, 2, 1, p. 229-248.
- Berciu et alii 1952** Colectivul de cercetări arheologice ale Academiei R.P.R., *Șantierul Verbicioara*, SCIV, 3, p. 141-189.
- Berciu et alii 1957** D. Berciu, S. Morintz, I. Maximilian, *Șantierul arheologic Verbicioara (reg. Craiova, r. Plenița)*,

- Materiale, III, p. 179-187.
- Berciu et alii 1984** D. Berciu, M. Iosifaru, S. Purece, Gh. Andreescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava Dacică, II*, Th. D., V, 1-2, p. 177-186.
- Berciu et alii 1990** D. Berciu, M. Iosifaru, S. Purece, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică. VIII*, Th. D., XI, 1-2, p. 135-138.
- Bichir 1958** Ghe. Bichir, *Un mormânt cu ocru la Cârna*, SCIV, 9, 1, p. 101-110.
- Bichir 1962** Ghe. Bichir, *Beitrag zur Kenninis der frühen Bronzezeit im südostlichen Transsilvanien und in der Moldau*, Dacia, N. S., VI, p. 87-114.
- Blăjan 1974** M. Blăjan, *Descoperiri în epoca fierului în nor-estul Olteniei*, Apulum, XII, p. 559-568.
- Bondoc 2002** D. Bondoc, *Costești-Vâlcea, 45 secole de istorie*, Rm. Vâlcea.
- Burtănescu 2002** Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut. Cu unele contribuții la problemele epocii bronzului în Moldova*, BIBLIOTHECA THRACOLOGICA XXXVII, București.
- Butoi 1999** M. Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina
- Calotoiu et alii 1987** Gh. Calotoiu, I. Mocioi, V. Marinoiu, *Mărturii arheologice în Gorj, Târgu Jiu*.
- Călinescu 1960** R. Călinescu, *Monografia geografică a R. P. R.*, București.
- Cârciumaru 1971** M. Cârciumaru, *Die Pallenanalyse der Äneolithischen Bronze und eisezeitlichen Niveaus aus der Peștera Hoților von Băile Herculane*, Dacia, N.S., XVII, p. 53-60.
- Cârciumaru 1974** M. Cârciumaru, *Condițiile climatice din timpul sedimentării depozitelor pleistocene din Peștera Hoților de la Băile Herculane*, SCIVA, 25, 3, p. 351-359.
- Cârciumaru 1996** M. Cârciumaru, *Paleobotanica*, Iași
- Ciugudean 1986** H. Ciugudean, *Grupul tumular Bedeleu și câteva*

- considerații privind epoca timpurie a bronzului în vestul Transilvaniei, *Apulum*, XIII, p. 67-82.
- Ciugudean 1996** H. Ciugudean, *Epoca bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, în *BIBLIOTHECA HHRACOLOGICA*, XIII, București.
- Ciugudean 2000** H. Ciugudean, *Eneoliticul Final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni*, Timișoara.
- Ciugudean 2002** H. Ciugudean, *The copper metallurgy in the Coțofeni culture (Transylvania an Banat)*, *Apulum*, XXIX, p. 95-106.
- Ciugudean 2015** H. Ciugudean, *Contacte între cultura Amforelor Sferice și comunitățile Coțofeni în spațiul transilvan*, *Buridava XII/1*, p. 164-175.
- Ciută 2008** B. Ciută, *Cultivarea plantelor în perioada eneoliticului și epoca bronzului. Cultura Coțofeni*, *Apulum*, XLVI, p. 331-334.
- Ciută 2009a** B. Ciută, *Cultivators or shepherds? New archaeobotanical data regarding plants cultivation within aeneolithic-bronze age communities, located in the Romanian intracarpethian area*, *Ac. Ter. Sep.*, VIII, p. 167-178.
- Ciută 2009b** B. Ciută, *Cultivarea plantelor în pre-și protoistoria bazinului intracarpatic din România. Analize statistice și spațiale asupra macroresturilor vegetale*, Alba-Iulia.
- Cîrstea, Constantinescu 1980** Gheorghe Cîrstea, Dorel Constantinescu, *Vâlcea. Monografie*, București, 1980.
- Chicideanu, Gherghe 1983** I. Chicideanu, P. Gherghe, *Cercetări arheologice de la Călugăreni (jud. Gorj)*, MCA. Brașov, p. 103-107
- Crăciunescu 2002** Gr. Crăciunescu, *Locuirea Coțofeni de la Rogova, județul Mehedinți*, Drobeta, XI-XII, p. 19-61.
- Crăciunescu 2006** Gr. Crăciunescu, *The eneolithic settlement of Bistreț, Mehedinți County*, *Analele Banatului*, XIV, 1, 2006, p. 203-209.

- Crăciunescu et alii 2001** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, M. Sârbu, I.C. Bălțean, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2001/rapoarte/rapoarte_maine.htm
- Crăciunescu et alii 2002** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, C. Para, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2002/introducere/default.htm>
- Crăciunescu, Manea 2003** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2003/cd/index.htm>
- Crăciunescu, Manea 2004** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2004/cd/index.htm>
- Crăciunescu, Manea 2005** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2005/cd/index.htm>
- Crăciunescu et alii 2006** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, O. Pădurean, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2006/cd/index.htm>
- Crăciunescu, Manea 2007** Gr. Crăciunescu, Cr. Manea, *Rogova, com. Rogova, jud. Mehedinți, Punct: La Cazărmi*,
<http://www.cimec.ro/Arheologie/CronicaCA2007/cd/index.htm>
- Crișan 1998** I. Crișan, *Materiale arheologice din perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului descoperite la Cefa-La Pădure, județul Bihor, Crisia, XXVIII, p. 7-14.*
- Crișan 1998** S. Crișan, *Câteva observații priviind procesele de interferență între culturile Baden și Coțofeni în vestul României, Ziridava, XXI, p. 3-13.*

- Comșa 1968** E. Comșa, *Unele date despre descoperirile arheologice din Peștera Muierilor, de lângă Baia de Fier (epoca neolitică-epoca feudală)*, Comunicări, Seria arheologică, VIII, Craiova.
- Comșa 1982** E. Comșa, *Unele date cu privire la descoperirile din epoca neolitică de pe teritoriul jud. Gorj*, LITUA II, p. 38-41.
- Comșa 1992** E. Comșa, *La Romaine Meridionale, Atlas du Neolithique European, Vol. I., L' Europe Orientale*, Liege, p. 151-190.
- Cucu 1961** V. Cucu, *Oltenia azi*, București.
- Cucu, Popova-
Cucu 1980** V. Cucu, A. Popova-Cucu, *Județul Mehedinți*, București.
- Dimitrijević 1978** S. Dimitrijević, *Zur Frage der Genese und Gliederung der Vučedol Kultur in den Zwischenstronlande Donau-Drau-Sawe*, Vjesnik, Zagreb, X-XI, p. 1-96.
- Dumitrescu, Vulpe
1988** Vl. Dumitrescu, Al. Vulpe, *Dacia înainte de Dromichete*, București.
- El Susi 2001** Georgeta El Susi, *The Animal Husbandrz of Cernavodă III Comunities*, în STUDIA DANUBANA, Seria Symposia, II, Cernavodă III- Boleráz, p. 60-82.
- El Susi 2005** Georgeta El Susi, *Resturi de faună din nivelele Coțofeni de la Ostrovul Corbului (județul Mehediunți)*, Drobeta XV, p. 16-31.
- Emodi 1984** I. Emodi, *Descoperiri ale culturilor Coțofeni și Baden în peșterile Igrîța și Izbîndiș*, în Acta M.N, XXI, p. 485-505
- Fântâneau 2007** Cr. Fântâneau, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinul Oltului Inferior*, Buridava, V, p. 15-31.
- Galbenu 1970** D. Galbenu, *Un aspect al perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului descoperit la Șimnic*, Aluta, 1, p. 45-54.
- Galbenu 1972** D. Galbenu, *Câteva probleme ale perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului în Oltenia*, SCIV, 23, 2, p. 263-270.

- Galbenu 1975a** D. Galbenu, *Câteva precizări în legătură cu neoliticul târziu din Muntenia și Oltenia*, M. N. II, p. 237-241.
- Galbenu 1975b** D. Galbenu, *Așezările neolitice de la Șimnic*, CAMNI, 1, p. 93-43.
- Garašanin 1998** M. Garašanin, *Zur Verbreitung des Salcuța – Krivodol – Bubanj – Komplexes auf dem Mittlerem Balkan* în *Man and the Animal World*. *Archaeolingua*, p. 265-274.
- Georgieva 1993** P. Georgieva, *Galatin Culture*, în. P. Georgieva, *The fourth Millenium B.C. Proceedings of the International Symposium Nessebar, 28-30, August 1992* Sofia, 109 – 116.
- Gherghe 1982** P. Gherghe, *O nouă așezare de tip Coțofeni la Virț. Județul Gorj*, *Oltenia*, 4, p. 39-45.
- Gherghe 2001** P. Gherghe, *Repertoriul informațiilor și descoperirilor arheologice din Oltenia. Epoca Latène*, Craiova.
- Ghinea 1998** Doina Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*. R-Z, vol. III, București.
- Ghinea 2002** Doina Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, București.
- Ielenicz 1999** M. Ielenicz, *Dealurile și podișurile României*, București.
- Ielenicz, et alii 2003** M. Ielenicz, I. G. Pătru, M. Ghinea, *Subcarpații României*, București.
- Ionete 1985** Liviu I. Ionete, *Fișa monografică a comunei Lungești, județul Vâlcea*, St. Vâl., VII, p. 237-246.
- Iosifaru 2011** Mariana Iosifaru, *Situri arheologice din orașul Ocnele Mari, județul Vâlcea*, Buridava, IX, p. 82-94.
- Járai-Komlódi 1987** M. Járai-Komlódi, *Post glacial climate and vegetation in Hungary*, (M. Pécsi, L. Kordos), *Holocene Environment in Hungary*. Contribution of de INQUA Hungaryan National Committee tu the XIIth INQUA Congress Ottawa, Canada, Budapesta, p. 37-47.
- Kordos 1977** L. Kordos, *Changes in the Holocene Climate of Hungary Climate reflected by the „Vole-Thermometer”*

Method. Fölár Közlem, 25/1, p. 222-229.

- Lazarovici 1981** Gh. Lazarovici, *Importuri Tiszapolgár în așezarea de la Cuptoare-Sfoge. Contribuții la legăturile culturale și cronologice ale culturilor Sălcuța și Tiszapolgár*, Banatica 6, p. 35-41.
- Lazarovici, Kalmar-Maxim 1988** Gh. Lazarovici, Zoia Kalmar-Maxim, *Necropolele tumulare din Munții Petrindului și Dealul Feleacului*, Acta M.N, 24-25, 1987-1988, p. 997-1009.
- Lazarovici, Lazarovici 2007** Cornelia Magda Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România, II, Epoca cuprului*, Iași
- Lazăr 1975** V. Lazăr, *Cultura Coțofeni în județul Mureș*, Marisia, V, p. 29-42.
- Lazăr 1976** V. Lazăr, *Așezări de înălțime cu terase ale culturii Coțofeni în Transilvania*, Marisia, VI, p. 27-35.
- Lazăr 1977** V. Lazăr, *Așezarea Coțofeni de la Șincai (județul Mureș) (I)*, Marisia, VII, p. 17-56.
- Lazăr 1978** V. Lazăr, *Așezarea Coțofeni de la Șincai (județul Mureș) (II)*, Marisia, VIII, p. 33-56.
- Lazăr 1980** V. Lazăr, *Așezări de înălțime cu terase Coțofeni în Transilvania (III)*, Marisia, X, p. 11-30.
- Lazăr 1981-1982** V. Lazăr, *Așezări de înălțime cu terase Coțofeni în Transilvania. Considerații generale social-economice și istorice (IV)*, Marisia, XI-XII, p. 31-40.
- Lazăr 1997** S. Lazăr, *Câteva considerații cu privire la așezările preistorice de la Piatra Olt, jud. Olt*, Arh Olteniei (SN), 12, p. 13-22.
- Lászlo, Sztáncuj 2010** A. Lászlo, S. J. Sztáncuj, *Vase cu torți pastilate, descoperite în ara Ariușd-Cucuteni. Unele probleme privind evoluția și cronologia culturii Ariușd în sud-estul Transilvaniei*, Acta Siculica, p. 171-194.
- Liciu 2002** Doru Liciu, *Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni pe teritoriul județului Mehedinți*, Drobeta, XI-XII, p. 7-18.

- Luca 2006** S. A. Luca, *A short prehistory of Transylvania (Romania)*, Heidelberg-Sibiu.
- Luca, Crăciunescu 1992** S. A. Luca, G. Crăciunescu, *Așezarea eneolitică de la Bistreț*, SympThrac. 9, p. 76.
- Luca et alii 2004** S. A. Luca, Cr. Roman, D. Diaconescu, *Cercetări arheologice în Peștera Cauce, I*, Sibiu.
- Luca et alii 2005** S. A. Luca, Cr. Roman, D. Diaconescu, Horia Ciugudean, G. El Susi, C. Beldiman, *Cercetări arheologice în Peștera Cauce,II*, Sibiu.
- Manea 2003** Cr. Manea, *Locuirile sitului arheologic de la Rogova*, Drobeta, XIII, p. 48-54.
- Manea, Pădureanu 2005** Cr. Manea, O. Pădureanu, *Șantierul arheologic Rogova. Campania 2005*, Drobeta, XV, p. 47-56.
- Maran 1998** J. Maran, *Die Badener Kultur und der ägäisch-anatolische Bereich*, Germania 76, p. 496-525.
- Mareș 2002** I. Mareș, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava.
- Monah 2008** D. Monah, *Arheologia preistorică a sării în România. Scurt istoric*, Sarea de la Prezent la trecut, Piatra-Neamț, 2008, p. 13-40.
- Morintz, Roman 1968a** S. Morintz, P. Roman, *Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau*, Dacia, XII, p. 45-128.
- Morintz, Roman 1968b** S. Morintz, P. Roman, *Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*, SCIV, 19, 4, p. 553-574.
- Morintz 2007** A. S. Morintz, *Forme de habitat ale eneoliticului final și perioada de tranziție la Dunărea de Jos*, Târgoviște.
- Moțzoi-Chicideanu 2011** I. Moțzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară, Vol. I-II*, București
- Negru 1994** M. Negru, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Dolj. Cercetări arheologice de suprafață în bazinul inferior al Jiului*, Oltenia, 9, p. 61-81.

- Nestor 1933** I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, BerRGK, 22, 1932 (1933), p. 11-181.
- Nica 1989** M. Nica, *Noi descoperiri ale epocii bronzului în Oltenia*, SymThrac, 7, p. 252-253.
- Nica 2001** M. Nica, *Zur Cernavodă III – Kultur in Oltenien*, în STUDIA DANUBANA, Seria Symposia, II, Cernavodă III-Boleráz, p. 279-298.
- Nica et alii 1995** M. Nica, Cr. Schuster, T. Zorzoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, punct „Corboaica”, campaniile din 1993-1994*, CAANT, 1, p. 9-45.
- Nicolăescu-Ploșor et alii 1957** C. S. Nicolăescu-Ploșor, Eugen Comșa, Al. Păunescu, Alexandra Bolomey, *Șantierul arheologic Baia de Fier (reg. Craiova, r. Novaci)*, Materiale, III, p. 13-28.
- Nikolić 2000** D. Nikolić, *The Kostolac Culture in the Territory of Serbia*, Center for Archaeological Research, 19, Belgrad.
- Nikolova 1996** Lolita Nikolova, *Settlements and Ceramic: the Experience of Early Bronze Age in Bulgaria*, RPRS, 1/2-4, p. 145-186.
- Nikolova 1999** Lolita Nikolova, I. Manzura, Cr. Schuster, *The Balkans in Later Prehistory, Periodization, Chronology, and Cultural Development in the Final Copper and Early Bronze Age (Fourth and Third Millennia B.C.)*, Bar. International Series, 791.
- Nikolova 2000** Lolita Nikolova, *Social transformation and evolution in the fourth and third millennia BC*, RPRP, 4, p. 1-7.
- Nikolova 2001** Lolita Nikolova, *Approach to the genesis and initial development of the early bronze age cultures in the lower Danube basin and in the southern Balkans*, Cernavodă III-Boleráz, p. 236-260.
- Oanță-Marghitu 2003** S. Oanță-Marghitu, „Fenomenul Cernavodă III-Boleráz”: după 30 de ani, CAMNI, XII, 2003, p. 109-138.

- Oprinescu 1987** Adriana Oprinescu, *Scurte considerații asupra activității metalurgice a comunităților culturii Coțofeni*, SCIVA, 38, 2, p. 192-193.
- Pătroi 2005** C. Pătroi, *Evoluții culturale în neoliticul târziu din Oltenia. Contribuții*, Drobeta, XV, p. 5-15.
- Pătroi 2007** C. Pătroi, *Catalogul așezărilor și descoperirilor aparținând culturii Sălcuța*, Drobeta, XVII, p. 17-35.
- Pătroi 2009** C. Pătroi, *Repere cronologice privind cercetarea culturii Sălcuța*, Drobeta, XIX, p. 32-45.
- Pătroi 2011** C. Pătroi, *Elemente noi privind catalogul așezărilor și descoperirilor culturii eneolitice Sălcuța*, Drobeta XXI, p. 5-12.
- Păunescu 1966** Al. Păunescu, *Considerații asupra materialului litic din complexul cultural de la Dobrotești*, SCIV, 17, 3, p. 465-471.
- Petre 1967** Gh. Petre, *Ceramica decorată prin împusături succesive din r. Rm. Vâlcea*, SCIVA, 4, p. 645-654.
- Petre Govora 1970** Gh. Petre Govora, *Contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei*, SCIVA, 21, 3, p. 481-487.
- Petre Govora 1982** Gh. Petre Govora, *Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni, în nord-estul Olteniei*, Buridava IV, p. 9-26.
- Petre Govora 1983** Gh. Petre Govora, *Asupra începuturilor epocii bronzului în nordul Olteniei*, SymThrac, 1, p. 3-4.
- Petre Govora, 1986** Gh. Petre Govora, *Asupra problemelor culturii Glina în nord-estul Olteniei*, Th. -D, VII, p. 154-166.
- Petre Govora 1995** Gh. Petre Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea.
- Petre Govora 1997** Gh. Petre Govora, *Govora de la primii oameni la contemporani*, Rm. Vâlcea.
- Ploaie 1983** Gh. Ploaie, *Valea Lotrului*, București.
- Plopșor, Mateescu 1955** C.S. Nicolăescu Plopșor, C. N. Mateescu, *Șantierul arheologic Cerna-Olt*, SCIV, VI/3-4, p. 391-409.

- Plopșor et alii 1957** C.S. Nicolăescu Plopșor, E. Comșa, D.C. Nicolăescu-Plopșor, Al- Bolomey, *Șantierul Arheologic Baia de Fier*, Materiale, III, p. 13-27.
- Popa 2004** C. I. Popa, *Reprezentări speciale pe ceramica de tip Coțofeni. Aspecte ale cultului urano-solar în preistorie*, Apulum, XLI, 113-145.
- Popa 2006** C. I. Popa, *O groapă de cult Coțofeni de la Sebeș-Râpa Roșie*, Apulum, XLIII/1, p. 45-70.
- Popa 2009** C. I. Popa, *Cultura Coțofeni. Cu specială privire asupra Transilvaniei. Rezumat*
http://www.uab.ro/invatamant/doctorat/ro/pagini/rezumat/CIPopa_Cotofeni_ro.pdf
- Popa 2012** C. I. Popa, *Cel mai vechi tip de plastică antropomorfă Coțofeni. Statueta cu cap mobil de la Petrești*, Acta Musei Sabesiensis, 4, p. 133-153.
- Popa 2013** C. I. Popa, *Motive-simbol pe vasele ceramice Coțofeni: cercuri concentrice, spirale, spirale-ochelari*, Acta Musei Sabesiensis, 5, p. 77-110.
- Popa, Ștefu 2009** C. I. Popa, V. Ștefu, *The antler sceptre from Coțofeni settlement of Boarta (Sibiu County)*, Crisia, 39, p. 7-16.
- Popa, Fazecaș 2013** C. I. Popa, G. T. Fazecaș, *Contribuții la cunoașterea etapei finale a culturii Coțofeni în Crișana. Așezarea de la Tășad (jud. Bihor)*, Apulum, L, p. 47-85.
- Popescu 1968** C. Popescu, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1967*, SCIV, 19, 4, p. 677-698.
- Popescu et alii 2013** A. D. Popescu, M. Iosifaru, I. Tuțulescu, B. Constantinescu, *Câteva comentarii pe baza analizei compoziționale a pumnalului de la Ocnița*, SCIVA, 64/1-2, p. 133-148.
- Popescu, Vulpe 1966** E. Popescu, Al. Vulpe, *Necropola tumulară de la Milostea*, Rev. Muz, 2, p. 148-155.
- Posea 1982** Gr. Posea, *Enciclopedia geografică a României*, București.

- Procopie 1982** G. Procopie, *Cultura Coțofeni în Peștera Neolitică de pe Valea Bistriței*, Studii și Cercetări speologice, 2, p. 56-64.
- Prox 1941** Al. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Brașv.
- Radu 2002** Adriana Radu, *Cultura Sălcuța în Banat*, Reșița.
- Ridiche 2000** F. Ridiche, *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara, (partea I)*, Oltenia, XII, p. 41-73.
- Ridiche 2001** F. Ridiche, *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara, (partea a II-a)*, Oltenia, 13, p. 33-63.
- Rișcuță 2008** N. Rișcuță, *Bronzul Timpuriu de la Epi-Coțofeni până la Apariția Culturii Wietenberg între Valea Mureșului și Bazinul Superior al Crișului Alb* (rezumat teză de doctorat, coordonator Petre Roman), Constanța.
- Roman 1966** P. Roman, *Un nou aspect cultural de la începutul epocii bronzului (Complexul de la Dobrotești)*, SCIV, 17, 3, p. 445-463.
- Roman 1967** P. Roman, *Unele probleme ale neoliticului târziu și perioadei de tranziție în lumina săpăturilor de la Băile Herculane – Peștera Herculane*, Comunicări, I, Craiova, 1967.
- Roman 1971** P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums im Donau-Karpaten-Rau*, Dacia, XV, p.31-170.
- Roman 1974** P. Roman, *Das Problem der „schnurverzierten”Keramik in Südosteuropa*, Jahresschr. Halle, 58, p. 157-174.
- Roman 1975** P. Roman, *Zum problem des beginnsder frühbronzezeit in Rumänien*, Acta Archaeologica Carpatica, 5, p. 145-158.
- Roman 1976a** Petre Roman, *Cultura Coțofeni*, București.
- Roman 1976b** P. Roman, *Complexul Orlea-Sadovec*, SCIVA, 27, 2, p. 147-170.
- Roman 1977a** P. Roman, *Die Coțofeni-Kultur*, P.Z. 52, 2, p. 189-198.
- Roman 1977b** P. Roman, *Noțiunea de „cultură Kostolac”*, SCIVA, 28, 3, p. 419-429.

- Roman 1978** P. Roman, *Modificări în tabelul sincronismelor privind eneoliticul final*, SCIVA, 29, 2, p. 215-221.
- Roman 1980** P. Roman, *Substratul cultural al bronzului tracic*, Ahar, 1, p. 13-21
- Roman 1981a** P. Roman, *Modificări în structura etnoculturală a Europei de sud-est în eneoliticul târziu*, SCIVA, 32, 2, p. 241-245.
- Roman 1981b** P. Roman, *Forme de manifestare culturală din eneoliticul târziu și perioada de tranziție spre epoca bronzului*, S.C.I.V.A, 32, 1, p. 21-42.
- Roman 1986a** P. Roman, *Așezări cu ceramică șnurată din Thracia, Macedonia, Thesalia și raporturile lor cu evoluția culturală din regiunile carpato-danubiene*, Th. D., VII, 1-2, p. 14-30.
- Roman 1986b** P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA., 37, 1, p. 29-55.
- Roman 1987** P. Roman, *Despre istoricul și stratigrafia unor așezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA, 38, 3, p. 335-365.
- Roman 1996** P. Roman, *Ostrovul Corbului, Istoricul cercetărilor. Săpăturile arheologice și stratigrafie, I, 1, a, p. 1-33, (versiune în limba germană, p. 35-65)*, București.
- Roman 2000** P. Roman, *Recenzie, Horia Ciugudean, Eneoliticul Final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica, XXVI, Timișoara 2000 (54 p. text, 44 p. catalog, 25 p. literatură, 6 p. rezumat, 155 planșe cu figuri, hărți, tabele)*, Th. D., XXI, p. 309-317.
- Roman 2001** P. Roman, *Die Cernavodă III-Boleráz Kulturscheinung im Gebiet der Unteren Donau*, Cernavodă III- Boleráz, p. 13-59.
- Roman 2010** P. Roman, *Săpăturile arheologice în bazinul dunărean al Porților de Fier*, București.
- Roman 2011** P. Roman, *Ostrovul Corbului între kilometrii fluviali 911-912. Locuiri din epoca bronzului*, București.

- Roman et alii 1983** P. Roman, A. Dodd Opreșescu, M. Dogaru, M. Șimon, *Descoperirile de la Ostrovul Corbului, județul Mehedinți*, Materiale, XVII, Ploiești, p. 100-105.
- Roman, Némethi 1978** P. Roman, I. Némethi, *Cultura Baden în România*, București.
- Roman et alii 1992** P. Roman, A. D. Opreșescu, P. János, *Beiträge Zur Problematik Der Schnurverzierten Keramik Südosteuropas*, Maintz am Rhein.
- Roman, Opreșescu 2008** P. Roman, A. D. Opreșescu, *Ostrovul Corbului între Km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice*, București.
- Roman 2008** Cr. Roman, *Habitatul uman în peșterile din sud-vestul Transilvaniei*, Sibiu.
- Roșu 1968** L. Roșu, *O nouă așezare Coțofeni în județul Mehedinți*, RevM, 6, p. 541-542.
- Roșu 1980** Al. Roșu, *Geografia fizică a României*, București
- Roth 1942** Fr. Roth, *Das nordische der Steinzeit von Kelling Ausgrabungen der Forschungsinstituts bei im Gebiet Bergland*, în DFS, 1, 1942, p. 199-214.
- Rusu 1980** Al. Rusu, *Geografia fizică a României*, București
- Sava 2008** V. Sava, *Situri ale finalului epocii cuprului din Câmpia de vest*, Analele Banatului, S.N, XVI, 2008, p. 45- 80.
- Sălceanu 2004** I. Sălceanu, *Contribuții la cunoașterea cadrului ecologic al eneoliticului final în vestul României*, StComSatuMare, XVII-XXI/1 (2000-2004), p. 27-30.
- Sălceanu 2008** I. Sălceanu, *Sălcuța IV-Herculane II-III*, Satu Mare.
- Schuster 1997a** Cr. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în Bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, București.
- Schuster 1997b** Cr.Schuster, *Despre locuințele culturii Glina*, MemAn , XXI, p. 85-114.
- Schuster 2004a** Cr. Schuster, *Mediul înconjurător la Dunărea de Jos în preistorie. Câteva gânduri*, Drobeta, XIV, p. 5-16.
- Schuster 2004b** Cr. Schuster, *Zu den prähistorischen ankern und modellankern im unterendonaagebeit und ad der*

westküste des schwarzen meeres, Istros, XI, p. 27-40.

- Schuster 2005** Cr. Schuster, *The navigation in prehistory in the region of the lower Danube. A possible introduction*, Drobeta XV, p. 32-46.
- Schuster 2009a** Cr. Schuster, *Carpații meridionali, Dunărea și Oltul, „obstacole” sau „lanți ” culturale în epoca bronzului din Oltenia?*, LITUA, XII, p. 59-68.
- Schuster 2009b** Cr. Schuster, *Cu privire la Eneoliticul Final de pe cursul inferior al Argeșului*, Buridava, VII, p. 30-33.
- Schuster, Morintz 2006** Cr. Schuster, A. Morintz, *Ambarcațiuni și navigație în preistorie*, Târgoviște.
- Schuster, Popa 2008** Cr. Schuster, Tr. Popa, *Mironești. –I-. Locuri, cercetări arheologice monumente și personaje istorice*, Giurgiu.
- Schuster et alii 2008** Cr. Schuster, R. Kogălniceanu, Al. Morintz, *The Living and the Dead. An analysis of the relationship between the two worlds during Prehistory at the Lower Danube*, Târgoviște.
- Schuster et alii 2010** Cr. Schuster, I. Tuțulescu, I. Dumitrescu, *Câteva gânduri cu privire la exploatarea sării în nord-estul Olteniei. Din preistorie și până în epoca modernă*, Angustia, 14, p. 261-270.
- Schuster, Tuțulescu 2011** Cr. Schuster, I. Tuțulescu, *Some remarks about the tools used for obtaining salt in prehistory in northern Oltenia*, CCDJ, XXVIII, p. 139-152.
- Schuster et alii 2012** Cr. Schuster, I. Tuțulescu, I. Dumitrescu, *Zum Salz in nordosten Olteniens (Rumänien) in der vorgeschichte bis in mittelalter. Eine einföhrung*, Salt and gold: The role of salt in prehistoric Europe, Provadia-Veliko Tarnovo, p. 201-212.
- Sherratt 1983** A. Sherratt, *The development of neolithic and copper age settlement in the great hungarian plain. Part II. Site survey settlement dynamics*, OAJ, 2,1, p. 13-41.

- Smeu 1988** V. Smeu, *Cadrul Natural și așezarea neolitică de la Runcu-Valea Mare*, LITUA, IV, p. 5-9.
- Stojić 1996** M. Stojić, *L'énéolithique finale dans le centre des Balkans. Early Bronze Age Settlement Patterns in the Balkans*, 3, RPRS, 1/2-4, p. 353-372.
- Șimon 1989** M. Țimon, *Așezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți*, SCIVA, 40, 2, p. 107-145.
- Tamaș, Frâncu 2012** Cr. Tamaș, E. V. Frâncu, *Istoria Județului Vâlcea, vol. I*, Rm. Vâlcea.
- Tasić 1968** N. Tasić, *Les groupes culturels énéolithiques et la tradition néolithique, în Neolit Centralnog Balkana*, Beograd, p. XXXI-XXXIII
- Tasić 1981** N. Tasić, *Eneolitische Kulturen Ostserbiens und deren verhältnis zu den Fundstätten in Oltenien, Transylvanien und im Rumänische teil des Banat*, Balcanica, XII, p. 7-25.
- Tasić 1995** N. Tasić, *Eneolithic Cultures of Central and West Balkans*, Belgrad.
- Tătulea 1984** C. Tătulea, *Așezarea geto-dacică de la Bîzdîna, județul Dolj. Considerații preliminare*, Th. D., V, 1-2, p. 92-110.
- Tătulea, Nica 1974** C. Tătulea, M. Nica, *Contribuții la cunoașterea perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului în Oltenia*, A.O., 1, p. 9-24.
- Teodorescu 2011** R. M. Teodorescu, *Necropole tumulare din eneoliticul final și epoca bronzului*, Sibiu.
- Tomescu 2000** M. Tomescu, *Holocenul – Date Cronologice și Climatice*, C. A., XI, I, p. 236-270.
- Todorova 1995** H. Todorova, *The Neolithic, Eneolithic and Transitional Period in Bulgarian Prehistory*, Prehistoric Press. 22, p. 79-98.
- Tudor 1977** E. Tudor, *Un aspect cultural post-gumelnițean descoperit în zona de dealuri a Munteniei (săpăturile de la Brătești „Coasta bisericii”, județul Dâmbovița)*, SCIVA, 28, 1, p. 37-54.

- Tufescu 1966** V. Tufescu, *Subcarpații și depresiunile marginale ale Transilvaniei*, București.
- Tulugea 2009** Cl. A. Tulugea, *Câteva contribuții la istoriografia preistoriei nordului Olteniei*, LITUA, XII, p. 7-34.
- Tulugea 201** Cl. A. Tulugea, *Repertoriul arheologic din nordul Olteniei (Neolitic, Eneolitic)*, Buridava, VIII, p. 16-28.
- Tulugea 2012** Cl. A. Tulugea, *Preistoria nordului Olteniei, Râmnicu Vâlcea*.
- Tuțulescu 2008** I. Tuțulescu, *Câteva contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni de pe raza municipiului Râmnicu Vâlcea. Cercetările arheologice din anul 2002 de la Valea Răii-Copăcelu*, St. Uni. Cib, 5, 2008, p. 17-27.
- Tuțulescu 2009** I. Tuțulescu, *Reprezentării zoomorfe aparținând culturii Coțofeni descoperite la Ocnița, județul Vâlcea*, Drobeta XIX, 2009, p. 29-38.
- Tuțulescu 2010** I. Tuțulescu, *Contributions to the Archaeological Repertoire of Vâlcea County. 2008 Field Research*, St. Uni. Cib, VII, p. 31-40.
- Tuțulescu 2011** I. Tuțulescu, *Ceramica orizontului final al culturii Coțofeni în zona deluroasă și montană a Olteniei. Cu specială privire asupra arealului de nord-est*, Buridava IX, p. 95-117.
- Tuțulescu 2012** I. Tuțulescu, *Forms of habitat belonging to Coțofeni culture in the hill and mountain area of Oltenia*, Buridava, X, p. 7-23.
- Tuțulescu 2013** I. Tuțulescu, *Eneoliticul final-bronzul timpuriu în zona deluroasă și montană a Olteniei*, rezumat teză doctorat, SCIVA, 64/1-2, p. 185-189.
- Tuțulescu, Binder 2009** I. Tuțulescu, N. Binder, *Contribuții la descoperirile din bronzul timpuriu, cultura Glina, din județul Vâlcea*, Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, XV, 12, 2009, p. 85-94.
- Tuțulescu, Tulugea 2012** I. Tuțulescu, Cl. A. Tulugea, *Câteva descoperiri arheologice din județul Vâlcea*, Litua XIV, p. 71-84.

- Ujvári 1972** I. Ujvári, *Geografia apelor României*, București.
- Ulanici 1975a** A. Ulanici, *Săpăturile arheologice de la Brăneț, jud. Olt*, CAMNI 1, p. 45-76.
- Ulanici 1975b** A. Ulanici, *Așezarea de tip Coțofeni, de la Brăneț, județul Olt*, Muzeul Național II, p. 243-255.
- Ulanici 1976** A. Ulanici, *Noi cercetări arheologice la Brăneț*, CAMNI 2, p. 33-72.
- Ursulescu 2002** N. Ursulescu, *Începuturile istoriei pe teritoriul României*, Iași.
- Vulpe 1967** Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*. Monografie. București.
- Vulpe 2001** Al. Vulpe, *Bronzul timpuriu*, M. Petrescu-Dâmbovița, Al. Vulpe (coordonatori), *Istoria Românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, p. 225-237.
- Zira, Pop 1995** V. V. Zira, D. Pop, *Săpăturile de la Bâzdâna-Calopăr, "La Cetate", jud. Dolj. Campania 1993*, A. O.NS, 10, p. 13-28
- Zira et alii 1996** V. V. Zira, D. Pop, S. Oanță, *Șantierul Bâzdâna, Comuna Calopăr, punctul „La Cetate”, Județul Dolj, Campania 1994*, A. O.Ns, 11, p. 5-20.
- Zmeykova 2001** I. Zmeykova, *The Cernavodă III culture in north-eastern Bulgaria*, Cernavodă III-Boleráz, p. 213-235.
- ***
Istoria Românilor ,vol. I, 2001, București

Lista ilustrației:

Cultura Cernavodă III

Harta. 1. Cultura Cernavodă III în zona deluroasă și montană a Oltenei.

Fig. 1. Cernavodă III. vetre: 1: Cârcea-*Hanuri*; gropi-ritualice ?; 2, 3: Cârcea-*Viaduct* (*apud* Nica 2001); vatră: 4 Șiminic (*apud* Galbenu 1970).

Fig. 2. Cultura Cernavodă III: Cârcea-*Viaduct*: ceramică: (*apud* Nica 2001).

Fig. 3. Cultura Cernavodă III: Cârcea-*Hanuri*: ceramică (*apud* Nica 2001).

Fig. 4. Cultura Cernavodă III: Cârcea-*Viaduct*: ceramică (*apud* Nica 2001).

Fig. 5. Cultura Cernavodă III: Cârcea-*Viaduct*: ceramică (*apud* Nica 2001).

Fig. 6. Cultura Cernavodă III: ceramică: 1-4, 8-10: Cârcea-*Hanuri*; 6, 7, 11: Cârcea-*Viaduct*; 12-13: Vădastra (*apud* Nica 2001).

Fig. 7. Cultura Cernavodă III: Cârcea-*Viaduct*: fragmente osteologice (*apud* Nica 2001).

Cultura Coțofeni

Harta. 2. Cultura Coțofeni.

Harta. 3. Cultura Coțofeni.

Harta. 4. Cultura Coțofeni. Dispunerea așezărilor din jurul platformei salinifere de la Ocnele Mari.

Harta. 5. Cultura Coțofeni. Dispunerea monumentelor funerare.

Fig. 8. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*: Planul săpăturilor (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 9. Cultura Coțofeni: Calopăr: Planul așezării și al săpăturilor din 1993 (*apud* Zirra, Pop 1995).

Fig. 10. Cultura Coțofeni-*Botul Cliuciului*: Ostrovul Corbului: groapă din S. XXV, Sector. A: 1; locuință, groapă din S. XII-1, Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 11. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-*Botul Cliuciului*: gropi din Sector. B, S. XVIII: 1; nivelul 6 de locuire cu vetre și locuințe din S. I, Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 12. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: construcții nivel superior, S. XII-I, Sector. A: 1 ; gropi, S.I , Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 13. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: construcții nivel superior, S. XII-I, Sector. A: 1; profil vestic al S.I , Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 14. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: profil estic al S. I, Sector. A: 1; plan S.XXII, Sector. B: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 15. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: locuințe nivel 2 al S. I, Sector. A: 1; construcții din SXII-I, Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 16. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: plan S. XXVI cu vetre, Sector. A: 1; locuința L.1, SXII, a-k, Sector. A: 2 (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 17. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: plan S. XV-groapa bordei, Sector. A (*apud* Roman, Opreșescu 2008).

Fig. 18. Cultura Coțofeni: 1: cuptor de redus minereu de la Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului (*apud* Roman et alii 1983) ; 2: locuință de la Calopăr (*apud* Zirra, Pop 1995).

Fig. 19. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică: 1, 2, 4-6; mosor: 3.

Fig. 20. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota : ceramică: 1-2, 4-6; pumnal din cupru: 3.

Fig. 21. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

Fig. 22. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

Fig. 23. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

Fig. 24. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

Fig. 25. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică (*apud* Tuțulescu 2008).

Fig. 26. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică (*apud* Tuțulescu 2008).

Fig. 27. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică: 1-5; idol: 6 (*apud* Tuțulescu 2008).

Fig. 28. Cultura Coțofeni: Bârsești: ceramică: 1-2; lingură din lut: 3; râșnișă: 4; topoare din piatră: 5-6; idoli zoomorfi: 7-8

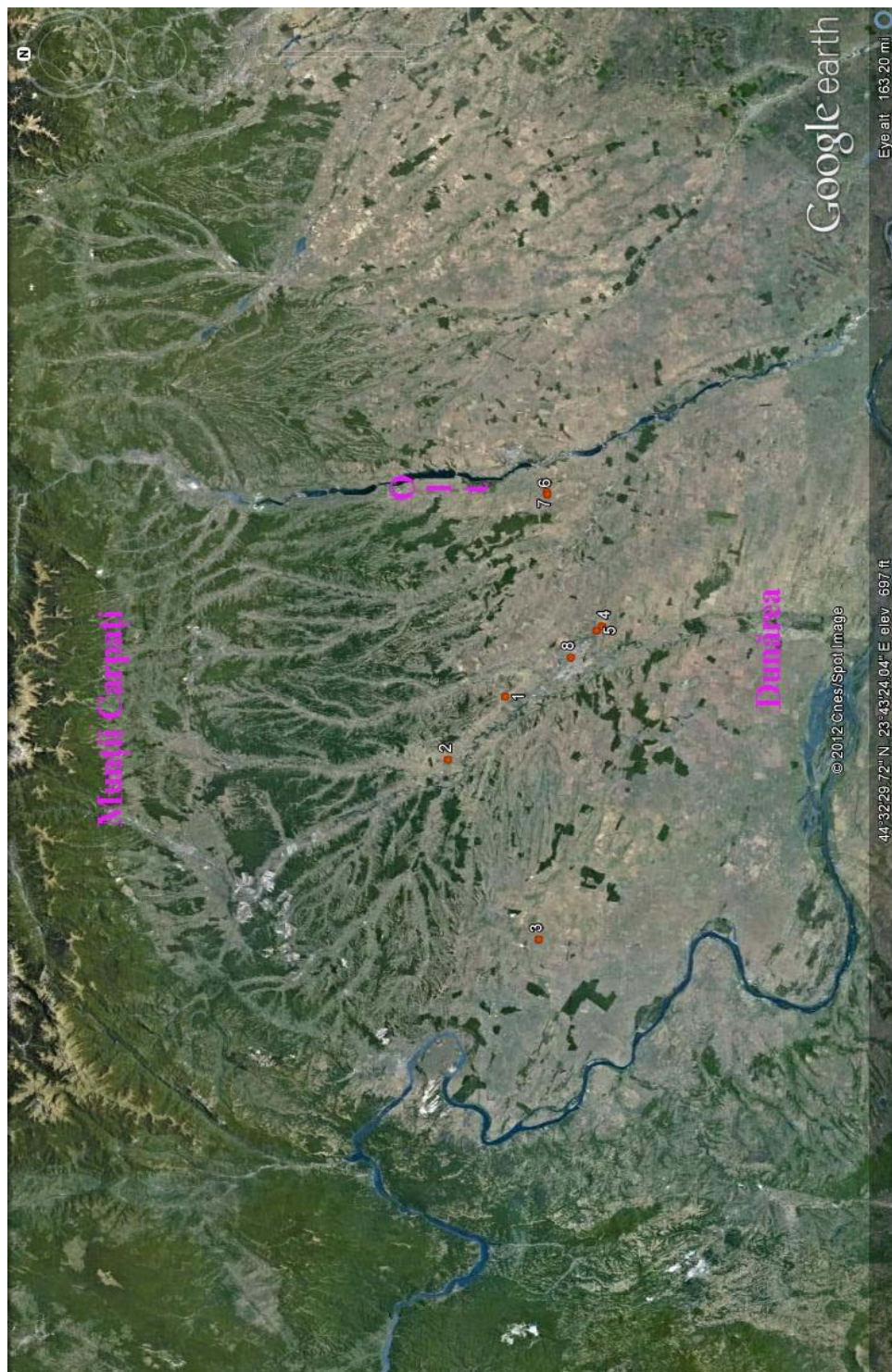
Fig. 29. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (*apud* Ulanici 1975b).

Fig. 30. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (*apud* Ulanici 1975a).

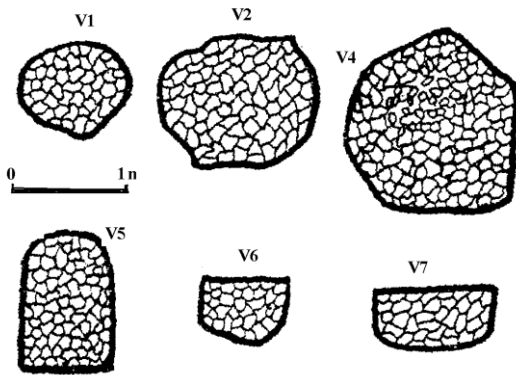
Fig. 31. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (*apud* Ulanici 1975a).

- Fig. 32. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (*apud Ulanici 1975a*).
- Fig. 33. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică: 1-2, 4-6; idol: 3 (*apud Ulanici 1975a*).
- Fig. 34. Cultura Coțofeni: Brăneț: unelte din corn (*apud Ulanici 1975a*).
- Fig. 35. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (*apud Gherghe 1982b*).
- Fig. 36. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (*apud Gherghe 1982b*).
- Fig. 37. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (*apud Gherghe 1982b*).
- Fig. 38. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (*apud Gherghe 1982b*).
- Fig. 39. Cultura Coțofeni. Căzănești-Fabrica de Cărămidă: ceramică: 1-5; cuțit: 6; dălțițe: 7-9 .
- Fig. 40. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 41. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 42. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 43. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 44. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 45. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 46. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 47. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 48. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 49. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 50. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 51. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 52. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 53. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 54. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (*apud Crăciunescu 2002*).
- Fig. 55. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Coasta Ungurească: ceramică: 1-9; idoli: 10-11.
- Fig. 56. Cultura Coțofeni: Râmnicu Vâlcea-Cetățuia: ceramică: 1-7; râșniță: 8.
- Fig. 57. Cultura Coțofeni: Râmnicu Vâlcea-Cetățuia: ceramică.
- Fig. 58. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 59. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 60. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (*apud Roman 1976a*).

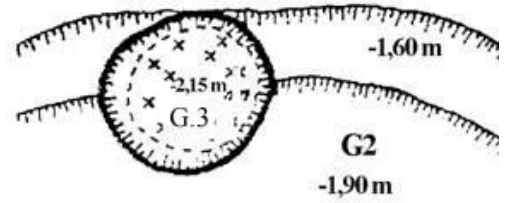
- Fig. 61. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 62. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 63. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 64. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (*apud Roman 1976a*).
- Fig. 65. Cultura Coțofeni: Govora-*Dealul Săpunarului*: ceramică: 1, 3, 4, 6; ancore din lut: 2, 5; lingură: 7; idol: 8.
- Fig. 66. Cultura Coțofeni: Baia de Fier: ceramică (*apud Ploșor et alii 1957*).
- Fig. 67. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică.
- Fig. 68. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 69. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 70. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 71. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 72. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-*Zdup*: ceramică.
- Fig. 73. Cultura Coțofeni: Călimănești-*Muntele Cozia*: ceramică: 1-4; Cernișoara-*Modoia*: idol: 5.
- Fig. 74. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Aval Baraj*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 75. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Aval Baraj*: ceramică: 1-5; Ocnița-*Cosota*: ceramică: 6 (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 76. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Aval Baraj*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 77. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Aval Baraj*: ceramică (*apud Tuțulescu 2011*).
- Fig. 78. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Aval Baraj*: unelte din silex.
- Fig. 79. Cultura Coțofeni: Roșiile-*Biserică*: ceramică: 1-5; Stolniceni: ceramică: 6 (*apud Tuțulescu 2010*).
- Fig. 80. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Cosota*: idoli zoomorfi (*apud Tuțulescu 2009*).
- Fig. 81. Cultura Coțofeni: Ocnița-*Cosota*: idoli zoomorfi (*apud Tuțulescu 2009*).
- Fig. 82. Cultura Coțofeni: Runcu-*Cracul Răchițelei*: ceramică.
- Fig. 83. Cultura Coțofeni: Runcu-*Cracul Răchițelei*: ceramică: 1; cuțite litice: 2, 4; săpăligă din corn de cerb: 3.

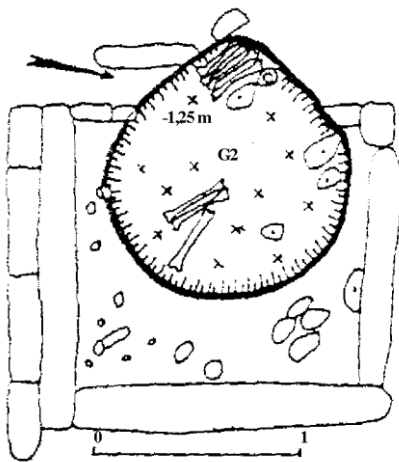
Harta. 1. Cultura Cernavodă III în zona deluroasă și montană a Oltenei.

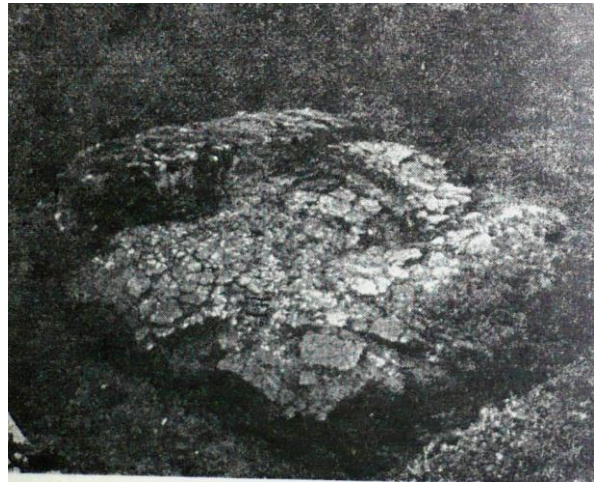
1.

2.

3.

4.

Fig. 1. Cernavodă III. vetre: 1: Cârcea-Hanuri; gropi-ritualice ?; 2, 3: Cârcea-Viaduct (apud Nica 2001); vatră: 4 Şiminic (apud Galbenu 1970).

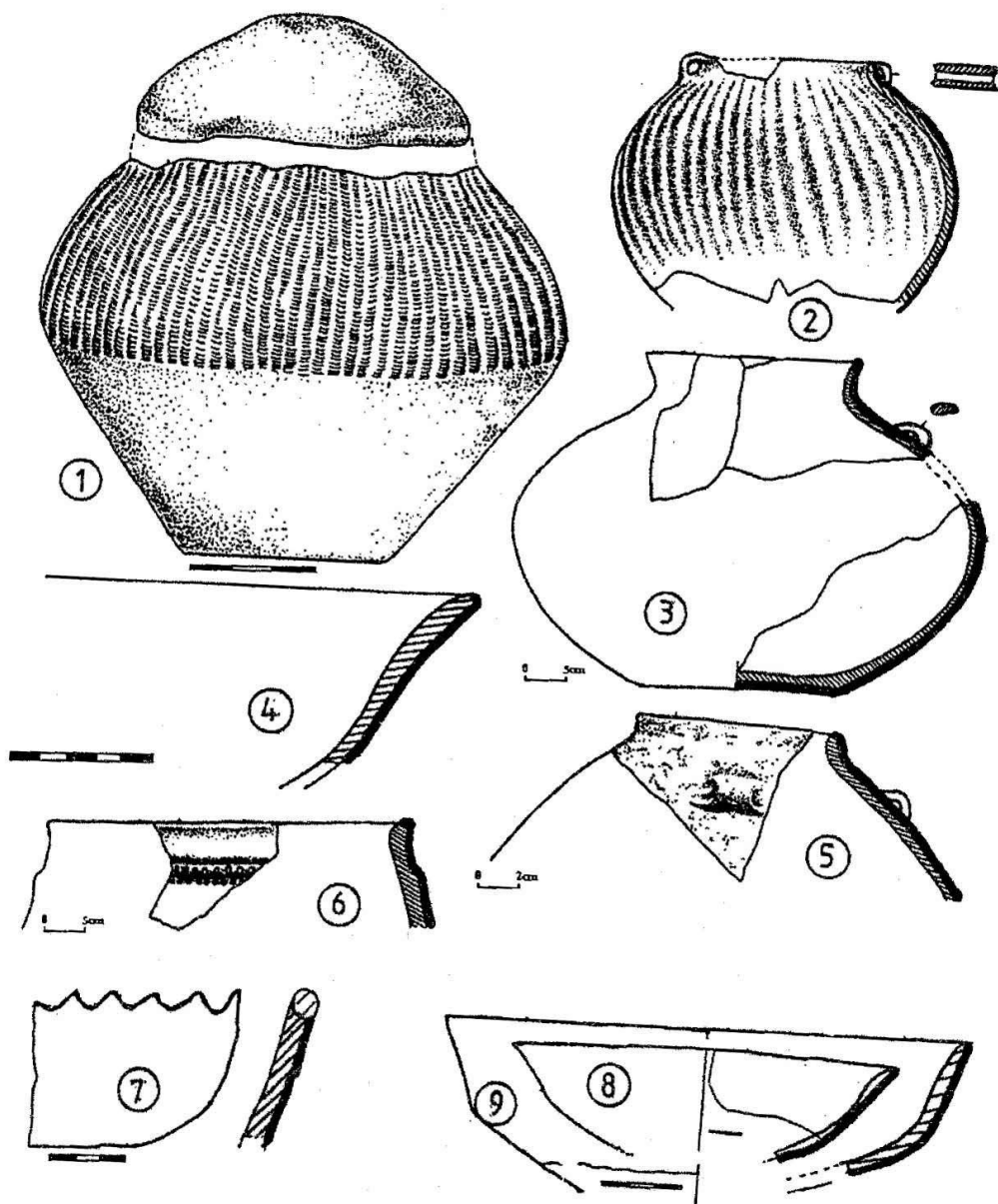

Fig. 2. Cultura Cernavodă III: Cârcea-Viaduct: ceramică: (apud Nica 2001).

Fig. 3. Cultura Cernavodă III: Cârcea-Hanuri: ceramică (apud Nica 2001).

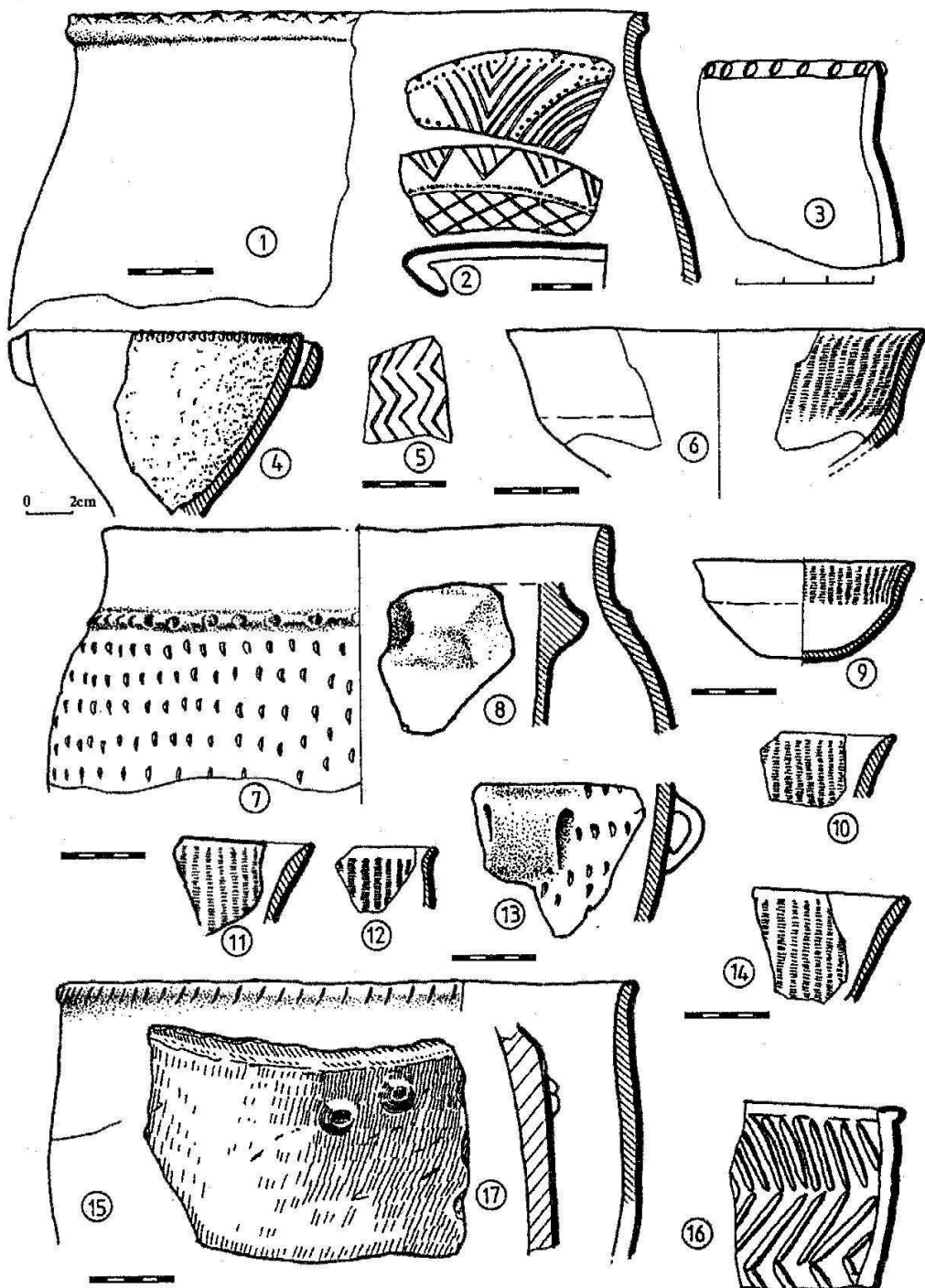

Fig. 4. Cultura Cernavodă III: Cârcea-Viaduct: ceramică (apud Nica 2001).

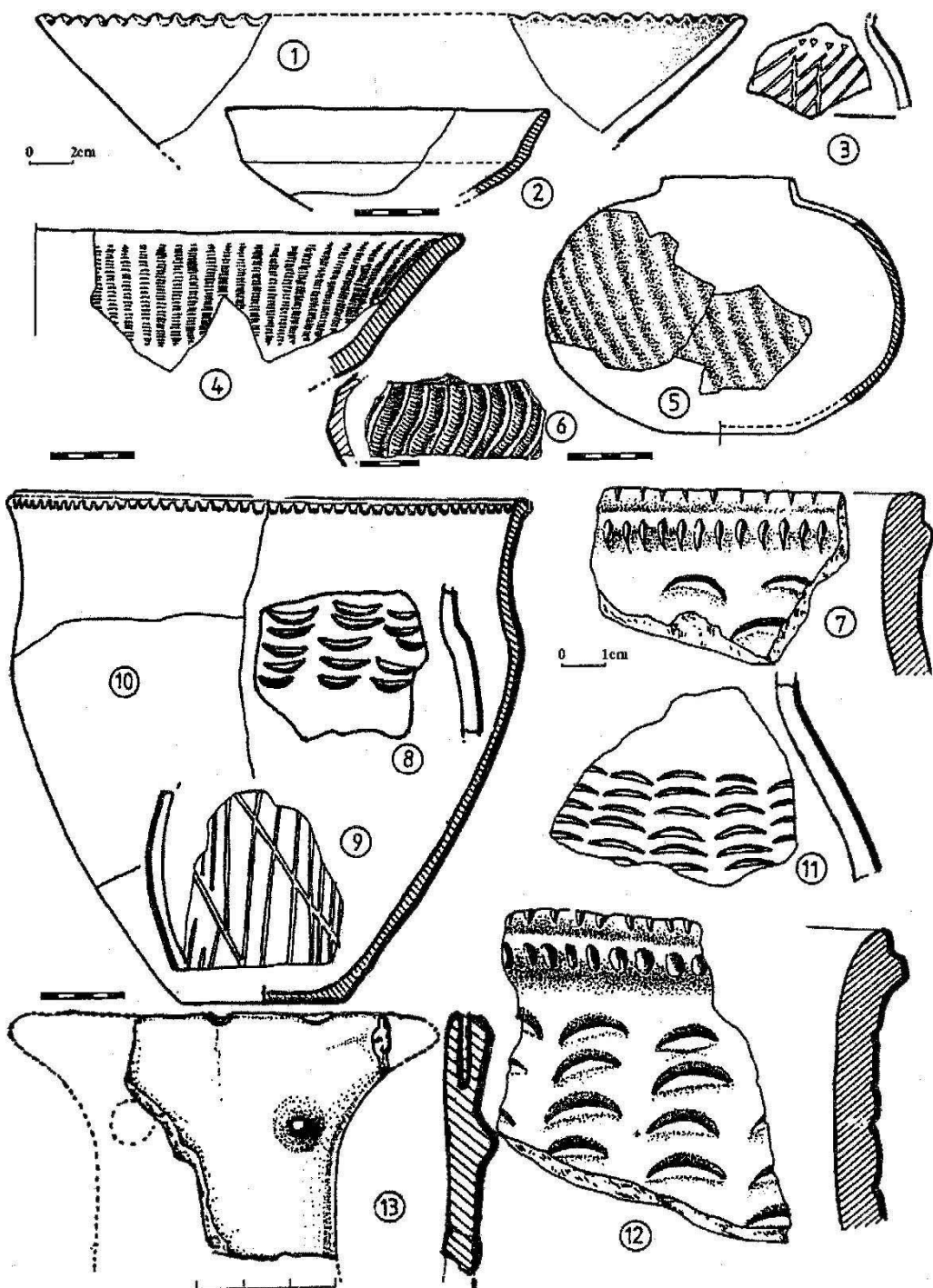

Fig. 5. Cultura Cernavodă III: Cârcea-Viaduct: ceramică (apud Nica 2001).

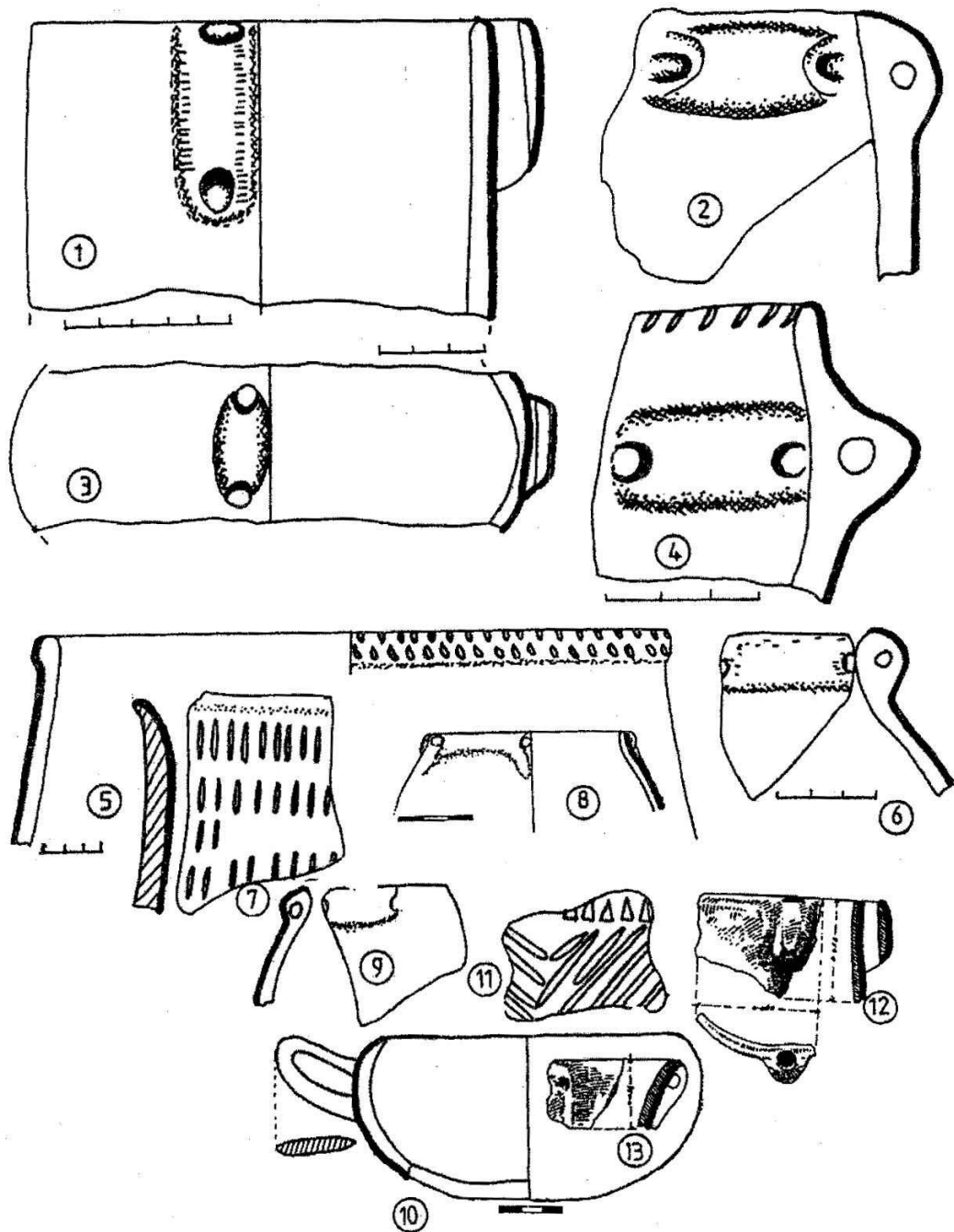

Fig. 6. Cultura Cernavodă III: ceramică: 1-4, 8-10: Cârcea-Hanuri; 6, 7, 11: Cârcea-Viaduct; 12-13: Vădastra (apud Nica 2001).

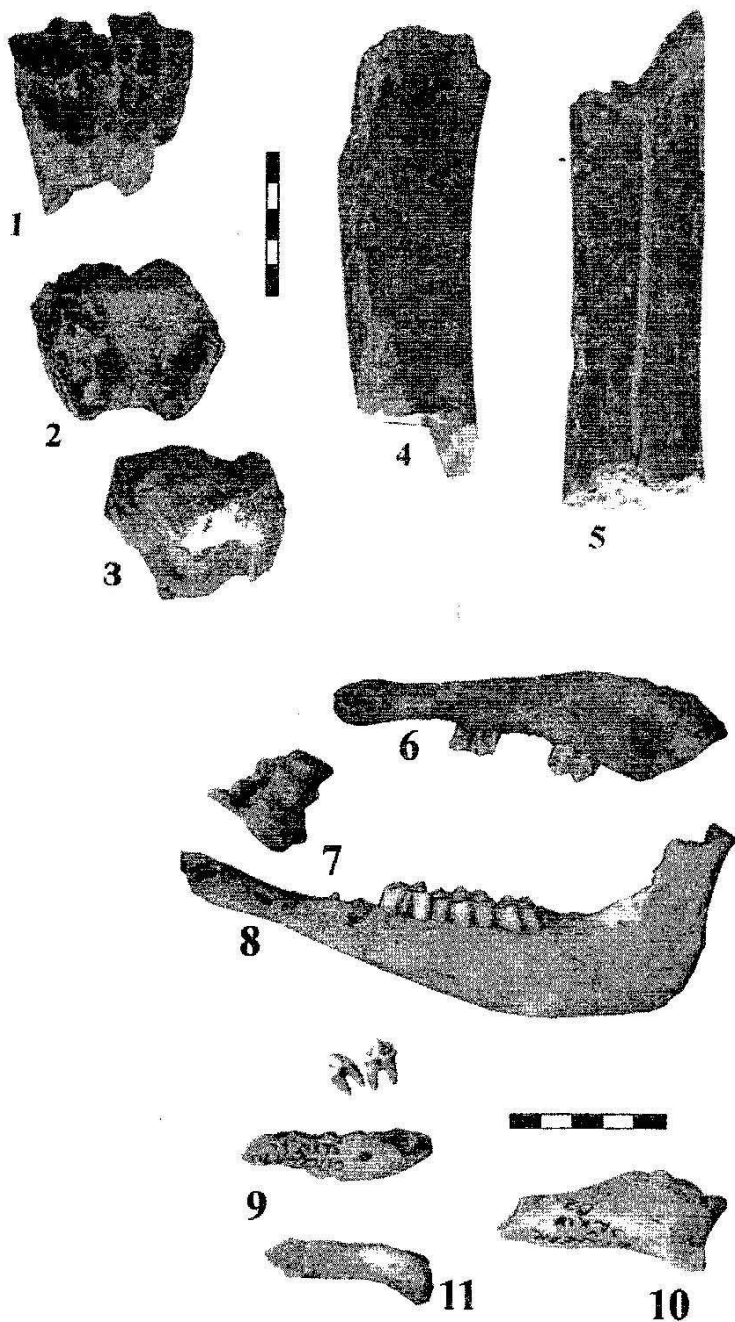
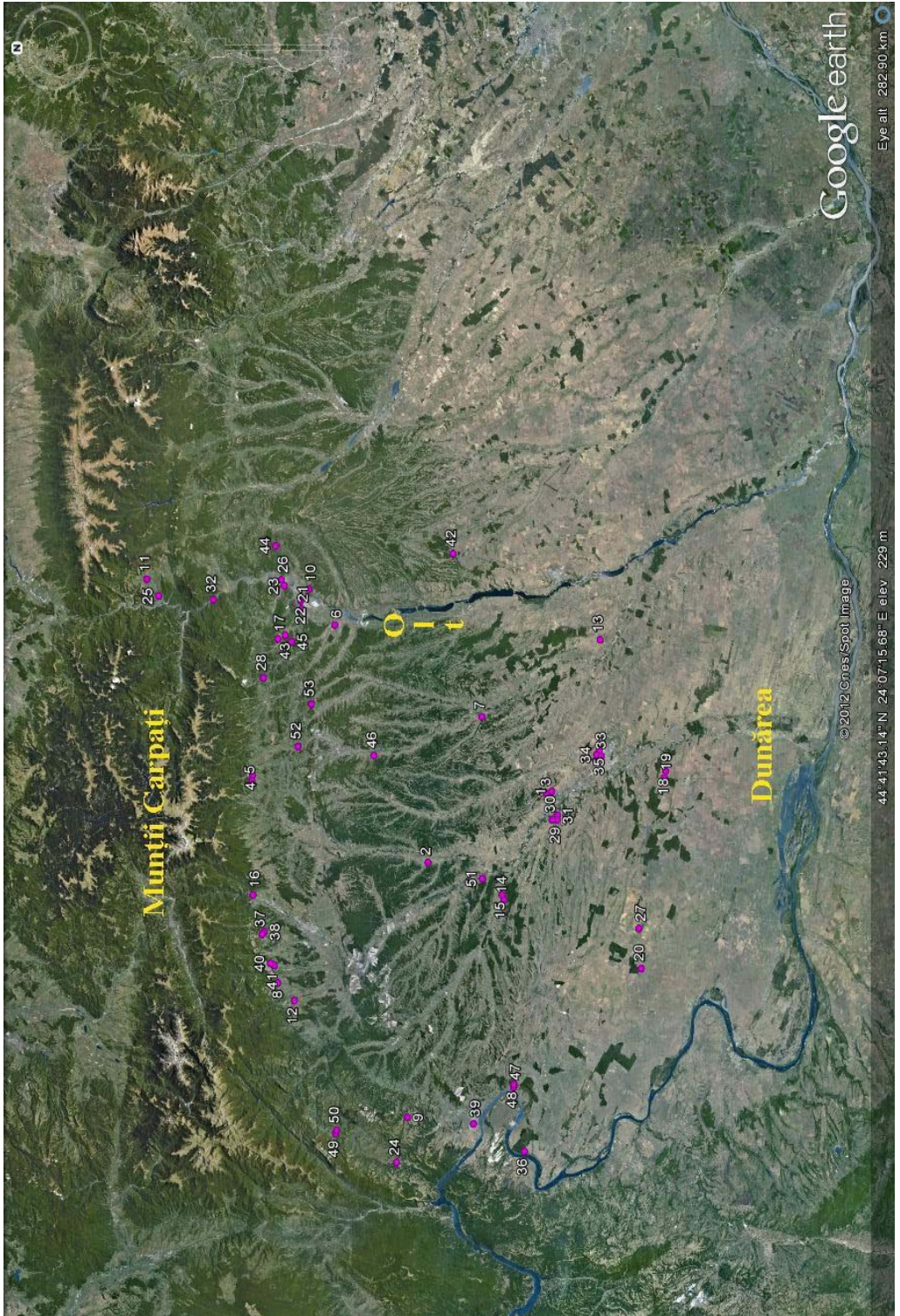
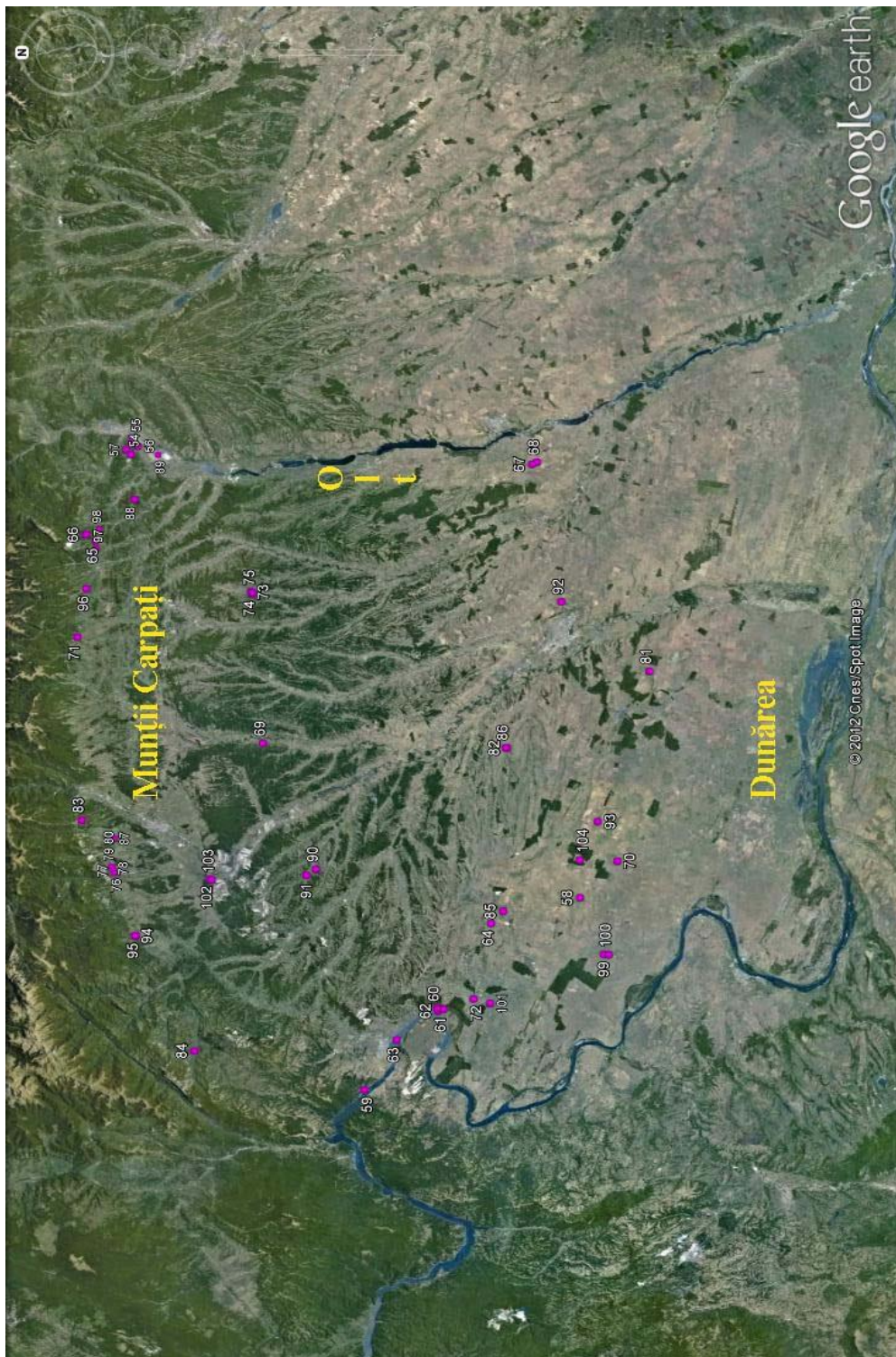

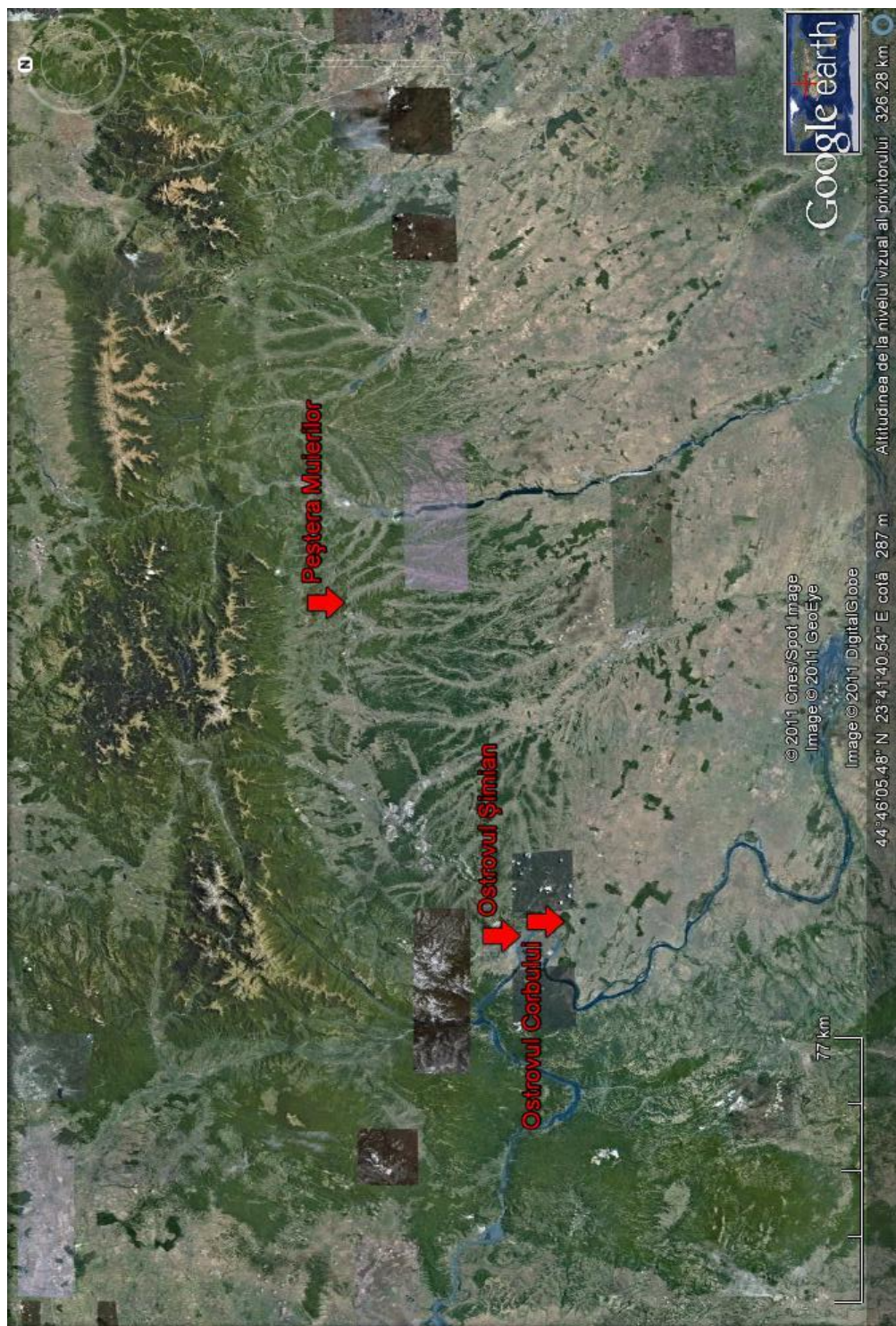
Fig. 7. Cultura Cernavodă III: Cârcea-Viaduct: fragmente osteologice (apud Nica 2001).

Harta. 2. Cultura Coțofeni.

Harta. 3. Cultura Coțofeni.

Harta. 5. Cultura Coțofeni. Dispunerea monumentelor funerare.

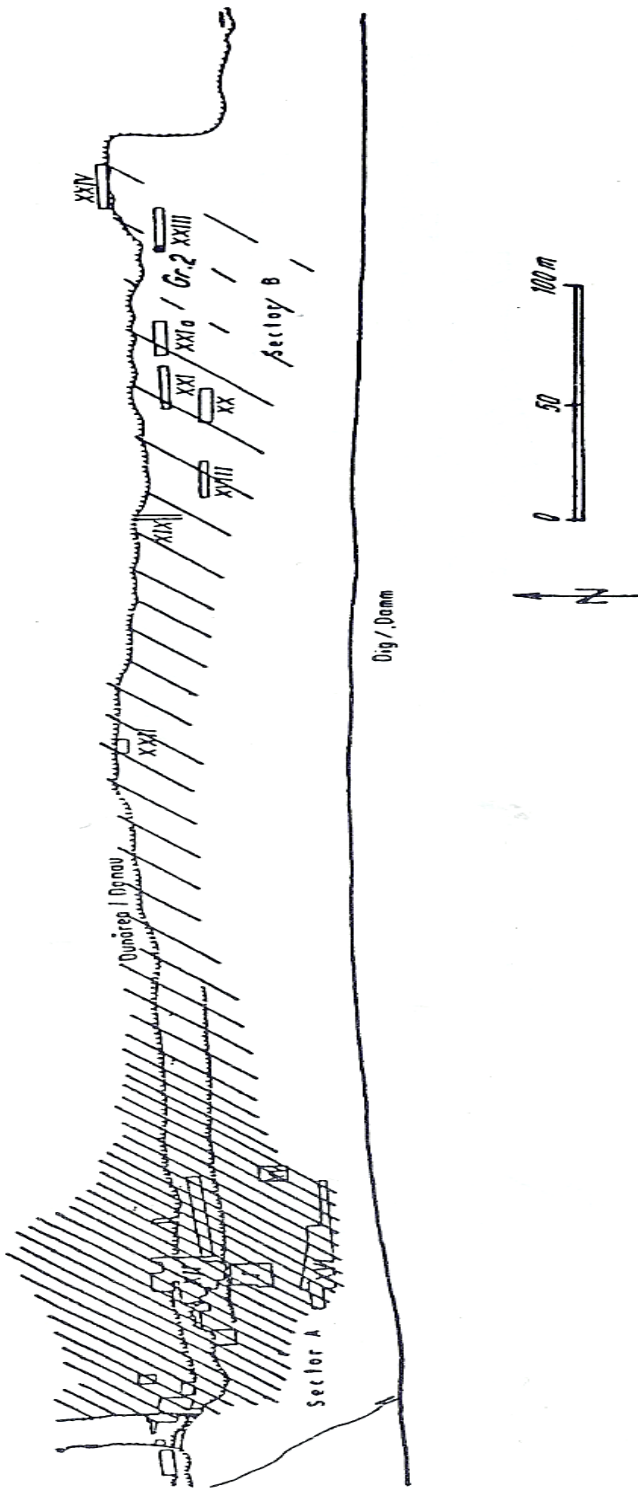

Fig. 8. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cluciului: Planul săpăturilor (apud Roman, Opreșescu 2008).

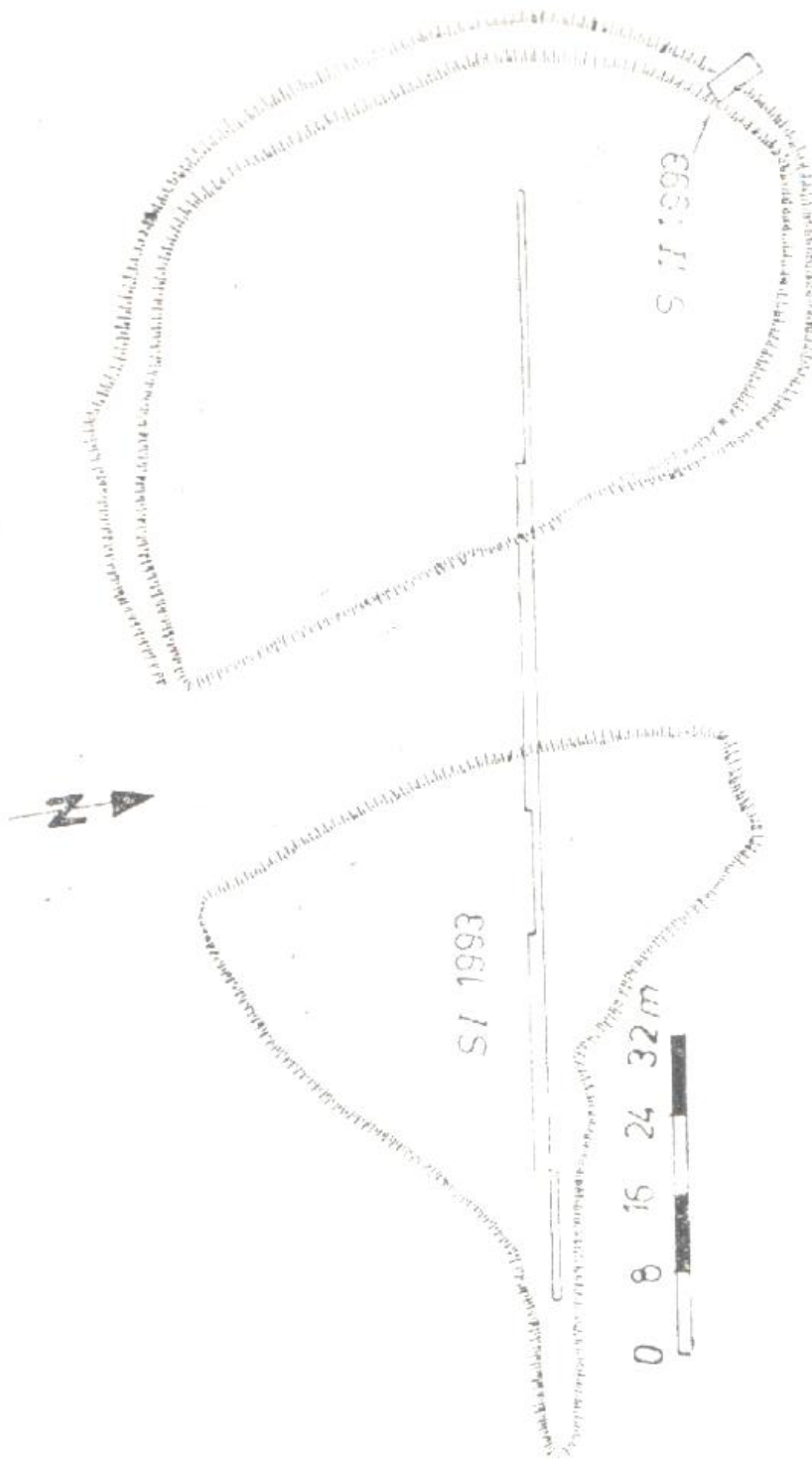
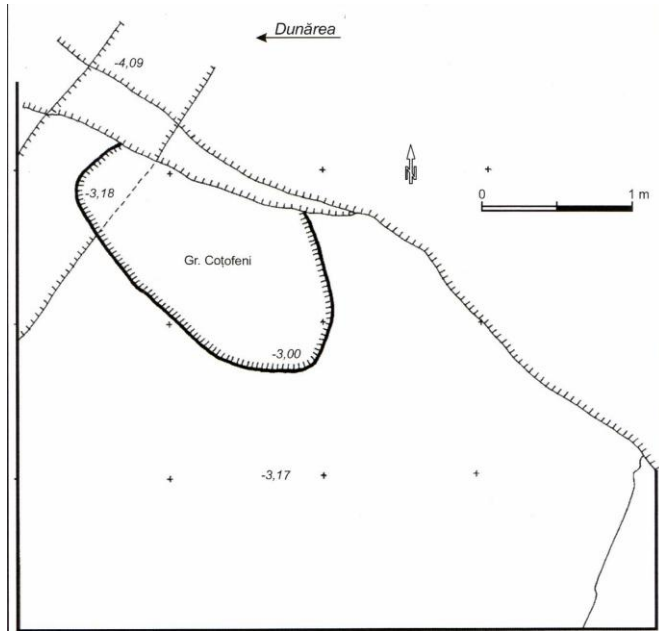
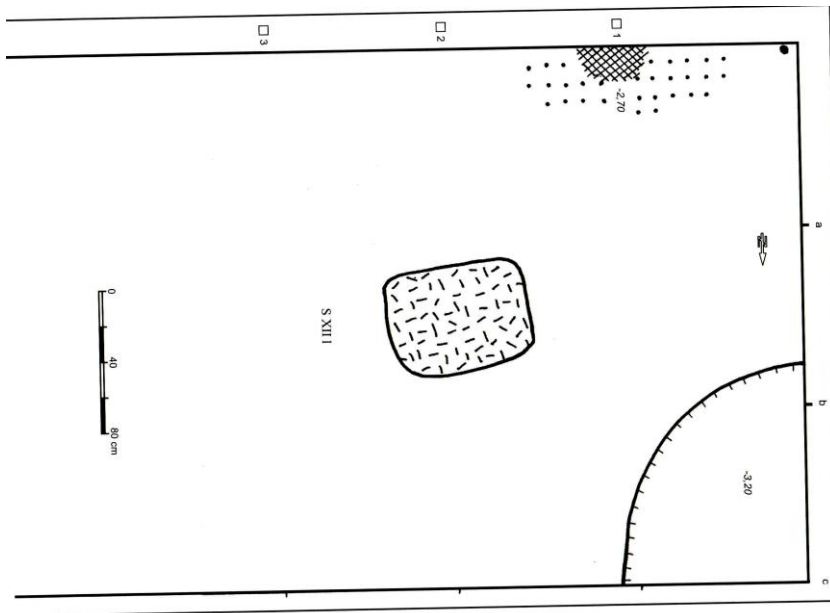

Fig. 9. Cultura Coțofeni: Calopăr: Planul așezării și al săpăturilor din 1993 (apud Zirra, Pop 1995).

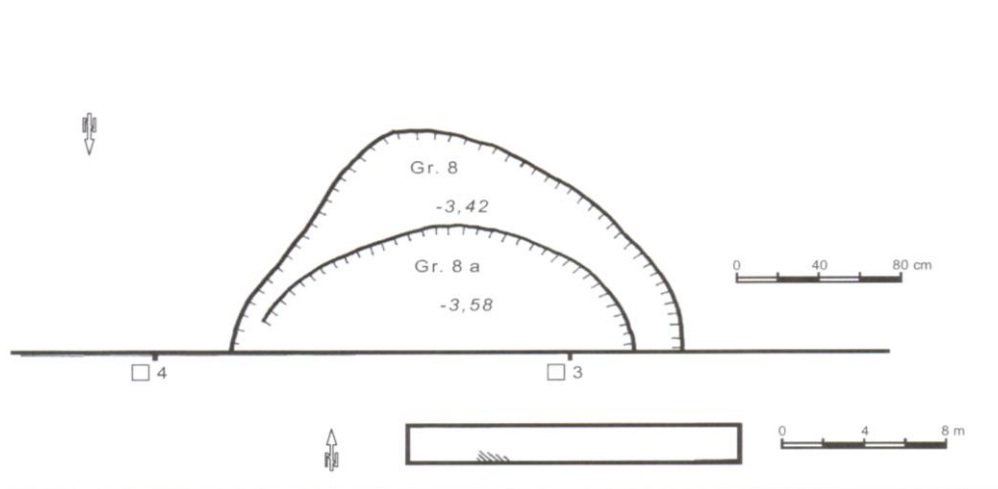

1.

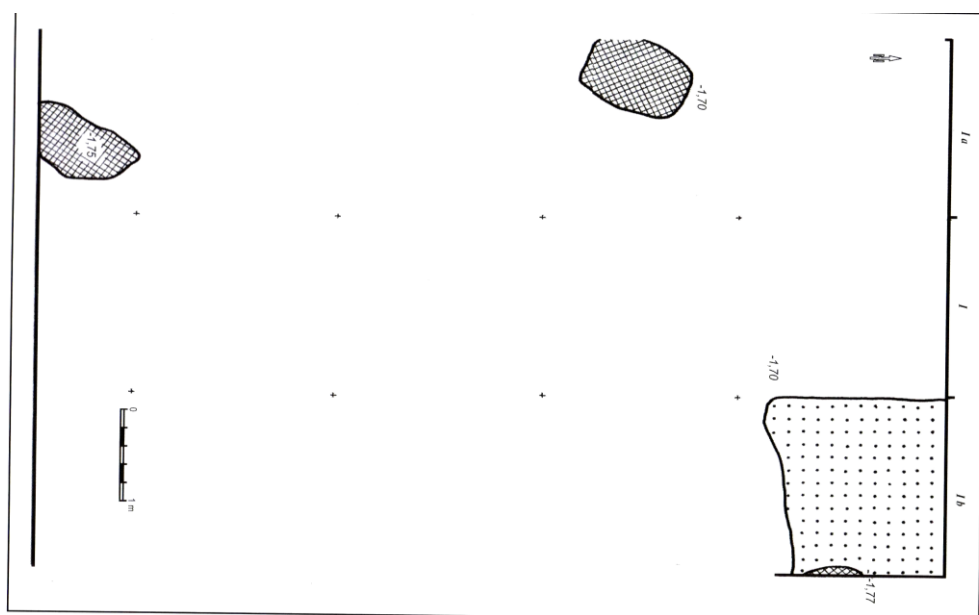

2.

Fig. 10. Cultura Coțofeni-Botul Cliuciului: Ostrovlul Corbului: groapă din S. XXV, Sector. A: 1; locuință, groapă din S. XII-1, Sector. A: 2 (apud Roman, Opreșescu 2008).

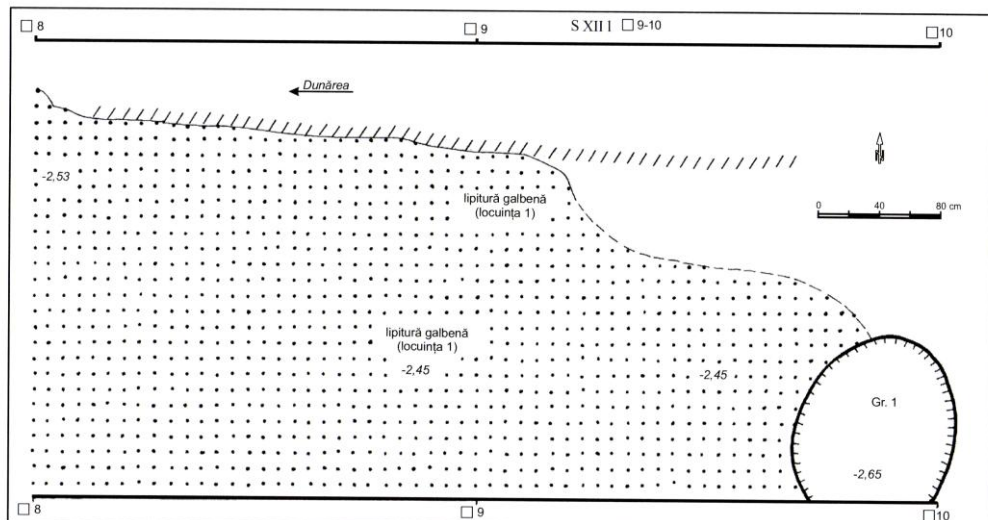

1.

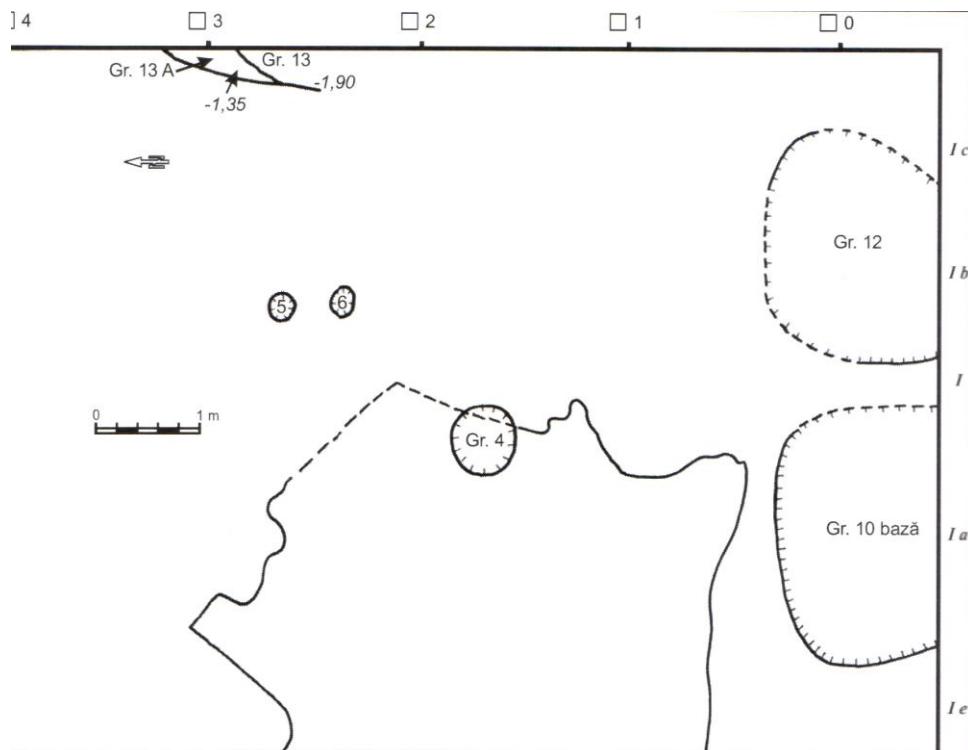

2.

Fig. 11. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cluciului: gropi din Sector. B, S. XVIII: 1; nivelul 6 de locuire cu vetre și locuințe din S. I, Sector. A: 2 (apud Roman, Opreșescu 2008).

1.

2.

Fig. 12. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: construcții nivel superior, S. XII-I, Sector. A: 1 ; gropi, S.I , Sector. A: 2 (apud Roman, Opreșescu 2008).

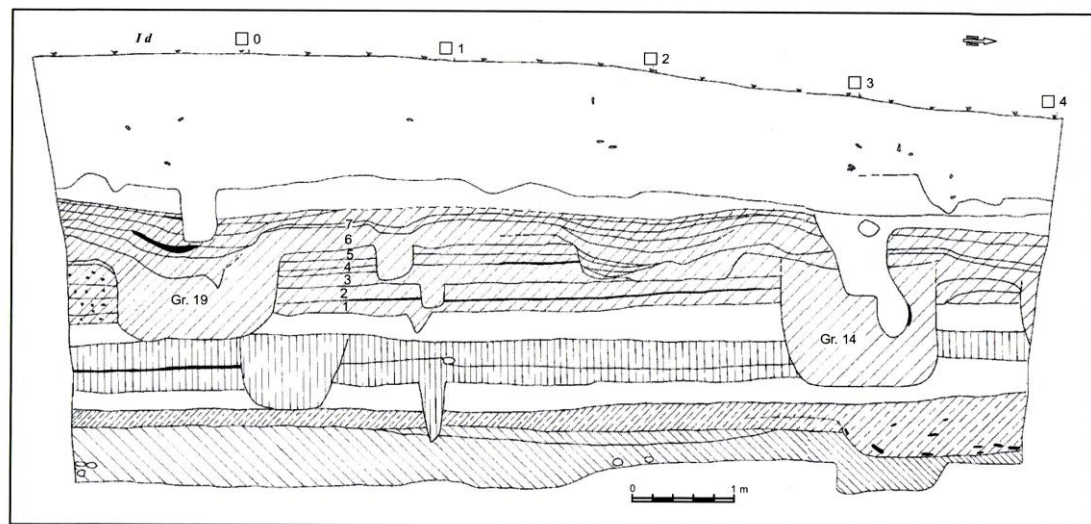
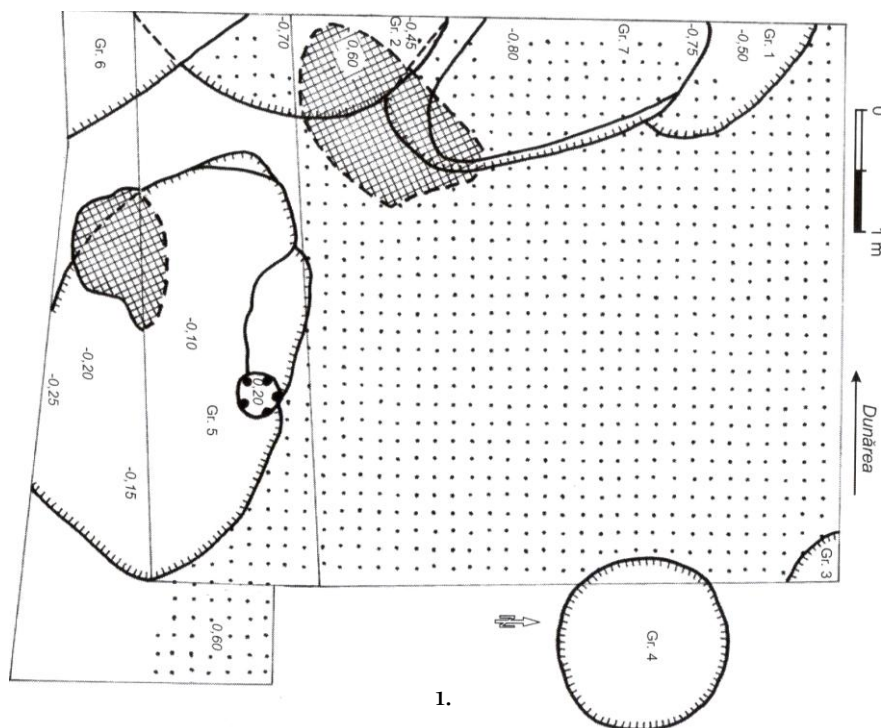

Fig. 13. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Ciuciului: construcții nivel superior, S. XII-1, Sector. A:1; profil vestic al S.I , Sector. A: 2 (apud Roman, Opreșescu 2008).

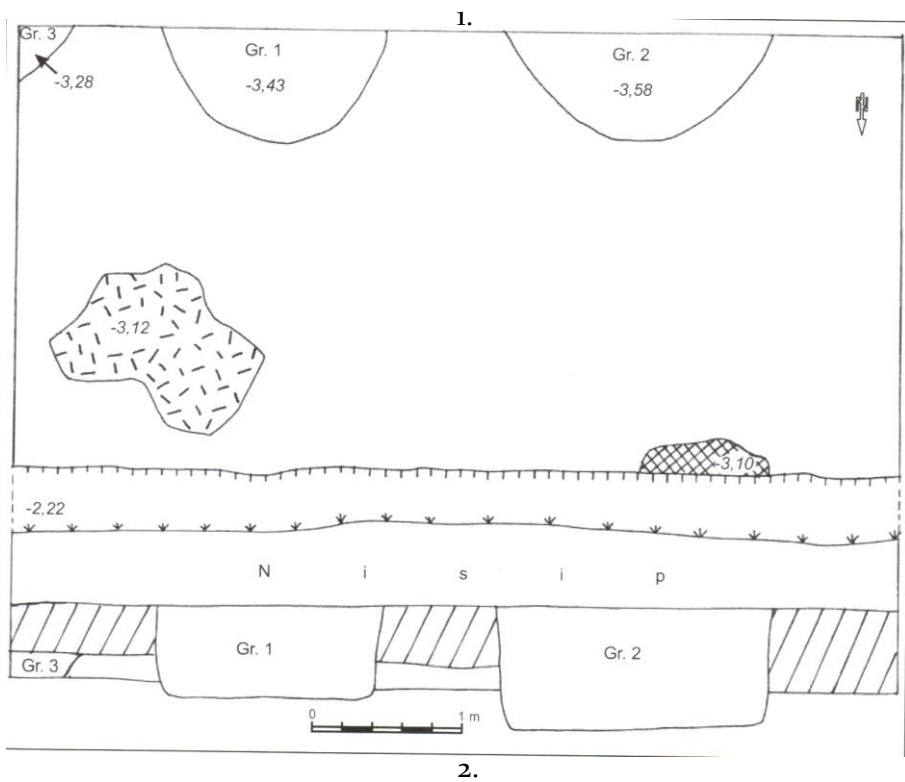
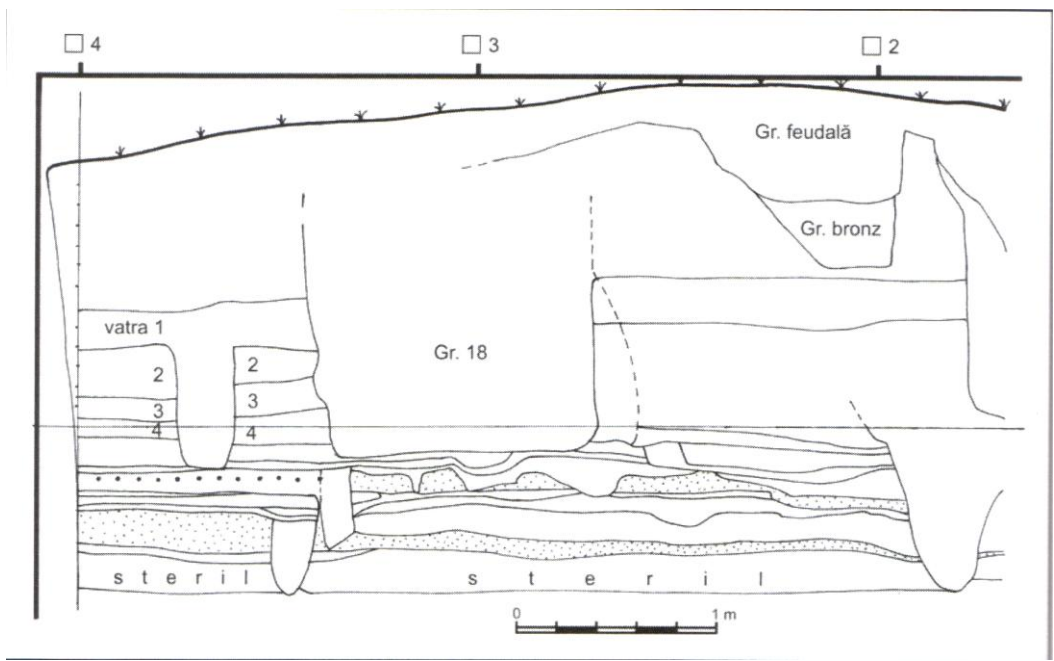
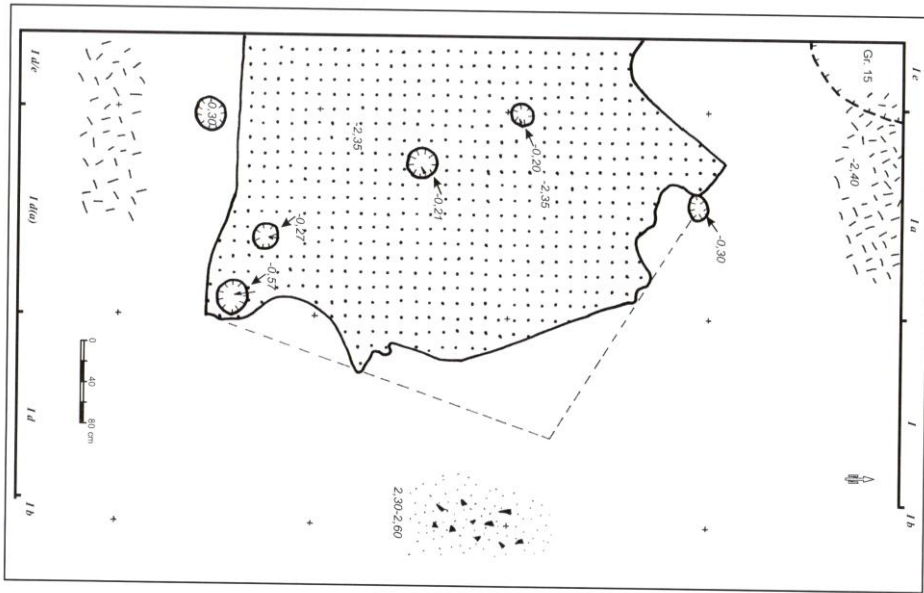
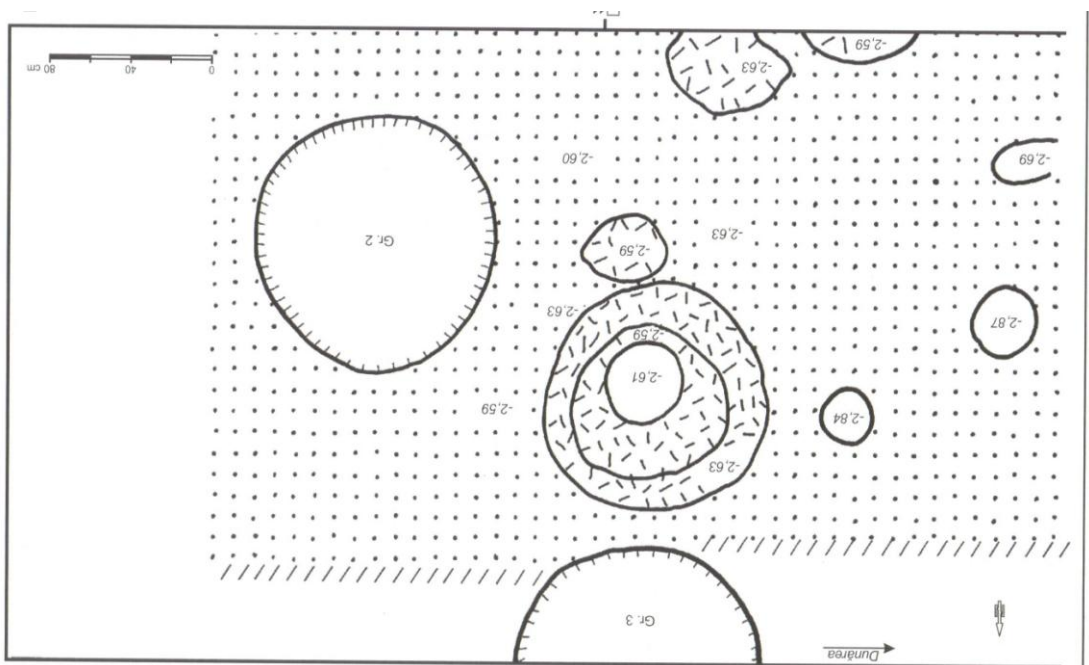

Fig. 14. Cultura Coțofeni: Ostrovlul Corbului-Botul Cliuciului: profil estic al S. I, Sector. A: 1; plan S.XXII, Sector. B: 2 (*apud* Roman, Oprețescu 2008).

1.

2.

Fig. 15. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: locuințe nivel 2 al S. I, Sector. A: 1; construcții din SXII-I, Sector. A: 2 (apud Roman, Oprețescu 2008).

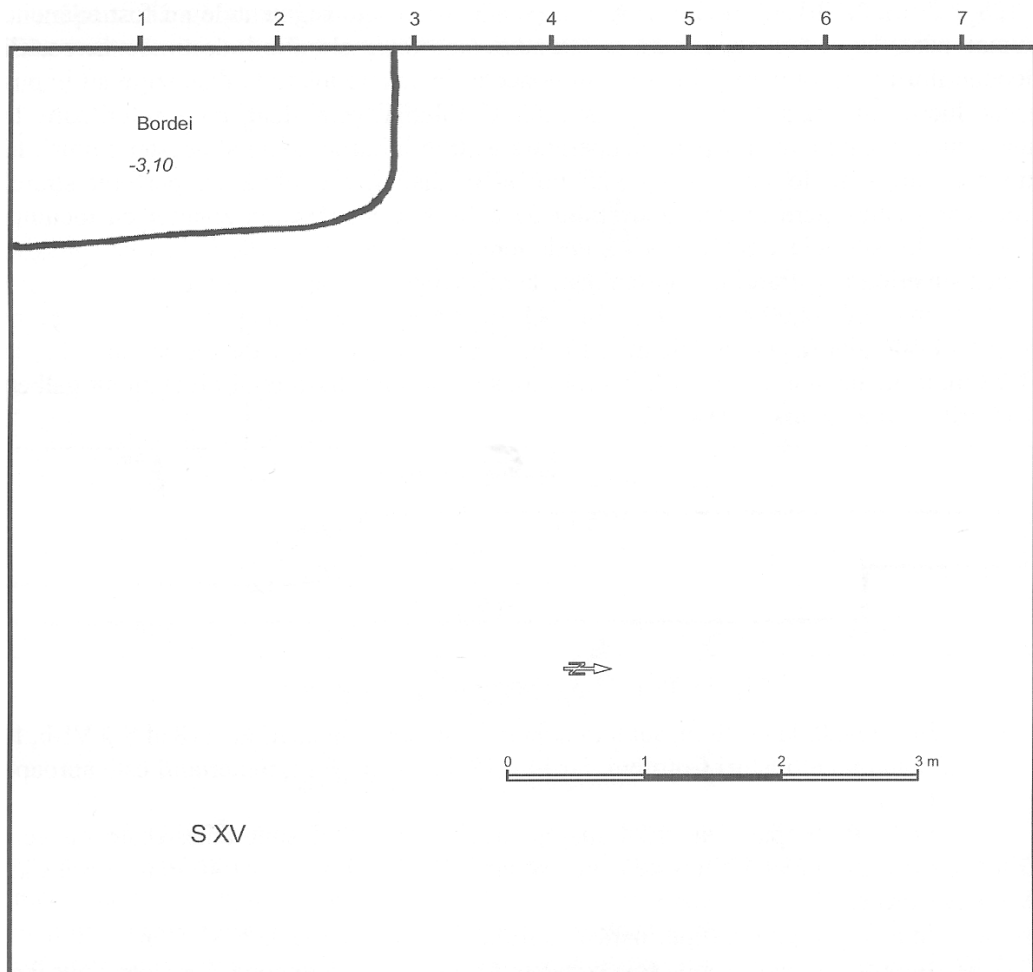

Fig. 17. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: plan S. XV-groapa bordei, Sector. A (apud Roman, Opreșcu 2008).

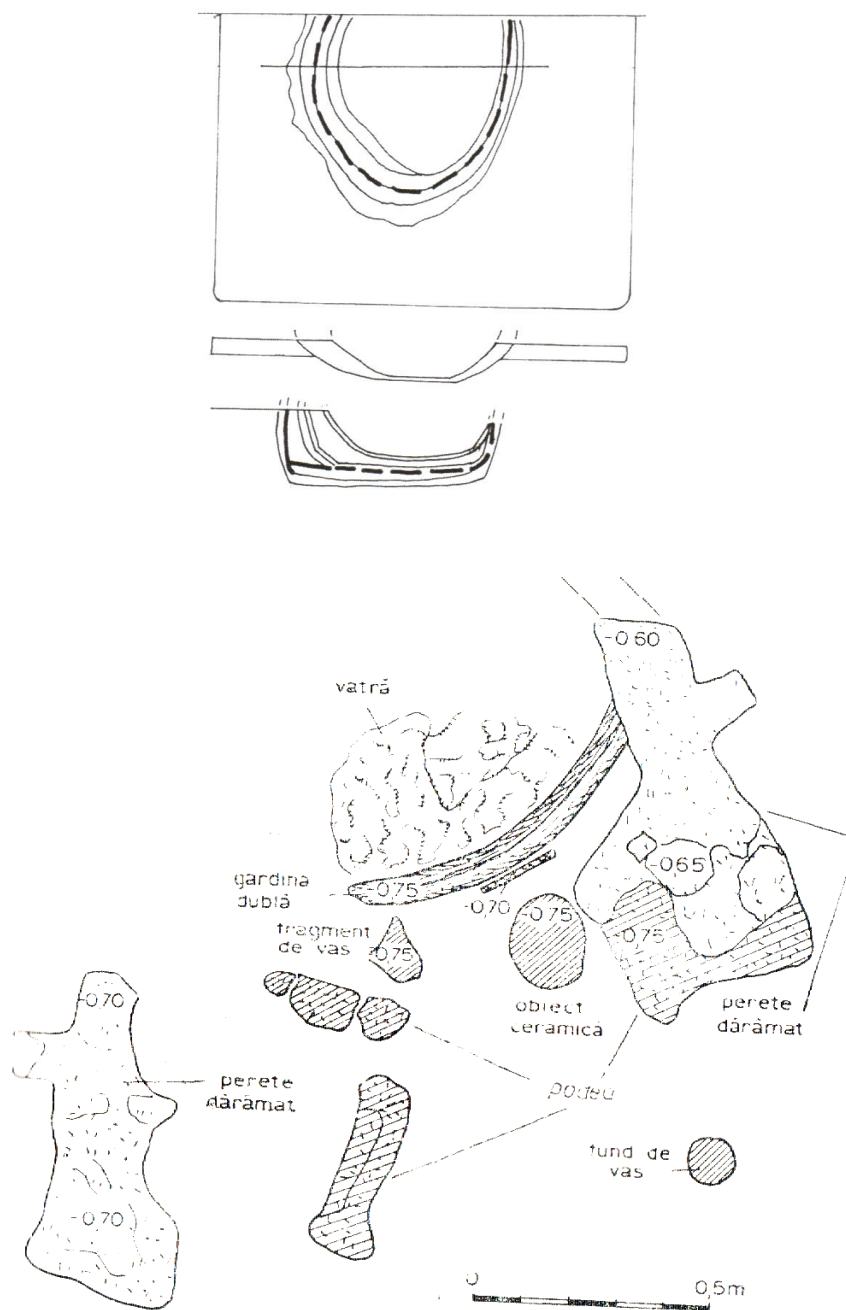

Fig. 18. Cultura Coțofeni: 1: cuptor de redus minereu de la Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului (apud Roman et alii 1983); 2: locuință de la Calopăr (apud Zirra, Pop 1995).

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

Fig. 19. Cultura Coțofeni: Ocița-Cosota: ceramică: 1, 2, 4-6; mosor: 3.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Fig. 20. Cultura Coțofeni: Ocnîța-Cosota : ceramică: 1-2, 4-6; pumnal din cupru: 3.

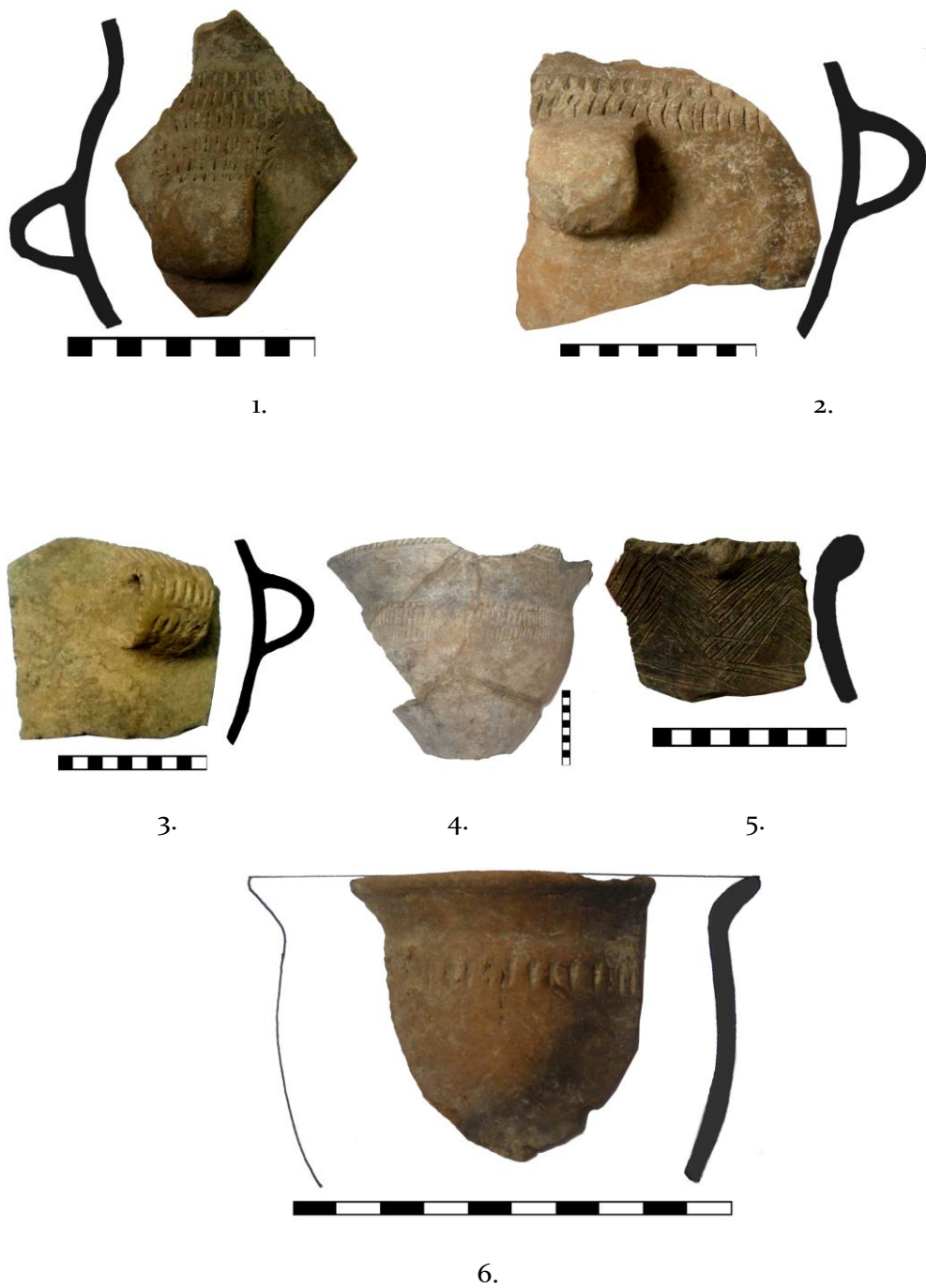

Fig. 21. Cultura Coțofeni: Ocnîța-Cosota: ceramică.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Fig. 22. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

1.

2.

3.

4.

5.

Fig. 23. Cultura Coțofeni: Ocnîța-Cosota: ceramică.

1.

2.

3.

Fig. 24. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: ceramică.

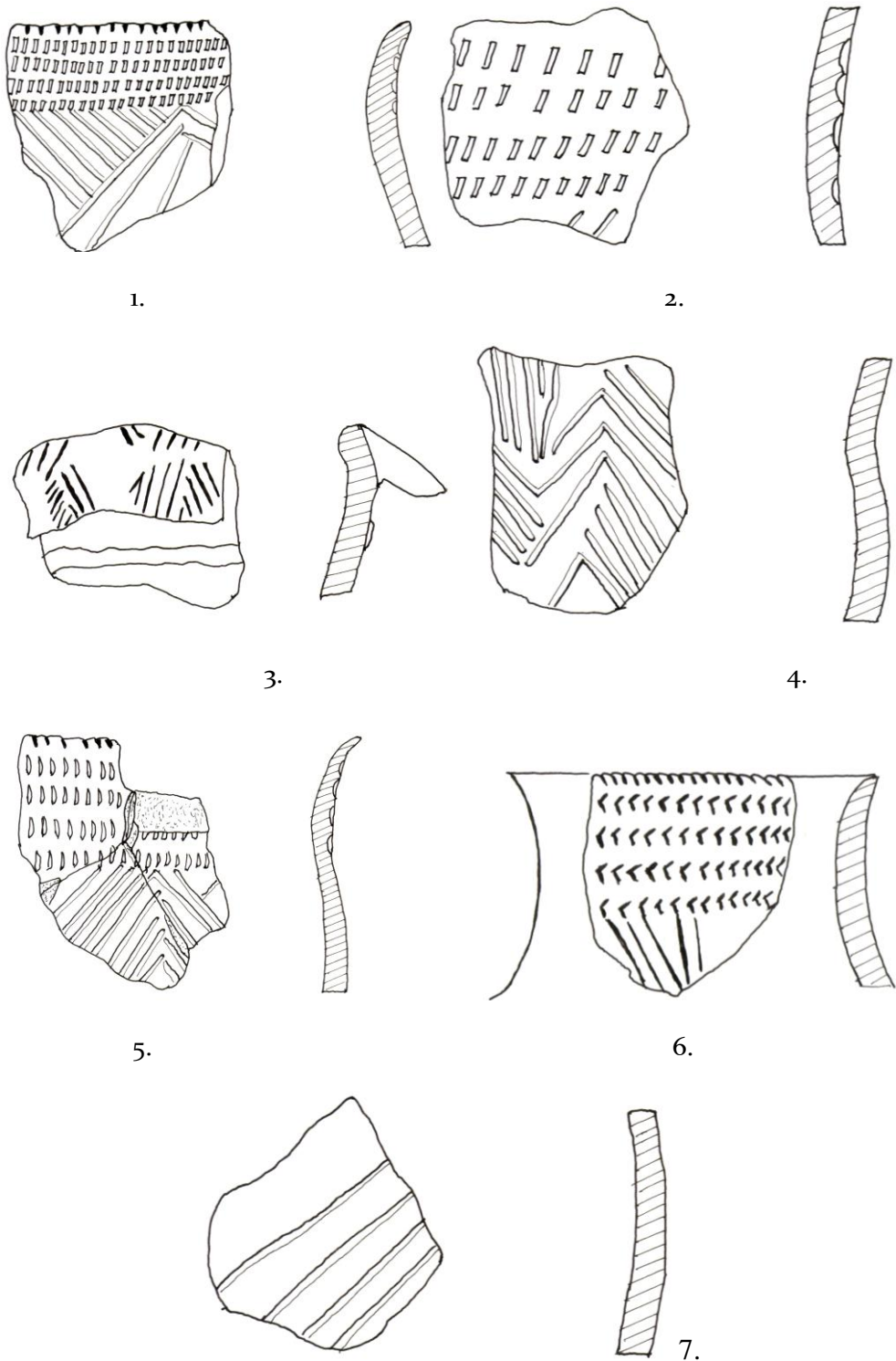
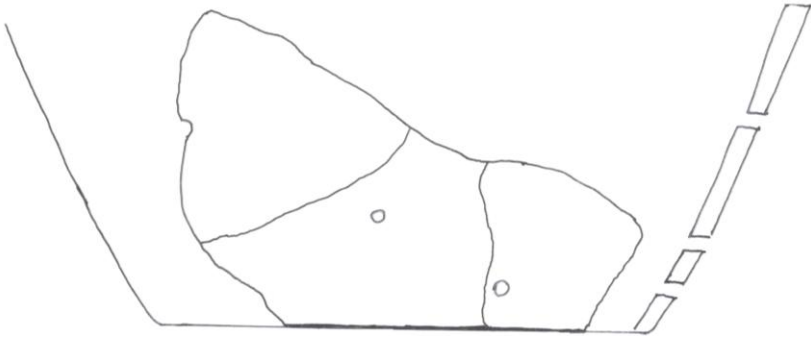
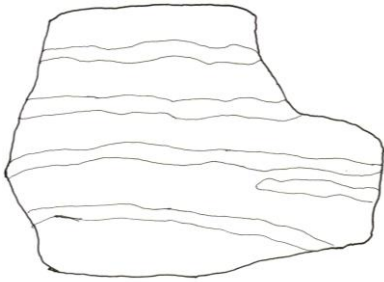

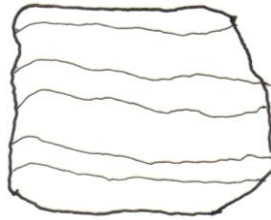
Fig. 25. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică (apud Tuțulescu 2008).

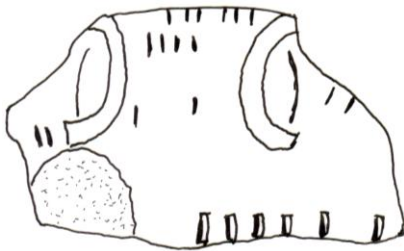
1.

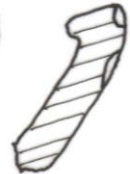
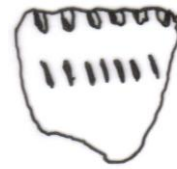
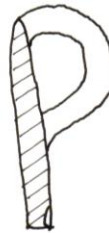
2.

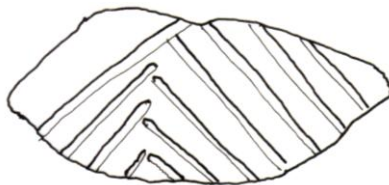
3.

4.

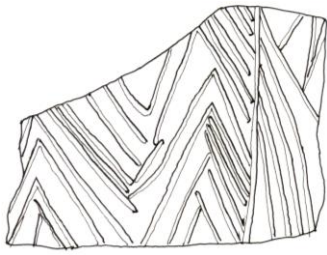
5.

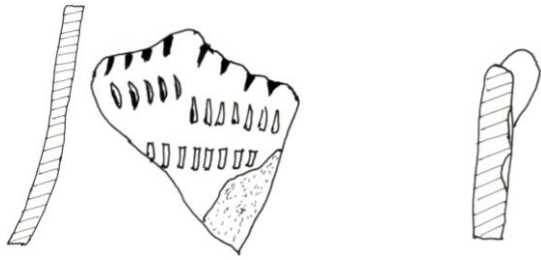
6.

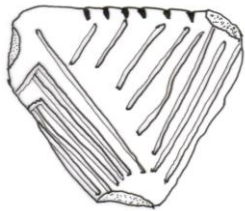
Fig. 26. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică (apud Tuțulescu 2008).

1.

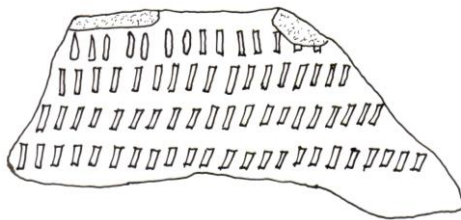
2.

3.

4.

5.

6.

Fig. 27. Cultura Coțofeni: Copăcelu: ceramică: 1-5; idol: 6 (apud Tuțulescu 2008).

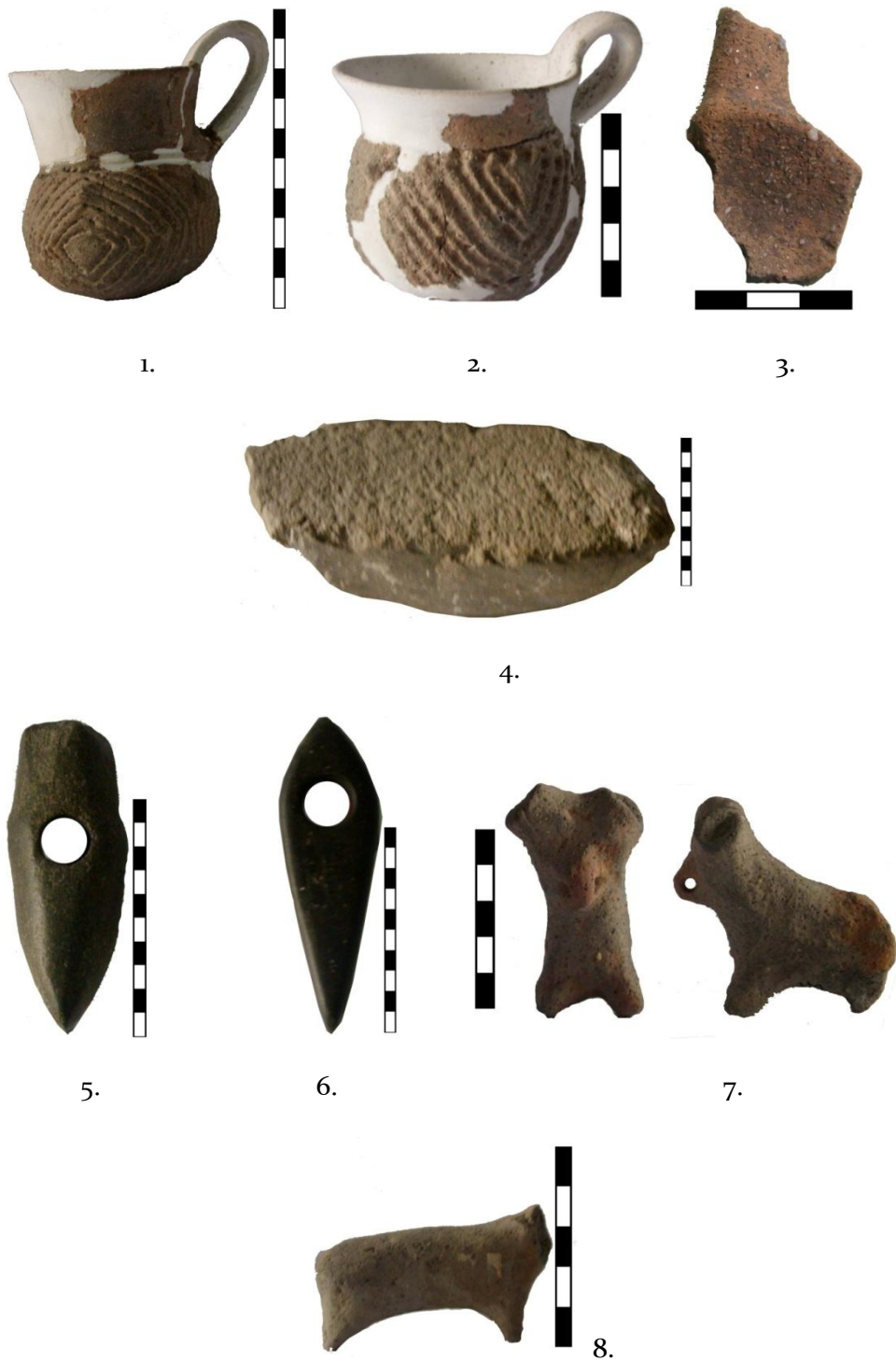

Fig. 28. Cultura Coțofeni: Bârsești: ceramică: 1-2; lingură din lut: 3; râșnișă: 4; topoare din piatră: 5-6; idoli zoomorfi: 7-8.

1.

2.

3.

Fig. 29. Cultura Coțofeni: Brăneț; ceramică-scări diferite (apud Ulanici 1975b).

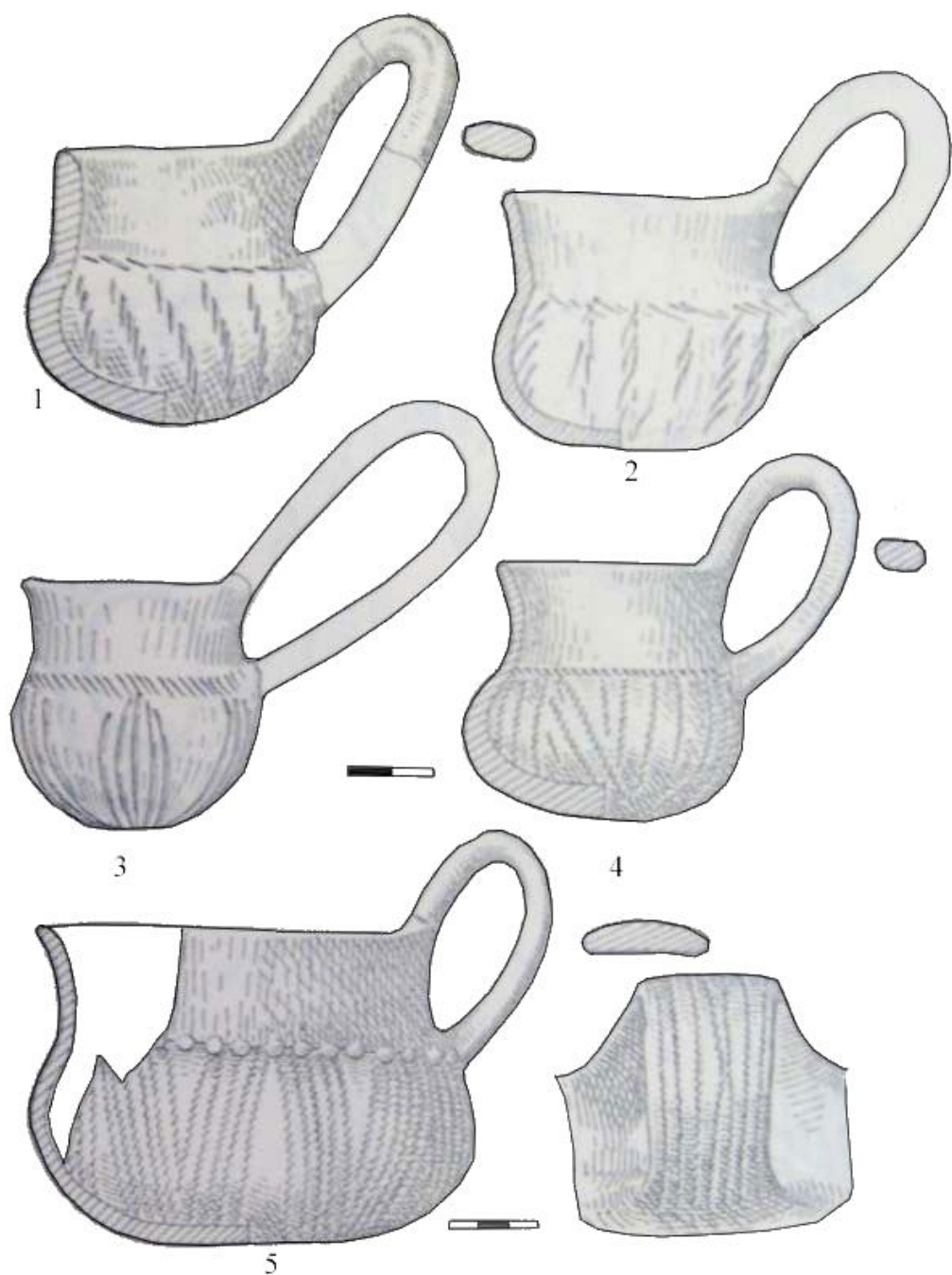

Fig. 30. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (apud Ulanici 1975a).

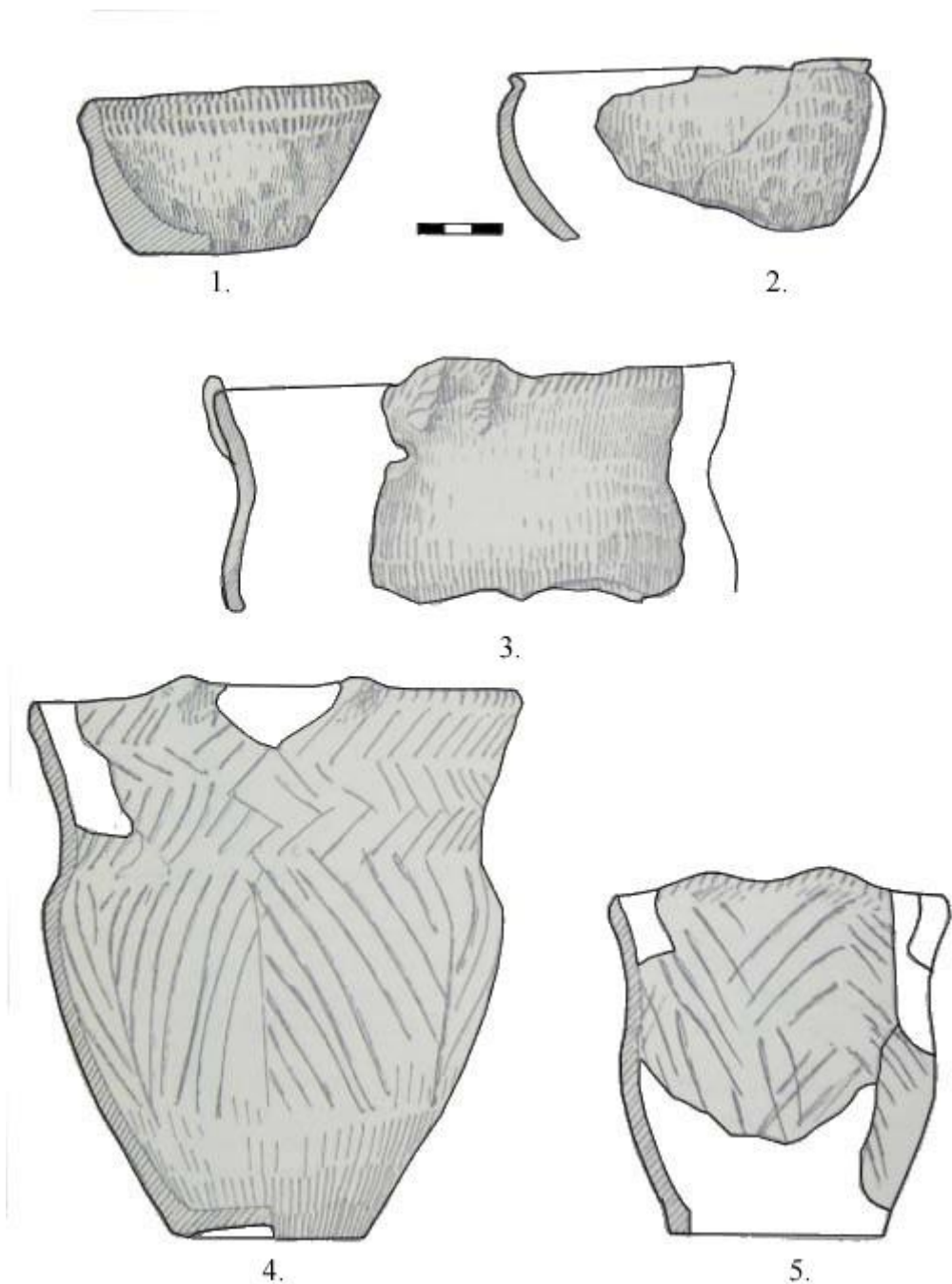

Fig. 31. Cultura Coțofeni: Brăneț: ceramică (apud Ulanici 1975a).

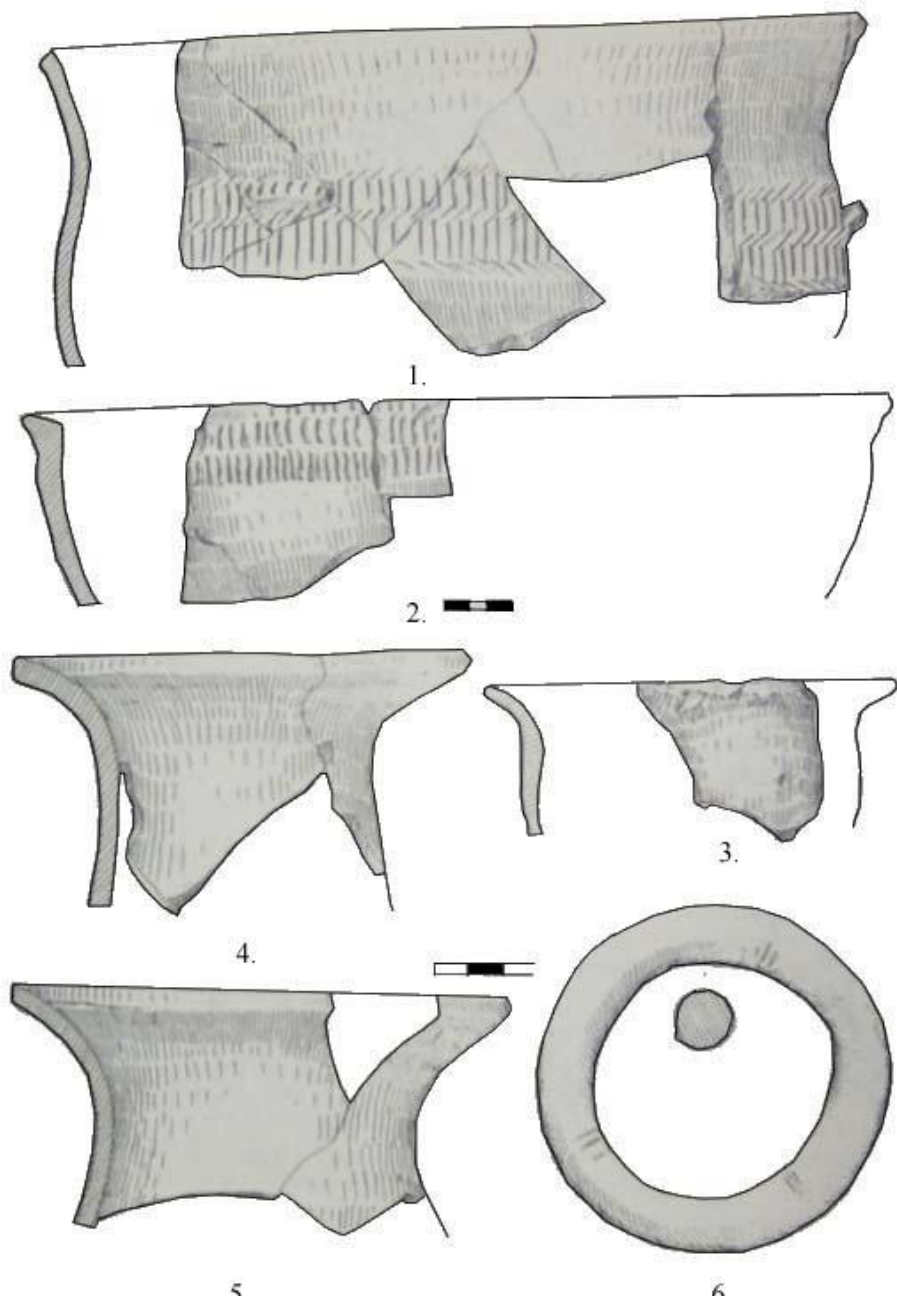

Fig. 32. Cultura Coțofeni: Brăneț; ceramică (apud Ulanici 1975a).

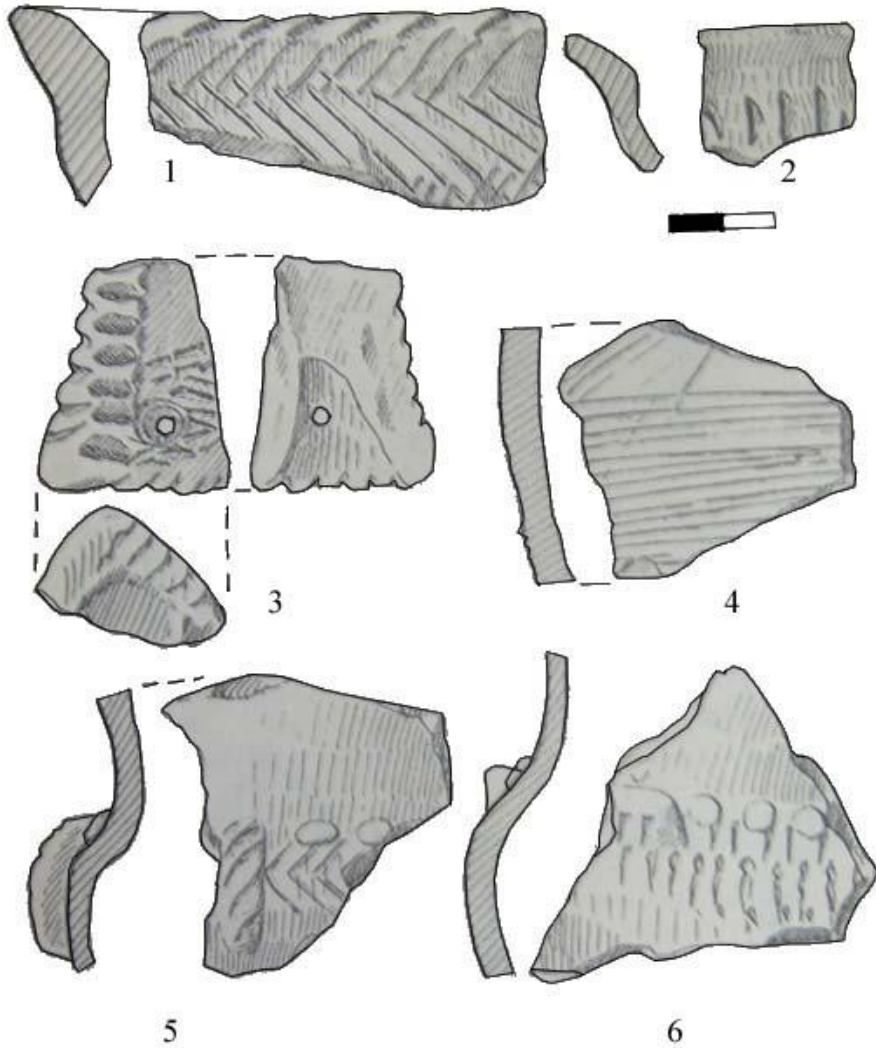

Fig. 33. Cultura Coțofeni: Brăneț; ceramică: 1-2, 4-6; idol: 3 (*apud* Ulanici 1975a).

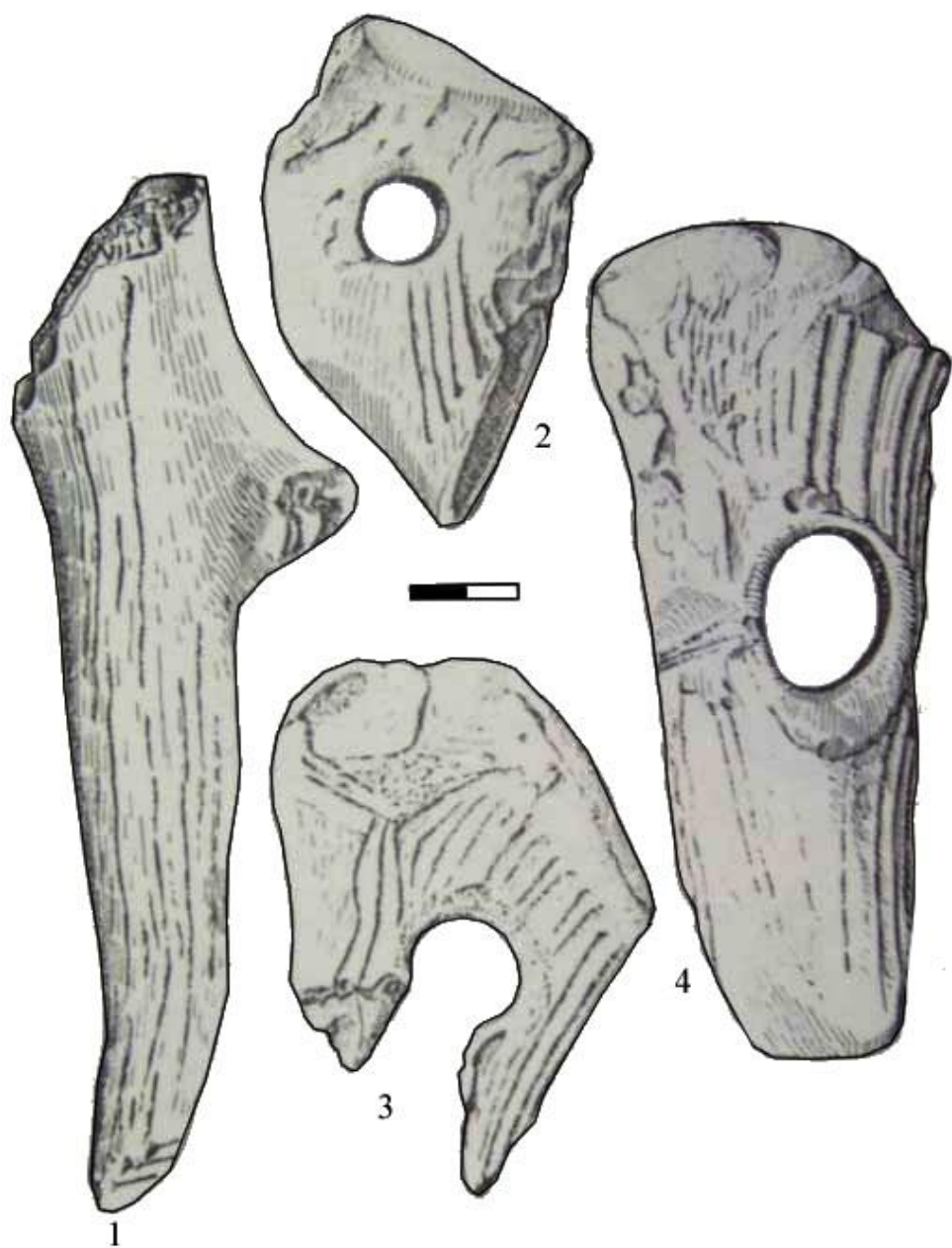

Fig. 34. Cultura Coțofeni: Brăneț: unelte din corn (*apud* Ulanici 1975a).

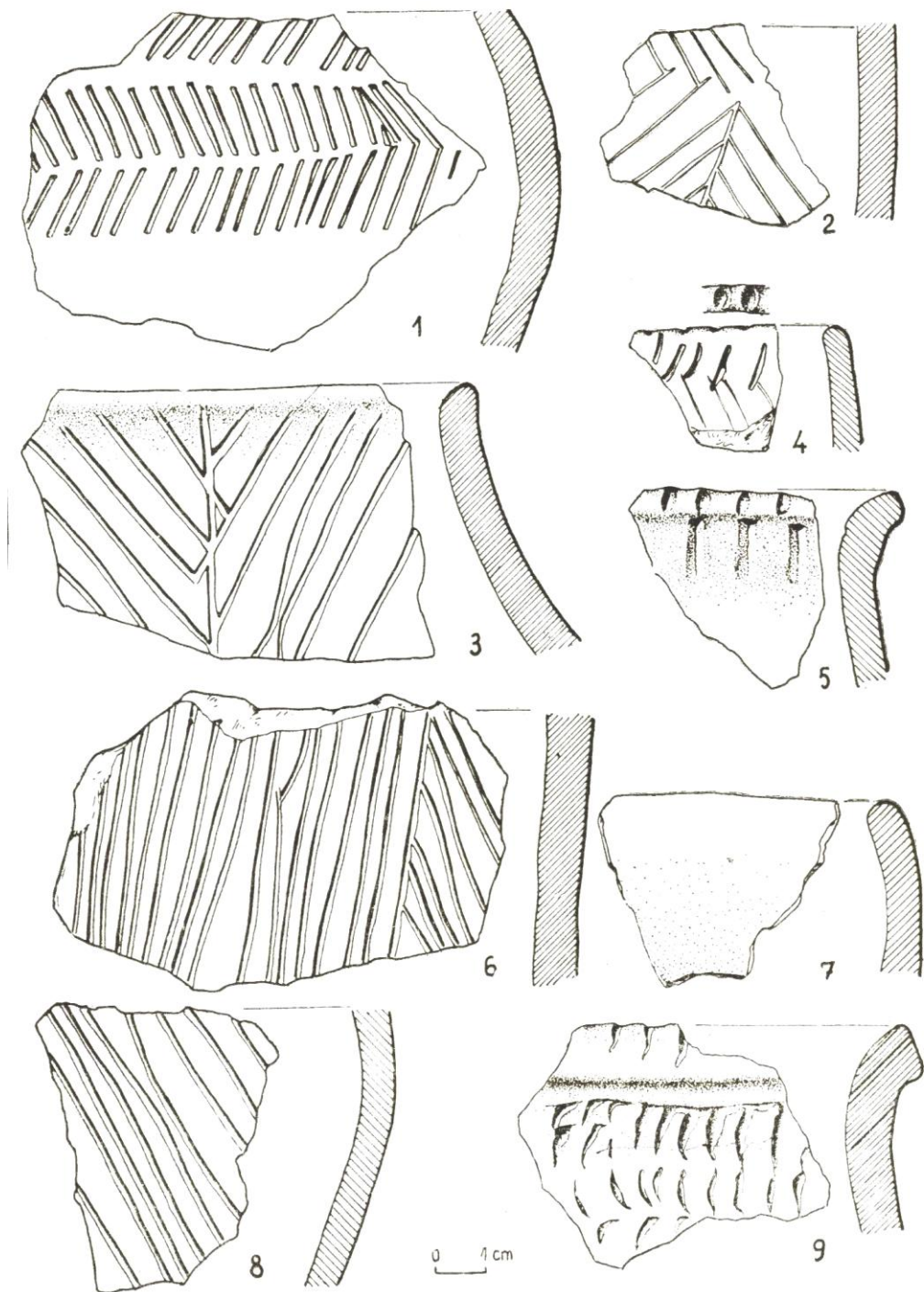

Fig. 35. Cultura Coțofeni: Vârt: ceramică (apud Gherghe 1982b).

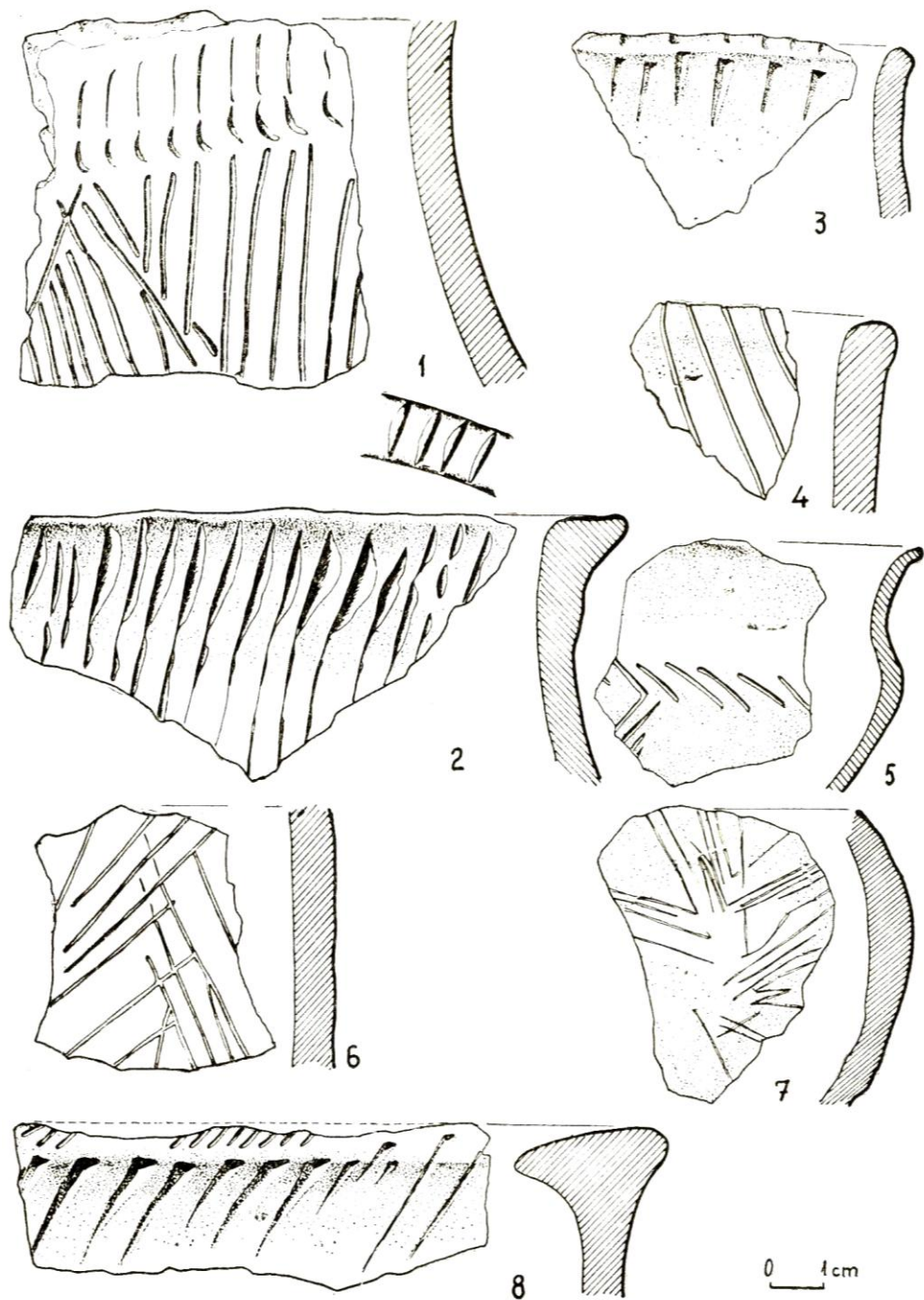

Fig. 36. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (apud Gherghe 1982b).

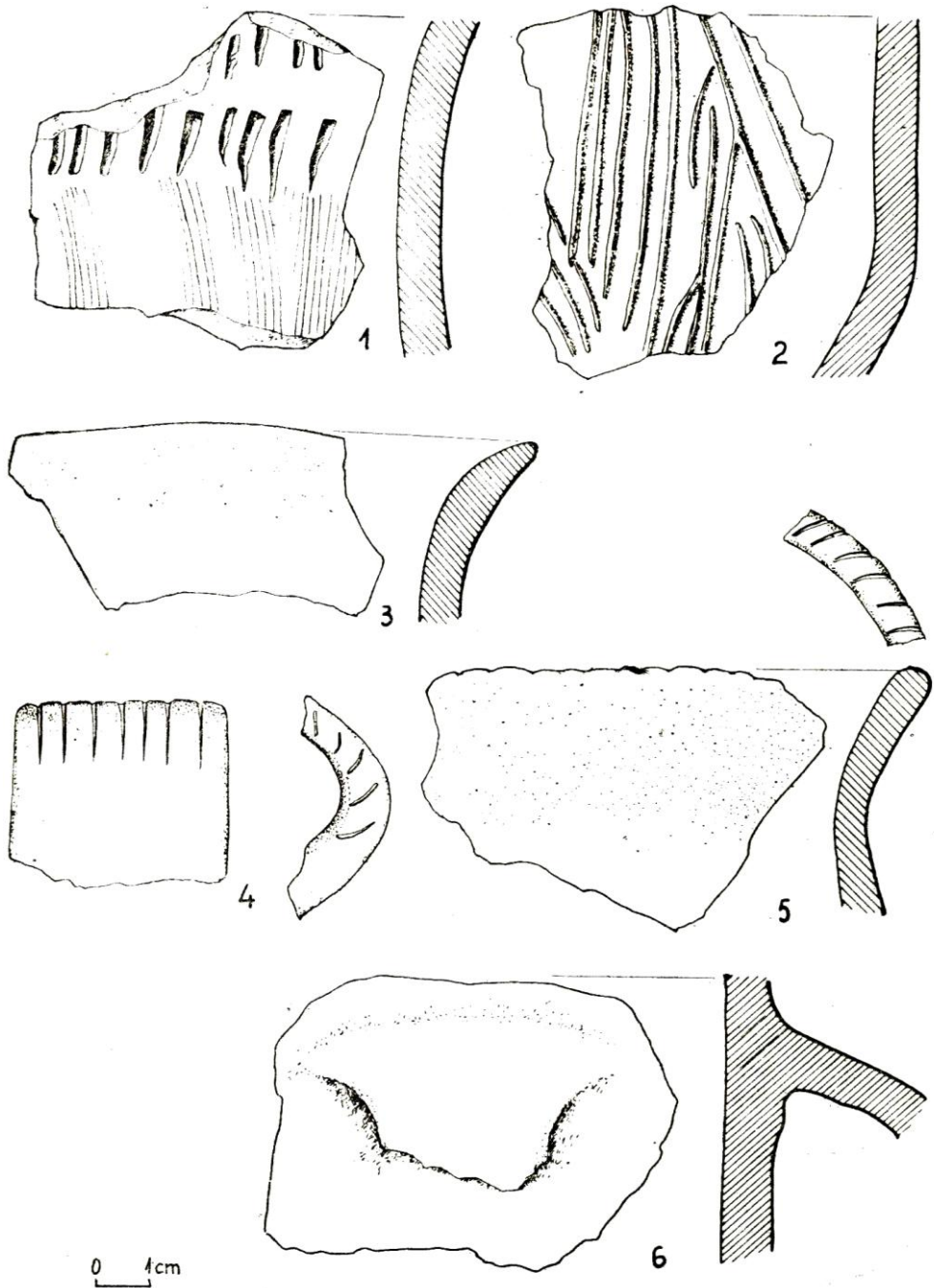

Fig. 37. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (apud Gherghe 1982b).

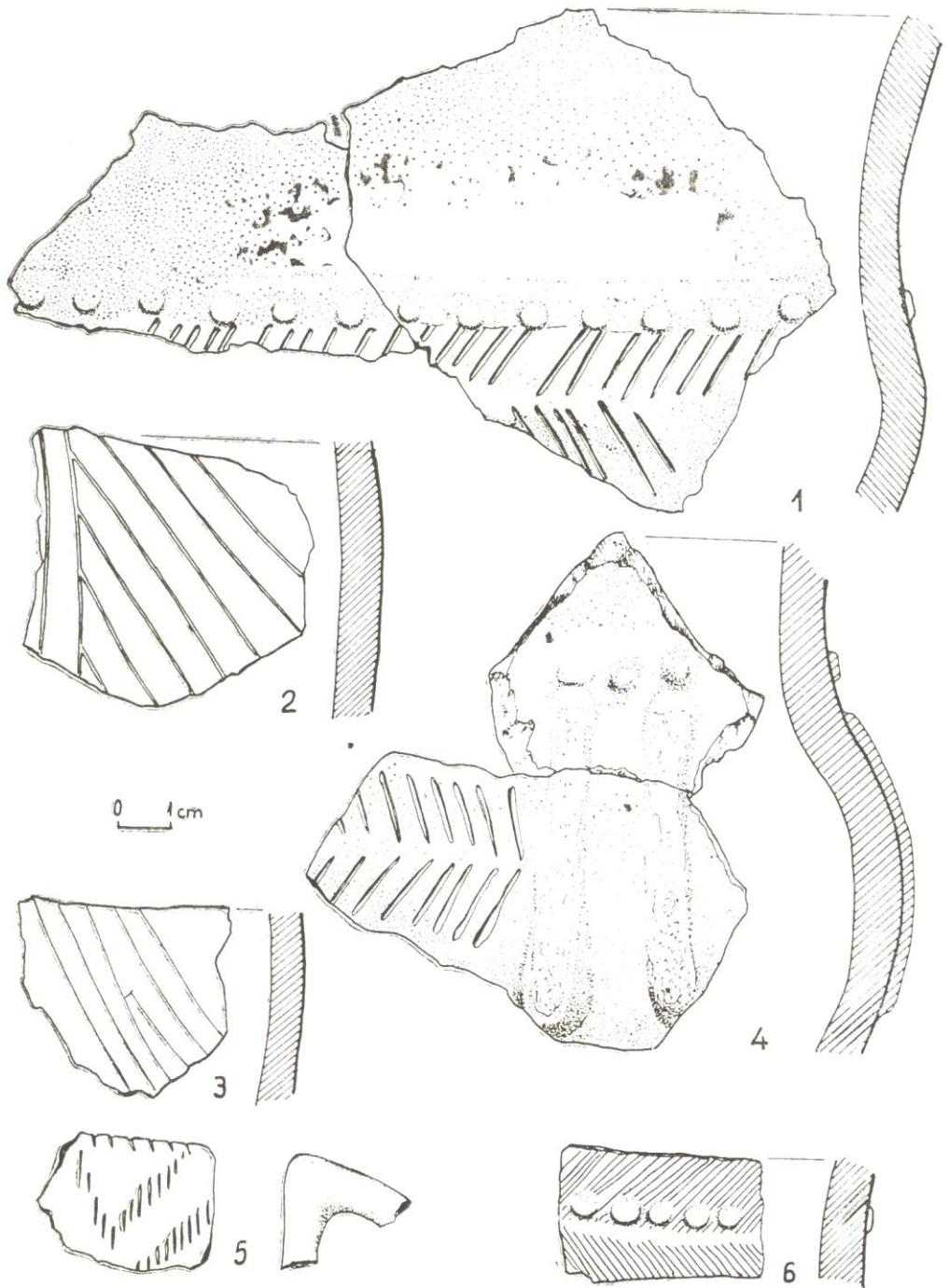

Fig. 38. Cultura Coțofeni: Vârț: ceramică (apud Gherghe 1982b).

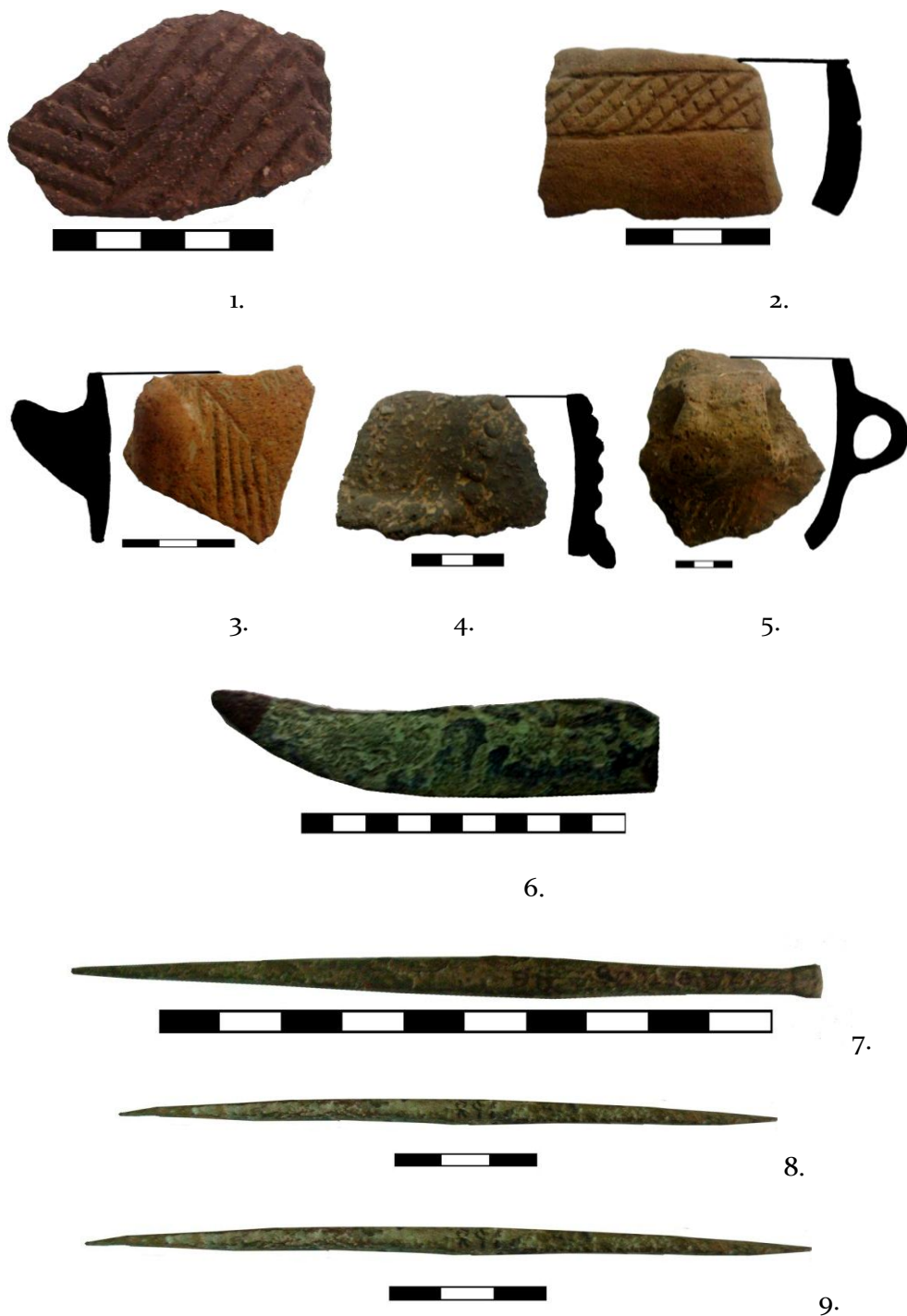

Fig. 39. Cultura Coțofeni. Căzănești-Fabrica de Cărămidă: ceramică: 1-5; cuțit: 6; dălțițe: 7-9.

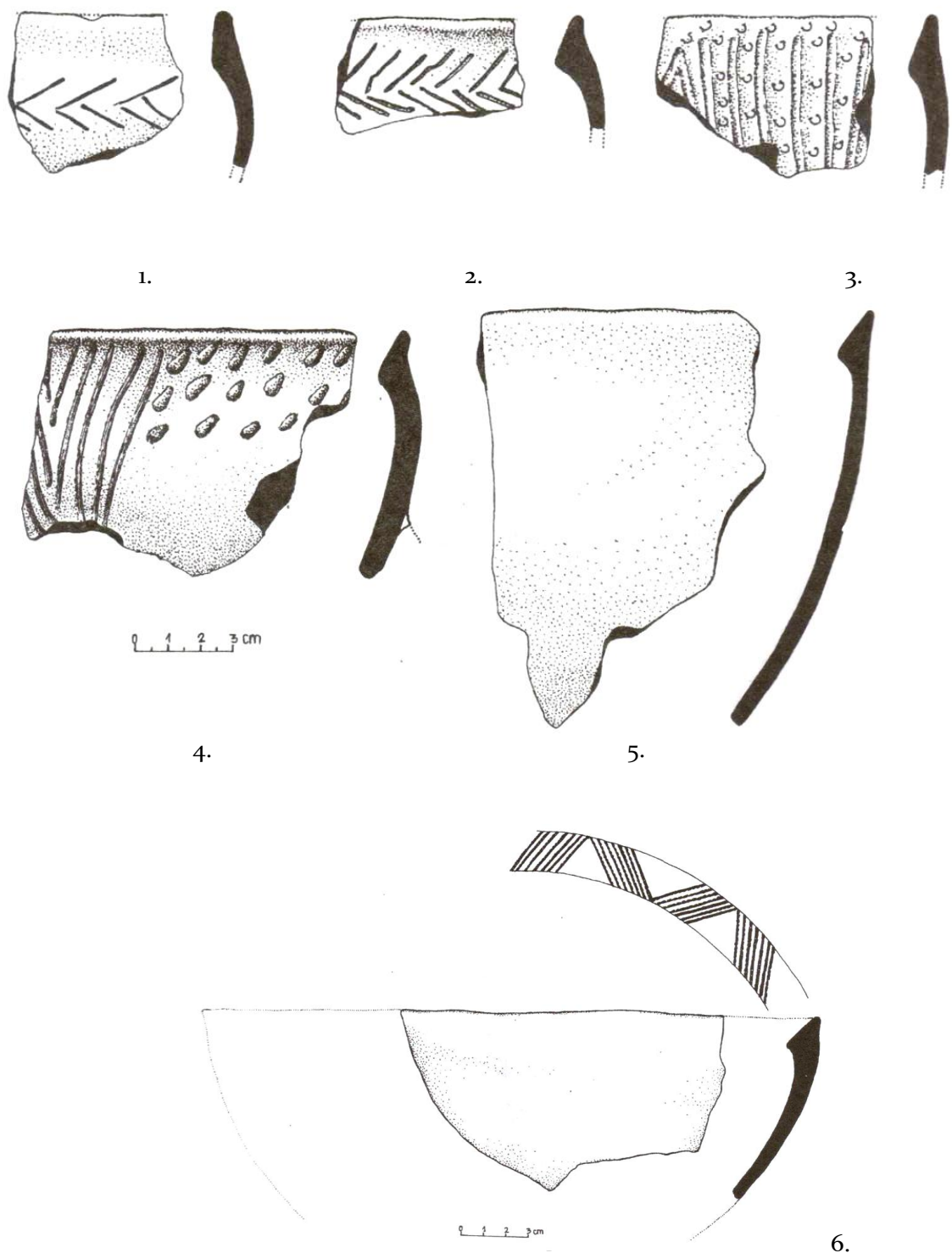

Fig. 40. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

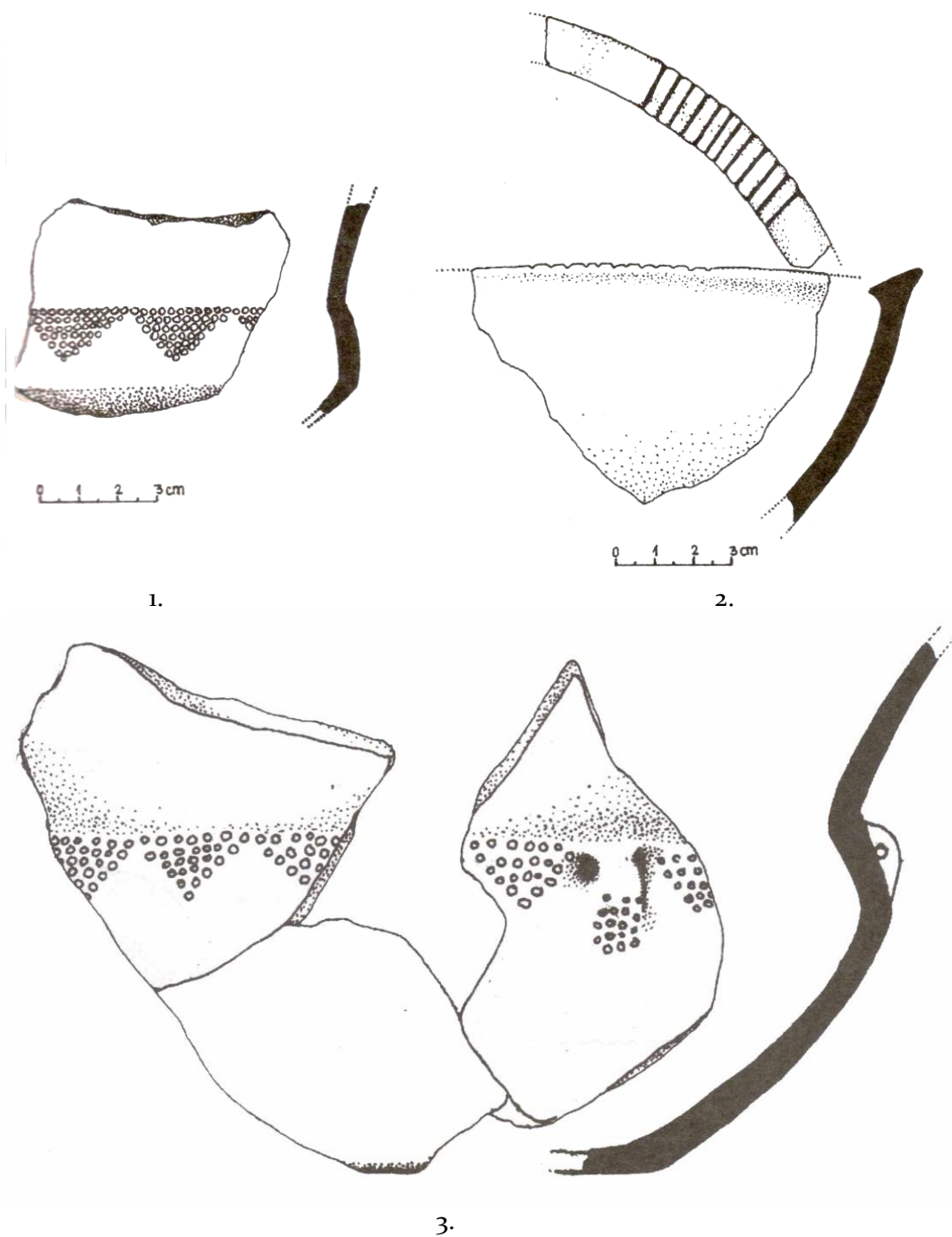

Fig. 41. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

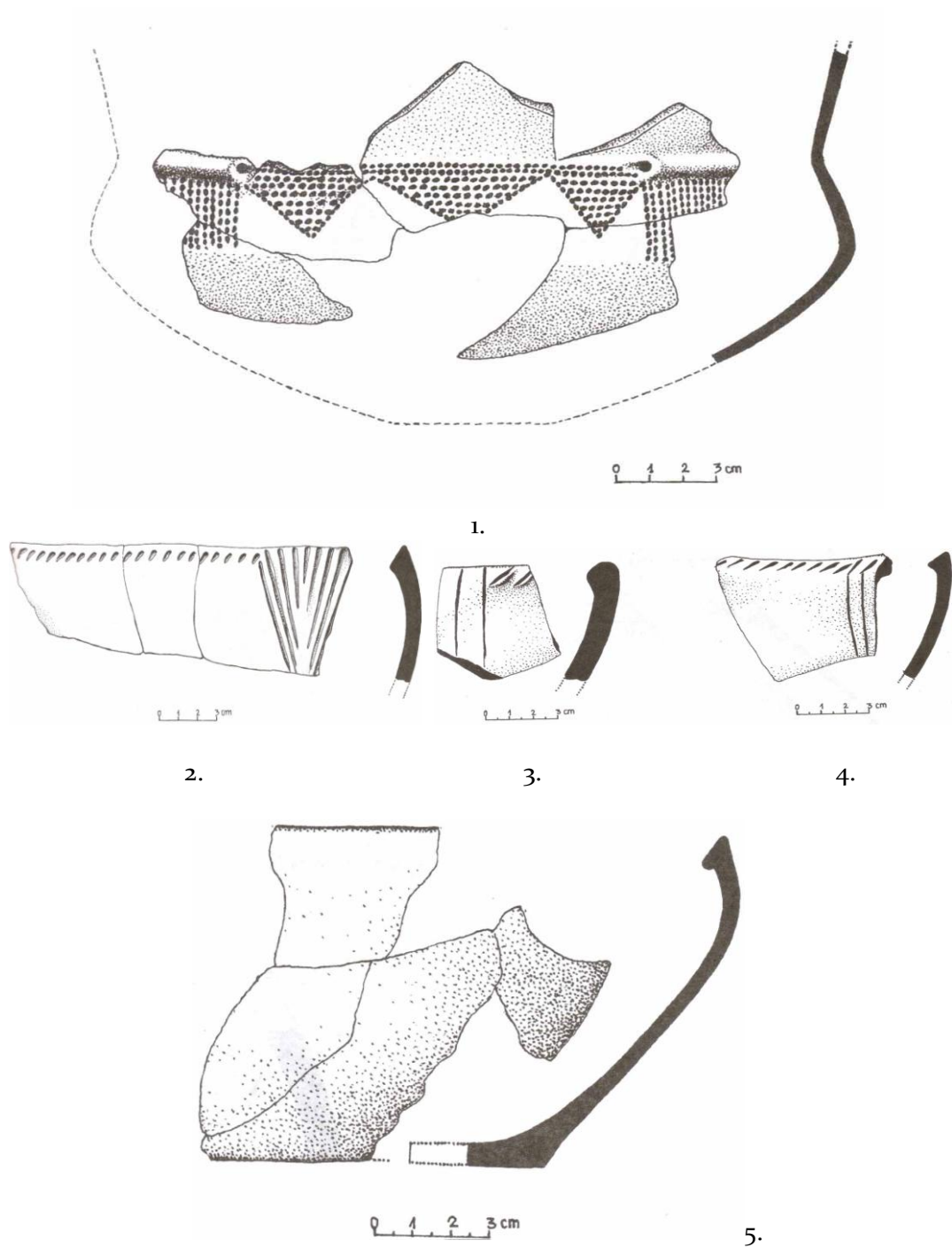
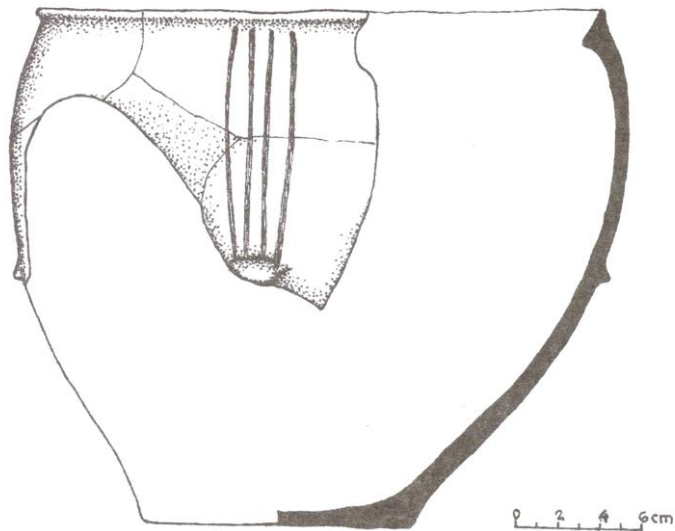
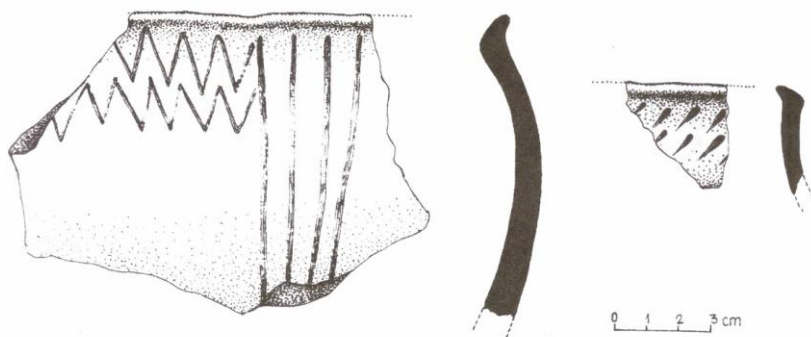

Fig. 42. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

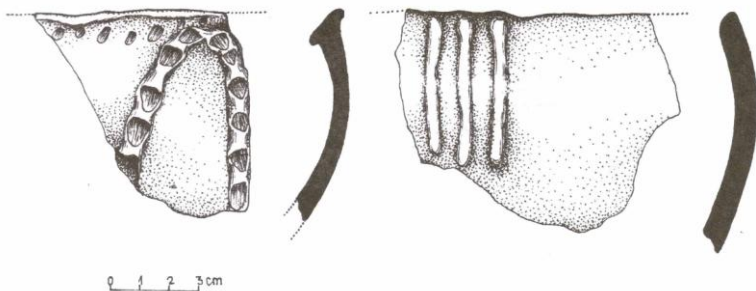

1.

2

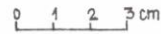
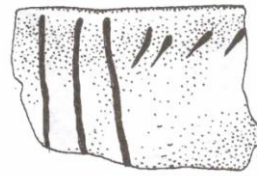
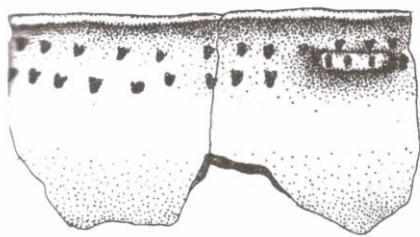
3.

4.

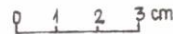
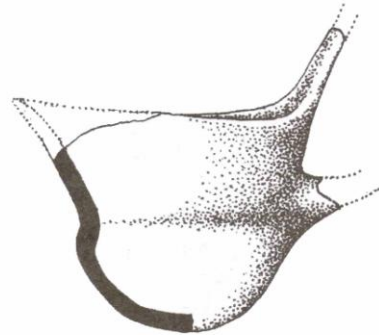
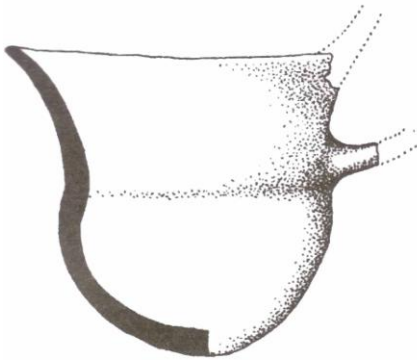
5.

Fig. 43. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

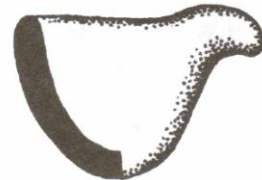
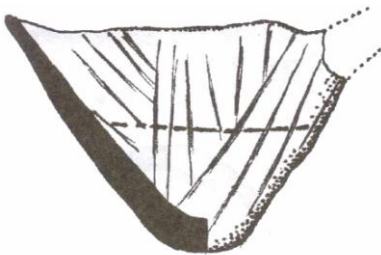
1.

2.

3.

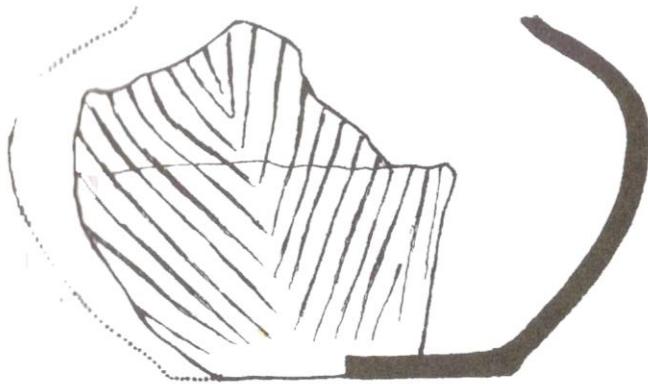
4.

5.

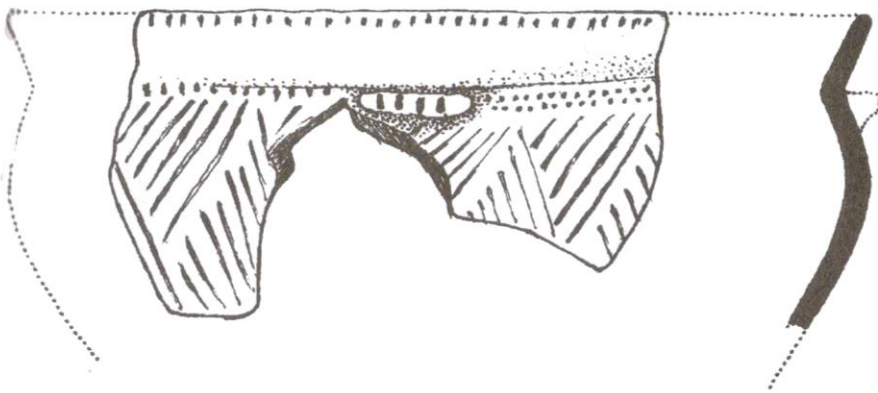
6.

Fig. 44. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

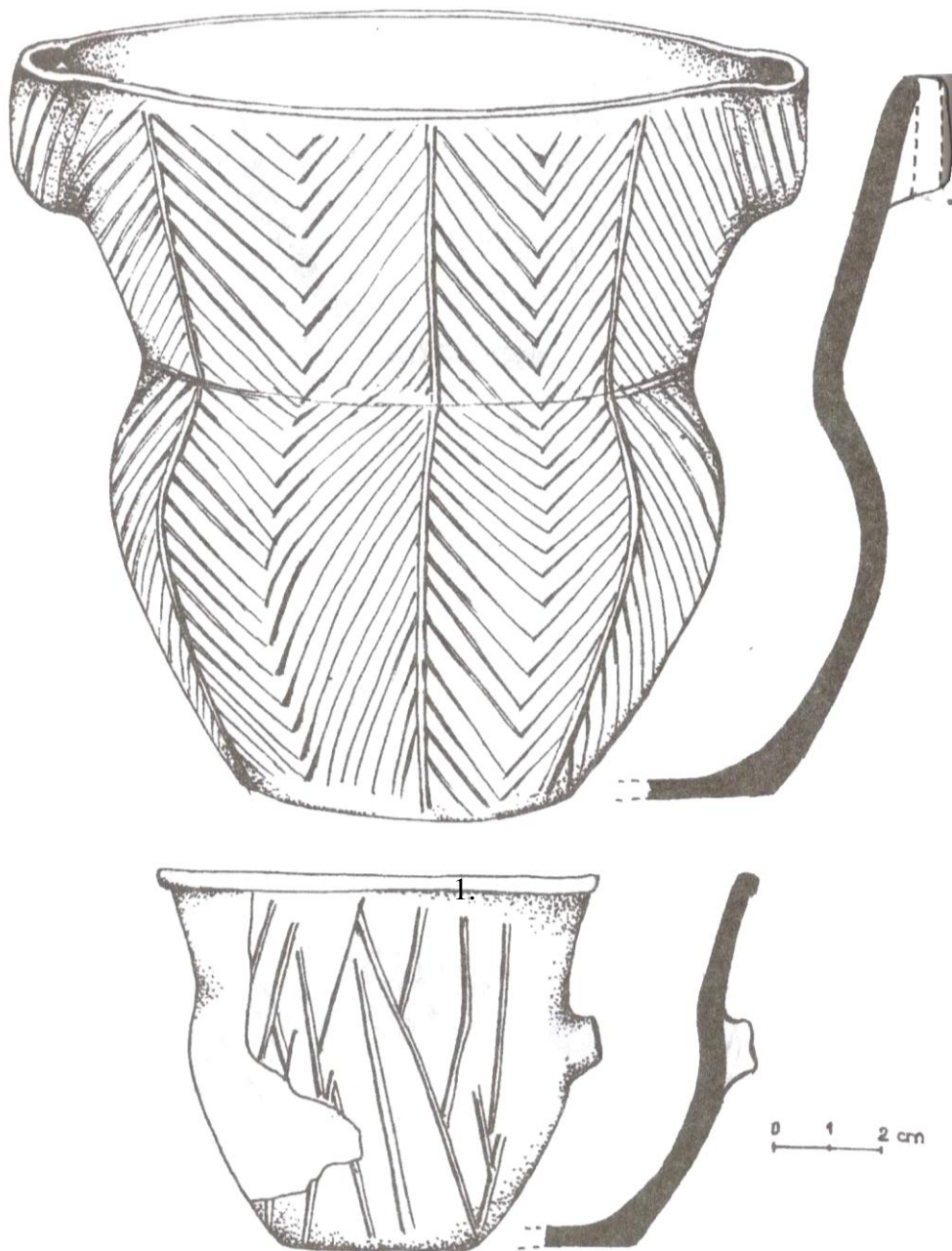
1.

0 1 2 3 4 5 6 cm

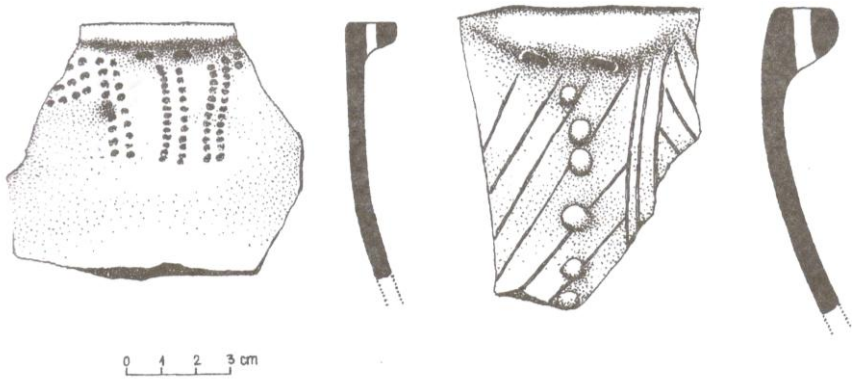
2.

Fig. 45. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

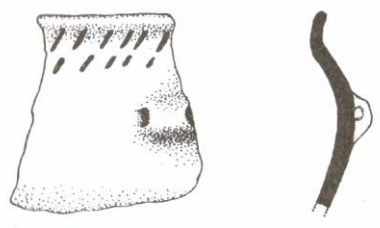
2.

Fig. 46. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

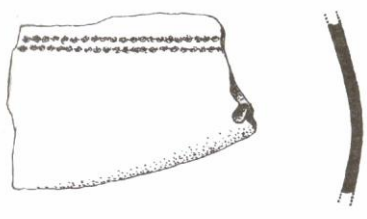

1.

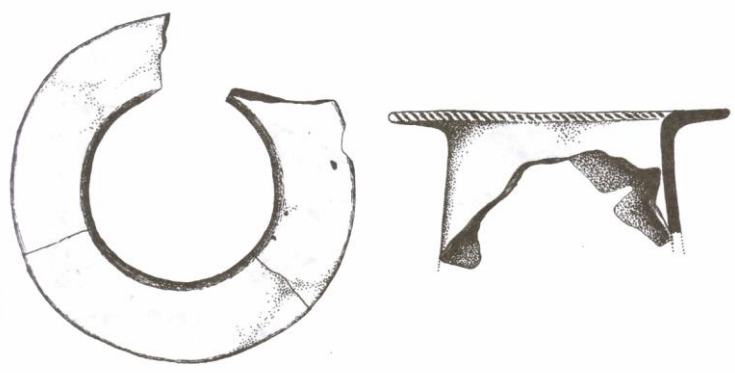
2.

0 1 2 3 cm 3.

4.

5.

Fig. 47. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

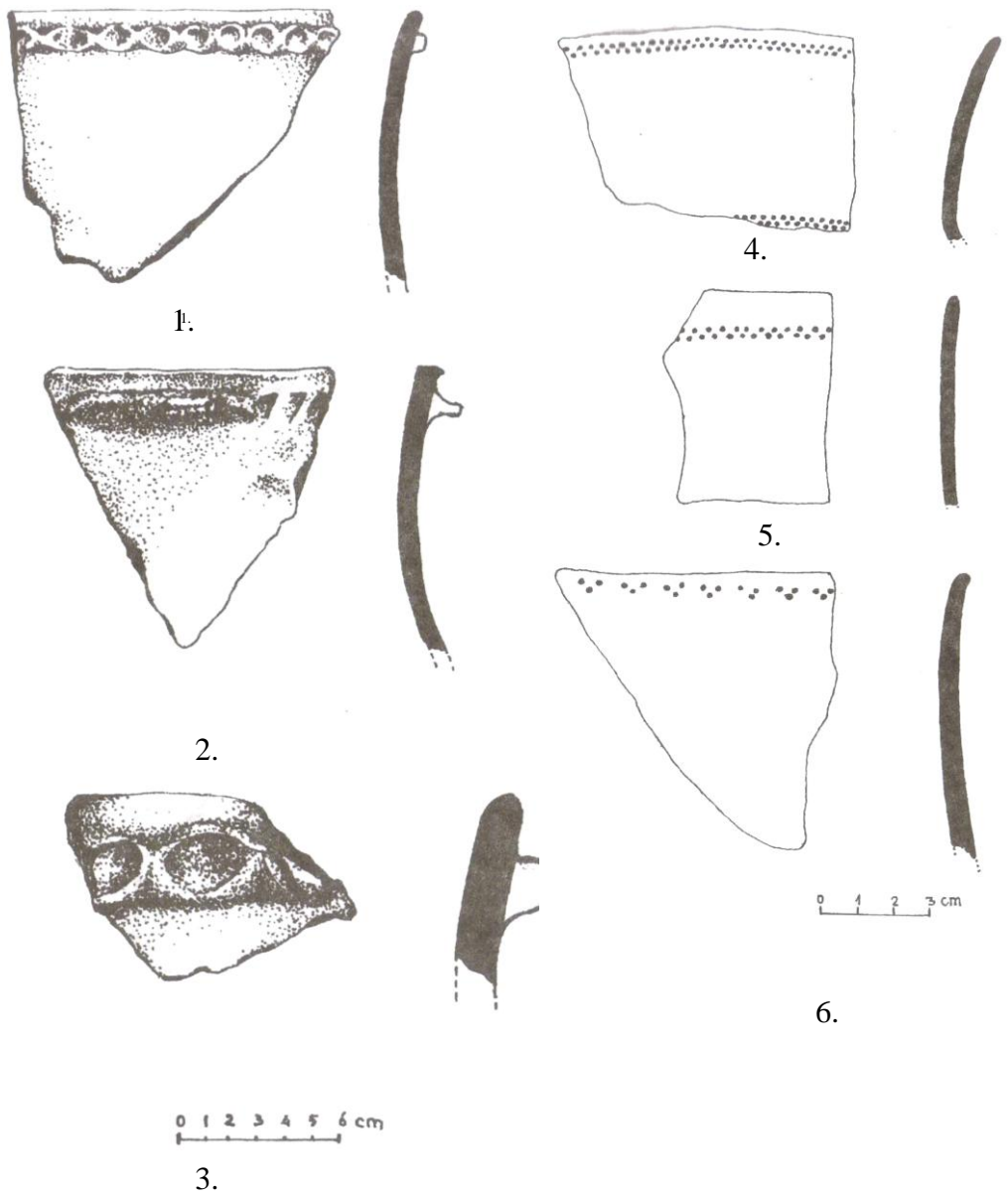

Fig. 48. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

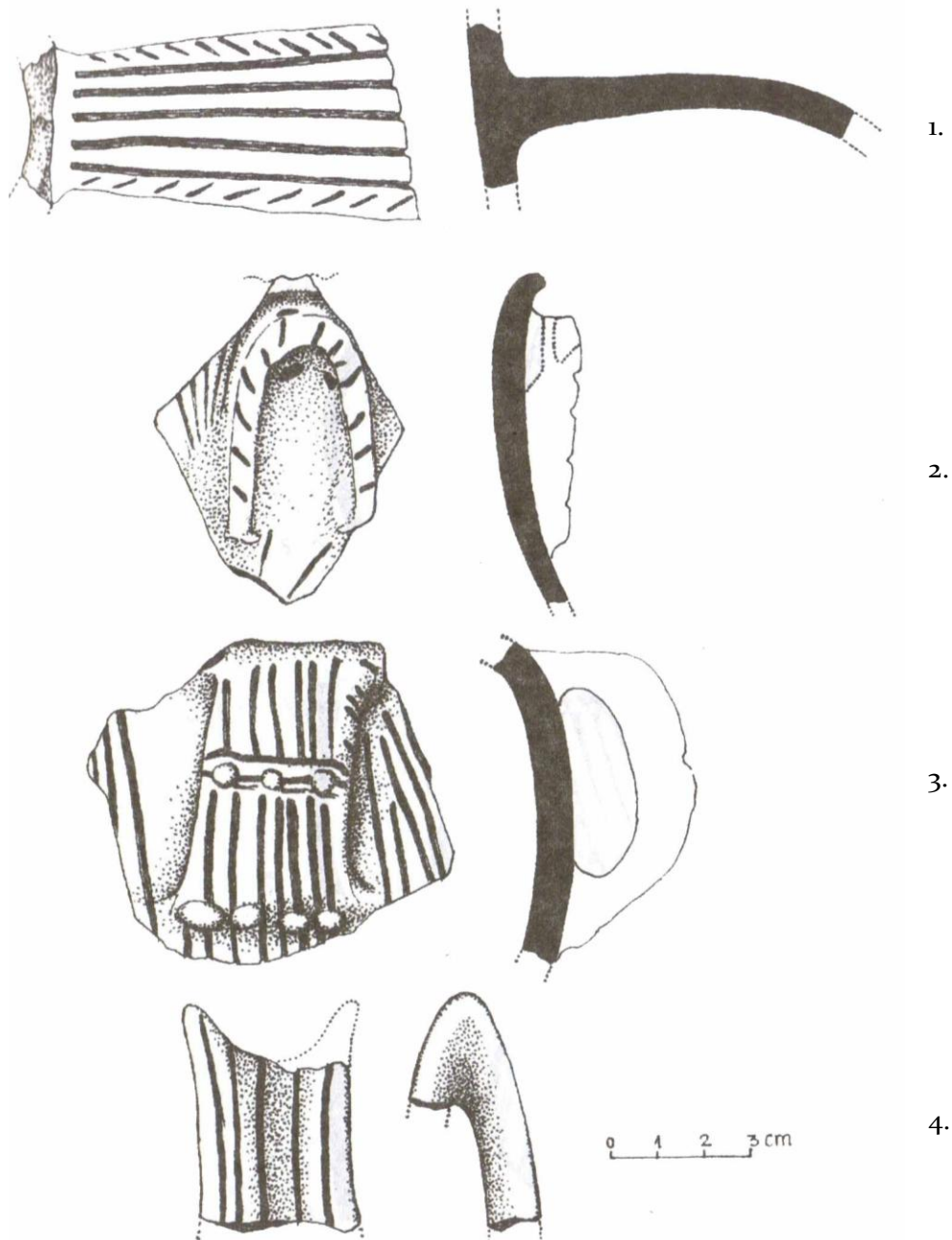

Fig. 49. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

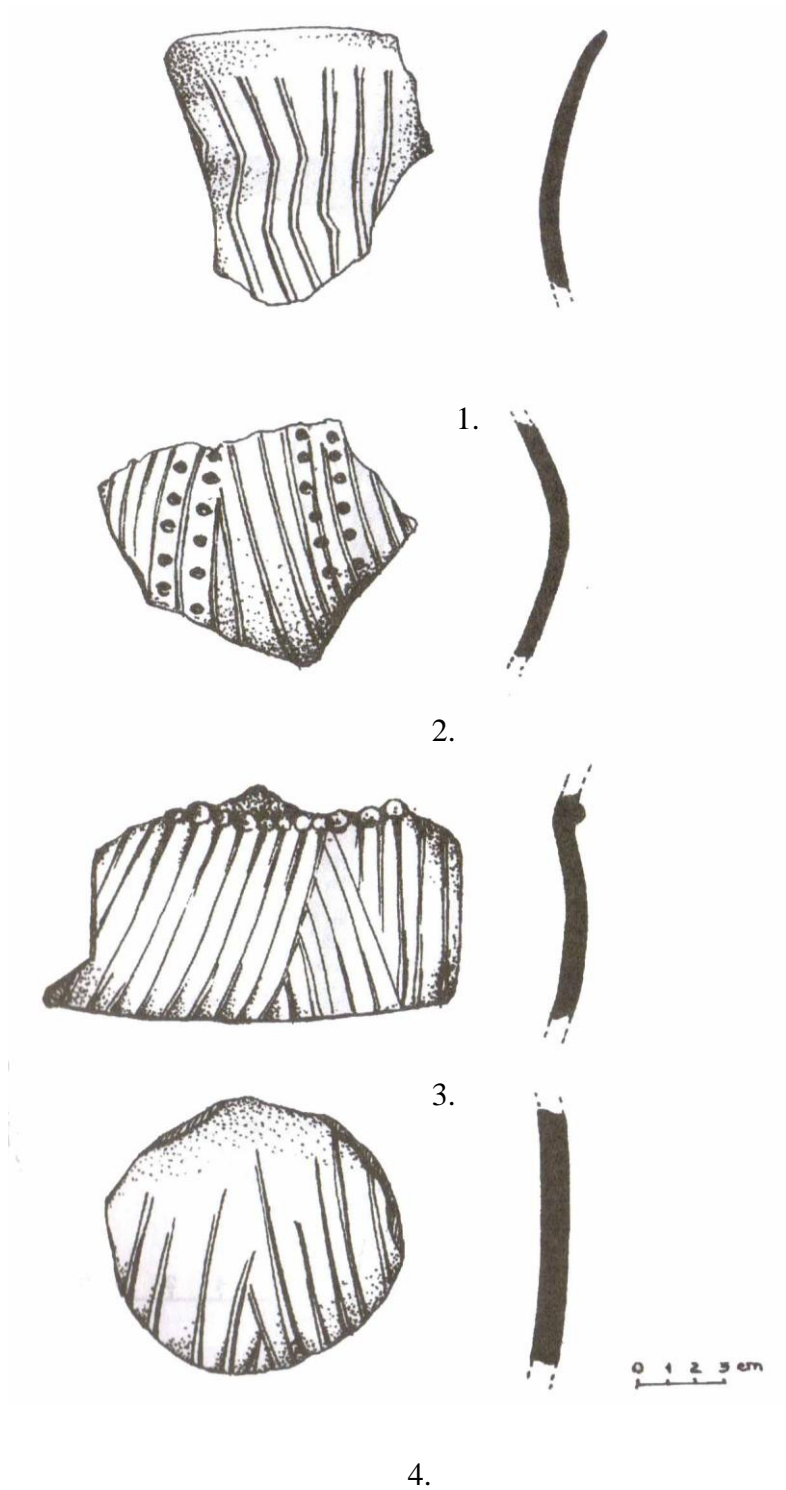

Fig. 50. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

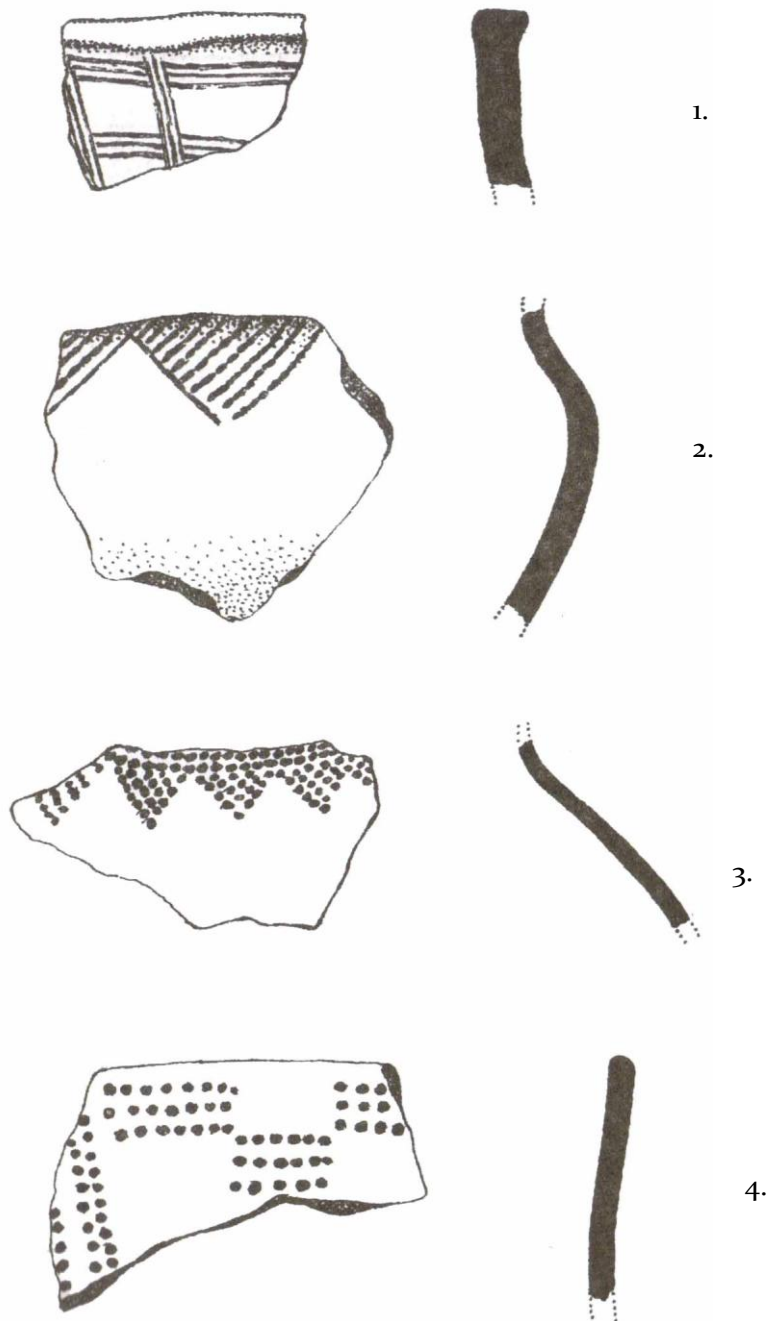

Fig. 51. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

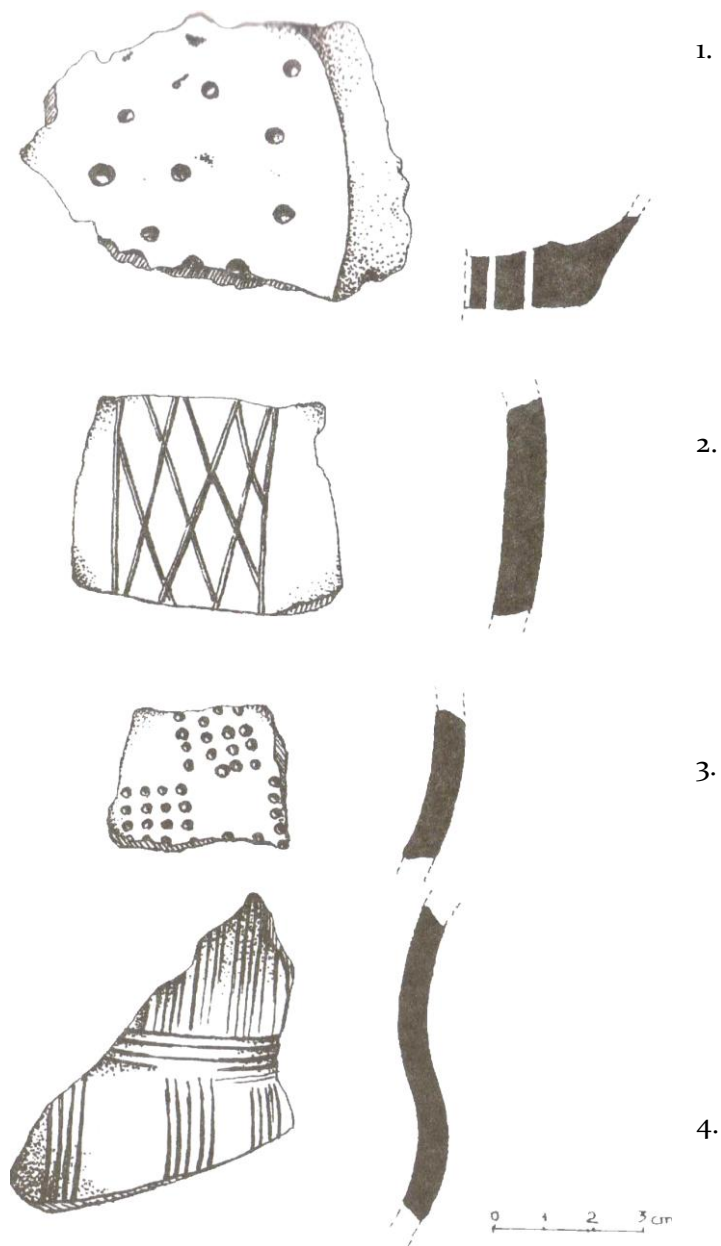

Fig. 52. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

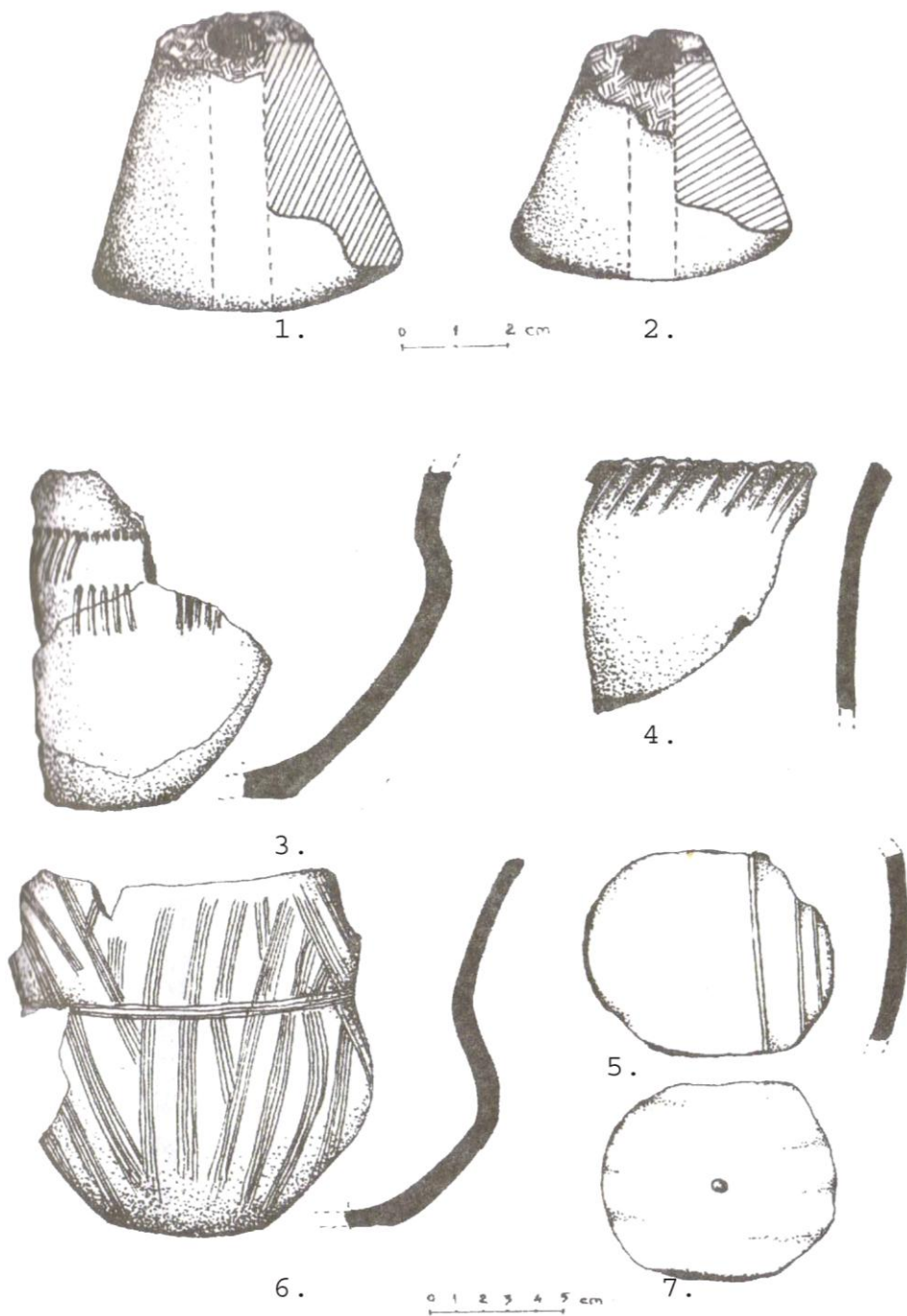

Fig. 53. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

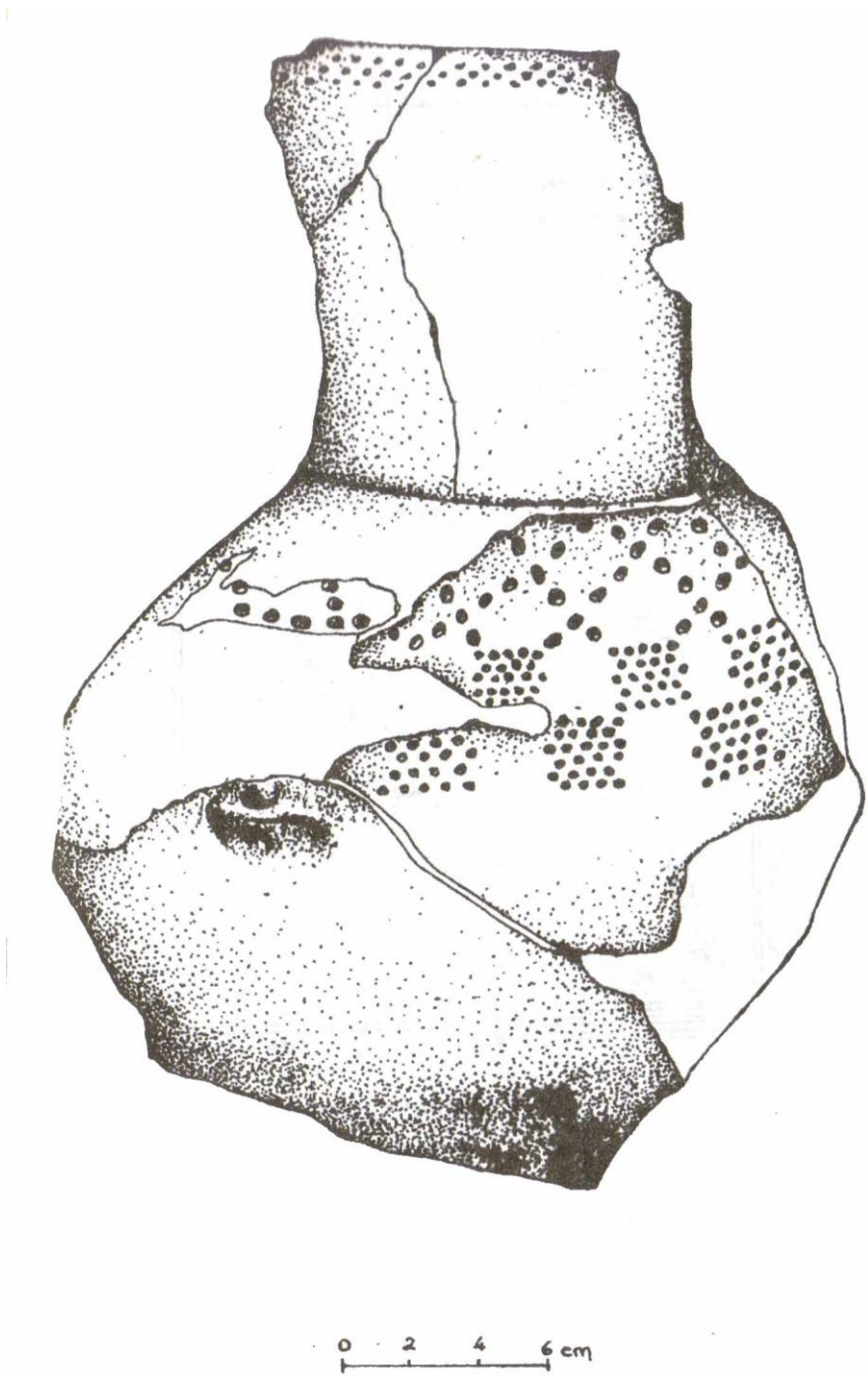

Fig. 54. Cultura Coțofeni: Rogova: ceramică (apud Crăciunescu 2002).

Fig. 55. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Coasta Ungurească: ceramică: 1-9; idoli: 10-11.

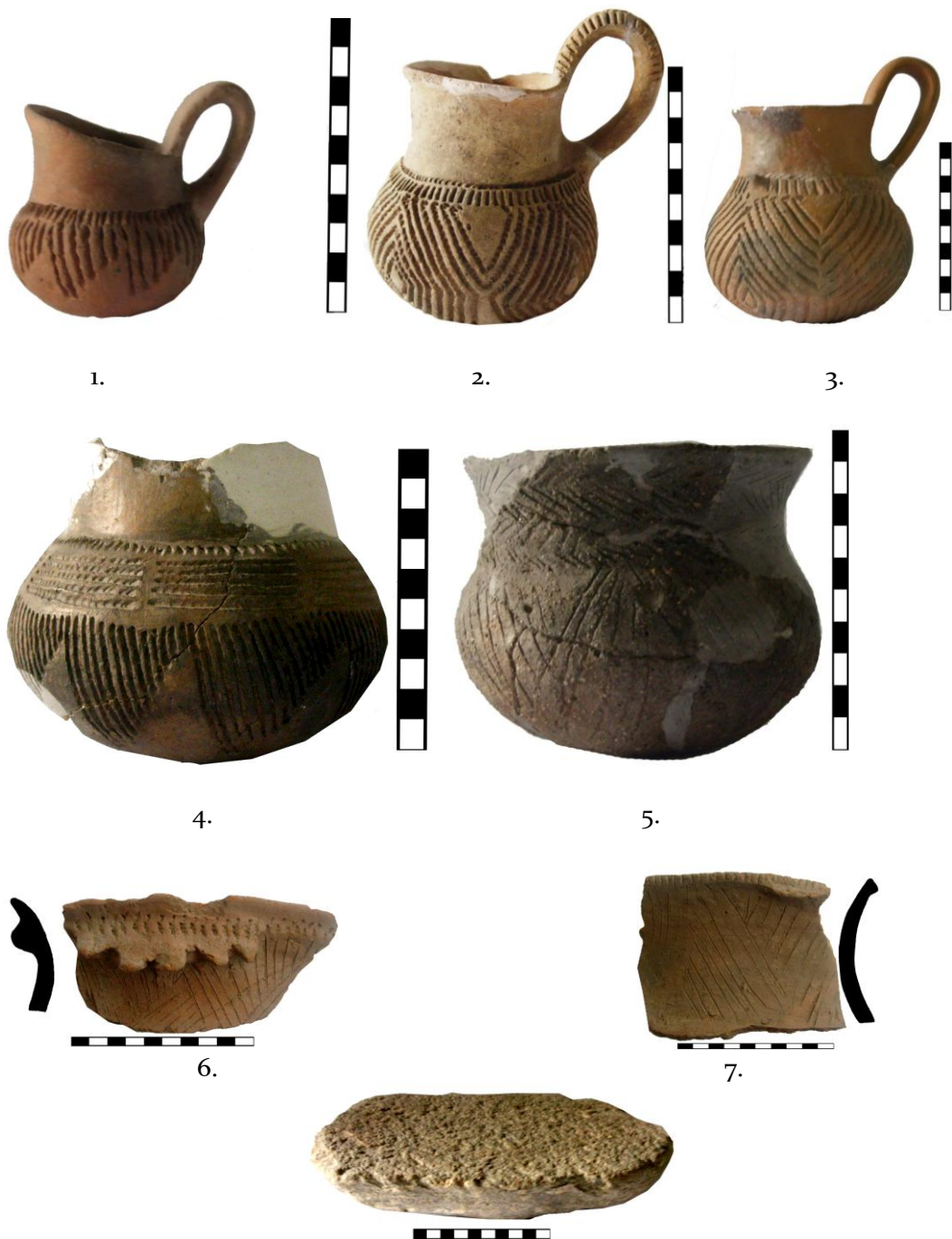

Fig. 56. Cultura Coțofeni: Râmnicu Vâlcea-Cetățuia: ceramică: 1-7; râșniță: 8.

1.

2.

3.

4.

Fig. 57. Cultura Coțofeni: Râmnicu Vâlcea-Cetățuia: ceramică.

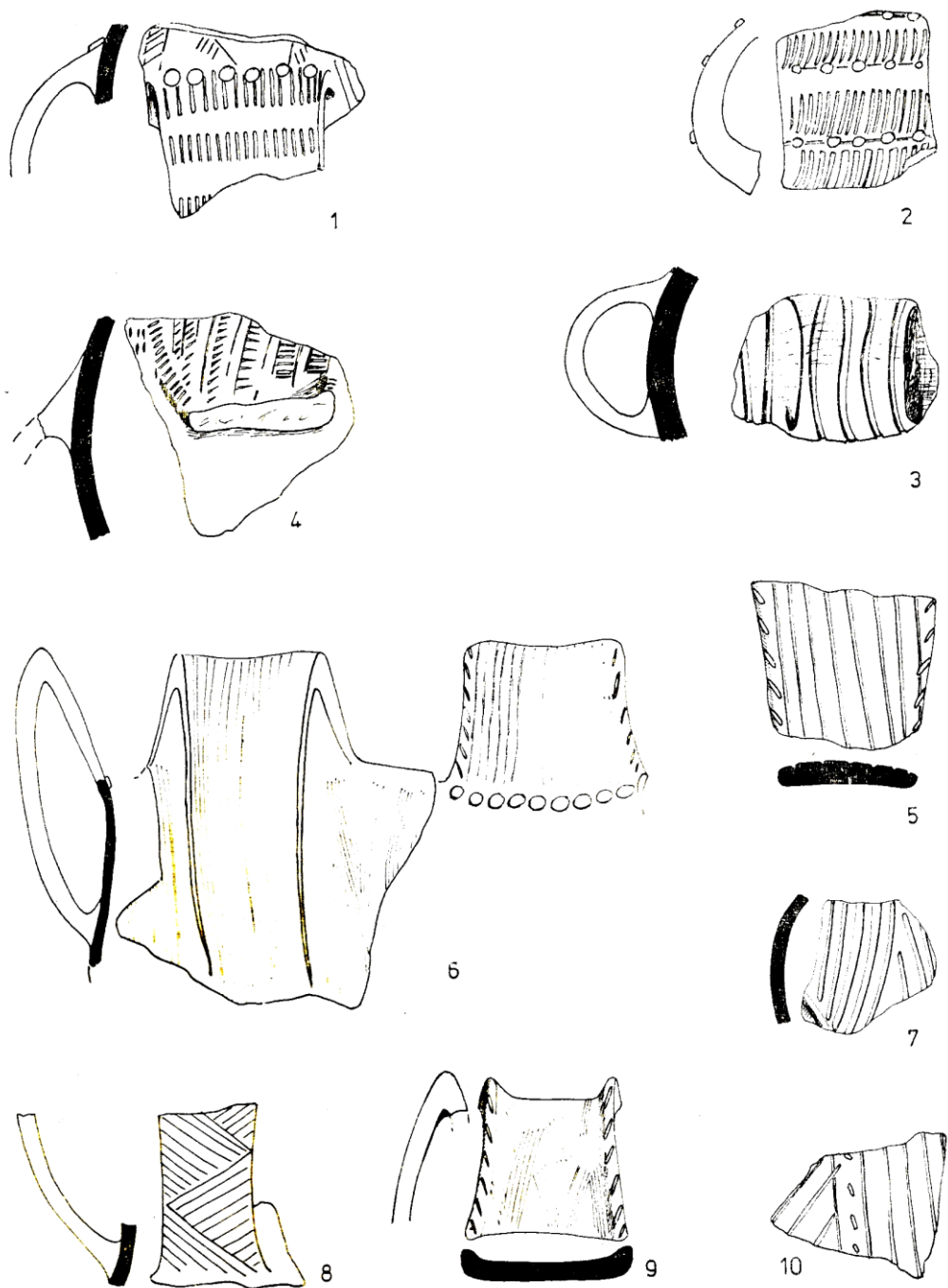

Fig. 58. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului: ceramică (apud Roman 1976a).

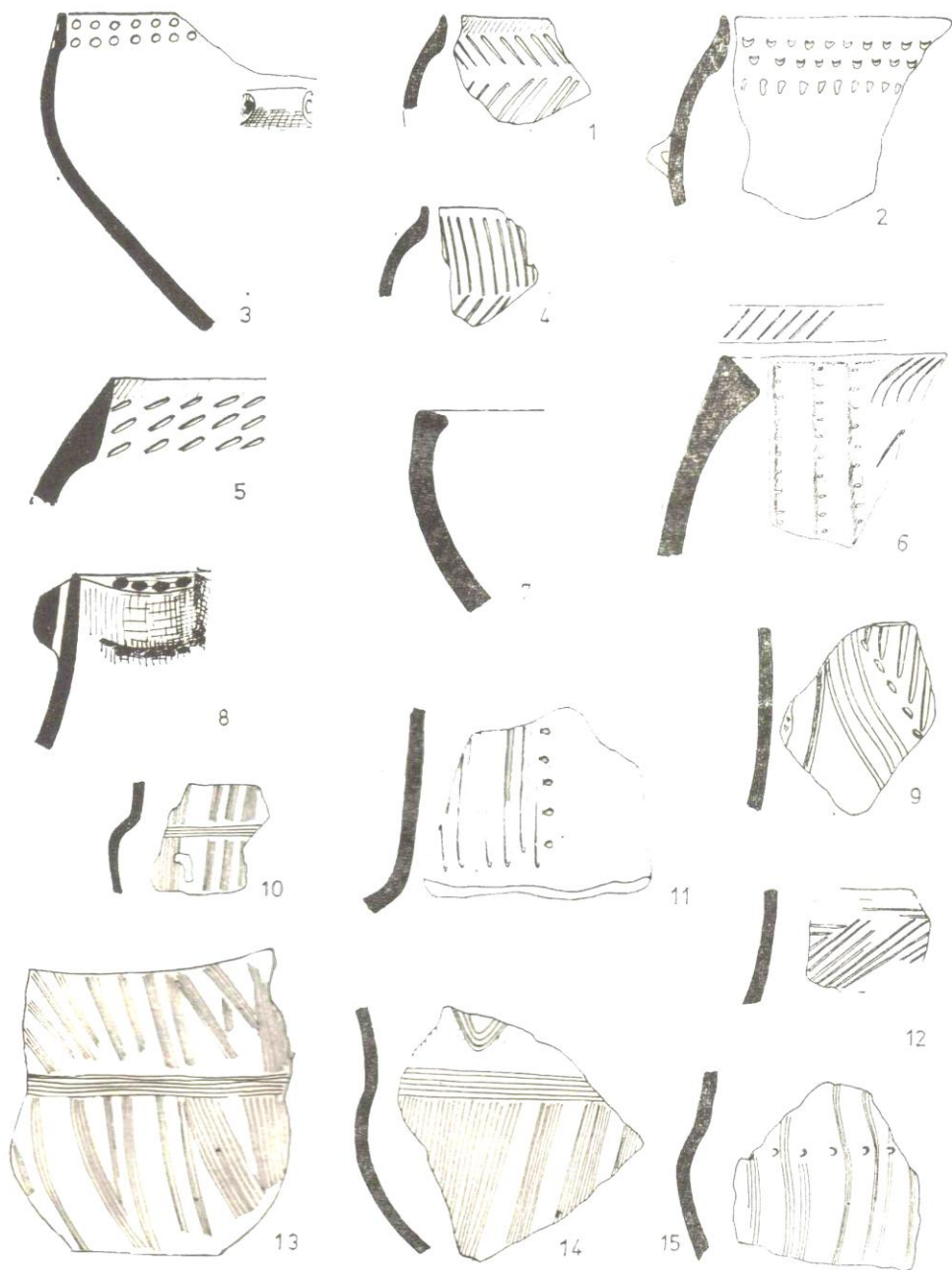

Fig. 59. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (apud Roman 1976a).

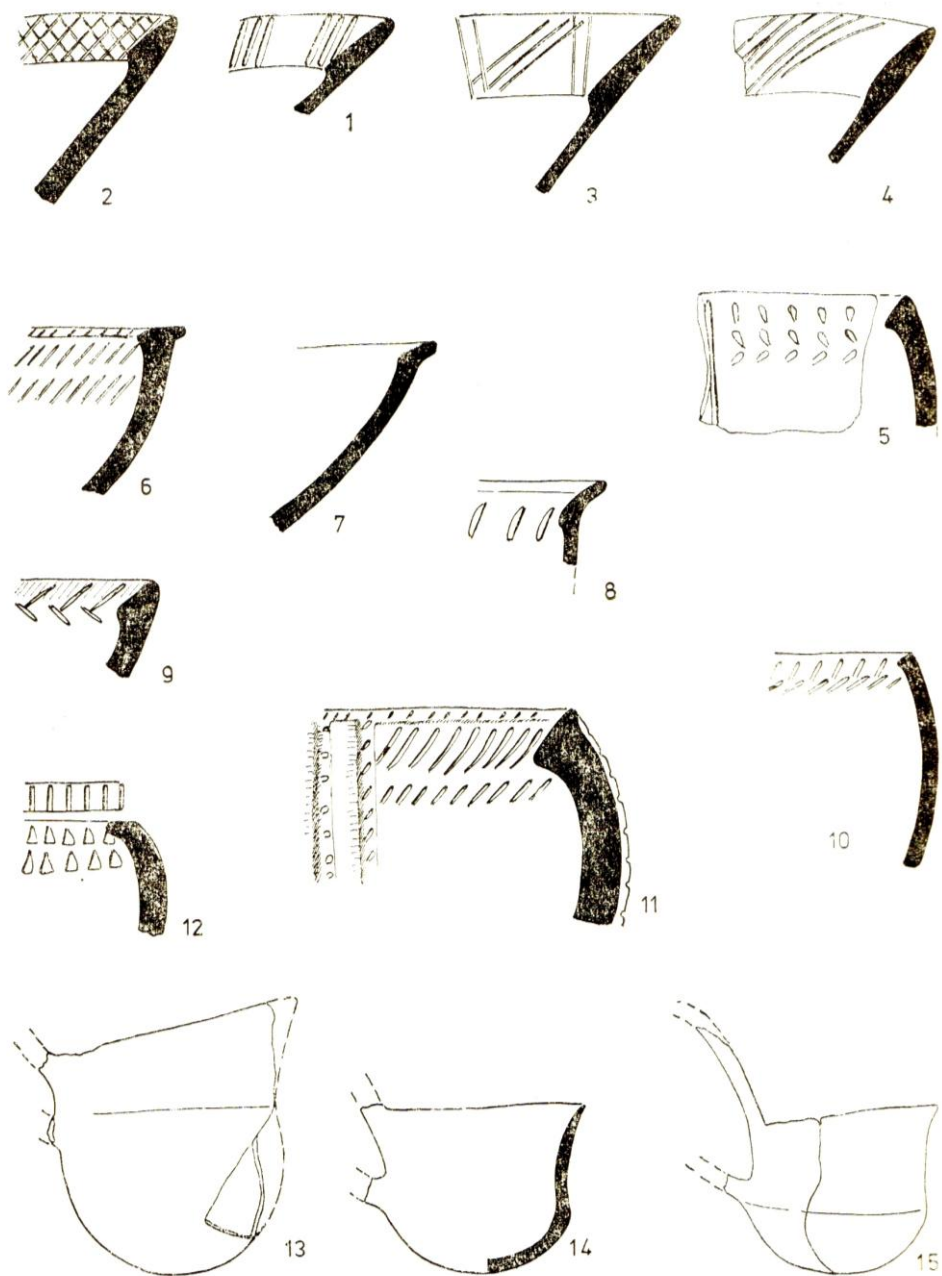

Fig. 60. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (apud Roman 1976a).

Fig. 61. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (apud Roman 1976a).

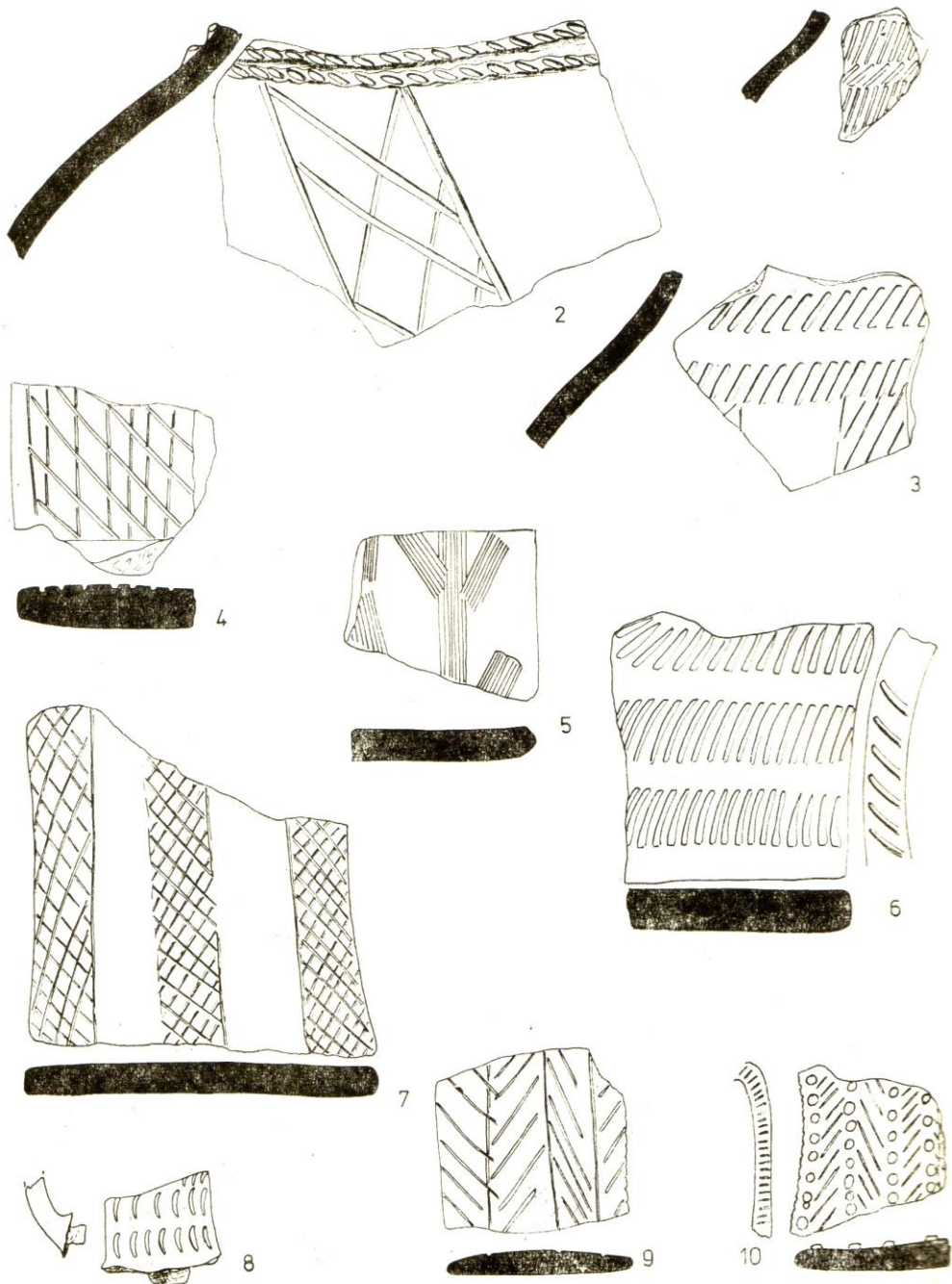

Fig. 62. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (apud Roman1976a).

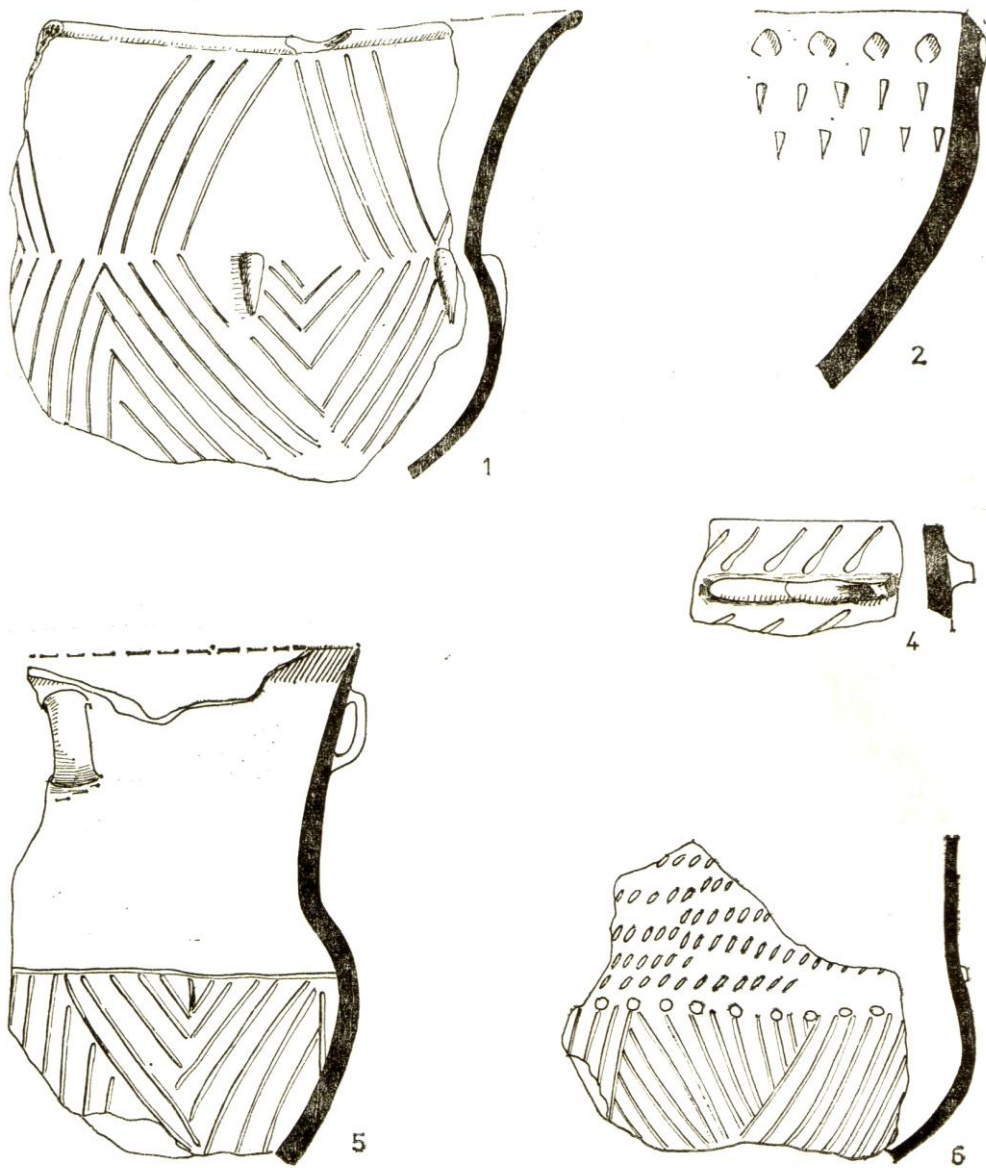

Fig. 63. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- Botul Cliuciului: ceramică (apud Roman 1976a).

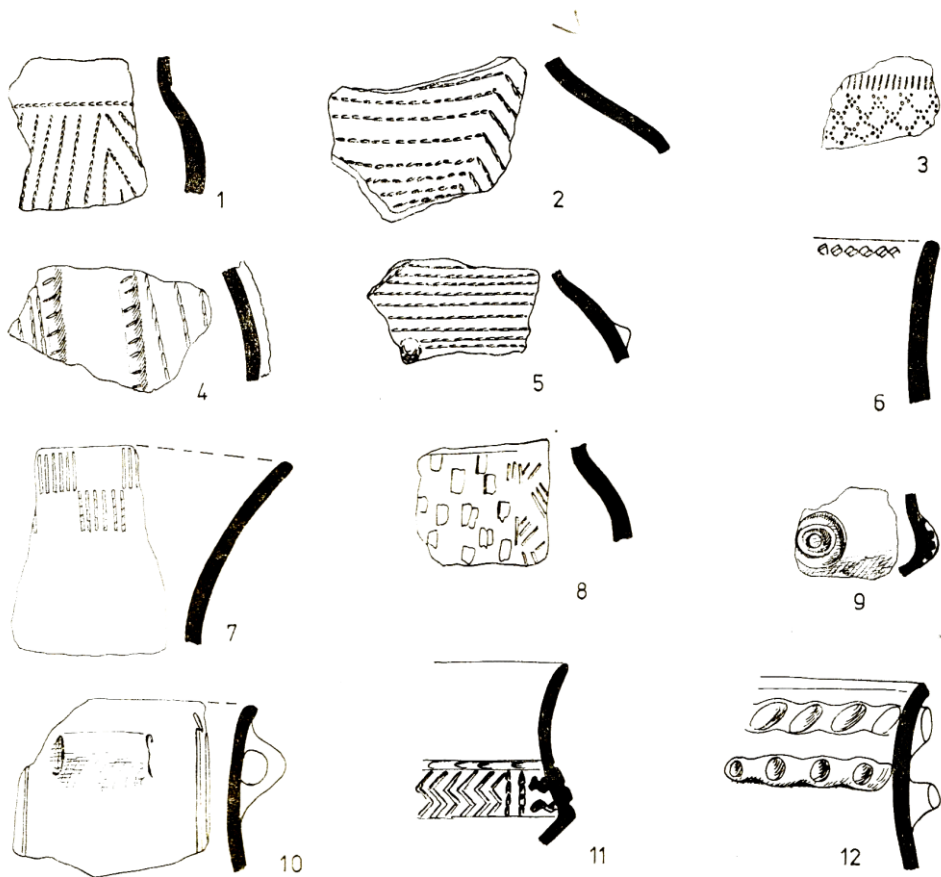

Fig. 64. Cultura Coțofeni: Ostrovul Corbului- *Botul Cliuciului*: ceramică (apud Roman 1976a).

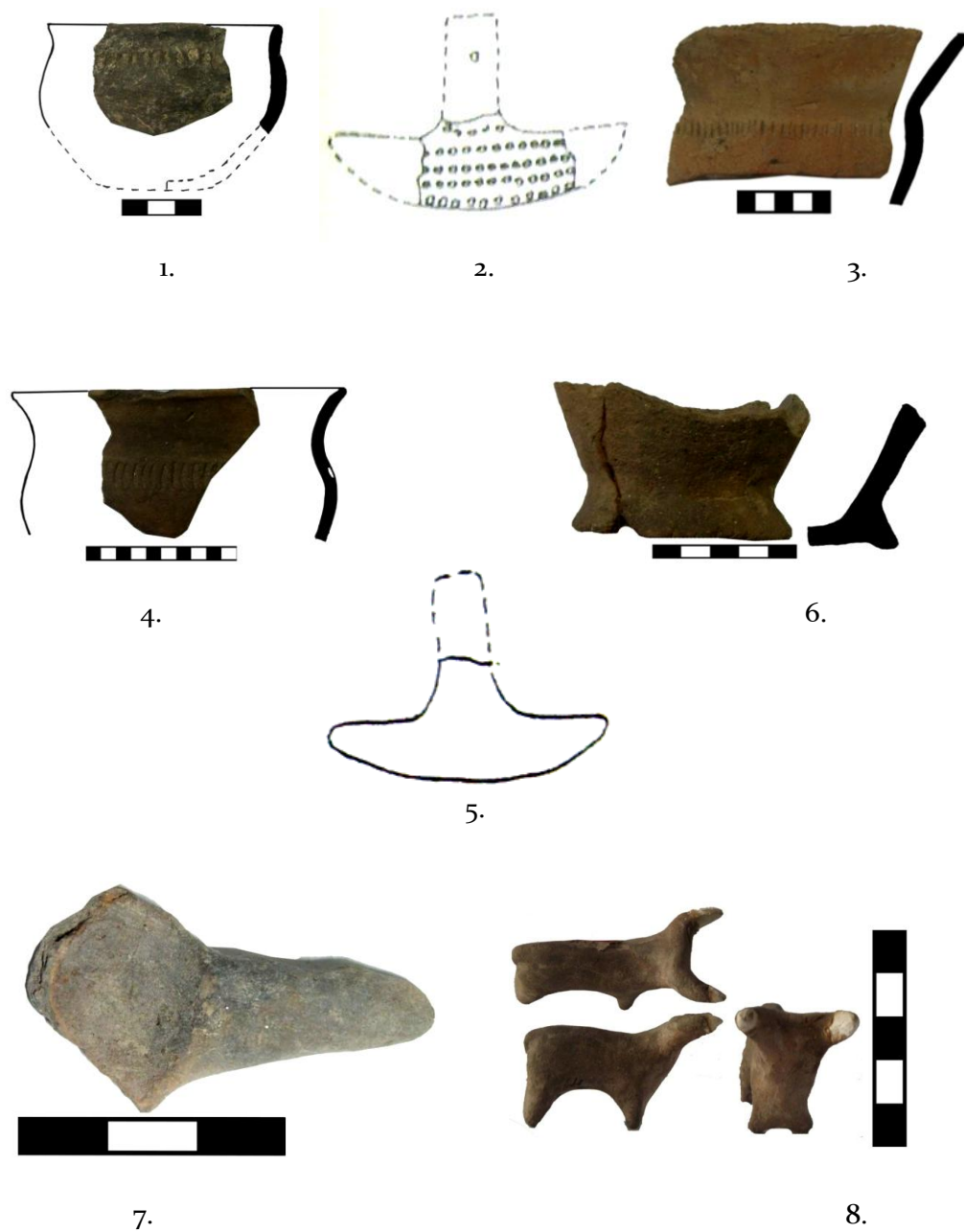

Fig. 65. Cultura Coțofeni: Govora-Dealul Săpunarului: ceramică: 1, 3, 4, 6: ancore din lut: 2, 5; lingură: 7; idol: 8.

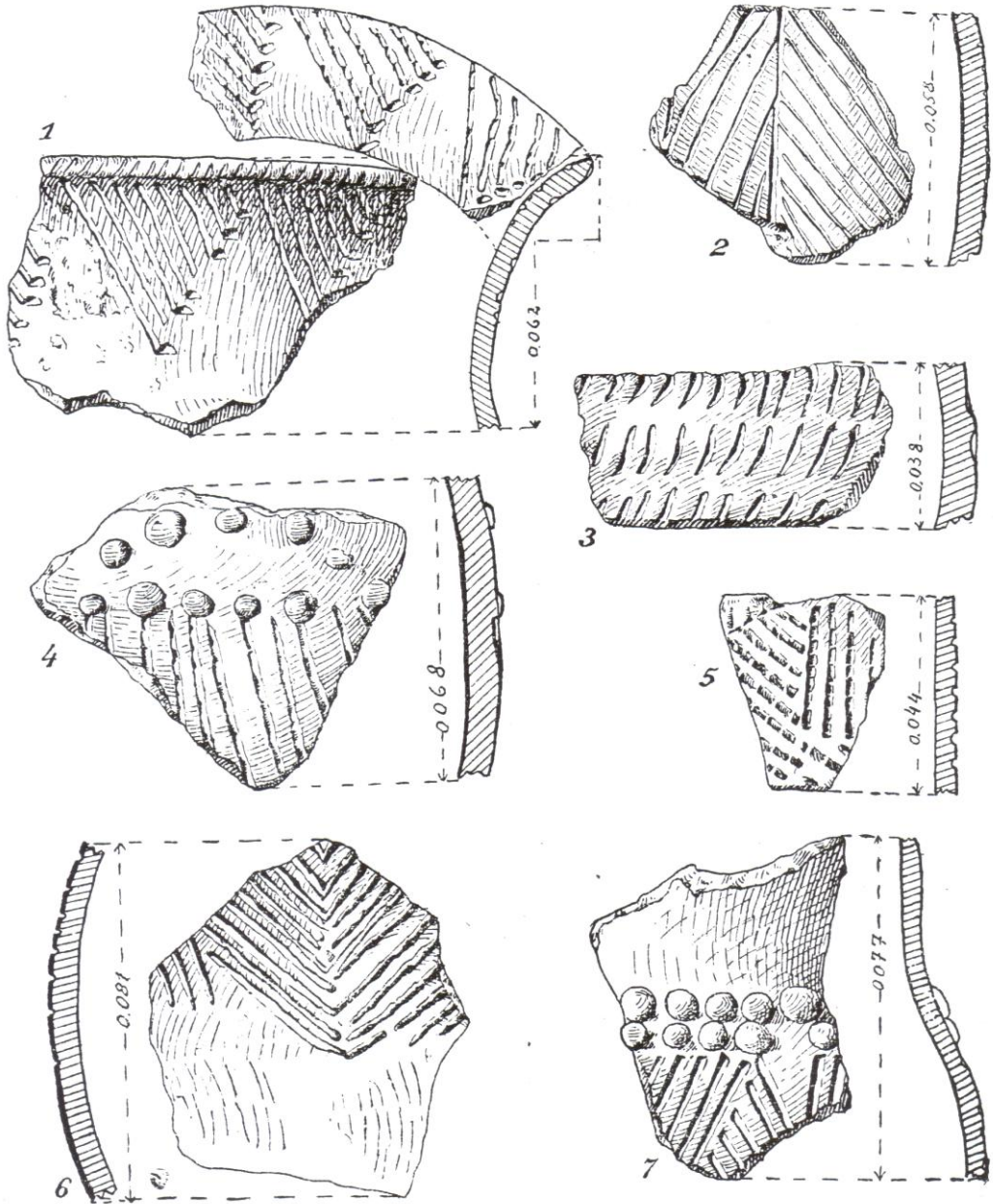

Fig. 66. Cultura Coțofeni: Baia de Fier: ceramică (apud Ploșor et alii 1957).

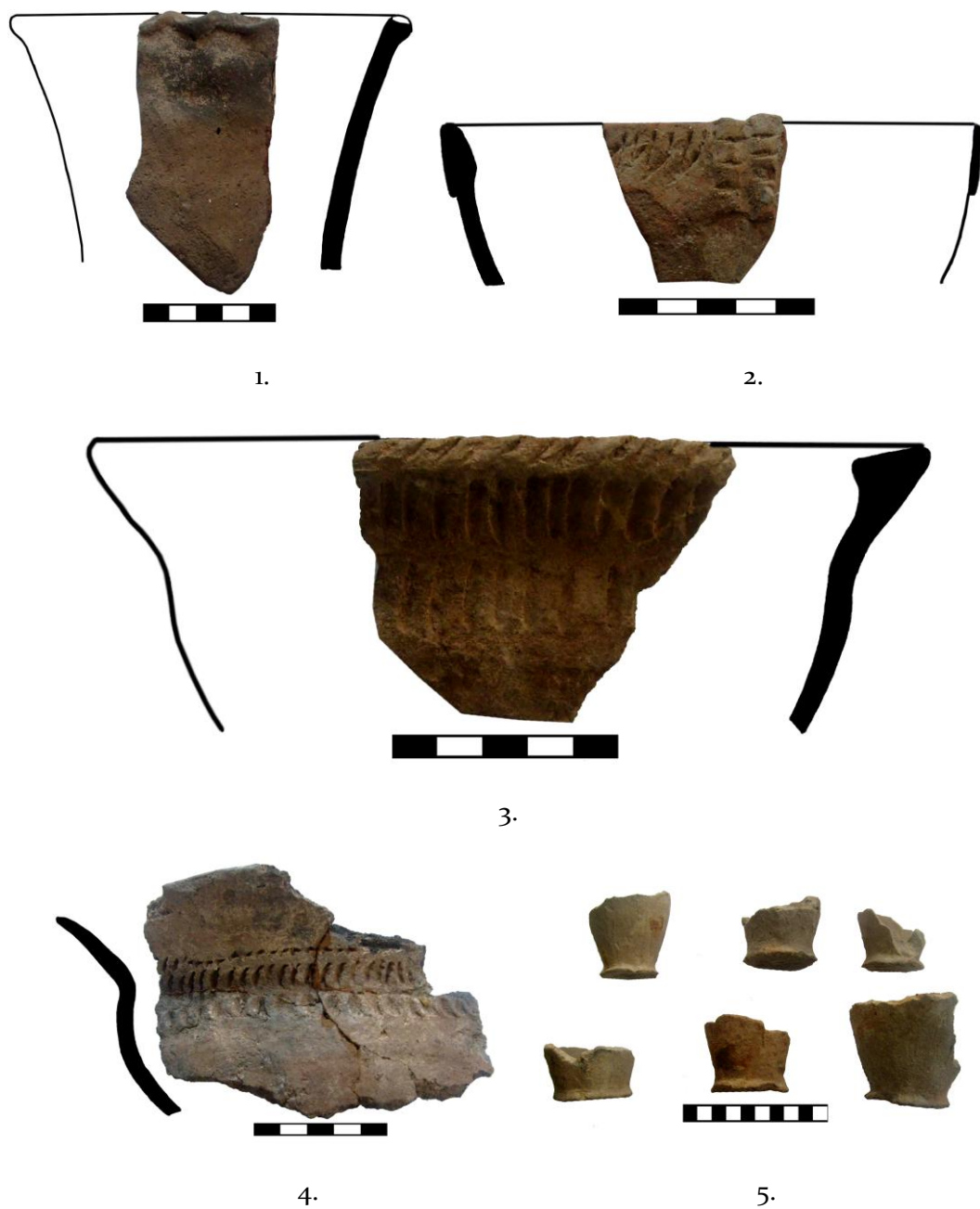

Fig. 67. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Zdup: ceramică.

1.

2.

3.

Fig. 68. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Zdup: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

1.

2.

3.

Fig. 69. Cultura Coțofeni: Ocele Mari-Zdup: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

1.

2.

3.

Fig. 70. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Zdup: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

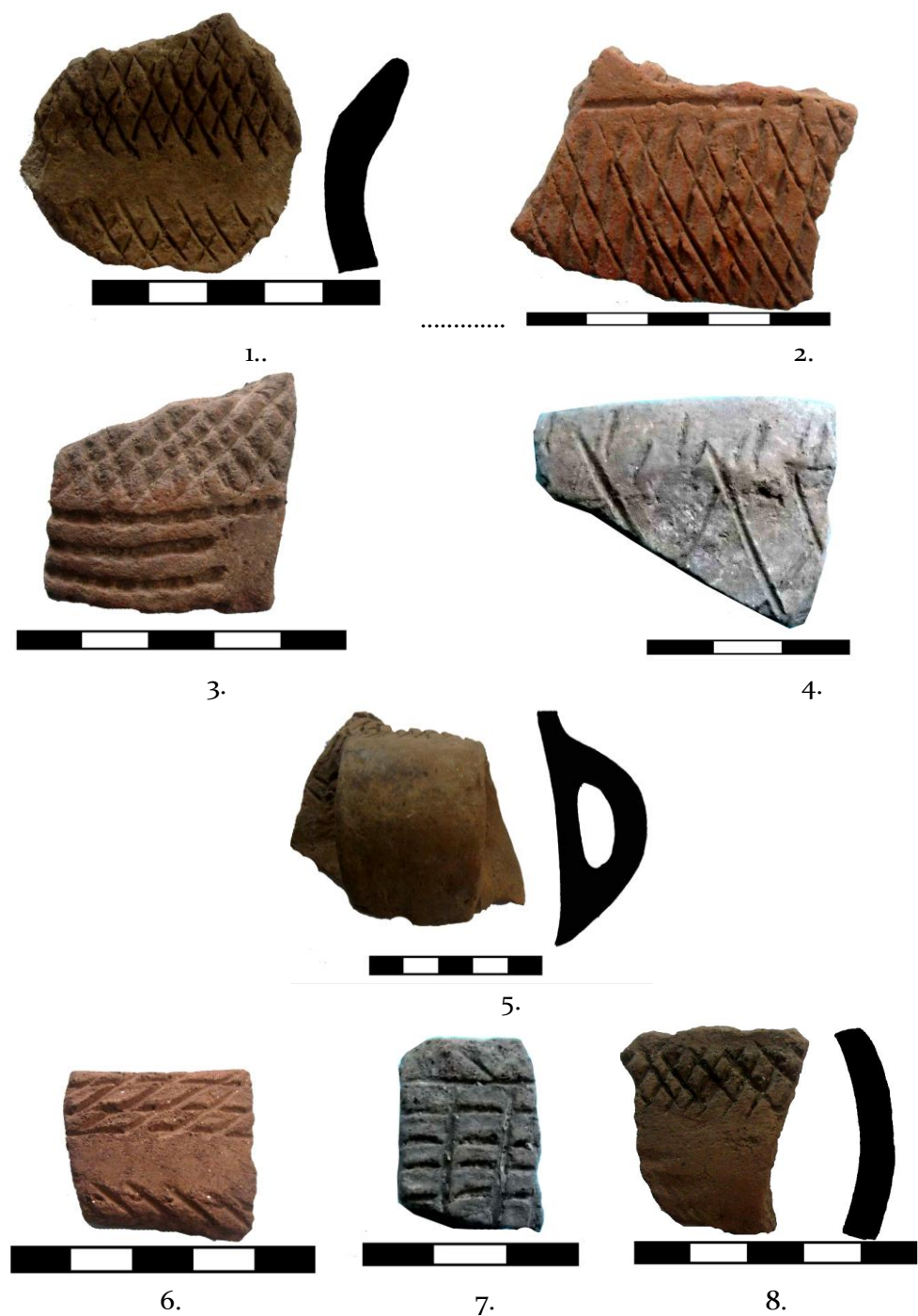

Fig. 71. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Zdup: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Fig. 72. Cultura Coțofeni: Ocnele Mari-Zdup: ceramică.

1.

2.

3

4.

4.

5.

Fig. 73. Cultura Coțofeni: Călimănești-Muntele Cozia: ceramică: 1-4; Cernișoara-Modoia: idol: 5.

Fig. 74. Cultura Coțofeni:Ocnîța-Aval Baraj: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Fig. 75. Cultura Coțofeni: Ocnîța-Aval Baraj: ceramică: 1-5; Ocnîța-Cosota: ceramică: 6 (apud Tuțulescu 2011).

Fig. 76. Cultura Coțofeni: Ocnița-Aval Baraj: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

Fig. 77. Cultura Coțofeni:Ocnîța-Aval Baraj: ceramică (apud Tuțulescu 2011).

1.

2.

3.

4.

Fig. 78. Cultura Coțofeni:Ocnîța-Aval Baraj: unelte din silex .

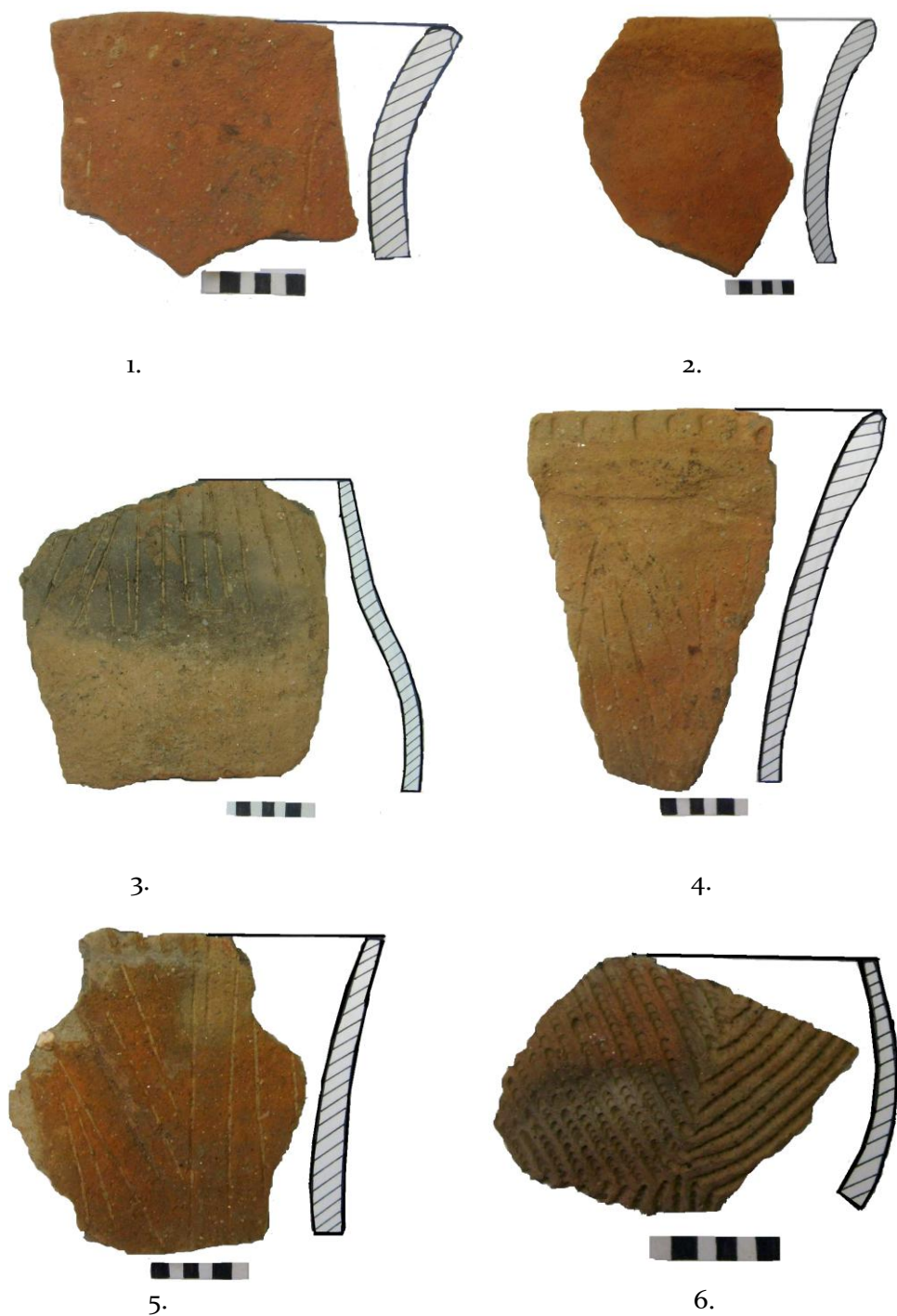

Fig. 79. Cultura Coțofeni: Roșiile-Biserică: ceramică: 1-5; Stolniceni: ceramică: 6 (apud Tuțulescu 2010).

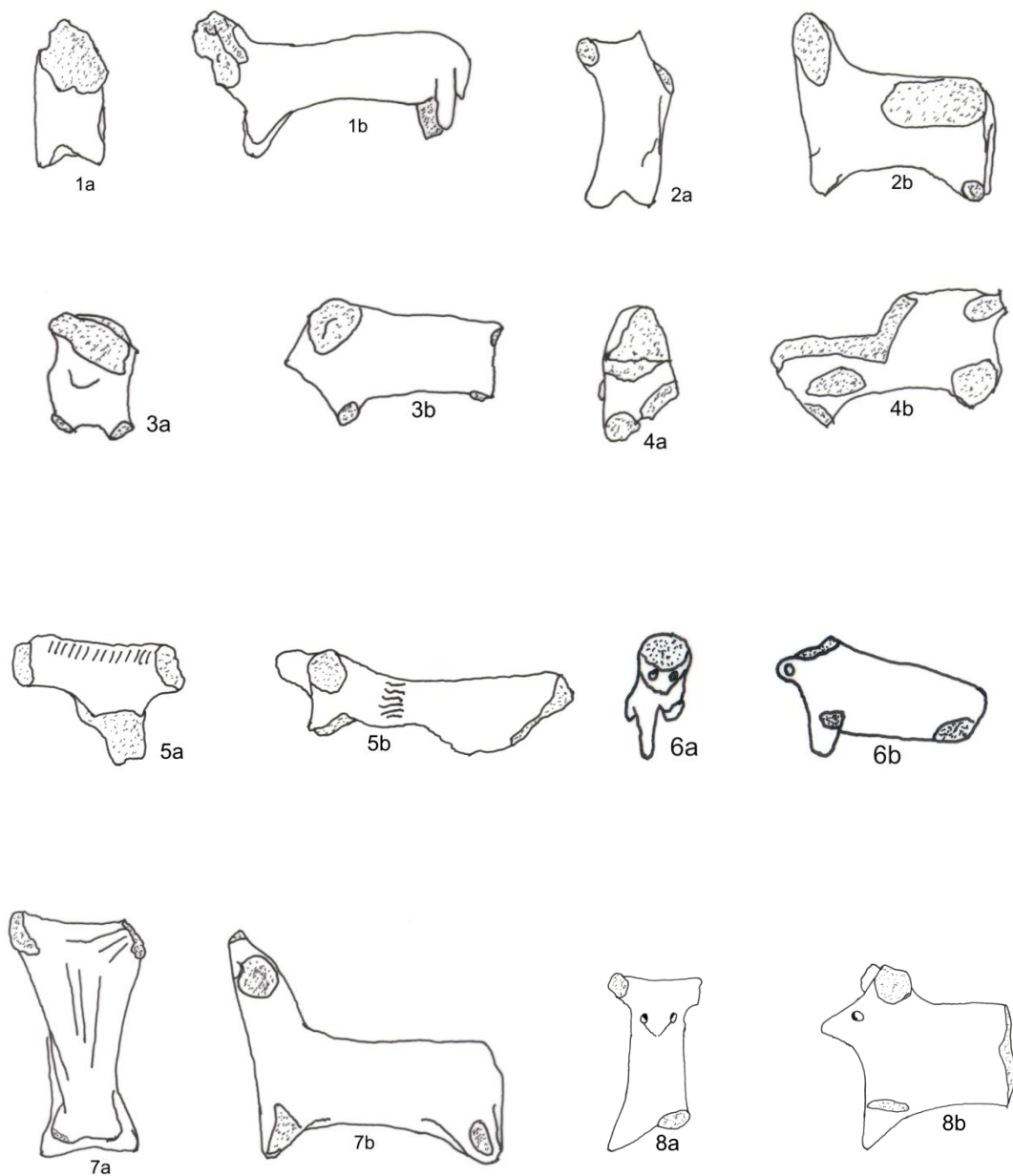

Fig. 80. Cultura Coșofeni: Ocnița-Cosota: idoli zoomorfi (apud Tuțulescu 2009).

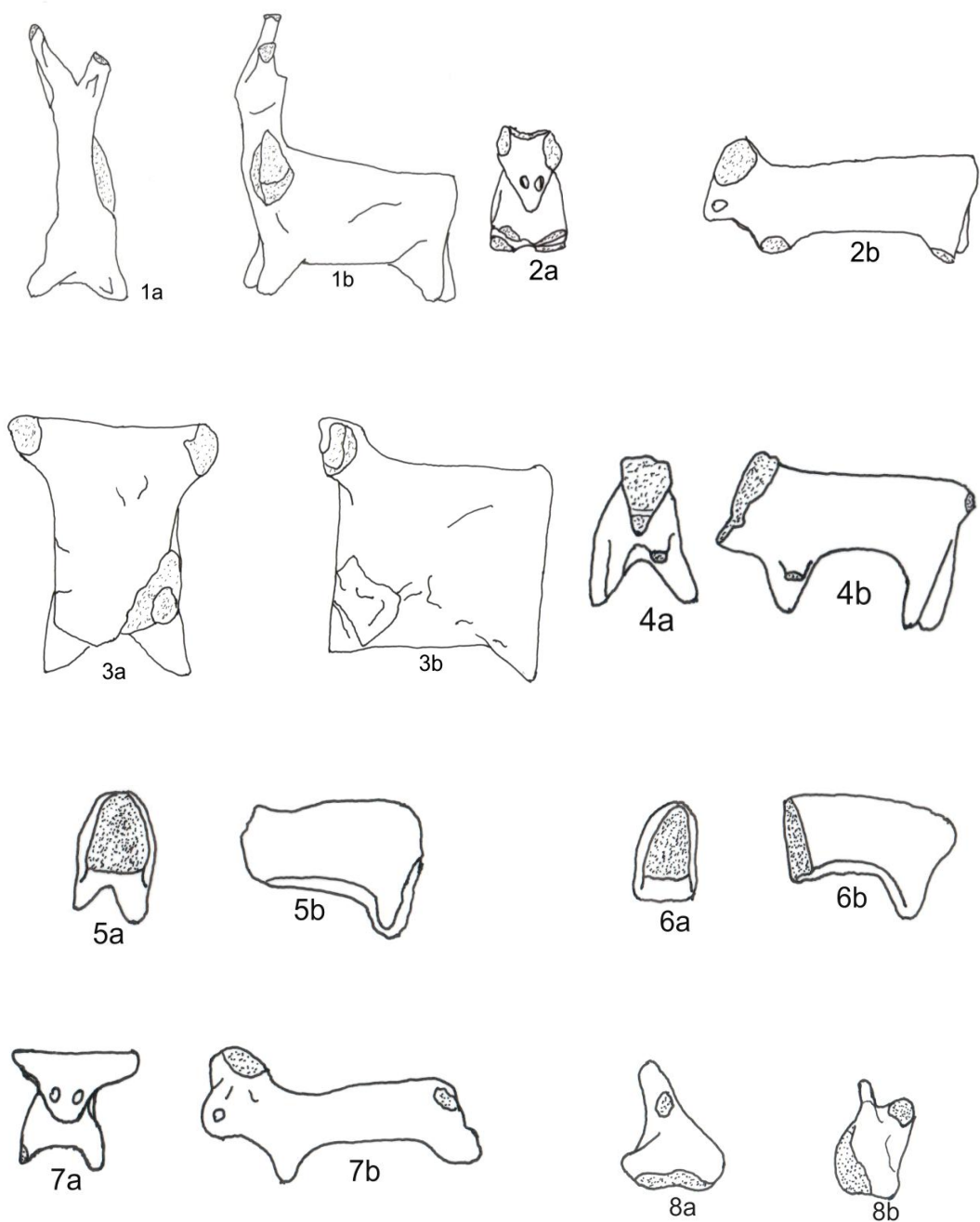

Fig. 81. Cultura Coțofeni: Ocnița-Cosota: idoli zoomorfi (apud Tuțulescu 2009).

1.

2.

3.

4.

5.

Fig. 82. Cultura Coțofeni: Runcu-Cracul Răchițelei: ceramică.

1.

2.

3.

4.

Fig. 83. Cultura Coțofeni: Runcu-Cracul Răchițelei: ceramică: 1; cuțite litice: 2, 4; săpăligă din corn de cerb: 3.

ISBN 978-606-516-802-2